

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Anul LI, nr. 1-5 IANUARIE-MAI 1995

"Lumina credinței ne face să ne unim sufletește unii cu alții, oriunde ne-am afla. Iată, de pildă, acest sfânt lăcaș de închinare e un adevărat far, a cărui lumină revarsă razele iubirii dumnezeiești peste toți, apropiindu-ne și înfrățindu-ne unii cu alții, chiar dacă frații sunt de alt neam, făcându-ne să fim mai buni, mai înțelegători și mai deschiși unii față de alții. Astfel, datorită acestei lumini a credinței, pe care o invocăm atât de semnificativ la una din slujbele noastre, zicând: Lumina lui Hristos luminează tuturor!, noi ne îmbogățim sufletele, dăruindu-ne unii altora lumină din lumina credinței transmisă de înaintași".

† TEOCTIST,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Lumina Ortodoxiei românești, cuvânt
către credincioșii parohiei ortodoxe
române din Salzburg (28 iunie 1987)

GLASUL BISERICII

**REVISTA OFICIALĂ A
SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI**

**Anul LI, nr. 1-5
ianuarie-mai 1995**

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

Prea Fericitul Părinte
† TEOCTIST
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei
și
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Vicepreședinți:

Î.P.S. Lucian al Tomisului
Î.P.S. Vasile al Târgoviștei
P.S. Epifanie al Buzăului
P.S. Calinic al Argeșului
P.S. Casian al Dunării de Jos
P.S. Nifon al Sloboziei și Călărașilor
P.S. Teodosie Snagoveanul

Redactori responsabili:

P.C.Pr. Mihai Hau
Drd. Doru Costache

CUPRINS

EDITORIAL

Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu — Biserica și lumea contemporană	5
--	---

POPAS ANIVERSAR

Gheorghe Vasilescu — 1995, anul marilor aniversări bisericești	12
--	----

PASTORALE CHIRIARHALE DE ÎNVIEREA DOMNULUI (1995)

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	22
† Lucian, Arhiepiscopul Tomisului	26
† Vasile, Arhiepiscopul Târgoviștei	30
† Epifanie, Episcopul Buzăului	33
† Calinic, Episcopul Argeșului	35
† Casian, Episcopul Dunării de Jos	39
† Nifon, Episcopul Sloboziei și Călărașilor	42

PAGINI DE SPIRITUALITATE

† Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române — Limba, principal miloc de propovăduire și transmitere a Sfintei Evanghelii	45
Arhim. Dr. Ioasaf Popa — Predică la Duminica a III-a din post. Sensul duhovnicesc al Crucii	47
Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard — Părintele Dumitru Săniloae, un teolog al Crucii (trad. de Doru Costache)	50

CREDINȚĂ ȘI MĂRTURISIRE

Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu — Două cosmologii, două destine	52
Ierod. Sebastian Pașcanu — Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul. Prezentare..	56
Lucreția Vasilescu — Eul, cetatea lui Dumnezeu pentru celălalt sau Despre locul femeii creștine într-o teologie a relației	64

RESTITUIRI PATRISTICE

Dialogul istoric al lui Paladius, episcopul de Helenopolis, cu diaconul Teodor al Romei: Despre viața și felul de a fi al fericitului Ioan Hrisostom, episcopul Constantinopolului (trad. de Pr. Prof. Dr. Constantin Corințescu). Partea a II-a	69
--	----

DOCUMENTARE

Gh. Vasilescu — Aniversări bisericești (1995)	82
Cuvântare rostită de Î.P.S. Miron Cristea în ședința din 4 februarie 1925 a Sfântului Sinod, după ridicarea la rangul de Patriarh	83
Mircea Costache — Marile evenimente din viața Bisericii Ortodoxe Române (1995) în presa bisericească	84

Pr. lector Ion Popescu — “Demonism și demoni la Dostoievski”	87
Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu — Hristologie comună. Reconciliere în Hristos	91

LOCURI SFINTE ÎN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

Daniel Paltin — Biserica “Stavropolos” din București	97
--	----

PERSONALITĂȚI ALE TEOLOGIEI ȘI SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI

Prof. Adrian N. Popescu — Profesorul Teodor M. Popescu	100
--	-----

VIAȚA BISERICESCĂ

Mesajul Prea Fericitului Părinte Teoctist cu ocazia Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creștină (18-25 ianuarie 1995)	106
Drd. Costel Stoica — În duhul iubirii de neam: Primirea Excelenței Sale Alexandru Șafran, Marele Rabin al Genevei, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la Palatul Patriarhal	106
Diac. Nicolae Constantin — Din agenda de lucru a Întâistătătorului Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, Prea Fericitul Părinte <i>Teoctist</i>	107
Pr. Cons. Costică Panaite — Aspecte ale vieții bisericești din Eparhia Buzăului. Din agenda de lucru a P.S. Epifanie, Episcopul Buzăului	121
Ref. Camelia Ichim — Hirotonii în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor	123
Ref. Camelia Ichim — Sfințiri de biserici în cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor	124
Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula — Corala “Nicolae Lungu” a Patriarhiei Române la Strasbourg și Paris	126
Prof. Jean Lupu — Corul “Symbol” din nou în Franța	128
Drd. Valentin Bădescu — Momente de referință în viața Bisericii și a Școlii	130

IN MEMORIAM

Pr. Mihai Hau — A mai plecat un Om: Părintele David Popescu	132
---	-----

MERGÂND, ÎNVĂȚAȚI TOATE NEAMURILE

Teologie și evlavie în Ortodoxia românească. Convorbire cu Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, decanul Facultății de Teologie din București	133
Confesiuni și grupări eterodoxe în România contemporană: Biserica Evanghelică Română	135
Drd. Laurențiu D. Tănase — Ce este secta și care sunt trăsăturile ei distinctive	137
Drd. Mihail-Daniel Lungu — Sărbătorirea ecumenică a anului 2000	140
“Glasul Bisericii” vă răspunde: Rostul sfințelor sărbători în Ortodoxie	143

SEMNAL

Drd. Doru Costache — Pr. Prof. Dr. Dumitru Gh. Popescu, Teologie și Cultură, București, 1993	145
Drd. Laurențiu D. Tănase — “Călăuza ortodoxă”, periodic lunar editat de Episcopia Dunării de Jos	146
Dan Săvan — Panayotis Nellas, Omul — animal îndumnezeit, studiu introductiv și traducere de Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, 1994	149
Pr. Conf. Dr. Manu Dănuț — Pravila de la Gvora din 1640-1641 și Pravila de la Târgoviște (1652) rod al activității tipografice a mitropoliților Teofil și Ștefan ...	150

EDITORIAL

BISERICA ȘI LUMEA CONTEMPORANĂ Integrarea europeană în lumina teologiei ortodoxe

Integrarea europeană constituie o problemă actuală pentru țara noastră și este inedită din punct de vedere al teologiei ortodoxe. Ca să pot da un răspuns concludent acestei probleme consider că este necesar să interpretez integrarea europeană într-un context mai larg, mai puțin obișnuit în astfel de împrejurări, adică, a celor două mari culturi europene, cea răsăriteană și cea apuseană actuală. Mă refer la cultura apuseană actuală, fiindcă diferit de cea răsăriteană, care a dat dovadă de continuitate, ea are o bază creștină, dar începând cu secolul luminilor, s-a afirmat ca o cultură autonomă care nu mai are în centrul ei pe Dumnezeu, ci omul, adică are un pronunțat caracter antropocentric. Această cultură care s-a impus pe scena europeană în conflict cu teologia apuseană, emancipându-se de sub tutela ei, are câteva coordonate definitorii care sunt absolut necesare pentru înțelegerea ei.

Prima dintre aceste coordonate constă în autonomia rațiunii umane ca rațiune liberă de orice constrângere exterioară. Filosofii iluminiști vorbeau despre epoca lor ca despre o epocă a rațiunii și prin rațiune înțelegeau acele mijloace analitice și matematice prin intermediul cărora ființa umană putea să aspire, cel puțin în principiu, la o completă înțelegere a realității și, prin aceasta, la deplina stăpânire asupra naturii în toate formele ei. Rațiunea astfel înțeleasă este suverană în demersul ei și nu poate pleca înaintea altor autorități decât cea a faptelor. Nici Revelația divină, nici vreo tradiție oricât de veche și nici o dogmă nu au dreptul să se interpună pe calea exercițiului ei liber. Immanuel Kant a definit esența iluminismului printr-o suntagmă care a rămas faimoasă până astăzi: *Sapere aude* — îndrăznește să cunoști. Scopul luminilor a acceptat această provocare și, de atunci și până azi, cu toată schimbarea intervenită în filosofia științei, sintagma kantiană amintită definește principala încredere a culturii apusene.

O altă coordonată a culturii autonome constă în tendința ei de a transforma paradisul ceresc într-un paradis pământesc, capabil să asigure prosperitatea și bunăstarea omului. Convins că rațiunea și știința îi vor permite să stăpânească natura, omul a încetat să se mai preocupe de paradisul ceresc și a căutat, cu ajutorul lor, să realizeze un paradis terestru. Cultura autonomă a dat naștere unui proces de secularizare care a transferat cetatea sfântă din lumea de dincolo în lumea de aici. Ea nu mai apare ca un dar al lui Dumnezeu din cer, ci rezultatul triumfului final al științei și omului pe pământ. Secolul luminilor a dat astfel naștere unei doctrine a progresului care s-a perpetuat până în vremea noastră. *“Peste tot unde domnește spiritul european, spune Paul Valéry, se observă apariția maximului de trebuință, maximului de capital, maximului de ambiție, maximului de putere, maximului de randament, maximului de modificare a naturii exterioare. Este remarcabil, spune el, că omul european nu se deosebește prin rasă, prin limbă sau tradiții, ci prin dorința sa și amplitudinea dorinței lui”*.¹ Emanciparea

spiritului uman de presiunea dogmei, tradiției sau superstiției și exercițiul liber al puterii rațiunii umane erau destinate să ducă la o creștere a cunoștinței și la o dezvoltare a tehnologiei, care să elimine răul care îl robea pe om. Împuținarea suferinței în lume, atât cât este posibil, ameliorarea condițiilor de viață ale omului, posibilitatea unei vieți decente și civilizate sunt tot atâtea rezultate remarcabile ale acestei culturi autonome. Mai mult, această cultură a permis occidentului să se înalțe în lumea macrocosmosului și în cea a microcosmosului, și să descopere că lumea vastă se întemeiază pe relația între particulele transcendentei și să pună bazele reconcilierii cu religia.

Mai mult decât atât, această cultură a permis țărilor europene să înregistreze progrese remarcabile în toate domeniile de activitate umană, în domeniul economic, politic, social, cultural și militar și să devină state puternice, bogate și democratice. Este adevărat că toate acestea nu s-au rezolvat fără tensiuni și războaie extrem de sângeroase, cum au fost ultimele războaie mondiale. *“În Europa, spune Paul Ricoeur, acest spațiu restrâns al lumii, unde diferite și numeroase popoare locuiau împreună, sensul istoriei se caracterizează printr-o succesiune aproape neîntreruptă de războaie și de pace, mai mult sau mai puțin durabilă. Europa, contrar altor continente, este un pământ al conflictelor, al tensiunilor interne. Observația istorică de lungă durată scoate la iveală că, de 2000 de ani, Europa este un continent unde oamenii s-au înfruntat adesea pentru rațiuni diferite, de clan, politice sau religioase. Europa ca și Orientul Mijlociu este un pământ supus unor tensiuni neîncetate. Din nefericire, astfel de tensiuni s-au transformat adesea în conflicte sângeroase. Această cultură a conflictului, de multe ori ruinătoare, a devenit totuși pentru noi un capital instituțional care a dat naștere democrației. Democrația este arta de a acomoda tensiunile și conflictele într-o etică a respectului”*² Dacă integrarea europeană ne permite să ne împărtășim experiența democrațiilor apusene și de sprijinul lor în epoca de tranziție, în care ne aflăm, de garanția securității pe care ne-o poate oferi, atunci acest proces este extrem de valabil și merită să-l susținem din plin.

Apoi mai este și o problemă de structură a noilor organisme europene. “Europa actuală nu poate fi imaginată nici ca un model monarhic, nici ca unul republican sau federalist, spune un gânditor apusean. este nevoie de o schimbare a mentalităților proprii atât a indivizilor, cât și a popoarelor pentru ca noua entitate politică europeană să devină o realitate. Caracteristicile europene pe care le cunoaștem interzic ca Europa să acționeze ca un singur om sau ca un stat centralizat, adică să se comporte pe scena internațională cu aceeași relativă univocitate. Identitatea europeană este făcută din tensiuni interne puternice, dintr-o exigență a creșterii permanente, dintr-un echilibru precar între aspirațiile economice și cele culturale. Acești parametri evoluează simultan și cu viteze diferite și ar fi iluzoriu să se creadă că o putere centrală ar putea să le stăpânească în vederea luării de decizii umane.³ Nimic nu este mai opus unei puteri centralizate decât teologia ortodoxă, care a rămas credincioasă structurii Bisericii universale din primul mileniu, ca structură sinodală, conciliară sau sobornicească după chipul Sfintei Treimi, care ține să afirme atât identitatea specifică fiecărui neam, cât și legătura comuniunii dintre ele. Mai precis, din punct de vedere ortodox, universalul nu este dat deasupra localului în mod centralist, nici nu este dat sub local, federalist, ci este dat prin local ca să-l țină în legătura comuniunii reciproce și să contribuie prin specificul lui etnic la îmbogățirea reciprocă a tuturor. Noi credem că structurile europene se îndreaptă spre această direcție și avem astfel un motiv în plus să ne declarăm în favoarea procesului de integrare europeană.

Dar, cultura autonomă, la care ne-am referit mai sus, pe lângă numeroasele ei calități care au contribuit în largă măsură la edificarea Europei Occidentale, are și anumite

aspecte care, din punctul de vedere al teologiei ortodoxe, sunt discutabile. Din cauza conflictului pe care l-a avut cu teologia apuseană, cultura autonomă tinde să izoleze religia în sfera preocupărilor particulare ale omului. *“Trebuie să afirm, spune un teolog occidental, că dihotomia dintre domeniul public și cel privat rămâne fundamentală pentru cultura modernă și dacă este vorba despre dialogul dintre Evanghelie și cultură, atunci această dihotomie constituie o cerință de prim ordin”*.⁴ Datorită acestei dihotomii, rolul religiei în sfera publică a fost asumat de știință. Religiiile sau confesiunile individuale pot avea valoare numai pentru cei care le respectă ca atare, însă pretenția pentru adevăr în sfera publică o poate avea numai știința. Aceasta, fiindcă știința nu lucrează cu deducții scoase din Revelația divină, ci prin observarea fenomenelor și prin inducție din rezultatul observațiilor. Altfel spus, știința nu se bazează pe opinii subiective ca religia, ci pe analize obiective, unde matematica joacă un rol esențial. În sfera publică cuvântul decisiv nu-l mai are religia, ci știința.

Prin izolarea religiei în domeniul unor simple opinii particulare, subiective, această dihotomie a constituit o lovitură gravă adusă creștinismului, în general, și a celui apusean, în special. Datorită ei, religia creștină a încetat să mai joace un rol obiectiv în societatea europeană și, cantonată în sfera vieții interioare a sectelor. Căci, “o dată ce religia este definită ca o afacere de ordin privat, spune un sociolog occidental, atunci fiecare individ poate alege din evantaiul mesajului evanghelic doar acele elemente care îi convin lui”. Sectele care ne-au invadat tumultuos în ultimii ani sunt produsul acestei dihotomii care face abstracție de caracterul obiectiv al creștinismului, de caracterul său integral, pentru a se limita la interpretări parțiale și subiectiviste.

Prin preocuparea ei unilaterală pentru lumea exterioră a naturii, știința a neglijat viața interioară a omului și a favorizat apariția unei crize spirituale absolute. După cum observă un teolog englez, *“așteptările secolului al XVIII-lea nu s-au realizat. Cetatea cerească n-a coborât pe pământ și continuăm s-o așteptăm. Știința a dobândit victorii dincolo de așteptările secolului al XVIII-lea, dar lumea care a apărut nu ne pare a fi mai rațională decât cea pe care au cunoscut-o veacurile precedente. Mereu mai multă lume din cadrul națiunilor celor mai puternice de pe pământ se simt fără ajutor în ghearele unor forțe iraționale care vor să destabilizeze religia și cultura”*.⁵ În virtutea unei rațiuni autonome care pare să-i fleteze orgoliul, omul devine prizonierul lumii imanente și al legilor naturale, unde trăiește sentimentul îndepărtării de Dumnezeu, un sentiment al vidului spiritual, și face experiența forțelor iraționale și demoniace pe care nu le mai poate stăpâni. Pe cât de mult trăiește sentimentul dominării lumii exterioare prin știință și tehnologie, pe atât de mult a pierdut puterea spirituală de a se domina în propria lui ființă, devenind sclavul patimilor care îl scufundă în materialitatea lumii imanente și-l desfigurează spiritual. Se adeverește astfel cuvântul lui Hristos potrivit căruia *“nimic nu-i folosește omului dacă stăpânește lumea dar își pierde sufletul său”*. Este adevărat că știința îi ajută omului să progreseze în cunoașterea naturii și a faptelor, dar nu este în măsură să-i ofere omului sensul propriei sale existențe și al lumii în care trăiește. Astfel, eliberarea rațiunii de sub controlul dogmelor nu ne-a adus aparent către o lume mai rațională decât în trecut, ci la o lume lipsită de sens și la criză spirituală. Suntem ajunși la punctul unde orice explicație pare să nu mai explice nimic.

Această criză este cu atât mai evidentă cu cât sentimentul autonomiei, care domină conștiința omului contemporan, îl determină să rămână prea puțin deschis față de ordinea lumii transcendente, față de Dumnezeu. Într-o expunere prezentată la UNESCO, un cardinal de la Vatican declara următoarele: *“Marile culturi au cunoscut și ele oameni areligioși și nu este imposibil ca ei să fi existat chiar și la nivelul culturilor arhaice. Dar*

numai în societățile occidentale moderne omul asumă o nouă situație existențială, fiindcă se consideră subiect și agent unic al istoriei și refuză orice apel la transcendență. Acest om nu acceptă alt model de umanitate în afara condiției umane, așa cum poate ea ar fi descifrată în diferite situații istorice. Omul se realizează el însuși și reușește să se realizeze doar în măsura în care se desacralizează el însuși și desacralizează și lumea. Sacrul este obstacolul prin excelență în calea libertății lui. El consideră că va fi cu adevărat liber doar atunci când va fi lichidat ultimul zeu". Pe această cale universul s-a desacralizat și secularizarea a creat o situație cu totul nouă pentru omul modern. Pentru prima dată în întreaga istorie, legitimarea religioasă a lumii și-a pierdut credibilitatea ei și numai pentru câțiva intelectuali și alți indivizi marginali, ci pentru pătri largi ale întregii societăți⁶. S-au făcut mai multe tentative de recreștinare a acestor pătri, dar de fiecare dată tentativele s-au lovit de indiferența omului european față de transcendent. Alții preferă să se adreseze religiilor orientale care se caracterizează printr-o maximă sacralizare a profanului asistând astfel la o reacție cu totul nouă față de profanizarea sacralului, anume la sacralizarea profanului, fapt care nu face decât să sporească confuzia religioasă în care se află omul modern.

În cele din urmă am vrea să mai subliniem că această cultură autonomă la care ne referim și care este cultura pe care o vom întâlni în procesul integrării europene îl determină pe om să nu țină seama de legile lui Dumnezeu și să impună naturii legea industrializării masive care a reușit în numai două secole de la apariția ei să provoace unei naturi care s-a edificat pe parcursul a miliarde de ani pagube ecologice ireparabile. Și tot pe această cale se caută să se impună și omului legi împotriva firii care nu fac decât să sape în mod grav la temelia familiei și societății. Acesta este motivul principal pentru care un teolog ortodox spunea că "nu crede în puterea rațiunii umane. Conceptul modern de autonomie a rațiunii vine din umanismul păgân, adică din încrederea nelimitată în puterea individului de a se ridica deasupra lumii, formulându-i și dictându-i legile ei. E o atitudine de orgoliu care reproduce la infinit și consacră păcatul lui Adam, căzut prin trufie în clipa în care îl îmbăta iluzia înălțării prin propria natură. Lumea dinaintea de Hristos a gândit în această autonomie, lumea modernă, divorțată de Hristos, s-a reintors în ea, reluând păcatul de la capăt".⁷

Din cuprinsul acestei expuneri se desprinde clar că există motive pentru care teologia ortodoxă consideră ca bine venit procesul de integrare europeană, după cum există alte motive care par să se opună acestui proces. Dacă este adevărat că le putem asuma pe primele, ce facem cu cele din urmă? Oricât ar fi de redutabilă provocarea pe care cultura autonomă o adresează teologiei ortodoxe, o asumăm și pe aceasta pentru două motive principale. Mai întâi dacă poporul român a rămas un popor credincios după aproape cinci decenii de ateism, credem că tot astfel, credința lui îl va ajuta să facă față și valului de secularizare provenit din partea unei culturi autonome. Aceasta, fiindcă rezistența lui la ateism, care a făcut adevărate ravagii în unele din țările care ne înconjoară, nu este un lucru întâmplător, ci se întemeiază pe una din coordonatele majore ale Ortodoxiei, și anume că, în mentalitatea poporului nostru, Dumnezeu nu rămâne doar exterior lumii, adică absent din creație, ci este prezent și în universul văzut prin energiile necreate care își au izvorul în Dumnezeu și constituie fundamentul principal pe care se sprijină întreg cosmosul. Pictura pe zidurile interioare și exterioare ale bisericilor din nordul Moldovei constituie expresia plastică că Dumnezeu nu este prezent doar în biserică ci și în natură și cosmos. Aceasta ne arată că Dumnezeu nu este pentru românul ortodox un simplu obiect de referință transcendentă, ci o realitate pe care o simte și o trăiește în modul cel mai real prin lumina pe care o revărsă peste ființa lui și peste întreg universul. Cultura

autonomă este rezultatul unei concepții care îl consideră pe Dumnezeu ca fiind exterior lumii, închis într-o transcendență deistă, care nu mai are semnificație spirituală pentru viața creștină. Acolo unde Dumnezeu este prezent în imanența lumii, omul nu mai resimte lucrarea lui Dumnezeu ca o violare a libertății lui personale ci dimpotrivă, ca mijloc de dobândire a adevăratei libertăți, care îl ridică pe om deasupra cosmosului și legilor lui naturale.

În al doilea rând, aș dori să subliniez că poporul român este singurul popor care mărturisește credința răsăriteană și se exprimă printr-o limbă de origine apuseană. Interpretat prin această perspectivă, creștinismul românesc, întemeiat pe prezența lui Dumnezeu în om și cosmos, a realizat cea mai originală sinteză între cultura apuseană și cea răsăriteană. De la cultura apuseană a asumat rațiunea lucidă a Occidentului, iar de la cultura răsăriteană a preluat mistică iubirii. Rolul pe care rațiunea îl joacă în această sinteză spirituală românească se vedește în expresii ca acestea, "cuminte" sau "fără minte" care imprimă misticii răsăritene o notă rațională, iar rolul iubirii se descoperă în atitudinea de omenie care imprimă rațiunii sollicitudinea față de semenii. Această sinteză poate fi de o importanță capitală pentru procesul integrării noastre europene, fiindcă nu numai că ne ajută să preluăm ceea ce ni se pare pozitiv din cultura apuseană și să rezistăm la presiunea secularizării, dar ea poate constitui un mijloc important pentru întâlnirea dintre cele două mari culturi, cea apuseană și cea răsăriteană, astfel ca unitatea europeană să nu fie doar politică, ci și spirituală. Desigur, nu putem uita că suntem confrunțați de dificultăți majore, fiindcă, deși poporul român a rămas un popor credincios după aproape o jumătate de veac de ideologie atee, duce lipsă de instrucție religioasă, și că mulți dintre intelectualii noștri cunosc prea puțin valorile teologice și spiritualității ortodoxe, care a apărut și s-a dezvoltat în aria marii culturi a Antichității preceștinde. Considerăm, însă, că datoria noastră nu este aceea de a ne confrunța cu cultura autonomă a Occidentului, ci trebuie să ne-o asumăm selectiv. Avem încredere în valorile noastre spirituale. De aceea, teologia ortodoxă se declară în favoarea procesului de integrare europeană.

*

La sfârșitul acestui studiu aș dori să amintesc și de unele obiecții aduse împotriva Ortodoxiei în legătură cu procesul integrării europene. S-a spus, astfel, că în timp ce Catolicismul favorizează acumularea, Ortodoxia se mulțumește să propovăduiască mila. Sau că Ortodoxia ar constitui un obstacol în calea integrării europene din cauza caracterului ei rural și tradiționalist. În legătură cu aceasta aș dori să subliniez două lucruri. Întâi că la baza unor astfel de obiecții se află confuzia dintre Catolicism și cultura occidentală, ca și cum toată cultura occidentală ar fi catolică, iar cultura ortodoxă ar fi opusă ei. În realitate, în occident există două culturi, așa cum am arătat la începutul expunerii noastre, una creștină, fie catolică, fie pretestantă și una autonomă de origine iluministă, care s-a dezvoltat în opoziție cu cea creștină apuseană. Datorită acestei opoziții, cultura autonomă și-a propus să transforme paradisul ceresc, predicat și de catolici, într-un paradis pământesc, angajându-se într-o cursă neobosită a acumulărilor economice. În felul acesta se poate constata că obiecțiunile aduse împotriva Ortodoxiei, în privința acumulării, nu sunt de origine catolică, ci de origine iluministă. A pretinde că Biserica Catolică ar fi favorizat acumularea în măsura în care a realizat-o această cultură autonomă, înseamnă să o descalifici din punct de vedere creștin, fiindcă intră în conflict deschis cu cuvintele lui Hristos, Care a cerut creștinilor să nu-și facă comori pe pământ, ci în cer, adică să creadă în paradisul ceresc.

Pe de altă parte, nu există vreo dovadă că Ortodoxia ar fi condamnat vreodată acumularea sau bogăția, ci numai reaua ei folosință, adică să nu fie folosită în scopuri egoiste și individualiste, în uitare de cei lipsiți. Este adevărat că Ortodoxia prețuiește în mod deosebit mila, dar nu ca să o opună acumulării, ci tocmai ca un corectiv al acumulării, pentru ca aceasta să fie folosită în scopuri filantropice. Ortodoxia n-a opus niciodată acumularea cu mila, așa cum nu opune nici tradiția cu înnoirea. Pentru teologia ortodoxă, tradiția nu înseamnă sclerozare, ci putere de înnoire, căci prin tradiție omul are acces la puterea luminii divine necreate care stimulează puterea creatoare a omului credincios. Așa se explică motivul pentru care în statisticile ONU țara noastră figurează printre primele locuri din punct de vedere al creativității și, prin aceasta, al adaptării. Opoziția dintre acumulare și mijlă sau dintre tradiție și înnoire sunt rezultatul unei logici raționaliste, simpliste și reductive, care nu poate ține contrariile împreună și se dovedește astfel o logică opusă procesului de integrare. Logica ortodoxă este logică antinomică și paradoxală, capabilă să țină împreună și să integreze lucrurile care sunt contrarii, cu scopul de a le armoniza spre folosul reciproc al tuturor. Aceasta este logica de care avem nevoie în procesul integrării europene. Mai gravă mi se pare însă lipsa de înțelegere și prețuire față de milă, față de omenie care a fost și va trebui să rămână una din virtuțile românului. Nietzsche a considerat că religia creștină este o religie a sclavilor fiindcă propovăduiește mila. Pentru el nu omul milos conta, ci supraomul, adică omul fără milă. Rezultatul a fost ura de rasă sau ura de clasă, opusă milei și iubirii, care au dus la apariția câmpurilor de exterminare naziste sau sovietice. Într-o lume a tehnologiilor care tind să-l transforme pe om în robot, avem mai mult nevoie ca oricând de milă. Să prețuim aurul spiritualității noastre și să nu-l schimbăm pe nisip.

După cel de-al doilea Conciliu de la Vatican, Biserica Romano-Catolică a început să manifeste o deschidere ecumenică față de toate Bisericile creștine în general, și față de cea Ortodoxă în special. După cum explica Papa Ioan Paul al II-lea în una din ultimele Sale enciclice, *"Ut Unum Sint"*, această deschidere față de Ortodoxie se explică prin existența unor valori creștine în fiecare dintre cele două Biserici, care în fond sunt complementare. *"Vorbind despre Bisericile din Răsărit, se spune în Enciclică, Conciliul recunoaște marea lor tradiție liturgică și spirituală, natura specifică dezvoltării lor istorice, disciplinele provenind din vremurile de început și aprobate de Sfinții Părinți și Sinoadele Ecumenice, de credință. Conciliul purcede la această recunoaștere cu convingerea că legitima lor diversitate nu este un obstacol pe calea unității Bisericii, ci dimpotrivă, pune în evidență splendoarea ei și contribuie masiv la împlinirea misiunii ei. Comuniunea dintre ele devine rodnică prin schimbul de daruri, fiindcă ele sunt complementare unele față de altele."*⁸

Această complementaritate este cu atât mai importantă, din punct de vedere catolic, cu cât Biserica Răsăriteană dispune de valori spirituale care au fost de mare folos creștinismului apusean. "De la originea lor, Bisericile din Răsărit au avut un tezaur (spiritual, liturgic, teologic) de care Bisericile din Apus s-au folosit de îmbogățirea lor liturgică, spirituală și pentru jurisprudența lor"⁹, spune același Papă. Dar din același tezaur se împărtășește și azi Biserica Apuseană pentru a răspunde la problemele omului. "Contemplând acest patrimoniu răsăritean, spune Papa Ioan Paul al II-lea, ne apar înaintea ochilor elemente de o mare semnificație ca să putem înțelege mai complet și integral experiența creștină și să dăm un răspuns mai deplin la așteptările omului de astăzi..."¹⁰.

Toate acestea arată în mod concludent că ortodoxia dispune de valori care pot contribui la îmbogățirea culturii apusene, după cum și noi ne putem îmbogăți cu valorile etice ale culturii occidentale, astfel încât, departe de a fi un obstacol pe calea integrării europene Ortodoxia constituie un factor extrem de valoros în această direcție.

Pr. Prof. Dr.
Dumitru Gh. Popescu

NOTE

1. Paul Valéry, *La crise de l'esprit*, Variété, Gallimard, Paris, 1924, p. 11.
2. Christophe Boureau, *Paul Ricoeur et les identités européennes*, în "*Melange de Science religieuse*", nr. 2, 1995, p. 128.
3. *Ibidem*, p. 129.
4. Leslie Newbiggin, *The other Side of 1984*, WCC Genève, 1983, p. 17.
5. Idem, *Foolishness to the greeks*, WCC Genève, 1986, p. 15.
6. Mgr. Paul Poupard, *Foi et culture dans les mutations de notre temps*, Doc. catholique, nr. 2112/1995, p. 262.
7. Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, Moldova, Iași, 1994, p. 8-9.
8. Ioan Paul II, *Oriental lumen*, Paris, 1995, p. 9.
9. *Ibidem*, p. 7.
10. *Ibidem*, p. 10.

POPAS ANIVERSAR

1995 — ANUL MARILOR ANIVERSĂRI BISERICEȘTI

S-au împlinit, la începutul acestui an, 110 ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, 70 de ani de la ridicarea ei la treapta de Patriarhie și 80 de ani de viață ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, dintre care 45 de ani numai de slujire arhierescă.

Aceste mari aniversări bisericesti constituie, fără îndoială, încununarea firească a unei îndelungate perioade de vrednică lucrare a Bisericii Ortodoxe Române, atât în folosul propriilor credincioși, cât și al Ortodoxiei în ansamblul ei. De aceea, Sf. Sinod a hotărât ca ele să fie sărbătorite în chip deosebit, punându-se în lumină importanța lor pentru mai buna sporire în toate domeniile de activitate bisericescă, pentru contribuția Bisericii la propășirea neamului românesc și pentru afirmarea ei în raporturile cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, cu care a păstrat neîntreput legăturile dogmatice și canonice.

*
* * *

În mod obișnuit, vorbim de Biserica Ortodoxă Română ca despre o Biserică temeinic așezată, începând din veacul al XIV-lea. Atunci, însă, Biserica noastră s-a reorganizat, altminteri ea exista demult, de când s-a născut neamul românesc, împlinind trebuințele credincioșilor ei până departe, în Sudul Dunării.

Mult timp, procesul de afirmare a Bisericii Ortodoxe Române a fost stânjenit de vicisitudinile vremii, de faptul că poporul nostru a fost copleșit și subjugat veacuri de-a rândul, iar parte din glia strămoșească smulsă de imperii străine. Dar, și în aceste împrejurări vitrege, Ortodoxia românească și-a dovedit forța și vitalitatea. Mărturie stă buna organizare a Bisericii pe întreg teritoriul locuit de români. Preoți, călugări și episcopi, parohii, mănăstiri și eparhii au existat dintotdeauna, chiar dacă mărturiile scrise sunt, uneori, deficitare.

Odată cu încheierea procesului de unificare și centralizare statală la sud și răsărit de Carpați, pe la mijlocul veacului al XIV-lea, prin constituirea statelor medievale Țara Românească și Moldova, a avut loc și procesul de unificare și centralizare bisericescă, prin organizarea Mitropoliei Ungro-Vlahiei, sub Nicolae Alexandru Basarab (1352-1364), și a Mitropoliei Moldovei, în timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432). Amândouă au fost organizate pe principiul etnic-teritorial. Reședința mitropoliților a fost stabilită acolo unde era și reședința voievozilor: la Argeș, apoi la Târgoviște și, mai târziu, la București în Țara Românească; la Suceava și, apoi, la Iași, în Moldova.

Cele două mitropolii au avut încă de la organizarea lor oficială, în secolul al XIV-lea, o situație deosebită, bucurându-se de independență administrativă internă și de autonomie

bisericească deplină. Ele n-au recunoscut niciodată altă autoritate din afară, decât jurisdicția canonică a Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, care s-a manifestat întotdeauna numai în materie de dogmă și disciplină. Era, deci, o autonomie internă completă și o dependență externă mai mult nominală decât reală.

Poziția aceasta a Bisericii Ortodoxe Române a fost de asemenea natură, încât, atunci când s-a prăbușit Bizanțul, ea îi va lua, într-un fel, locul. Așa se face că ierarhii și teologii din Bizanț și-au putut continua activitatea în Țara Românească sau în Moldova, înființând școli și tipărend cărți. Din cei 11 patriarhi care s-au succedat pe tronul ecumenic în secolul al XVI-lea, doar unul n-a ajuns să calce pe pământul nostru. La înmormântarea din 1707 a domnitorului Moldovei, Antioh Cantemir, au slujit toți cei patru patriarhi răsăriteni de atunci. Mulți dintre ei au trăit vreme îndelungată la noi, iar unii au fost chiar îngropați în Țările române. Uneori s-a sfințit la noi Sfântul și Marele Mir și s-au făcut chiar alegeri și hirotonii de patriarhi pentru scaunele apostolice, cum a fost Paisie, egumenul mănăstirii Galata, ales și sfințit patriarh al Ierusalimului în biserica Trei Ierarhi din Iași, în anul 1645. Totodată, Biserica Moldovei a putut da, în iulie 1639, și un candidat pentru scaunul de patriarh ecumenic, în persoana vrednicului Mitropolit Varlaam, al cărui nume se află trecut în actele de alegere. De asemenea, în capitala Moldovei s-a ținut sinodul din 1642, care a dat formă definitivă *Mărturisirii Ortodoxe*, una din cărțile simbolice de bază ale întregii Ortodoxii.

Nu mai mici au fost vredniciile clerului și credincioșilor ortodocși români din părțile transilvănene și bănățene, care, deși înrobiți politic, au rămas în cea mai strânsă legătură cu frații lor de peste munți și au păstrat dreapta credință în forma ei cea autentică. Mai mult decât atât, după prăbușirea Serbiei, au oferit azil și sprijin ierarhilor și credincioșilor care se refugiau din calea otomanilor.

Trecem peste alte amănunte istorice, care mărturisesc toate despre modul cum s-a afirmat Biserica Ortodoxă Română, câștigându-și treptat autocefalia, pe măsură ce statul român, cu destinele cărui a fost permanent îngemănată, și-a dobândit unitatea și, apoi, independența.

Vom menționa că, potrivit unei vechi datini păstrate în Ortodoxie, Biserica noastră a ținut întotdeauna seama, în întocmirea ei, de realitățile istorice. Astfel, odată cu Unirea Principatelor (1859) și unificarea vieții lor statale (1862), a apărut și necesitatea unei noi organizări a Bisericii naționale, corespunzătoare cu noua situație politică a României moderne. A luat, acum, naștere mișcarea pentru deplina și formula recunoaștere a autocefaliei, susținută cu multă stăruință de mitropoliții Nifon al Ungro-Vlahiei (1850-1875) și Calinic al Moldovei (1875-1886), și îmbrățișată cu căldură și demnitate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) și de regele Carol I (1866-1914), precum și de ceilalți bărbați de stat români din acea vreme.

Dar, după secularizarea, de către stat, la sfârșitul anului 1863, a averilor mănăstirești închinată, s-a iscat o mare încordare între cărmuitorii Bisericii noastre și Patriarhia Ecumenică. Deși statul român acordase spre răscumpărare Locurilor Sfinte, unde aceste averi erau închinată, o sumă considerabilă, totuși, oferta a fost respinsă, patriarhul ecumenic Sofronie al III-lea (1863-1866) și cercurile patriarhale refuzând acordarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. În aceste împrejurări s-a promulgat, în decembrie 1864, *Decretul organic* pentru înființarea unei autorități sinodale centrale a Bisericii Ortodoxe Române, care tindea către neatămarea de orice chiriarchie străină. Acesta a fost cel dintâi pas spre autocefalie. Năzuința aceasta s-a înfățișat, apoi, mai limpede, în art. 25 al Constituției din 1866, care a statomnicat că: "Biserica Ortodoxă Română este liberă de orice atârnare străină, dar păstrează unitatea dogmatică cu Biserica

Ecumenică a Răsăritului” și ea are o “autoritate sinodală centrală pentru reglementarea chestiunilor canonice și disciplinare”.

Pe temeiul acestor principii constituționale, s-a alcătuit în 1869 un proiect de lege bisericească, ce prevedea, la primul articol, referitor la autocefalie, că: “Biserica Ortodoxă Română este și rămâne independentă de orice chiriarchie străină”, care a fost trimis și Patriarhiei Ecumenice pentru a-și face observările. Patriarhul ecumenic Grigorie al VI-lea (1866-1871) a răspuns abia la începutul anului 1870, stăruiind să se prevadă în lege că după alegerea mitropolitului se va cere de la Patriarh carte de recunoaștere; mitropoliții să-l pomenească la slujbe, iar Sfântul și Marele Mir să fie cerut de la Patriarhie, ceea ce, de fapt, ducea la anularea autocefaliei prevăzută în proiectul de lege. La sfârșitul anului 1872, proiectul a devenit *Legea organică a Bisericii Ortodoxe Române*, fără să prevadă, însă, nici unul din punctele cerute de Patriarhia Ecumenică. Această lege a fost urmată de un șir de regulamente menite să asigure poziția de neatârnamare a Bisericii noastre.

După cucerirea independenței de stat, în urma războiului victorios din 1877-1878 contra Imperiului Otoman, autoritatea și prestigiul României independente a crescut în ansamblul statelor europene. Odată cu prestigiul României moderne, a sporit și autoritatea și prestigiul Bisericii Ortodoxe Române, iar recunoașterea autocefaliei sale se impunea de la sine. Dar, Patriarhia Ecumenică continua să se opună la acordarea autocefaliei.

Conflictul cu Patriarhia Ecumenică avea să izburnească din nou în 1879, când Sf. Sinod al Bisericii noastre a făcut alegeri de arhieriei, la care nu s-a învoit de loc noul Patriarh ecumenic, Ioachim al III-lea (1878-1884), pretinzând pentru sinodul său acest drept. Până la urmă, patriarhul ecumenic a dat ceruta binecuvântare canonică pentru hirotonia noilor arhieriei, care au fost sfințiți chiar în toamna aceluși an. Se săvârșea, astfel, primul act de autocefalie.

În Joia Patimilor din 1882, s-a produs un alt fapt, care a stârnit din nou supărarea Patriarhiei din Constantinopol. Este vorba de sfințirea Marelui Mir la Mitropolia din București de către membrii Sfântului Sinod al Bisericii noastre, fără a se cere încuviințarea Patriarhiei Ecumenice. Aflând de aceasta, patriarhul Ioachim al III-lea a trimis o epistolă fulgerătoare mitropolitului primat, Calinic Miclescu, învinuind Biserica Ortodoxă Română de inovațiuni. La această scrisoare, Sf. Sinod al Bisericii noastre a alcătuit un memoriu răspuns, respingând toate învinuirile neîntemeiate și susținând dreptul de autocefalie al Bisericii Ortodoxe Române. Acest răspuns, redactat de învățatul episcop Melchisedec Ștefănescu al Romanului și iscălit de toți membrii Sfântului Sinod, a contribuit foarte mult în a determina pe patriarhul ecumenic să mai cedeze din pretențiile sale.

Lucrurile au rămas așa până la 21 decembrie 1884, când guvernul român a început demersuri la Constantinopol, cerând noului patriarh ecumenic, Ioachim al IV-lea (1884-1886), recunoașterea necondiționată a autocefaliei, dar cei din jurul patriarhului țineau la unele restricții. Pentru clarificarea situației, se impunea o nouă intervenție a Bisericii Ortodoxe Române. La 20 aprilie 1885, mitropolitul primat Calinic Miclescu, în calitate de președinte al Sfântului Sinod, a cerut formal patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea, pe un ton moderat și irenic, recunoașterea autocefaliei. Peste câteva zile, la 25 aprilie 1885, patriarhul a răspuns că “luând în considerațiune, împreună cu Sfântul Sinod patriarhal, cererea făcută, și, chibzuind laolaltă asupra ei, a găsit-o întemeiată, dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești. De aceea, primind-o cu iubire frățească, a pășit la alcătuirea și iscălirea Tomosului patriarhicesc, prin care, cu bucurie sâfletească, binecuvântează Biserica Ortodoxă Română, recunoscând-o autocefală, întru toate de sine ocărmită”.

Tomosul de autocefalie din aprilie 1885 spune: “declarăm ca Biserica Ortodoxă Română să fie și să se zică și să se recunoască de toți neatârnată și autocefală, administrându-se de propriul și Sfântul său Sinod, având ca președinte pe mitropolitul Ungro-Vlahiei și primat al României cel după vreme, nerecunoscând în administrația sa internă nici o altă autoritate bisericească, fără numai pe capul Bisericii Ortodoxe Române”.

Tot acum, patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea a comunicat printr-o scrisoare enciclică tuturor Bisericilor Ortodoxe Autocefale surori, adică Patriarhiilor apostolice de Alexandria, Antiohia și Ierusalim, și Bisericilor Rusă, Greacă, Sârbă și Arhiepiscopiei Ciprului, recunoașterea autocefaliei acordată Bisericii Ortodoxe Române.

Recunoașterea autocefaliei Bisericii noastre, la 25 aprilie 1885, de către Patriarhia Ecumenică, a produs în România, atât în cercurile bisericești, cât și în cele laice, o mare satisfacție și bucurie. Autocefalia Bisericii sprijinea și întărea, totodată, independența politică a țării, de curând câștigată. Ea a dat posibilitatea Bisericii Ortodoxe Române de a se lega și mai mult de popor, de idealurile lui de libertate și unitate națională și, totodată, a contribuit la creșterea autorității și prestigiului Bisericii noastre în sânul Ortodoxiei.

*

Precum se știe, în Răsăritul Ortodox, întocmirea statală a fost întotdeauna ținută în seamă la organizarea bisericească, pe mitropolii și patriarhii. Însemnătatea și vaza diferitelor Biserici, determinată de dezvoltarea lor istorică, s-a răsfrânt și asupra competențelor acestor Biserici, hărăzindu-le titlul de patriarhi. În acest chip, atunci când s-au alcătuit state etnice aparte, independente de Imperiul Bizantin, și s-au întemeiat Biserici naționale, acestora li s-a recunoscut autocefalia, iar competențelor lor titlul de arhiepiscop și chiar de patriarh. Așa s-a întâmplat, bunăoară, cu popoarele din vecinătatea noastră, care, sub scutul unor împrejurări prielnice, au izbutit să aibă mai de timpuriu decât noi întocmiri ierarhice, care s-au înălțat, la vreme potrivită, până la treapta de patriarhii.

Se pune întrebarea: de ce românii n-au năzuit mai de timpuriu la această înaltă treaptă ierarhică, pe care o încuviințează canoanele și tradiția ortodoxă? Și din care pricini anume am zăbovit noi până acum 70 de ani cu ridicarea Bisericii noastre la treapta de patriarhie? Răspunsul este simplu: întâi, pentru că în toată desfășurarea vieții noastre bisericești am dovedit mai puțină grabă decât alții, iar al doilea, pentru că greutățile prin care am trecut ne-au împiedicat, veacuri în șir, să tindem spre dregătorii mai mari decât acelea a căror povară știam că o putem purta cu vrednicie. Netăgăduit lucru că n-am disprețuit niciodată această treaptă ierarhică, însă, în smerenia noastră, am știut să ținem seama întotdeauna de realitățile istorice și să avem deplină încredere în destoinicia cărmuitorilor noștri duhovnicești.

Într-adevăr, Biserica Ortodoxă Română a avut încă de la începuturile ei de organizare o situație de întâietate față de celelalte Biserici surori. Astfel, mitropolitul Ungro-Vlahiei s-a bucurat de unele atribuțiuni aproape patriarhale. Titulatura lui era, încă din veacul al XIV-lea, următoarea: “Prea Sfințit Mitropolit al Ungro-Vlahiei, Prea Cinstit și Exarh al întregii Ungarii și al Plaiurilor”. Ca *Exarh al Plaiurilor*, adică locuitor al patriarhului ecumenic peste ortodocșii de dincolo de Carpați, mitropolitul Ungro-Vlahiei avea, prin urmare, drepturi și în afara eparhiei sale, și anume de a hirotoni pe mitropolitul Ardealului, care primea de la el sfaturi și îndrumări în treburile mai de seamă.

Se știe apoi că, încă din anul 1382, mitropolitul Ungro-Vlahiei a primit de la Patriarhia Ecumenică titlul de *Locțiitor al Nicomidiei*, iar mai târziu, *al Anchirei*, scaune ce erau pe trepta a treia și a patra după patriarh.

În cursul veacului al XVIII-lea, când a fost vorba să se precizeze dependența Bisericii românești de Patriarhia Ecumenică și să se lămurească drepturile pe care vlădicii noștri le susțineau în fața pretențiilor de subjugare ale ierarhilor greci, s-a ajuns la următoarea hotărâre: "Să nu mai fie volnic patriarhul din Constantinopol să trimită în țara noastră nici mitropoliți, nici episcopi, nici egumeni, ci, acela care îl va alege sfatul și țara, acela să păstorească, iar patriarhul să-i dea numai binecuvântarea, după cum a fost din veac".

Însuși patriarhul ecumenic s-a văzut atunci nevoit să recunoască însemnătatea Bisericii noastre în Ortodoxie, prin actul sinodal din 10 octombrie 1776, privitor la ridicarea mitropolitului Ungro-Vlahiei la treapta de *Locțiitor al scaunului Chesareii Capadociei*, care era cea dintâi dintre mitropoliile supuse Marii Biserici din Constantinopol. Ca *Locțiitor al Chesareii*, arhiepiscopul Ungro-Vlahiei ajunge în 1776 întâiul mitropolit după patriarhul ecumenic, adică un înlocuitor al său. În acest chip el dobândește învoirea de a hirotoni arhieriei pentru scaunele de episcopi și mitropoliți din ținuturile aflate sub oblăduirea canonică a Marii Biserici din Constantinopol, iar, la un eventual sinod local, în lipsa patriarhului, avea dreptul să fie întâistătător, ca locțiitor al celui dintâi scaun al Patriarhiei Ecumenice.

Mulți dintre mitropoliții noștri de pe vremuri, fără să aibă în fapt titlul de patriarh, s-au bucurat de o cinste și o prețuire asemănătoare acestei înalte trepte ierarhice. Astfel, în 1598, patriarhul Meletie Pigas scria mitropolitului Gheorghe Movilă că scaunul Moldovei "fiind ridicat acum la treapta de arhiepiscopie, are pentru această înaltă vrednicie dreptul să poarte mantie patriarhală cu patru poluri, care e prescrisă în lume numai pentru patriarhii scaunelor apostolice, precum și cârja patriarhală".

Așadar, dată fiind dezvoltarea Bisericii Ortodoxe Române în interiorul țării, rolul de păstrătoare și apărătoare a dreptei credințe, strădaniile și sacrificiile făcute pentru ocrotirea Orientului creștin sub turci, care i-au asigurat din partea tuturor dreptul la recunoștință, precum și poziția de întâietate ce i-a fost acordată față de celelalte Biserici surori, s-ar fi putut hotărî, încă de timpuriu, ridicarea ei la treapta de patriarhie sau la scurtă vreme după recunoașterea autocefaliei sale. Dar, cu tot rolul avut în lumea ortodoxă, Biserica și poporul român au considerat prematur a imita atunci alte Biserici Ortodoxe vecine, în privința creării patriarhiei, și a respectat vechea datină a Ortodoxiei, de a ține totdeauna seama, în întocmirea ei, de realitățile istorice. În această privință, se știe că, până în pragul secolului al XX-lea, o mare parte din fiii poporului nostru s-au aflat sub stăpâniri străine și Biserica Ortodoxă, care a contribuit la plămădirea sufletului românesc, nădăjduia în unirea tuturor românilor într-un singur stat național, act istoric epocal, care s-a înfăptuit la 1 Decembrie 1918.

Constituirea statului național unitar român în 1918 a impus reorganizarea, conform noilor împrejurări, a principalelor instituțiuni publice, între care și uniformizarea și organizarea sinodală unitară a Bisericii Ortodoxe Române din toate teritoriile românești, sub conducerea Sfântului Sinod de la București. Firește, înfăptuirea organizării sinodale a Bisericii, urmând a se clădi, deopotrivă, pe principiul autocefaliei și pe temelii constituționale, a necesitat un oarecare timp, trebuind, mai întâi, ca toți mitropoliții, episcopii parhioți și arhieriei vicari din toate provinciile românești să intre în Sfântul Sinod, lucrare ce s-a încheiat la 30 noiembrie 1919, după care, la 18 decembrie 1919, Marele Colegiu Electoral Bisericesc a ales pe episcopul Miron Cristea al Caransebeșului în scaunul de mitropolit primat al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române, investitura

având loc la 19 decembrie, același an. S-au ocupat după aceea, cu titulari, scaunele vacante de chiriarhi și s-au reînființat vechile episcopii ale Oradiei (1920), Clujului (1921) și Tomisului (1923).

Încheierea procesului de unificare și organizare sinodală autocefală unitară pe întreg teritoriul României întregite și-a găsit reflectarea și în Constituția țării din 1923, care, la art. 22, consfințează că "Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chiriarhie străină, păstrându-se însă unitatea cu Biserica Ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor. În România, Biserica creștină ortodoxă va avea o organizare unitară, cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni ... Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii Ortodoxe Române se vor rezolva de o singură autoritate sinodală centrală. Mitropoliții și episcopii Bisericii Ortodoxe Române se vor alege potrivit unei singure legi sinodale".

Prin această nouă alcătuire, cu un număr sporit de eparhii, de preoți și credincioși, Biserica Ortodoxă Română a crescut și s-a dezvoltat ca o Biserică puternică și dinamică, a doua ca mărime și pondere în rândul Bisericilor Ortodoxe surori, astfel încât ridicarea ei la treapta de patriarhie a devenit o necesitate pe măsura autorității și prestigiului pe care și le-a dobândit în lumea ortodoxă. Faptul acesta a părut așa de firesc și potrivit evoluției istorice a vieții noastre bisericești, că s-a impus, deopotrivă, conducătorilor Bisericii și ai Statului, încât Sfântul Sinod, în ședința sa din 4 februarie 1925, a hotărât în unanimitate și cu însuflețire "ridicarea scaunului episcopal și mitropolitan al Ungro-Vlahiei la demnitatea de Patriarhie, iar pe titularul acestui scaun și primat al României la vrednicia de patriarh". Statul, prin reprezentanții săi — guvernul și parlamentul — a ratificat această hotărâre, dându-i formă constituțională prin legea votată de Senat, la 12 februarie 1925, și de Adunarea Deputaților, la 17 februarie, același an, promulgată prin decret regal la 23 februarie 1925 și dată publicității în Monitorul Oficial nr. 44 din 25 februarie 1925.

Potrivit datinei, cu scrisoarea irenică din 12 martie 1925, Sfântul Sinod a adus la cunoștință patriarhului ecumenic Vasile al III-lea (1925-1929) și celorlalte Biserici Ortodoxe Autocefale ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie, prin consensul unanim al Bisericii și Statului român. Invocând temeuri de ordin istoric și canonic, scrisoarea conchide că există toate condițiile pentru ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la treapta de Patriarhie, căci "ea nu are alte dorințe decât să dea cel mult Bisericii noastre naționale, în ce privește viața ei internă, o autoritate și un prestigiu pe care le-au adus Bisericile surori care au o asemenea instituție ierarhică, iar aceasta nu poate fi decât în folosul ortodoxiei în general".

Patriarhia Ecumenică, luând act de hotărârea comună a Bisericii și Statului român, a recunoscut prin *Tomosul* patriarhal nr. 1579 din 30 iulie 1925 înființarea Patriarhiei Române, căci "prețuind și înțelegând avântul și hotărârea prea iubitei și prea cinstitei sale fiică și soră în Hristos, Prea Sfânta Biserică a României, nu a găsit nici o piedică de neînving ca, folosind cu bun chip iconomia, de acum să-și dea cu dragoste consimțământul și recunoașterea sa la cele ce prin hotărârea comună, a Bisericii și a Statului, s-au săvârșit în România ... Și de acum chiar va fi asentimentul tuturor pentru ridicarea Bisericii surori din România la vrednicia patriarhală atât pentru cinstire și răsplată, cât și pentru faptul că, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, întreg poporul binecredincios român, mărindu-se prin unirea sa politică, această cinstire este binevenită și îndreptățită".

Tomosul, adus în țară de o delegație a Patriarhiei Ecumenice la sfârșitul lunii septembrie 1925, a fost citit la Catedrala din București în cadrul unei solemnități

deosebite, la sfârșitul căreia Miron Cristea, primul patriarh al României, a mulțumit călduros patriarhului ecumenic Vasile al III-lea pentru frumoasele aprecieri făcute în acul patriarhal la adresa poporului român și a Bisericii sale.

Între timp, au sosit la București și scrisorile de recunoaștere din partea celorlalte Patriarhii și Biserici Autocefale Ortodoxe surori.

La 29 octombrie 1925, prin decretul regal nr. 2964, mitropolitul primat Miron Cristea a fost întărit în scaunul de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Investitura și întronizarea primului patriarh al României a avut loc la 1 noiembrie 1925, într-o atmosferă profund sărbătorească, bisericească și națională. Înființarea Patriarhiei Române a încununat o lucrare bisericească de veacuri, care a impus ortodoxia românească nu numai pe plan intern, ci, în egală măsură, și pe plan extern.

Evenimentul petrecut acum 70 de ani a înlesnit Bisericii noastre o și mai frumoasă cinșire, din toate punctele de vedere, la aceasta contribuind din plin primii patru patriarhi de vrednică pomenire Miron, Nicodim, Justinian și Justin, iar în vremea noastră, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

*

Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, s-a născut la 7 februarie 1915 în satul Tocileni, de pe frumoasele plaiuri botoșnene, fiind al nouălea din cei zece copii ai familiei de plugari harnici și buni, Dumitru și Maria Arăpaș, și a primit la botez numele de Teodor. De la evlavioșii săi părinți a moștenit credința cea adevărată, puterea dragostei de neam și iubirea pentru semenii, și s-a deprins a prețui cinstea, omenia și munca pentru binele obștesc.

Purtând în suflet aceste călăuze trainice și fiind chemat de îndemnul evanghelice, tânărul Teodor, după ce a urmat clasele primare în satul natal, distingându-se la învățătură și comportare, a ieșit din vatra părintească și a pășit pe calea vieții monahale, la vârsta de numai 14 ani, cu dorința arzătoare de a se desăvârși și a sta necontenit în slujba lui Dumnezeu și a oamenilor.

Însetat de slovele cărții și dornic să agonisească hrană duhovnicească, a făcut primele ascultări monahale la vestitele mănăstiri moldovene Vorona și Neamț, iar de aici, în toamna anului 1932, a trecut la Seminarul monahal de la mănăstirea Cernica, unde, în atmosfera de litanie sfântă și smerenie duhovnicească, a învățat cu osârdie și răbdare, situându-se în toți cei opt ani de studiu printre premianții acestei școli.

Îmbogățindu-și cunoștințele de teologie și de cultură generală și sporind deprinderile de viață duhovnicească, la 6 august 1935, fratele Teodor a urcat prima treaptă a slujirii bisericești, devenind monah la mănăstirea Bistrița, de lângă Piatra Neamț, unde a primit, după rânduială, numele Teoctist. La 4 ianuarie 1936, chiar în ziua cuviosului Teoctist, a fost hirotonit ierodiacon, pe seama aceleiași mănăstiri, în catedrala Precista din Roman.

După absolvirea seminarului, dorind să pătrundă cât mai lămurit sensurile adânci ale adevărului Ortodoxiei, pentru a-și însuși o temeinică pregătire teologică, s-a înscris la Facultatea de Teologie din București, vădind și aici, printr-o muncă stăruitoare și continuă, calități intelectuale și silință la învățătură, care l-au impus aprecierii profesorilor și stimei colegilor. La sfârșitul studiilor teologice, în anul 1945, ierodiaconul Teoctist a fost proclamat licențiat în teologie cu calificativul "magna cum laudae".

Cu zestrea spirituală pe care și-a agonisit-o în școlile de teologie, la 1 martie 1945 s-a întors în Moldova, ca diacon la Catedrala din Iași, fiind hirotonit ieromonah la 25 martie, același an.

Oferind certitudinea unei conștiințe armonios încheigate, de aleasă și profundă formație cărturărească, Prea Cuvioșia sa a fost rânduit de către mitropolitul Irineu Mihălcescu ca eclesiarh al Catedralei Mitropolitane, apoi ca exarh al mănăstirilor, iar în 1948 a fost numit de mitropolitul Justinian Marina în postul de vicar administrativ al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, conducând efectiv, până în 1950, lucrările Cancelariei eparhiale. Odată cu aceste încredințări, i s-a acordat și rangul de arhimandrit.

Scurtă vreme după aceea, pentru râvna și înțelepciunea arătate în lucrarea bisericească, arhimandritul Teoctist a fost ales în postul de episcop-vicar patriarhal și ridicat de Sfântul Sinod la treapta arhieriei, primind titlul de Botoșăneanul. Hirotonia s-a săvârșit în ziua de 5 martie 1950, în biserica Sf. Spiridon Nou din București, de către fericirii întru pomenire patriarhul Justinian, mitropolitul Firmilian al Olteniei și episcopul Chesarie al Dunării de Jos.

Chemat la București pentru a sprijini, ca episcop-vicar patriarhal, lucrarea patriarhului Justinian de organizare a Bisericii, câmpul de activitate al celui mai tânăr dintre ierarhii țării — Prea Sfințitul Teoctist avea atunci doar 35 de ani — a sporit simțitor pe măsură cu importanța sarcinilor încredințate. Numai energia și perseverența, cultura și priceperea, puterea de muncă și încrederea deplină în valorile tradiționale ale Bisericii strămoșești l-au ajutat pe tânărul episcop-vicar să îndeplinească în chip strălucit și conducerea Institutului Teologic Universitar din București, în calitate de rector, aducând contribuții de seamă la organizarea acestui așezământ de cultură și spiritualitate ortodoxă, tocmai în vremea când învățământul nostru teologic a trecut sub oblăduirea directă a Bisericii. Remarcându-se încă din Moldova prin zelul depus în lucrarea de bună gospodărire și împodobire a sfințitelor locașuri, ca episcop-vicar s-a distins prin osârdia cu care a contribuit la restaurarea și redarea în folosință a monumentelor de artă și arhitectură bisericească din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, între care s-au numărat mănăstirile Dealu, Viforâta, Sinaia, Căldărușani, Ciorogârla și Schitul Maicilor.

Cu experiența bogată dobândită timp de 12 ani ca episcop-vicar patriarhal, Prea Sfințitul Teoctist a putut răspunde cu încredere și vrednicie, la 28 iulie 1962, chemării de a fi episcop în istoricul scaun al Aradului, situat la granița de vest al țării. În noua calitate, a înfăptuit o operă de mare valoare pentru păstrarea și întărirea unității noastre de credință și promovarea tradițiilor ortodoxe românești. Pe lângă aceasta, a inițiat o amplă acțiune de restaurare și împodobire în stil autentic ortodox a mănăstirilor Hodoș-Bodrog, Prislop și Sf. Simion. Realizări de seamă a înscris și la centrul eparhial din Arad, pe care l-a înzestrat cu un nou paraclis, amenajat în stil ortodox, cu sală de fetivități și alte construcții, iar parcul reședinței episcopale l-a împodobit cu o frumoasă bisericuță de lemn, monument istoric, veche de peste un sfert de mileniu, dovedindu-și astfel grija pentru păstrarea creațiilor de valoare ale geniului poporului nostru.

După mai bine de un deceniu de strădanii la Episcopia Aradului, Prea Sfințitul Teoctist a urcat, la 28 ianuarie 1973, treptele jilțului arhieresc din cetatea Băniei, ca arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei, legându-se sufletește de alte realități și tradiții istorice, de asemenea și de noi înfăptuiri trainice, necesare acestui centru mitropolitan. Alături de grija pentru înflorirea vieții duhovnicești a clerului și credincioșilor, Înalt Prea Sfinția Sa a fost preocupat și de apărarea dreptei credințe și a datinilor strămoșești și a înzestrat Centrul eparhial cu o biserică de lemn de mare valoare artistică. Totodată, s-a îngrijit de Seminarul Teologic de la Craiova, pe care l-a dotat cu un local nou și cu toate cele necesare unei bune funcționări, iar din revista *Mitropolia Olteniei* a făcut o publicație bine cotată în țară și peste hotare.

Ca o binemeritată răsplată pentru lucrarea bisericească desfășurată timp de cinci ani la Mitropolia Olteniei, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a fost ales, la 25 septembrie 1977, în scaunul de arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Împietind în lucrarea de arhipăstor purtarea de grijă pentru formarea preoților și cultivarea bunelor tradiții din aceste locuri, cu sporurile gospodărești și părinteasca oblăduire a sfințelor locașuri, Înalt Prea Sfinția Sa a adăugat pagini de cinste în cronica bisericească a Moldovei. Astfel, a înfrumusețat și pus în valoare mănăstirile din Moldova și Bucovina, între care Vorona și Golia, precum și palatul voievodal al lui Ștefan cel Mare și Sfânt de la Putna. Totodată, a adunat și rânduit în colecții vechile cărți de slujbă, precum și manuscrisele și hrisoavele mănăstirești, și a adus Seminarul de la Neamț într-o stare înfloritoare, ca și tipografia eparhială, editând cărți de slujbă și de rugăciuni, paraclise și acatiste, alături de numeroase alte scrieri de zidire sufletească pentru credincioși.

După ce a îndeplinit, timp de trei luni, în urma trecerii la cele veșnice a patriarhului Iustin, atribuțiile de locuitor de patriarh conferite de prevederile statute, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei a fost ales, la 9 noiembrie 1986, de către Marele Colegiu Electoral Bisericesc, în scaunul de arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungro-Vlahiei și patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Activitatea desfășurată timp de 45 de ani ca arhieru în slujba Bisericii, țării și culturii românești, îl situează pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist între marii ierarhi cărturari și patrioți care au strălucit prin vremi în fruntea Bisericii Ortodoxe Române, pe care o cărmuiește de aproape nouă ani. În curgerea neostenită a vremii, acești nouă ani nu înseamnă prea mult ca durată, dar ceea ce cinstim noi, însă, la acest popas aniversar, sunt roadele binecuvântate ale acestor ani. Cinstindu-le pe acestea cinstim, totodată, pe harnicul și înțeleptul lor înfăptuitor.

Numai din enumerarea câtorva din aceste realizări se poate înțelege cât de mult s-a lucrat și câte s-au înfăptuit în acești nouă ani: construirea de biserici noi; lărgirea și diversificarea învățământului teologic, prin înființarea de noi facultăți și seminarii; relansarea activității social caritative și asigurarea prezenței preoților în spitale, azile, orfeline, penitenciare și în armată; introducerea predării religiei în școli; sporirea participării credincioșilor la viața Bisericii; creșterea numărului publicațiilor bisericești și îmbunătățirea conținutului lor; canonizarea și înscrierea în calendarul Ortodoxiei a unor sfinți din neamul nostru; reînființarea unor vechi scaune vlădicești și înființarea de noi eparhii; reactivarea Mitropoliei Basarabiei; elaborarea unui nou înțeles al ecumenismului, menit să așeze atît credința strămoșească, cât și ființa națională a poporului nostru, și încă multe altele.

Doctrinar erudit, animat de timpuriu de o vie curiozitate intelectuală, atît în domeniul vast al teologiei, cât și în ramuri adiacente, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a pus în centrul preocupărilor și al experienței de distins ierarh și de om de cultură, apărarea și promovarea valorilor Ortodoxiei Românești. Evidențierea lor se bucură de un interes și de o apreciere aparte în lucrările tipărite ale Prea Fericirii Sale, ca și în cuvântările, meditațiile, conferințele cu un bogat conținut de idei morale, umanitare, sociale și naționale, adresate cu diferite prilejuri unui auditoriu divers ca preștare, vârstă, receptivitate.

Neîntrecut liturghisitor și desăvârșit predicator, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist oficiază slujbe impunătoare și asociază la slujbă pe toți credincioșii. Slujbele sunt urmate, de fiecare dată, de predici neegalate în erudiție și presărate cu citate din Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți. Vorbește limpede, cu convingere și vociune, și

întrebuinează erudiția numai în forma sa cea înțeleasă, fiind ascultat cu dragoste de credincioșii de toate vârstele și de pe orice treaptă a școlii.

Dedicându-se cu zel și pasiune activității pastoral-misionare, Prea Fericirea Sa aplică și menține în relațiile cu clerul și credincioșii legături de suflet și de încredere, îi îndrumă cu înțelepciune și căldură sufletească, venind în sprijinul tuturor.

În anii slujirii arhieresti, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a desfășurat și o bogată activitate în aria Ortodoxiei și în Mișcarea Ecumenică. A vizitat scaunele patriarhale apostolice, în frunte cu Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol, precum și celelalte Biserici Ortodoxe surori, și a participat la întâlnirile inițiate de organizațiile intercreștine și religioase internaționale, ducând pretutindeni mesajul ortodoxiei românești și cuvântul Evangheliei bucuriei, al dragostei și unității.

Personalitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist reflectă, acum, la apogeul experienței și al vârstei mature, dominantele unei alcătuiți caracteristice Ortodoxiei românești: înfrățit cu credința, înainte-mergător cu făclia sfințeniei și a dreptății, învățând pe toți să poarte de grijă de lucrurile bune, ca nimeni să nu fie fără roade.

Cărturar luminat, apropiat de năzuințele și nevoile celor mulți, modelând mereu sensurile tradiției românești și imperativele trăirii în inima prezentului, Prea Fericirea Sa se bucură de admirația respectuoasă și de iubirea tuturor celor ce-i cunosc sinceritatea, căldura aporiei, lumina zâmbetului, dulceața vorbirii.

*
* * *

Reîmprospătând evenimentele petrecute în urmă cu 110 ani, ale recunoașterii autocefalicii, și pe cele de acum 70 de ani, când s-a înființat Patriarhia, aducem recunoscătoare prețuire lungului șir de ierarhi, călugări, preoți și credincioși care au ostenit, uneori mergând până la sacrificiul total, pentru înflorirea Bisericii strămoșești și așezarea ei la loc de cinste în Ortodoxie și în lume.

Un gând de recunoștință închinăm adormiților în Domnul, patriarhilor Miron Cristea, Nicodim Munteanu, Justinian Marina și Iustin Moisescu, pentru tot ce au înfăptuit cu râvna sfântă, în vremea arhipăstoririi lor, la cârma Patriarhiei Române.

Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, care continuă cu vrednicie și îmbogățeste prisositor lucrarea înaintașilor săi, îi prezentăm mărturia respectului, sincera recunoștință și caldă prețuire a tuturor celor care au primit de la Ortodoxia românească puternicia credinței, a dragostei și a harului cuvântului lui Dumnezeu.

Gh. Vasilescu

PASTORALE CHIRIARHALE

† **TEOCTIST**

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTIILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL
ȘI DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATĂL, IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ
BINECUVÂNTARE

*«Veși lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi
și Îmi veși fi Mie martori în Ierusalim și în
toată Iudeea și în Samaria și până la marginea
pământului».*

(Faptele Apostolilor I, 8)

Iubiți fii și fiice întru Hristos, Biruitorul morții,

HRISTOS A ÎNVIAT!

În această noapte sfântă, toată suflarea creștină dreptmăritoare întâmpină cu bucurie și nădejde mântuitoare momentul sfânt și dătător de viață al Învierii din morți a Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos. Cu ochii minții și ai credinței, văd cetele de credincioși de la sate și orașe îndreptându-se spre biserici, purtând pe chip și în priviri bucuria primirii luminii din candela ce arde pe sfânta Masă, care afirmă realitatea supremă a mormântului lăsat gol de Hristos prin Înviere. Văd, de asemenea, mulțimea credincioșilor ce participă la Sfânta Liturghie în această noapte de praznic, îndreptându-se apoi, fiecare la casa sa, cu lumânarea aprinsă în mână spre a vesti celor întâlniți în cale sau rămași, din diferite pricini, acasă, dar și naturii înconjurătoare, că Hristos a Înviat, că moartea a fost biruită și calea spre viața veșnică este deschisă.

Purtarea luminii și salutul «Hristos a înviat!», precum și răspunsul rostit cu credință: «Adevărat a înviat!», îmbracă fiecare suflet de creștin sau creștină în haina cea binecuvântată de martor și mărturisitor al Învierii lui Hristos, transformându-l într-un propovăduitor al Sfintei Evanghelii.

Dreptmăritorii creștini,

În cea de a treia zi după răstignirea și moartea pe Cruce a lui Iisus, femeile purtătoare de mir s-au îndreptat dis-de dimineață spre mormânt. Aceasta însă era gol. «Doi bărbați au stat înaintea lor în veșminte strălucitoare, spune Sfântul Evanghelist Luca, ... și au zis către ele:

«De ce căutați pe Cel viu între cei morți? Nu este aici, ci S-a sculat. Aduceți-vă aminte cum v-a vorbit, fiind încă în Galileea, zicând că Fiul Omului trebuie să fie dat în mâinile oamenilor păcătoși și să fie răstignit, iar a treia zi să învieze. Și ele și-au adus aminte de cuvintele Lui. Și întorcându-se de la mormânt, au vestit toate acestea celor unsprezece și tuturor celorlalți» (Luca 24, 4-9).

Văzând mormântul gol, auzind spusele îngerilor, aducându-și aminte de cuvintele lui Hristos rostite în timpul petrecerii Sale pe pământ, femeile purtătoare de mir au depășit îndoiala și frica și au devenit martore și mărturisitoare ale Învierii lui Hristos. Aceeași trecere de la teamă, îngrijorare și îndoială la curajul de a mărturisi și propovădui Învierea, au încercat și Apostolii lui Hristos. Puțin câte puțin, la început «mirându-se în sine de ceea ce se întâmplase» (Luca 24, 12), Apostolii ajung la certitudinea de nezdruincant în Învierea lui Hristos și, din oameni copleșiți de teamă, devin propovăduitori ai adevărului. «Căci nu putem să nu vorbim despre cele ce am văzut și am auzit» (Faptele Apostolilor 4, 20), spun ei celor ce le interziceau să mărturisească pe Hristos cel înviat.

Încredințați despre adevărul Învierii lui Hristos, viața Apostolilor și a primilor creștini s-a schimbat cu desăvârșire. Totul era bazat pe Înviere. «Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră» (I Cor. 15, 14) «Dar Hristos a înviat din morți, fiind începutură a învierii celor adormiți» (I Cor. 15, 20), spune Sfântul Apostol Pavel. Atât de puternică era credința în Înviere, încât nici o piedică nu era de nedeapășit în misiunea sfinților apostoli. Din Ierusalim până în Alexandria Egiptului, din Asia Mică, trecând prin Grecia și Dobrogea, până la Roma și Spania, precum și până-n India, Sfinții Apostoli și ceilalți misionari creștini n-au avut odihnă în ce privește propovăduirea lui Hristos cel înviat și a Evangheliei Sale.

Cei convertiți la creștinism de către Sfinții Apostoli deveneau martori, la rândul lor, ai Învierii lui Hristos «Dumnezeu a înviat pe acest Iisus, afirma sfântul Apostol Petru, căruia noi toți îi suntem martori» (Faptele Apostolilor 2, 32). Iar sfântul Pavel, pe drumul Damascului, aude din gura lui Hristos următoarele cuvinte: «Spre aceasta M-am ardat ție: ca să te rânduiesc slujitor și martor și al celor ce ai văzut, și al celor întru care Mă voi arăta ție» (Faptele Apostolilor 26, 16).

În decursul istoriei, creștinii n-au avut crez mai puternic decât cel în Înviere. «Credința creștinilor, spunea Tertulian, este învierea morților». Creștinii erau numiți: «fii ai bucuriei», pentru că nu se temeau de tristețea morții. În chinurile morții fiind, prin mucenicie, Sfântul Ignatie Teoforul spunea: «Acum încep să trăiesc». În același duh, un sfânt duhovnic din secolul trecut era pătruns atât de adânc de realitatea Învierii, încât în tot cursul anului nu-și întâmpina semenii decât cu salutul: «Hristos a înviat, bucuria mea!». Iar în deceniile trecute, nici o forță n-a fost mai de temut pentru stăpânirea atee ca slujba din noaptea de Paști, care aduna în fața bisericilor aproape întreaga suflare românească, dornică de păstrarea demnității și libertății sale. Pentru cei ce au ochi să vadă și minte să înțeleagă, purtarea făcliei de Paști pe străzile orașelor și ulițelor satelor de milioane de credincioși, salutul: «Hristos a înviat», cu care ne întâmpinăm unii pe alții și în acele vremuri, a devenit cel mai puternic și eficient «Nul» în fața celor ce încercau să ne răpească credința și să ne îndepărteze de Dumnezeu, de Biserică și Înviere. Toți purtători făcliei de Paști erau martori și mărturisitori ai lui Hristos Cel înviat.

Frați și surori întru Hristos Domnul,

Dacă în vremurile mai de demult sau mai de aproape, omenirea a avut trebuință de credință în puterea sfintei Învieri pentru a viețui într-un adevăr, astăzi, de asemenea, lumea are nevoie de martori și mărturisitori ai lui Hristos cel Mort și înviat pentru a-și regăsi și trăi echilibrul lăuntric de care are atâta nevoie. Și ce înseamnă a fi martor și mărturisitor al sfintei Învieri?

Înseamnă a te minuna cu credință cum din bobul de grâu așezat în pământ, bob putrezit și înghețat în timpul iernii, răsare în faptul primăverii spicul cel dătător de pâine. Înseamnă a te apropia cu credință de trupurile sfinților care, atinse de sfințenia Duhului în timpul viețuirii lor

pe pământ, au fost transformate în sfinte moaște binecuvântate. Înseamnă a fi pătruns de credința că viața omului, că trupul său nu sunt destinate morții și întinericului mormântului. «*Vrăjmașul cel din urmă, care va fi nimic, spune sfântul Pavel, este moartea*» (I Cor. 15, 26). Moartea, pentru cel înveșmântat de lumina Învierii lui Hristos — mărturie și nădejde a învierii tuturor — nu-i decât «*treccere-paște*» spre viețuirea în mireasma Liturghiei veșnice împreună cu Tatăl și Fiul și cu Duhul Sfânt, Treimea cea întru tot sfântă.

A fi martor și mărturisitor al sfintei Învierii, înseamnă a trăi puterea iubirii, singura care trebuie să depășească moartea, căci iubirea limitată de timp, nedeschisă spre țărâmul veșniciei, nu poate fi iubire adevărată. Iar în iubire, totul, toți și toate își găsesc împlinirea. Bogatul care iubește își apleacă inima la suferința aproapelui și, alinându-l pe acesta, se mântuiește și se împlinește ca ființă umană responsabilă de binele fraților săi. Mai mani orașelor, ai satelor, ai țării și ai lumii, doar prin iubire și credință pot să cârmuiască drept pe pământ fiind, cu spirit de jertfă, în slujba oamenilor. Fără iubire și credință în Dumnezeu și în puterea Lui, actualizate pe fondul mărturiei, zbaterea tuturor este zadarnică, cetatea fără bună pază și fără viitor, oamenii fără nădejde.

A fi martor și mărturisitor al Învierii, înseamnă a-L face cunoscut, fiecare după darul său, pe Hristos, «*calea, adevărul și viața*» (Ioan 14, 6), fără de care nu putem face nimic (Ioan 15, 5). Prin cuvânt, prin fapta iubirii, prin post și rugăciune, prin jertfa curajului mărturisitor, puterea Învierii lui Hristos să atingă tot mai multe suflete. Biserica cea dreptmăntoară să se întărească, Țara să-și găsească liniștea și bunăstarea, lumea întregă să se îndrepte spre Dumnezeu.

Iubiți frați și surori,

Timp de o jumătate de veac, neamul nostru, ca și alte popoare învecinate geografic și spiritual, au fost silite să trăiască în mormântul ideologiei ateiste, păstrând cu efort martinic Lumina lui Hristos. Atunci când în sufletele noastre nădejdea părea sfârșită, ca un fulger de sus, ca o primăvară binecuvântată, a venit izbăvirea ca o înviere și a rupt zăgăzurile ce ne țineau legați trupește și sufletește. Și ne-am bucurat cu bucurie nemărginită, așa cum știm cu toți, în clipa aceea a zdrobirii puterii comuniste.

Trei sunt lespezile de mormânt care vor să înăbușe bucuria, și multe altele, le-a răstignit Hristos pe Crucea Sa tocmai pentru a ne slobozi pe noi de apăsarea și de otrava lor. În Înviere, El ne-a dăruit «*paharul bucuriei*» fiindcă paharul morții și al uni îl băuse El, în locul nostru, pentru ca noi să fim mereu «*fiți ai luminii și ai zilei*» (I Tesaloniceni 5, 5). Suntem unul dintre popoarele Europene — acest continent care, deși a creat o civilizație creștină, a ajuns la o secularizare îngrijorătoare. Suntem, totodată, popor născut creștin, de aceeași vârstă cu adevărul Învierii. Se cuvine, deci, ca, prin viețuirea noastră creștină, să păstrăm și să mărturisim acest adevăr.

De două mii de ani suntem, cum spune Apostolul, «*uciși de mii de ori pe zi*», dar numai cine a trecut biruitor prin moarte are în aceeași măsură și setea și puterea Învierii. Șoapte viclene vin mereu tot mai insistent dinspre civilizația secularizată; în schimbul unei bunăstări materiale, iluzie, ca tot ce ține de ceea ce este trecător, ni se cere să renunțăm la valorile ortodoxe; să schimbăm legea sfântă, curată, moștenită din bătrâni — singura noastră avuție, cu noi rânduiele, osândite de Sfânta Scriptură. Candela bucuriilor noastre a fost mereu fragilă, dar n-au stins-o toate furtunile ce-au băntuit pământul acesta. Lumina credinței noastre sfinte «*a luminat mereu și întinericul nu a cuprins-o*» (Ioan 1, 5). Să ne păstrăm aprinsă candela iubirii și a smereniei, la lumina căreia să fim recunoscuți de Domnul Învierii, când vom ajunge la poarta Împărăției Sale.

Binefacerea Învierii se săvârșește în nevinovăție, în puritate; nimeni nu iubește mai mult ca un copil, pentru că este încă nevinovat. Prima floare care renaște primăvara, ghiocelul, deși este cea mai plăpândă, este și cea mai candidă; este singura floare pe al cărei alb imaculat nu există nici o pată; tocmai puritatea ei străpunge spre lumină, prin lepezile frigului și ale morții.

De aceea, iubiții mei fii și fiice, în această sfântă zi, chem la iubire, la bunătate, la sfințenie. Acestea sunt florile care vor rodi neînvinsă — Învierea. Virtuțile sfinte sunt ale noastre; Învierea este a lui Hristos, Care a dobândit-o și pentru noi; pentru a o primi, la rândul nostru, nu avem ce-I da Biruitorului morții, decât virtute sfântă. Virtute înscamnă credință, bărbăție, efort; cea mai grea luptă, este lupta cu păcatul și cu moartea, care stau să ne doboare. Și ceea ce se petrece astăzi cel mai mult în lumea păcatului, între popoare și chiar în sânul aceluiași neam, este uciderea semenului în tot chipul: trupește și sufletește. Niciodată nu a fost atâta moarte, care a cuprins întreaga lume.

Fie ca neamul nostru să rămână în slujba vieții și să aibă, ca întotdeauna, drept călăuze, virtutea, tinerețea și vocația mărturisirii Învierii. Spre iubire de frate și de neam îndemn stăruitor în «ziua luminii» și pe cei mari, și pe cei mici, și pe cei puternici, și pe cei umili; pe cei vârstnici și pe cei tineri — mai ales pe cei tineri, care, umplând tot mai mult bisericile țării, aduc cu ei sufletul și nădejdea Învierii de mâine a acestui neam pascal. Să rămânem, dar, cu toții, statoci cu trup și suflet în grădina Învierii, răsădită de Dumnezeu în sânul carpatic, la fereastra mării. Și mai ales să nu uităm nici o clipă că învierea noastră trece și prin întregirea neamului și a ținuturilor sfinte strămoșești. Nădejdea și rugăciunea, și de-o parte, și de alta a Prutului, să rămână mereu unite, și așa va veni și învierea întregirii. Cu această mărturisire a Învierii să întâmpinăm pe toți semenii, indiferent de credința și seminția cărora le aparțin, spre a zidi între noi frățietatea și dragostea atât de necesare vieții.

Iubiți fii și fiice duhovnicești,

Fiți martori și mărturisitori ai lui Hristos Înviat, asemenea bunilor creștini dinaintea noastră. Aplecați-vă, fiecare după puterile sale, la cei ce se zbat în grea suferință: copii părăsiți și de părinți și de societate, tineri primejduiți de tot mai multe capcane ale lumii de azi, familii cu mulți copii, bolnavi, deznădăjduiți, bătrâni cărora nu le mai poartă nimeni de grijă. După cum Învierea Domnului a început cu Pogorârea Sa la iad, pentru a-i sfărâma porțile și a aduce și acolo lumina vieții, tot așa și învierea noastră spirituală va trebui să înceapă cu coborârea în iadul suferințelor de tot felul, în care se poate afla aproapele nostru, pentru a-l smulge de sub tirania lor, prin puterea și dragostea Mântuitorului nostru.

În acest duh al mărturisirii Învierii lui Hristos, prin fapta iubirii, rog pe Dumnezeu să vă dăruiască mila Sa cea bogată și să ocrotească fiecare suflet dreptslăvitor, fiecare casă, țară și lumea întreagă. Îmbrățișându-vă cu părintească dragoste, în această noapte sfântă de Paști, vă doresc să trăiți cu toții bucuria negrăită a biruinței vieții veșnice și vă vestesc tuturor, cu dragoste de părinte iubitor:

«HRISTOS A ÎNVIAT!»

Al vostru către Dumnezeu tot timpul rugător,

† TEOCTIST
PATRIARIHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† LUCIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL TOMISULUI

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptmăritorilor creștini din această de Dumnezeu păzită Arhiepiscopie: har, milă și pace de la Dumnezeu — Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhierescă binecuvântare.

“Eu sunt învierea și viața lumii”.
(Ioan 6, 51)

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiți fi sufletești,

De fiecare dată, când sărbătorim Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, gândul nostru se îndreaptă spre Dealul Golgotei, spre Sfântul Mormânt în care trupul Său a fost așezat. Vedem cu ochii minții pe străjerii rânduiți de căpeteniile vremii să păzească mormântul în care era așezat, vremelnic, Cel care avea să învieze a treia zi din morți.

Să zăbovim, apoi, cu sufletul nostru și la foisorul de pe înălțimea Sionului, unde Mântuitorul Hristos încununa, mai înainte de Patima Sa, lucrarea de mântuire a omului, prin oferirea celui mai mare dar al Său — adică propriul Trup și Sânge — prin care rămâne viu și prezent în lume, oferindu-Se permanent celor care aleargă la Dănsul.

În camera cea de sus a foisorului, unde era pregătită Cina pentru instituirea celei mai mari taine dumnezeiești, adică Sfânta Împărtășanie, domnea, pe lângă neliniștea vizibilă a apostolilor, bucuria de a fi împreună cu Învățătorul lor, pe care l-au urmat și ascultat timp de peste trei ani. Fiecare dintre ei dorea să stea cât mai aproape de Iisus. Presimțeau că întemeierea Împărăției mesianice, despre care le vorbise în timpul vieții Sale, era iminentă și se grăbeau să-și asigure locul cel mai bun. Iisus Domnul, în loc de răspuns la ceea ce se așteptau ei, gândind omenește, cu un gest neașteptat, s-a ridicat de la masă, s-a încins cu un ștergar, a tumat apă într-un vas și a spălat picioarele ucenicilor, ștergându-le apoi cu prosopul care încingea dumnezeiescul Său Trup.

Gestul acesta prezintă o imagine de profundă umilință — Fiul lui Dumnezeu S-a coborât în fața omului, a creaturii Sale, ca să-l ridice de unde căzuse. Fapta aceasta neașteptată a uimit pe ucenici. Apoi, Iisus a adăugat, spunând: “Dacă Eu, Domnul și Învățătorul vostru, v-am spălat picioarele, și voi sunteți datori să vă spălați picioarele unii altora” (Ioan 13, 14). Prin spălarea picioarelor, Mântuitorul Hristos i-a curățat pe ucenicii Săi de toate greșelile față de El, cât au petrecut împreună pe pământ, socotind-o ca o curățenie a omului după spovedanie, în vederea împărtășirii cu Trupul și Sângele Său.

De fapt, această faptă a Mântuitorului Hristos nu este singurul semn al dragostei Sale față de oameni. Taina Jertfei Sale, întemeiată la Cina cea de Taină, este Dumnezeiasca Împărtășanie, după cum Însuși a spus: “...Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu... Beți dintru acesta toți, acesta este Sângele Meu...” (Matei 26, 26-28). Acum, prima dată în istoria mântuirii, omul s-a învrednicit, prin darul lui Dumnezeu, să primească real, din mâna lui Hristos, Trupul și Sângele Său.

Actul de dăruire totală supremă a fost întregit de Domnul Hristos prin cuvântul de rămas bun, cunoscut ca “Evanghelia Testamentului Său”, prin care a spus: “Poruncă nouă vă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul”, adăugând, apoi, semnul caracteristic creștin: “Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alii” (Ioan 13, 34-35).

Cu această întreită slujire a spălării picioarelor, a întemeierii Sfintei Euharistii, a Evangheliei Testamentului, cuprinsă în porunca iubirii, a împăcării și a unității creștine (Ioan 17-18), a luat sfârșit acea seară a Cinei dragostei pe care Mântuitorul a oferit-o, înainte de patimă și înviere, ucenicilor săi, și prin ei, lumii întregi.

Frați creștini,

Pentru a ne învrednici de această mare Taină, care ne dă viața de veci și învierea din morți, să ne curățim toate simțurile omenești, după cum ne îndeamnă cântarea liturgică: "Cămara Ta, Mântuitorul Meu, o văd împodobită, și îmbrăcăminte nu am, ca să intru într-însa. Luminează-mi haina sufletului meu, Dătătorule de lumină, și mă mântuiește!".

Iisus Hristos, a toate Ziditorul, însuși fiind Paștele cel adevărat, mereu îndeamnă omeniarea, zicând: "Mâncați Trupul Meu și întru credință vă veți întări!". Astăzi Hristos își arată slava Sa prin înviere. El a mântuit lumea prin cruce, prin îngropare și prin învierea Sa. Venind la Ierusalim spre patima cea de bună voie "poporul care aștepta izbăvirea, luând semnele biruinței, adică ramuri de copaci și stâlpi de finic, mai înainte închipuind învierea Sa, l-a întâmpinat strigându-l Osana!". Și noi, la acest Praznic luminat al Învierii, să purtăm în mâini stâlpi și ramuri biruitoare asupra păcatului, strigând, cu cântări duhovnicești, lauda învierii celei de a treia zi, spunând: "Iată, Mirele vine în miezul nopții și fericită este sluga pe care o va afla priveghind".

Sfânta Înviere se arată astăzi ca o zi strălucitoare "luminând lumea cu daruri dumnezeiești", că purtând făcliile învierii lui Hristos toate se umplu de bucurie; "căci pietrele s-au despicat și multe morminte s-au deschis și trupuri de bărbați sfinți s-au sculat, iadul jos s-a surpat. iar sfintele femei cu cutremur au strigat: Aceasta este ziua cea prea luminată întru care Hristos a înviat din mormânt!" De aceea, cu inimi pline de bucurie, să cântăm: "Învierea Ta, Hristoase Mântuitorule, îngerii o laudă în ceruri, și pe noi pe pământ ne învrednicește, cu inimă curată să Te mărim" (Cântările Sfințelor Paști).

Învierea Domnului nu poate fi trecută sub tăcere, cu toate încercările sistemelor de gândire rațională a societății moderne, care încearcă s-o nege sau s-o umbrească, în detrimentul demnității umane. În lumina credinței, Învierea Domnului se descoperă în om ca realitate a desăvârșirii și a unirii lui cu Hristos. Este tocmai ceea ce caracterizează modul de gândire creștin și uman, de educație, în care se concretizează și se desăvârșește chipul lui Dumnezeu. Creștinul transmite valorile morale, atunci când sunt inspirate din credință, din trăire și aprofundarea adevărilor creștine, care îl dau la plenitudinea cunoașterii și trăirii lui Dumnezeu, prin actul Învierii.

La acest mare praznic, care dovedește realitatea Învierii Domnului, Biserica ne îndeamnă: "Cântați lui Dumnezeu tot pământul" (Ps. 65, 1). Acesta este semnul de bucurie și de preamărire al lui Dumnezeu, când ne îndeamnă: "Veniți și vedeți lucrurile Sale; Înfricoșător în sfaturi mai mult decât toți oamenii" (Ps. 65, 4). Prin Învierea lui Hristos și prin dimensiunea liturgică, care are în centrul său jertfa Trupului și a Sângelui Său, Paștele cel vechi devine Paștele cel nou (I Petru 1, 18).

Adevărul Învierii este mărturisit chiar de primii creștini, unii dintre ei martori ai arărilor Domnului. De atunci, Biserica propovăduiește și îndeamnă pe fiii săi să continue lucrarea mântuitoare săvârșită de Hristos între oameni și mai cu seamă în aceia care îl iubesc până la jertfă, în tot cursul vieții, până la sfârșitul veacurilor; pentru că Dumnezeu iubește pe cei ce vin la Dânsul și primesc pe deplin cuvântul Său.

Iubiți credincioși,

În fiecare noapte a Paștilor, Biserica amintește deosebita răvnă și devotamentul femeilor mironosițe față de Iisus Hristos, care dis-de-dimineață au venit, pline de curaj, la mormântul Domnului să ungă cu mireme Trupul Său.

Pentru sufletul lor plin de credință s-au învrednicit de răsplată și bucurie. Ele sunt primele ființe care au aflat de la înger vestea că Hristos a înviat. Ele s-au învrednicit, tot cel dintâi, să

vadă pe Domnul înviat, când le poruncește: "Duceți-vă și vestiți fraților Mei ca să meargă în Galilea și acolo Mă vor vedea" (Matei 28, 9-10).

Exemplul femeilor, care au slujit cu răvnă lui Hristos, a fost urmat de-a lungul istoriei creștine de multe femei alese, care continuă și astăzi lucrarea de vestire a învățături și învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Prin exemplul lor de viață, prin educarea copiilor, Biserica se îmbogățește mereu cu numeroși sfinți și cuvioși care s-au dedicat și se dedică cunoașterii și slujirii lui Dumnezeu. Chiar Sfinții Părinți au mărturisit că datorită educației primite de la părinți, mai cu seamă de la mamele lor, ei au devenit următori șirului mare de trăitori și mărturisitori ai lui Hristos.

Multe mame rămân modele vii și demne de urmat în educarea copiilor, chiar și în zilele noastre. Cine poate fi altcineva decât mama credincioasă, care face copilului său, care este un dar al lui Dumnezeu, semnul Sfintei cruci pe pieptul său?! Cine se roagă cu lacrimi la căpătâiul copilului când el este bolnav?! Cine îl învață pe el să se închine și să se însemneze cu semnul Sfintei Crucii la rugăciune?! Cine îl învață să se închine înainte și după masă, sau când merge la școală sau la rostul vieții?! Cine îl duce de mână la Biserică ca să-l împărtășească, sau să ia parte la sfintele slujbe?! Cine îi vorbește copilului mai întâi despre Dumnezeu, despre Biserică, despre sfintele slujbe, sau despre Sfintele Paști și tradițiile lor?! Nimeni altcineva, decât mama creștină!

Cu pioasă cinstire trebuie să ne aducem aminte că mamele noastre, prin toate acestea, săvârșesc un adevărat apostolat creștin; în familie, prin stăruința ei, mama credincioasă face ca în casă să domnească Dumnezeu; ca icoana și candela să nu lipească; ca sfintele sărbători — astăzi, a Paștilor — să fie cinstite după răduiala creștină de către toți ai casei. De aceea, Biserica prețuiește cum se cuvine pe mama creștină și nu pregetă să-i recunoască adevăratele sale virtuți și fapte alese. După exemplul femeilor mironosițe, primele martore ale Învierii Domnului, femeia creștină, pentru toate meritele sale în continuarea vestirii lui Hristos Cel înviat, este răsplătită de Domnul Hristos, ridicând-o la demnitatea de adevărată candelă care luminează și veghează la rostul familiei.

De aceea, având în fața noastră atâtea exemple ale femeii creștine, la acest mare praznic al Învierii Domnului, toți suntem chemați să contribuim, împreună cu Biserica, la restaurarea în lume: a vieții creștine, a adevărului, a iubirii față de oameni, a respectului și a tot ceea ce decurge din acestea, pentru ca să fim înălțați la vrednicia de fii ai lui Dumnezeu.

Dreptmăritorii creștini,

Sărbătoarea de astăzi, Învierea Domnului, este raza de speranță îndreptată spre sufletele oamenilor. Este ziua luminată pe care întotdeauna o întâmpinăm cu bucurie. În casa creștinului, dar mai cu seamă în viața noastră, această bucurie pătrunde ca o realitate unică a istoriei, care a împărțit veacurile în curgerea lor prin trecerea de la umbra *Legii celei Vechi* către zorile vieții celei Noi și veșnice, prinsă în tulpina viței adevărate, care este Hristos — Paștele nostru.

Dorim să rămânem în învierea și viața Sa; Iisus Hristos, mai înainte de Patimă, a rostit cuvintele: "Eu sunt vița cea adevărată" (Ioan 15, 4).

Prin aceste cuvinte, Mântuitorul Hristos se referă la învierea Sa. Vița este Hristos, înviat, viața de neînvins, care se dăruiește tuturor. Deci, viața pe care o avem, vine de la Hristos, prin jertfa Sa, devenind viață nemuritoare. Iisus a acceptat moartea, pentru ca mlădițele să aibă viață în El. (Ioan 15, 2). Hristos — Domnul, care se înfățișează pe Sine ca vița cea adevărată, ne primește pe noi, ca mlădițe ale Sale. Vița este, deci, Hristos, viața cea veșnică, iar mlădițele ne înfățișează pe noi oamenii răspândiți de Hristos în toată lumea, făcând parte din însăși tulpina Sa "din care curge seva" pentru ca mlădițele să rămână vii, să nu se veștejească (Ioan 15, 16).

Ce trebuie făcut ca mlădița să nu se veștejească? Trebuie să rămână în Hristos, să se hrănească din Trupul și Sângele Său, care dau viață. "Dacă rămâneți întru Mine — spune Hristos — și cuvintele Mele rămân întru voi; cereți ceea ce voiți și vi se va da vouă" (Ioan,

15, 7). Trupul și Sângele lui Hristos se află și se dăruiește în Biserica Sa, al cărei cap El este. Via Sfintei Evanghelii se desăvârșește în Biserică, prin cei care se împărtășesc și cu Cuvântul lui Hristos. Ei sunt slava lui Dumnezeu. Astăzi, în ziua de Paști, taina, care este Hristos însuși, se descoperă ca izvor al vieții nemuritoare, înscrisă în cartea veșniciei pe cei care cred în El.

Ne aflăm astăzi, în biserică, ca oarecând Mântuitorul Hristos cu ucenicii Săi în foisorul din Ierusalim, unde au sărbătorit Paștile (Luca 22, 12), loc cu nimic mai prejos decât acela unde s-a săvârșit pentru prima dată Taina Sfintei Împărtășanii.

Mântuitorul și ucenicii Săi au înălțat rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu, după pri-mirea Sfințelor Taine, și în cântări de laudă au plecat la grădina Ghetsimani, să se roage.

Astăzi dăm, și noi, slavă lui Dumnezeu pentru că ne-am împărtășit de toate darurile mântuitoare ale Sfințelor Paști. Să plecăm de aici, cu rugăciuni de mulțumire și de laudă, către grădina Ghetsimanilor, caselor noastre, pe care să le împodobim cu roadele măslinilor noastre, ajutându-i și sprijinindu-i pe cei lipsiți și nemângâiați.

Măslinii din Ghetsimani, între care s-a rugat Iisus Hristos, pot să fie pentru fiecare mulțimea de săraci și nevoiași aflați în lume. Din faptele noastre să izvorască uleiul milostivirii față de aceștia, uleiul pe care l-au agonisit cele cinci fecioare înțelepte, păstrat pentru întâmpinarea lui Hristos. Să agonisim uleiul faptelor bune, prin care să-L primim pe Mirele cel înviat din morți. Astfel putem să-L primim pe Hristos în casa sufletului nostru, casă ce trebuie împodobită cu milostenii, cu rugăciuni, cu privegheri, cu alese virtuți prin care moștenim viața cea veșnică — nu neînvința, cum greșit se exprimă unii.

Cinstiți creștini,

Haina strălucitoare a Sfintei Învieri să se identifice cu haina luminată a sufletului nostru, prin curățenie și trăire cu Iisus Hristos. Noi, cei ce primim Învierea Sa, să ne îmbrăcăm cu haină de lumină, să ne bucurăm împreună cu "Mirele Hristos", prin participarea la biruința Sa asupra morții, la fericirea Sa cea veșnică, care este cel mai îmbucurător sens al existenței omenești.

Învierea lui Hristos este evenimentul care dă adevăratul sens lumii și istoriei, precum și întregii existențe. Fără învierea lui Hristos, istoria s-ar afla într-o stare apatică, într-o lipsă de cunoaștere a realității umane. Lumea, fără Învierea lui Hristos, nu oferă nici o împlinire sufletească, ci neliniști de tot felul, doriri trecătoare și mării deșarte.

Prin Învierea lui Hristos știm că după viața de aici va urma negreșit viața veșnică, fie fericită sau nefericită, cum fiecare și-a pregătit-o pe pământ. Paștele este, deci, sărbătoarea bucuriei care ne însoțește în tot cursul vieții, pe măsura credinței în Hristos Cel înviat.

Dacă este cineva în Hristos, ne încredințează Sfânta Carte, devine făptură nouă; pentru că cele vechi au trecut, iar pentru om toate au devenit noi. Să purtăm dar chipul Celui înviat pentru a ne împărtăși cu El de Înviere.

*
* * *

De Sfintele Paști, facem iubiților noștri slujitori, credincioșilor și cinului monahal, urare creștinească și frățească:

HRIȘTOS A ÎNVIAT!

† LUCIAN
ARHIEPISCOPUL TOMISULUI

† VASILE

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL TÂRGOVIȘTEI

Iubitului nostru cler, cinului monahal și drept credincioșilor creștini, har și pace de la Dumnezeu-Tatăl, iar de la noi părintească binecuvântare.

Iubiți credincioși,

Dis de dimineață, când întunericul abea se îngâna cu lumina, femeile mironosițe urcau înălțimea Golgotei. Ele purtau aceleși nume comun: dragoste. O păclă de ceață acoperea înălțimile din jurul cetății Ierusalimului. Întunericul biruit de lumină începea să plece steagul și să se retragă. Dragostea, întruchipată de femeile mironosițe, urca purtând cu ea mirurile suifului primejdios al unei înalte datorii. Nici un obstacol nu o putea opri, pentru că dragostea este mai puternică chiar decât moartea. Nimic nu putea împuțina vrerea mironosițelor, care erau părtașe la suferință. Întunericul rămânea neputincios în fața luminii. Nici privirile înfricoșătoare ale păzitorilor mormântului Domnului, nici custodiei scânteind în întuneric, nici privirile fariseilor cele ucigătoare, care se aflau în așteptare, nu le puteau opri. Fără frică, dragostea urcă pentru a dăruii mirurile ei către Domnul Iisus Hristos, Care și-a dat duhul pe Cruce. Adâncimea întunecată este luminată de o piatră, care este moartă în fața mormântului Dătător de viață. Această piatră albă este însă mai înfricoșătoare decât întunericul și în fața ei femeile mironosițe se temeau mai mult decât în fața custodiei. Și ziceau între ele: "Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormântului?" (Mc. 16, 3).

Iată piedica înfricoșătoare pe care dragostea singură nu o poate mișca. Este nevoie de o altă putere capabilă să prăvălească piatra și aceasta este Îngerul purtător de lumină, iar pentru noi creștinii este credința înflăcărată. Numai credința poate să prăvălească piatra mormântului și să arate oamenilor cuvintele clare și de adâncă însemnătate pe care ni le spune mormântul gol. Pentru mulți această piatră a Învierii a fost piatră de poticnire, de care s-au lovit și au fost zdrobiți mulți, pentru că le-a lipsit Îngerul, adică credința, care putea să răstoame piatra mormântului. Sunt acei nefericiți cărora crivățul scepticismului le-a stins făclia credinței și în clipa îndoielii s-au făcut surzi la glasul dulce al dragostei. Prezența Îngerului strălucitor ne transmite mesajul Învierii, al vieții, al mângâierii și al nădejdi.

Iubiți fii duhovnicești,

Învierea Domnului este izvor de lumină, de bucurie, de putere pentru toți cei care păstrează credința cea adevărată și nerăstălmăcită. Față de cei de altă credință, suntem îngăduitori, dar nu uităm că Biserica Ortodoxă este păstrătoarea adevăratei credințe.

Marele poet al neamului, Mihai Eminescu, cel care a spus că Biserica Ortodoxă este "maica neamului românesc" scriind într-un articol despre îngăduința poporului român: "Noi n-am făcut ce au făcut hughenotii în Franța și nici ce au făcut maurii în Spania, ci am lăsat pe fiecare să se mântuiască în legea lui". A păstra legea înseamnă a păstra caracteristicile etnice, culturale și spirituale ale fiecărui popor.

Trăim într-o țară liberă, dar numai adevărul, conform cu cele spuse de Mântuitorul, ne face liberi. După 45 de ani de stăpânire atee, s-au produs multe pagube în domeniul credinței. Acum nu putem vorbi de o evanghelizare, pentru că poporul român s-a născut creștin, ci de revigorare a credinței creștine, care se simte ca o necesitate peste tot. Fiecare confesiune creștină în cadrul propriu, fără prozelitism, trebuie să se străduiască să facă din credincioșii ei mesageri ai îngăduinței, ai păcii, ai respectului față de credința altora. Toate acestea însă sunt cu puțință într-un cadru legal de conviețuire. Încălcarea acestui cadru, prin forțarea conștiinței, prin șantaj cu condiționarea unor bunuri materiale pentru aderare la o confesiune, nu aduc bine

nici celui care o face și nici celui care o primește. Se coboară în acest fel credința la nivel de afacere. "Și ce va da omul în schimb pentru sufletul său?"

Se pot face misiuni pentru evanghelizare la popoarele care nu cunosc pe Hristos, dar și acolo nu trebuie să uităm că omul a fost creat "după chipul lui Dumnezeu".

Nu este dorința nimănui de a transforma țara noastră într-o arenă de concurență interconfesională, care să ducă la destrămare și înjosire a valorilor creștinismului. Fiecare din noi suntem datori să oferim ce avem mai bun în tezaurul credinței, bunătate, înțelegere, respect, iubire și spiritualitatea tradițională și cultura neamului; să formăm un fluviu de valori care să se reverse ca o binefacere în oceanul civilizației omenirii întregi, pentru o lume mai bună, care să vină la cunoștința adevărului.

Dreptmăritorii creștini,

Piatră de scandal sunt discuțiile contradictorii pentru cei care cred că numai rațiunea omenescă este suficientă. Credința pentru noi este o piatră a momântului, care ne adevărește că "Hristos a înviat!"

Cât de fericiți ar fi azi oamenii, dacă, alături de cântările învierii ar fi pătruns azi în adâncurile sufletului la făclia credinței celei adevărate: Dacă odată cu dulcea cântare pascală, ar fi răsunat și imnul dragostei, cât de fericită ar fi omenirea! O adevărată furtună de bucurie și fericire ar fi inundat inimile obidite ale celor năpăstuiți de griji și de necazuri. Furtuna plină de lumina Învierii este cea care desființează întunericul urii. Dacă în această Sfântă și Mare Zi călătorim "dis de dimineață" cu mirurile dragostei în inimi și cu făclia credinței în piept, atunci nu va fi departe îngerul păcii și al bucuriei, care ne va vesti mesajul curat și plin de bucurie: "S-a sculat! Nu este aici!". Atunci nu mai este moarte, ci viață. Nu mai este întristare, ci bucurie. Nu mai este întuneric, ci lumină. Acum vă îndemnăm: "Veniți de luați lumină, din lumina cea neînserată".

Iubiți creștini,

Biserica Ortodoxă este scaldată de la un capăt la altul de lumina Învierii. Întreaga gândire și viață a Bisericii noastre este pecetuită de această sfântă și mare minune, încât ea a fost cu adevărat numită Biserica Învierii.

Când vorbim despre importanța și sensul acesteia este ca și când am deschide inima spiritualității și evlaviei noastre. Cu adevărat Învierea Domnului este busola spiritualității ortodoxe, izvorul gândirii și simțirii credincioșilor acestei Biserici.

Iisus Hristos nu s-a întrupat numai să moară pentru noi, ci ca să ne umească cu El, și ca să ne facă părtași ai biruinței Sale asupra păcatului și asupra morții. Învierea Domnului este temeiul neclintit al credinței noastre în El, precum și a mărturisirii noastre: "Că de vei mărturisi cu gura ta că Iisus este Domnul și vei crede în Inima ta că Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, te vei mântui" (Rom. 10, 9).

Fără Învierea Domnului, religia creștină ar fi dispărut încă din leagănul ei. În seara de Vinerea cea Mare religia noastră ar fi rămas în momânt. Iată, însă, că Hristos a înviat a treia zi și cu El a înviat Biserica și de atunci trăiește și lucrează în istoria omenirii Învierea Domnului a însemnat răsăritul unei noi creații și a înnoirii tuturor. Dumnezeu nu este Dumnezeul morții, ci al celor vii, pentru că El stăpânește și peste cei vii, și peste cei morți, și pe cei morți îi poate face vii.

Hristos înviind a treia zi a călcat moartea și a zdrobit puterea iadului și a deschis ușile unei noi vieți. Vestea Învierii Domnului o păstrează Biserica noastră și o vestește an de an cu cea mai mare putere, care este totdeauna veșnică și mereu vie.

Cuvintele "HRISTOS A ÎNVIAT" sunt o lumină care zvăcnește din toată suflarea Bisericii creștine. Vestea aceasta saltă din suflet, ca foșnetul pădurii din frunză în frunză și ca vuietul mării din mal în mal, umplând toate de bucurie. Ea aprinde nădejdea Învierii tuturor "și celor din momânturi viață dăruindu-le".

Iubiții mei fi sufletești,

Să lepădăm pe omul cel vechi și să umblăm în învierea vieții; numai lui Dumnezeu să viem.

Acum veniți cu toți să vedem lumina cea adevărată a Învierii Domnului, care vine în lume. Veniți astăzi toți să cinstim praznicul cel plin de bucurie. Veniți să ne arătăm recunoștința față de proorocii Vechiului Testament, care L-au profețit pe Iisus Hristos ca Mesia prin puterea Sfântului Duh și să întâmpinăm pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Plini de bucurie să prăznuim astăzi și așa să cântăm: "HRISTOS A ÎNVIAT!", nimicind întinericul iadului și zdrobind puterea păcatului.

**"HRISTOS A ÎNVIAT!
ADEVĂRAT A ÎNVIAT!"**

Al vostru de tot binele voitor
și pururea către Domnul rugător,

**† VASILE
ARHIEPISCOPUL TÂRGOVIȘTEI**

† EPIFANIE

CU MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL EPARHIEI BUZĂULUI,
IUBITULUI NOSTRU CLER, CINULUI MONAHAL ȘI
DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI, HAR ȘI PACE DE LA
DUMNEZEU, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ BINECUVNTARE.

«HRISTOS A ÎNVIAT»!

Iubiți fii sufletești,

Iată că și în acest an sărbătorim cu nespusă bucurie Învierea Domnului. Minunea Învierii este pentru noi toți asemenea unui far luminos, așezat la hotarul dintre viața de aici și viața de dincolo de mormânt. Este deci o piatră de hotar între veacul de acum și cel viitor.

Învierea Domnului ne arată, pe de o parte, căile vieții, valoarea ei și datoritiile credincioșilor față de aceasta, iar pe de altă parte, luminează rostul omului în călătoria sa spre veșnicie.

Nu este creștin adevărat care să nu se bucure și să nu aibă de învățat din praznicul cel mare al Învierii Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Binecredincioși creștini,

Prin jertfa și Învierea Domnului Hristos am dobândit dreptul de a ne întoarce «acasă», la Tatăl ceresc. De acum moartea nu mai este pentru noi un sfârșit, ci numai pragul sau ușa de trecere din viața vremelnică la cea veșnică. Cei ce cred în Mântuitorul Iisus Hristos trec prin moarte la viață, căci prin înviere «Hristos ne-a trecut pe noi de pe pământ la cer», așa cum glăsuiește o frumoasă cântare de la această sărbătoare.

Sfântul Ignatie Teoforul, care a trăit în secolul al II-lea, înainte de a fi aruncat pradă fiarelor flămânde pentru credința sa, spunea: «Pentru mine este mai bine să merg prin moarte la Hristos. Îl caut pe El, căci El a murit pentru mine, pe El Îl voiesc, căci El a înviat pentru noi».

Mântuitorul nostru Iisus Hristos, după înviere, a rămas cu ucenicii Săi patruzeci de zile și i-a încredințat despre realitatea sculării Sale din morți. Așadar, pentru Sfinții Apostoli, cărora Mântuitorul Hristos le-a spus: «*Îmi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și până la marginea pământului*» (F. Ap. 1, 8), Învierea Sa a devenit o certitudine, un adevăr pe care s-a întemeiat apostolatul lor în lume și în viața Bisericii.

Dar momentul culminant, când ucenicii s-au încredințat de Învierea Mântuitorului, a fost atunci când «*le-a arătat mâinile și coasta Sa. Deci, s-au bucurat ucenicii, văzând pe Domnul*» (Ioan 20,20). Ei trecuseră până atunci prin stări sufletești deosebite: nedumerire, îndoială, mirare, spaimă, dar au trăit și bucuria pe care le-a dat-o faptul învierii. Credința Sfinților Apostoli în Învierea Domnului nu este o exaltare de moment, o stare sufletească produsă de imaginație sau o idee preconcepută. Nu! Ei au crezut fiindcă despre aceasta s-au încredințat prin simțurile lor, dovedindu-se faptul dumnezeiesc al Învierii însăși.

Iubiți fii duhovnicești,

Pentru creștini, Învierea Domnului este ca un soare luminos, din care fiecare om și fiecare proporia lumină și nădejde pentru viața cea veșnică. Căci așa cum razele soarelui străbat până în cele mai dosite unghere ale pământului și topesc cei mai mari ghețari; tot astfel lumina cerească a învierii Mântuitorului străbate peste toată întunecimea veacurilor și pătrunde până în adâncul conștiinței, risipind îndoiala, nesiguranța și deschizând tuturor nădejdea vieții de veci.

Învierea Domnului este, așadar, un adevăr și o adâncă mângâiere. Oamenii, ca și popoarele, nu pot trăi fără adevăr. Adevărul și credința în nemurire sunt ca niște stâlpi de granit

pe care se reazemă viața. De aceea, și în viața societății românești de acum se solicită cu insistență aflarea adevărului în legătură cu unele îndoieli.

Pentru creștini, Învierea Domnului este un adevăr fără de care nu se vor putea desăvârși. Certitudinea Învierii dă putere sufletească, îndrăzneală și tărie de a lupta cu nădejde pentru dobândirea împărăției lui Dumnezeu. În lumina învierii, fiecare om își poate înțelege rostul și menirea sa.

Iubiți credincioși,

La slujbele bisericești, în fiecare dimineață, rostim rugăciunea: *«Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domn Iisus, Unuia Celui fără păcat. Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfântă învierea Ta o laudăm și o mărim...»*. Așadar, noi ne socotim martori ai învierii Domnului, împreună cu toată Biserica. Un mare teolog apsean, din prima jumătate a secolului nostru, spunea: *«Nici o realitate a istoriei lumii nu este așa de sigur dovedită, ca Învierea lui Hristos»*. Deci, pentru toți creștinii din Răsărit și din Apus, Învierea lui Hristos este un adevăr atât de puternic încât nu poate fi clintit. Pentru că oamenii credincioși, pe lângă ochii trupești, cu care se vede lumea înconjurătoare, mai au și ochii sufletești ai credinței. Cu acești ochi vedem Ierusalimul ceresc ale cărui porți sunt deschise de Mântuitorul Hristos Cel înviat, cu acești ochi vedem și viața veșnică ce ne așteaptă dincolo de mormânt.

«Dar noi vedem pe Domnul înviat și cu ochii apostolilor, ai mironosiștelor și ai acelorora care au fost cu El după înviere, față către față, care au vorbit cu El și L-au pipăit». Aceștia toți ne-au lăsat și nouă mărturia nezdruincată a Învierii Domnului.

De atunci și până acum și până la sfârșitul veacurilor, creștinii se salută în aceste zile, începând cu marea sărbătoare a învierii Domnului, cu mărturisirea: *«Hristos a înviat»*, și răspund: *«Adevărat a înviat»*.

Iubiți fii sufletești,

Sărbătoarea Învierii Domnului este izvor de bucurie și de nădejde nezdruincată pentru toți creștinii. Ea se află la temelia credinței în Dumnezeu, la temelia încrederii în biruința vieții asupra morții, a binelui asupra răului și a adevărului asupra minciunii. Domnul Hristos a spus despre Sine: *«Eu sunt Calea, Adevărul și Viața»* (Ioan 14, 6). Tot cel ce crede are viață veșnică, tot cel ce urmează Lui află mântuirea, tot cel ce trăiește în adevăr dobândește libertatea.

De la această mare sărbătoare creștinească înțelegem că tot cel ce stă împotriva adevărului, a libertății și a dorului de desăvârșire este împotriva voinței lui Dumnezeu. Pentru că Domnul Hristos Cel înviat vrea să înaintăm pe calea binelui, ne cheamă la libertate întru Duhul Sfânt și la desăvârșire, când zice: *«Fiți, dar, desăvârșiți, precum Tatăl vostru cel ceresc desăvârșit este»* (Matei 5, 48). Iar Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă să folosim libertatea pe care am dobândit-o de la Dumnezeu pentru săvârșirea faptelor bune, mai ales în slujba semenilor noștri. *«Căci voi, fraților — spune marele apostol al neamurilor — ați fost chemați la libertate; numai să nu folosiți libertatea ca prilej de a sluji trupului, ci sluiți unul altuia prin iubire»* (Galateni 5, 13). Sărbătoarea Învierii Domnului ne îndeamnă mereu la o viață nouă, la dragoste și bună înțelegere între oameni.

Drept aceea, să trăim și noi ca *«fii ai învierii»* apărând dreapta credință și mărturisind prin viața și faptele noastre adevărul învierii lui Hristos Domnul. Să nu uităm niciodată că *«rodul duhului este dragoste, bucurie, pace, îndelungă-răbdare, bunătate, facere de bine, credință, blândețe, înfrânare și curățire»* (Galateni 5, 22-23).

Adresându-vă, cu părintească dragoste, acest cuvânt de învățătură și povățuire creștinească la Praznicul Sfintelor Paști, vă împărtășesc tuturor binecuvântare arhierescă și vă întâmpin cu vestirea: *«Hristos a înviat!»*

De tot binele viitor și către Domnul rugător pentru toți,

† EPIFANIE
EPISCOPUL EPARHIEI BUZĂULUI

PRIN DARUL VEȘNICULUI ARHIEREU IISUS HRISTOS

† CALINIC

Episcop al Eparhiei Argeșului, Muscelului și Teleormanului, mijlocește cu rugăciuni către Bunul Dumnezeu, ca Duhul Sfânt să se reverse cu bogăție de pace, bucurie și spor binecuvântat, asupra Sfințitului Cler, Cin monahal, dreptmăritori creștini și creștine!

“Dumnezeu, trecând cu vederea veacurile neștiinței, vestește acum oamenilor, ca toți, de pretutindeni, să se pocăiască, pentru că a hotărât o zi în care va să judece lumea întru dreptate prin Bărbatul Iisus Hristos, pe Care l-a rânduit, dăruind tuturor încredinșare, prin învierea Lui din morți”.

(Faptele Apostolilor 17, 30-31)

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dreptmăritori Creștini,

ÎNTREAGA OMENIRE a trăit în curgera veacurilor zile mari de bucurie dar și de adâncă durere! Negrăit de frumoasă a fost ziua când a răsărit soarele! A fost fără seamă ziua facerii omului, când Adam, Protopărintele nostru a putut să admire întru uimire podoabele firii și să se închine cu adâncă smerenie în fața atotputemicului Dumnezeu! A fost mare ziua când Profetul Moise a coborât de pe Muntele Sinai, aducând poporului Tablele Legii, cu poruncile scrise de degetul lui Dumnezeu!

Copleșitoare a fost ziua Binevestirii și ziua Nașterii Domnului, când nouă, aici pe pământ, ne-a răsărit “Soarele Dreptății”!

Dar, în Istoria Omenirii, cea mai tristă și dureroasă zi, a fost, de bună seamă, ziua Răstignirii Domnului Iisus Hristos! Ar fi fost pe veci, ziua cea mai tragică a omenirii, dacă Iisus Hristos Domnul n-ar fi Înviat din morți!

**ZIUA ÎNVIERII! ZIUA DOMNULUI IISUS!
ZIUA LUMINII — ZIUA IZBĂVIRII!**

Ziua celei mai curate bucurii, ziua minunii, ziua Sfințelor Mângâieri Cerești, ziua celei mai adânci și nepătrunse Taine: “ZIUA PE CARE A FĂCUT-O DOMNUL CA SĂ NE BUCURĂM ȘI SĂ NE VESELIM” (Psalm 117, 24)!

Dreptmăritori Creștini,

Mântuitorul nostru Iisus Hristos, în marea Sa iubire de oameni a pregătut lumii întregi BUCURIA ADEVĂRATĂ, bucurie la care ne cheamă precum mama pruncii la sânul său.

Din veșnicie și prin veșnicie se aude glasul Domnului Dumnezeu, zicând: “Te iubesc cu o iubire veșnică, de aceea îți păstrez bunătatea Mea” (Ieremia 31, 3)!

Din învolburatele vremi și amărăciuni de fiecare zi, avem mare nădejde și bucurie, ca la răsăritul soarelui, când auzim dumnezeiasca glăsuire din Cartea Veșnică-Sfânta Scriptură, când zice: Dumnezeu așa a iubit lumea încât pe Fiul Său Unul-Născut, L-a dat, ca oricine crede în El

să nu piară, ci să aibă viață veșnică, pentru că n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea ci ca să se mântuiască prin El lumea” (Ioan 3, 16-17).

Nimeni niciodată, cât va fi lumea, nu va înțelege cu mintea sa și nici nu va cuprinde cu inima, înălțimea, lățimea, lungimea și adâncimea IUBIRII LUI DUMNEZEU pentru creatura Sa — omul!

Toată Scriptura Sfântă și cărțile lumii ne arată deslușit valoarea omului, această făptură, această minune a lumii! Drept dovadă că așa este, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său ca să salveze prin El lumea!

Omenirea întreagă este chemată să devină făptură nouă, omenire ridicată din întuneri-cul păcatului pentru a răspunde pe măsura iubirii lui Dumnezeu, Sfântul Apostol Pavel, marele apostol al Neamurilor, în chip răspicat, spune: “Deci dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă — deci numai în Hristos — cele vechi au trecut; iată toate sau făcut noi și toate sunt de la Dumnezeu care ne-a împăcat cu sine prin Hristos și care ne-a dat nouă slujirea împăcării pentru că Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine Însuși, nesocotindu-le greșelile lor și punând în noi cuvântul împăcării” (II Corinteni 5, 17-19).

Și ca rugăciune și un strigăt peste vremi și veacuri, Marele Apostol Pavel ne îndeamnă să răspundem iubirii lui Iisus Hristos: “Vă rugăm, în numele lui Hristos, înfrăcați-vă cu Dumnezeu” (II Cor. 5, 20).

Dreptmăritori Creștinii,

Această împăcare cu Dumnezeu ne va face: “Împreună lucrători cu Hristos”, căci zice: “La vreme potrivită te-am ascultat și în ziua mântuirii te-am ajutat”; iată acum vreme potrivită; iată acum ziua mântuirii, nedând nici o sminteală întru nimic, ca să nu fie slujirea noastră defăimată” (II Cor, 6 1-3).

Slujirea noastră de căpetenie este IUBIREA SFÂNTĂ întru care trebuie să cuprindem pe toți oamenii zidiți de Dumnezeu pe care îi întâlnim pe cărările vieții: “Iubiților, să ne iubim unii pe alții, pentru că dragostea este de la Dumnezeu și oricine iubește este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu” (I Ioan 4, 7).

Ca iubirea noastră pentru lume să fie bineprimită, ca o jertfă, trebuie să izvorască din inimă curată, știind desigur că se fericesc cei cu inima curată, din care izvorăște iubirea: “Feriți-vă cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 9). Sfântul Efreem Sirul subliniază: “Numai atunci se ridică la această înălțime a cunoașterii supranaturale, când omul iubește dumnezeiește, când nu e decât iubire și se confundă în iubire, în iubire absolută. Pe această cale Dumnezeu se trăiește. Ești cu Dumnezeu! În El! Iar El este cu noi!” (Cuvântul 142, 4).

Așa făcând, avem forța Duhului Sfânt în toată lucrarea noastră, precum mărturisește Sfântul Apostol Pavel: “Duhul însuși mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu și dacă suntem fii, suntem și moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună moștenitori cu Hristos ca împreună cu El să ne premărim” (Romani 8, 16-17).

Știm cu toți cât de greu este ca să pășim cu încredere pe urmele lui Iisus Hristos și câte eforturi și suspine ne însoțesc. Sfântul Apostol Pavel, neîntrecutul doctor al sufletelor, scrie romanilor: “Căci știm că toată făptura suspină și împreună are dureri până acum” (Romani 8, 22); dar să nu ne temem că: “Duhul Sfânt vine în ajutor slăbiciunii noastre” (Romani 8, 22).

Pentru a birui toate amărăciunile, se cuvine cu adevărat să ne îndreptăm către Dumnezeu, cu rugăciuni stăruitoare, având mărturia paulină, chiar dacă: “Noi nu știm să ne rugăm cum trebuie, Însuși Duhul Sfânt se roagă pentru noi cu suspine negrăite... și știm că Dumnezeu toate le lucrează spre binele celor ce îl iubesc pe Dumnezeu” (Romani 8, 26, 28).

Dreptmăritori Creștinii,

Bucurie mare cuprinde inima noastră când pacea lui Dumnezeu se așează peste sufletele noastre învăluite de furtunile vieții: “Ce vom zice deci la acestea? Dacă Dumnezeu e pentru

noi, cine este împotriva noastră”? (Romani 8, 31). Mai mult chiar: “El, Dumnezeu, Care pe Însuși Fiul Său nu L-a cruțat, ci L-a dat morții, pentru noi toți, cum nu ne va da, oare, toate împreună cu El? Cine va ridica pără împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Cel ce îndreptează. Hristos, Cel ce a murit Care mijlocește pe noi!”

Ce bucurie mai mare ne poate cuprinde inima când știm că Însuși Iisus Hristos Domnul, mijlocește pentru noi la Dumnezeu Tatăl!

Datori suntem și noi să răspundem, la noianul de iubire a Domnului Iisus Hristos, cu iubire din toată inima, din tot sufletul și cu toată puterea noastră. Introducerea întru iubirea lui Dumnezeu nu se poate face decât prin poarta smereniei, a rugăciunii și a pocăinței adevărate, penru că zice Domnul Dumnezeu: “Pocăiți-vă și vă întoarceți de la răutățile voastre, ca credința să nu fie piedică. Lepădați de la voi toate păcatele voastre cu care ați greșit și vă faceți o INIMĂ NOUĂ și un DUH NOU. De ce să muriți voi? Eu nu doresc moartea păcătosului, zice Domnul Dumnezeu; întoarceți-vă deci și trăiți! (Iezechie 18, 30-32).

Iar Proorocul Osea, ne îndeamnă de peste veacuri: “Găsiți rugă de pocăință, întoarceți-vă către Domnul și-I ziceți Lui: “Iartă-ne orice fărădelege, ca să ne bucurăm de milostivirea Ta!”

Milostivirea lui Dumnezeu ne este necesară mai ales știind că: “Este rânduit oamenilor odată să moară, iar după aceea să fie judecata” (Evrei 9, 27), de aceea, se cuvine: “Să ne apropiem cu inimă curată, întru împlinirea credinței, curățindu-ne prin stropire — cu lacrimi — inimile noastre de orice cuget rău și spălându-ne trupul cu apă curată, să ținem mărturisire nădejzii cu neclintire, pentru că credincios este Cel ce a făgăduit și să luăm seama unul altuia, ca să ne îndemnăm la dragoste și la fapte bune, fără să părăsim Biserica noastră, precum le este obiceiul unora, ci îndemnători făcându-ne, cu atât mai mult cu cât “se apropie ziua aceea” (Evrei 10, 22-25).

Dreptmăritori Creștini,

Avem de stăruit în rugăciune multă împotriva păcatului, a răutăților din lăuntrul nostru, împotriva celor care batjocoresc cu cuvântul și în scris Neamul românesc, creștin și martir de veacuri!

Să nu dăm dormitare ochilor noștri în a păzi și apăra cu strășnicie familia noastră de păcatele care bântuie prin lume, de a apăra copiii noștri de influențele negative stricătoare de trup și suflet!

Chemăm cu fermitate ca părinții care s-au despărțit și au copii, să nu-i lase de izbeliște, pentru că vor răspunde în fața lui Dumnezeu, iar mamele care nasc prunci să nu-i părăsească, ci să-i îngrijească întru răbdare.

Îndemnăm pe Părinții parohi și familiile creștine, care nu au prunci sau au mai puțini, să-și ia osteneala sfântă să înfizeze pe cât este cu putință, câte un copil orfan sau părăsit de părinți.

Lăudăm pe cei care au făcut aceste înfierii și rugăm pe Dumnezeu să le binecuvânteze dragostea și osteneala!

Ne stau înainte sfinte responsabilități pentru creșterea copiilor în credință dreaptă, în Biserica strămoșilor noștri sfinți, în pregătirea cu toată seriozitatea pentru lucrarea de mâine, în rostuirea viitorului.

Ca lumina ochilor, să avem în grijă a apăra Credința noastră Ortodoxă, Altarul Străbun, Familia și Școala noastră românească și frumusețea acestei Țări pentru care s-au jertfit milioane de frați români de pretutindeni!

Toate acestea le vom putea împlini dacă vom fi: “Cu ochii ațintii asupra lui Iisus, începătorul și plinitorul credinței, Care pentru bucuria pusă înainte-I, a suferit Crucea, n-a ținut seama de ocară ei și a șezut de-a dreapta tronului lui Dumnezeu” (Evrei 12, 2). Ne îndeamnă, mai departe și cu mai multă tărie Sfântul Apostol Pavel, ca să: “Luăm aminte, dar, la Iisus, care a răbdat de la păcătoși, asupra Sa, o atât de mare împotrivire, ca să nu vă lăsați osteniți, slăbind în sufletele voastre!” (Evrei 12, 3).

Dreptmăritorii Creștinii,

Am dorit din toată inima, ca și anul acesta, de Ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, să Vă întâmpin cu aceste cuvinte de bucurie și încurajare creștină.

Pentru a reuși să vedem pe Dumnezeu, pe Iisus înviat din morți, și spre a putea rosti: HRISTOS A ÎNVIAT, suntem chemați de glasul Domnului Iisus, care ne poartă și ne îndeamnă prin glasul Sf. Apostol Pavel: "Căutați PACEA cu toți și SFÎNȚENIA, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu!" (Evrei 12, 14).

Pacea cu noi înșine, pacea cu semenii noștri, pacea cu Dumnezeu!

Sfințenia în noi înșine, sfințenia în comuniune cu oamenii, sfințenia în fața lui Dumnezeu!

Acestea împlinindu-le, ZIUA ÎNVIERII DOMNULUI IISUS, ne va fi tuturor de bucurie și sfântă mângâiere!

Purtându-vă pe toți în smeritele mele rugăciuni către Domnul Dumnezeu, Vă doresc din tot sufletul și cu toată dragostea să aveți sănătate de la Iisus și să vă bucurați mereu de Învierea Sa!

HRISTOS A ÎNVIAT!

† **CALINIC**

Episcop de Argeș, Muscel și Teleorman

† CASIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU
EPISCOP AL DUNĂRII DE JOS

PREA CUCERNICILOR PREOȚI,
CUVIOSULUI CÎN CĂLUGĂRESC ȘI
DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI DIN
ACEASTĂ DE DUMNEZEU PĂZITĂ EPARHIE, HAR, MILĂ
ȘI PACE SFÂNTĂ DE LA HRISTOS DOMNUL CEL ÎNVIAT
DIN MORȚI, IAR DE LA NOI ARHIEREASCĂ
BINECUVÂNTARE.

**HRISTOS A ÎNVIAT!
ADEVĂRAT A ÎNVIAT!**

Iubiți părinți și frați, dreptcredincioși creștini,

De fiecare dată, la Paști, ne dorim fierbinte, păstorii duhovnicești și credincioșii, întâlnirea în sfintele biserici, după ce în Postul Mare ne-am pregătit duhovnicește, după râvnă, după putere și mai ales după dragostea de desăvârșire prin nevoința personală.

Nici o altă întâlnire nu se aseamănă cu cea din noaptea pascală.

Ne întâlnim la miezul nopții, când începe o nouă zi și participăm astfel la începutul Zilei Domnului, a Duminicii, în care Hristos Mântuitorul a înviat din morți.

Cu Biserica ne bucurăm în rugăciuni, în imne și în cântări duhovnicești: "Cât de sfințită, cu adevărat (...) este această noapte mântuitoare și strălucită, mai înainte vestitoare fiind zilei celei purtătoare de lumină a Învierii; întru care a strălucit din mormânt, trupește, tuturor, Lumina cea fără de ani" (din cântările pascale).

Unicitatea acestei întâlniri este întărită de mulțimea credincioșilor, purtând făclii de Paști, pregătiți să primească lumina lui Hristos, de la biserica Sa, spre a împrăștia întunericul din noapte, dar și pe cel nevăzut, din suflete.

Iubiți frați și surori în Domnul,

Sosiți la biserică, îndemnați de cuget să părăsim "toată grija cea lumească", purtăm cu noi, spiritual, lumea noastră așa cum este ea și mai ales zburciunile ei, care seamănă mai curând cu întunericul din noapte. Împovărați cu suferința personală, dar și cu cea a semenilor, ne apropiem de Cel ce ne slobozește și ne luminează. Căci nu numai făptura se luminează în noaptea pascală, ci mai ales noi, oamenii, care suferim și ne îngrozim de faptele întunericului care se manifestă printre noi: violența crescândă, crima premeditată, îndepărtarea de valorile sănătoase ale moralei noastre creștine, ignorarea dreptei credințe în fața tentațiilor materiale oferite de curente și mișcări străine de tradiția noastră, abandonarea familiei, părăsirea copiilor, ura dintre noi și alte rele sociale.

Prezența în număr mare a credincioșilor în biserică, la sfintele Paști, este, fără îndoială, un răspuns creștin plin de speranță la provocările lumii preocupată îndeosebi de cele vremelnice, de cele trecătoare. Imaginea tenebroasă a faptelor regretabile este, însă, izgonită de la noi, măcar și pentru o singură zi, de lumina Învierii Domnului.

Ca fii și moștenitori ai vieții veșnice, ce a răsărit pentru noi din mormântul de viață dătător al Mântuitorului, suntem invitați și la Paștile anului acestuia, să ne împărtășim mai cu seamă din darurile bucuriei și să ne luminăm cu prăznuirea.

Sfânta slujbă pascală ne îndeamnă la aceasta. Ea începe în întunericul din biserică, după ce s-au stins toate luminile, în afara candeliei ce străluiește în sfântul altar. De acolo, preotul primește, ca din mâna lui Hristos, lumină în lumânarea pascală și cu ea se îndreaptă spre credincioși invitându-i: "Veniți de primiți lumina!"

De la izvorul luminii, Hristos cel înviat din morți, lumina trece din mână în mână și doar în câteva clipe toată biserica și credincioșii strălucesc, ca o singură făclie. Întunericul nu mai are loc. Nici în biserică, nici între oameni, nici în sufletul lor!

Total este luminat, iar strălucirea Învierii Domnului unește cerul cu pământul, căci: "Astăzi toate s-au umplut de lumină și cerul și pământul și cele dedesupt" (din cântările pascale).

Iubiți credincioși,

Cu mărturia lumânării pascale din mâini se aprinde și "candela" în sufletele noastre și luminează dreapta și sfânta noastră credință ortodoxă, care stă pe stâncă tare a biruinței morții prin Învierea Mântuitorului, așa precum mărturisim în cântarea postului "luminează haina sufletului meu, Dătătorule de lumină..."

Din sfântul locaș ne îndreptăm, apoi, cu făcliile aprinse și cu sufletele luminate, în curtea bisericii, ca să îndreptăm lumina lui Hristos spre lume, spre sat sau spre oraș și chiar spre cei absenți de la slujbă.

După citirea Sfintei Evanghelii cântăm cu toții imnul Învierii: "Hristos a înviat din morți (...) și celor din morminte viață dăruindu-le". Astfel la bucuria noastră invităm alături de cei vii și pe cei adormiți în nădejdea învierii și a vieții de veci: strămoșii, eroii, martirii, dreptii, părinții și frații noștri. Toți ne împărtășim, luminați prin credință, de darul pascal. Lumina pascală din mâinile noastre mai confirmă și credința poporului dreptcredincios în învierea morților noștri. Chiar și-n mâna celui ce se pregătește de plecare din lumea noastră, spre cea veșnică, așezăm o lumânare, care-l însoțește pe calea spre Hristos, și-i străluiește apoi mormântul.

Dar lumina pascală ne ajută să înțelegem, mai profund, rostul credinței adevărate, care se distinge de cea falsă, precum lumina de întuneric.

Binecredincioși frați și surori în Domnul,

Învățătura de credință adevărată, primită încă de la Botez, este înveșmântată cu lumina lui Hristos: "Dă-mi mie haina luminoasă, Cea ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină".

Toate Tainele Bisericii, rugăciunile și sfintele slujbe ne ajute să ne luminăm mintea și să renunțăm la faptele întunericului, căci, prin Învierea Sa, Hristos Domnul a eliberat din iadul morții și al disperării sufletele noastre.

Vestea ce bună a Învierii este bucuria autentică a creștinătății, iar Evanghelia, Cuvântul lui Hristos, devine îndemn permanent al lumânării credinței noastre. Mai înainte de citirea sf. Evanghelii, în biserică, ne rugăm Domnului: "Strălucește în inimile noastre... lumina cea curată a cunoașterii dumnezeirii Tale..."

De aceea, dreapta credință este și ea o făclie autentică în întunericul necredinței și al relei credințe. Este lumina pentru minte și pentru inimă în același timp. Ea se concretizează, apoi, în fapta autentică bună, față de semenii, față de lume. Credința, luminată de cunoașterea lui Hristos, nu se confundă, așadar, cu falsele iluminări, cu halucinațiile, sau cu practicile, care în numele luminii ne întunecă mintea și ne tulbură întreaga viață, mai ales în zilele noastre. Creștinul luminat de Hristos rămâne, mai departe, blând și smerit. El păstrează neîncetat legătura părintească în Biserică cu duhovnicul autentic, respectă toate rânduielile bisericești și refuză în cele ale credinței tot ceea ce se petrece în întuneric, în ascuns. Adevăratul creștin, luminat prin credință adevărată, își recunoaște mereu greșelile și-i cere

Domnului, prin duhovnic, iertare: "Iisuse, luminează-mi mintea cea întunecată cu patimile" (din Acatistul Domnului).

Iată, că, deodată cu lumina pascală, primim, prin dreapta credință, pe Hristos în inimile noastre și astfel nimeni nu ne mai poate îndepărta de bucuria vieții celei noi. "Cel ce Îmi urmează Mie — ne îndeamnă Evanghelia — nu va umbra în întuneric, ci va avea lumina vieții". (In. VIII, 12) Mesajul de la sfânta Liturghie pascală ne întărește credința în lumina Cuvântului Mântuitorului: "Cuvântul (adică Hristos, n.n) era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul care vine în lume" (In. I, 9) Inutil să mai comparăm cu acesta cuvintele oamenilor de rea credință, care contravin adevărului și luminii Evangheliei, primită de la Hristos prin Sf. Apostoli și de la urmașii lor, în timp, până la noi.

Iubiților,

Lumina credinței ortodoxe, prin care-L vedem și-L iubim pe Dumnezeu, Cel ce "mai întâi ne-a iubit" se prelungeste și-n viața aproapei noastre.

Tot prin aceeași lumină creștină îl vedem atât de aproape pe semenul nostru și tot așa ne va vedea și el. "Cine (însă) zice că este în lumină și pe fratele său îl urăște este în întuneric până acum. Cine iubește pe fratele său rămâne în lumină și sminteală nu este în el. Iar cel ce urăște pe fratele său este în întuneric și umblă în întuneric și nu știe încotro se duce, pentru că întunericul a orbit ochii lui". (I In. II, 9-11)

Așadar, întunericul păcatului și al necredinței se manifestă concret în viața noastră socială, ziua în amiaza mare. Ura și răzbunarea între creștini, de care pomeneam la începutul cuvântului pastoral din acest an, este semnul văzut al întunericului necredinței și-al absenței luminii și iubirii lui Hristos, pe care ni le împărtășește la Învierea Sa.

Dacă am primit lumina, să ne luminăm cu adevărat! Să n-o părăsim! S-o împărtășim și altora, "lumină din lumină", de la "Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat", căci lumina dumnezeiască și credința adevărată înseamnă iertare și împăcare. "Să zicem: fraților, și celor ce ne urăsc pe noi", precum ne îndeamnă cântarea pascală binecunoscută.

Slujitori sfințiți și iubiți credincioși, să auzim și să împlinim chemarea luminii pascale: "acum sunteți lumină întru Domnul; umblați ca fii ai luminii! pentru că roada luminii e în orice bunătate, dreptate și adevăr" (...) "Deșteaptă-te cel ce dormi și te va lumina Hristos". (Ef. V, 8-9-14)

Lumina dreptei credințe să se împlinească în faptele bune, precum ne îndeamnă Hristos, Domnul vieții și al Învierii: "Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri". (Mt. V, 16)

Fie ca lumina credinței și a faptei cele bune să strălucească în viața școlărilor noștri, a tineretului jertfelnic și iubitor de credință, a părinților și bunicilor lor, a ostașilor, a celor în suferință și-n nevoi, căci astăzi, de Sfintele Paști, nimeni nu trebuie să fie trist, ci cu toți să ne bucurăm, sănătoși și împăcați, întâmpinându-ne cu mărturisirea vieții veșnice:

HRISTOS A ÎNVIAT! ADEVĂRAT A ÎNVIAT!

Al vostru către Hristos Domnul rugător și de tot binele doritor,

† CASIAN
EPISCOPUL DUNĂRII DE JOS

† NIFON

PRIN HARUL LUI DUMNEZEU, EPISCOP AL EPARHIEI
SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

IUBITULUI CLER, CINULUI MONAHAL ȘI TUTUROR BINECREDINCIOȘILOR
CREȘTINI DIN EPARHIA NOASTRĂ DE DUMNEZEU PĂZITĂ ȘI
BINECUVÂNTATĂ, HAR ȘI PACE, SĂNĂTATE ȘI MÂNTUIRE ÎN DOMNUL
NOSTRU IISUS HRISTOS CEL ÎNVIAT, IAR DE LA NOI, ARHIPĂSTORUL
VOSTRU, PĂRINTEASCĂ ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE.

*«Veniți toți credincioșii să ne închinăm
Sfinței Învierii a lui Hristos»*

HRISTOS A ÎNVIAT!

Iubiții mei fi suflatești,

Învierea Domnului Iisus Hristos înmiresmează sufletele creștinilor de două mii de ani, le învâluie în bucuria cea nespusă a speranței mântuitoare, este piscul cel plin de strălucire, revărsând asupra noastră lumina cea veșnic neapusă a «Soarelui Dreptății». O numim prin expresii cu conținut copleșitor, pentru că sărbătoarea Învierii, ca fapt dumnezeiesc și taină de nepătruns, ne aduce cea mai mare înălțare sufletească. O numim «Sărbătoarea sărbătorilor» și «Praznicul praznicelor» și ne simțim ființa înnoită lăuntric, împodobită în bucuria, în pacea, în negrăita ei sfințenie de viață dătătoare. În fiecare an, la mijloc de primăvară, creștinii își vestesc în grai sărbătoresc, copleșiți de bucurie și entuziasm, că Hristos a înviat. Atât de mare a fost evenimentul, încât a rămas nou, minunat și extraordinar pentru toate generațiile de creștini de mai târziu și de totdeauna, tot așa cum fusese pentru martorii contemporani.

Prăznuind după datină Învierea Domnului, în memoria noastră se reîmprospătează, an de an, tot ceea ce noi știm despre cele din urmă zile ale Mântuitorului pe pământ, despre trecerea Sa din mormânt la mărirea pe care a avut-o «mai înainte ca lumea să fie» (Ioan 17, 5). În același timp, fiind împreună cu El, patimile și înfricoșata Sa moarte pe Cruce, învierea și preamărirea Sa. «Ieri m-am răstignit împreună cu Hristos, astăzi împreună cu El mă preamăresc; ieri am murit împreună cu Hristos, astăzi împreună cu El dobândesc viață; ieri împreună cu El m-am îngropat, astăzi împreună cu El mă ridic din morți». Trăirea aceasta duhovnicească a Învierii lui Hristos de către noi dă sărbătorilor de Paști o semnificație religioasă cu totul excepțională. În ziua de Paști ne simțim mai aproape de Dumnezeu și mai uniți unii cu alții. La această manifestare a unității noastre lăuntrice se asociază, alături de oștile îngerești, însăși firea neînsuflețită, participând deopotrivă la bucuria împăcării tuturor cu Dumnezeu, prin Hristos Cel înviat din morți.

O atmosferă inefabilă de bucurie și pace binefăcătoare domnește acum pretutindeni. Îngerii o cântă în ceruri și oamenii o adevăresc, îmbrățișându-se frățeste. Iar în atmosfera aceasta de primăvară, când toate clocotesc de viață, însăși făptura necuvântătoare își exprimă, în felul ei, dorința de a scăpa de sub robia pieții pentru a se bucura «de libertatea mării fililor lui Dumnezeu» (Romani 8, 21). «Acum valurile mâni cu țarmurile se îmbrățișează — zice Sfântul Grigore de Dumnezeu Cuvântătorul —, norii cu raza soarelui, văzduhul cu vânturile, glia și ogoarele cu roadele lor; acum livezile se umplu de miresme și semințele încolțesc».

Dreptmăritori creștini,

Învierea Domnului este sărbătoarea, prin excelență, a bucuriei. «Bucură-te! a fost cuvântul pe care «I-a primit Maica lui Dumnezeu, cea cu totul fără de prihană». Văzând pe Iisus «înviat

din mormânt cu slavă, s-a umplut de bucurie și a strigat: *Fiul meu și Dumnezeu meu, preamăresc învierea Ta cea mai presus de cuvânt*». Acestea sunt mărturi pe care vechile cântări bisericești ni le-au păstrat de-a lungul vremii despre arătarea Domnului nostru Iisus Hristos în fața Sfintei Sale Maici, îndată după învierea Sa din morți. Expresia *«mai presus de cuvânt»* rostită de Maica Domnului vrea să spună că oricât de iscusită ar fi mintea omenească nu poate să exprime în sine minunea și, chiar dacă ar încerca, ar diminua din spendoarea luminii ei copleșitoare și binefăcătoare. *«Am văzut pe Domnul, l-am auzit glasul, am vorbit cu El, l-am cuprins picioarele și ne-am închinat Lui*». Acestea erau veștile pe care femeile, la întoarcerea lor de la mormânt, le aduceau Sf. Apostoli cu bucurie. În aceeași zi, adică în ziua Învierii, Domnul nostru Iisus Hristos S-a arătat în fața celor doi ucenici care mergeau spre Emaus. Plini de bucurie, ei s-au întors îndată la Ierusalim și au istorisit apostolilor cele petrecute.

După opt zile, apostolii erau iarăși adunați laolaltă, fiind de față și Toma, care, neîncrezându-se în cuvântul celorlalți apostoli, care mărturiseau că au văzut pe Iisus, a determinat pe Mântuitorul să-i spună: *«Adu degetul tău aici și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune pe coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios. A răspuns Toma și a zis Lui: Domnul meu și Dumnezeul meu»* (Ioan 20, 27 – 28).

A fost nevoie de această îndoială pentru ca certitudinea învierii să prevaleze și astfel ultima umbră de îndoială din sufletele ucenicilor să se risipească atunci când Toma, «necredinciosul», a mărturisit că Iisus este Dumnezeu. Din clipa aceea, misiunea lor de apostoli s-a contopit cu misiunea de martori și vestitori ai Învierii. Convingerea lor se formase deplin și definitiv. Fără îndoială, martori ai Învierii Domnului nostru Iisus Hristos sunt, în primul rând, toți cei ce L-au văzut viu după moarte. Sunt însă martori ai învierii și cei ce nu L-au văzut, dar au primit mărturia celor care L-au văzut. La aceștia se gândea Mântuitorul când a zis: *«Feriți-vă să nu credeți că veți crede și după ce veți crede»* (Ioan 20, 29).

Tot atât de vrednică de crezut și admirat este și mărturia pe care credincioșii o dau despre Iisus pe care Îl simt viu în inimile lor. Aceasta este mărturia pe care Duhul Sfânt o dă credincioșilor în care El sălășluiește. La acest adevăr se gândeau Sf. Petru și ceilalți apostoli când ziceau că *«Dumnezeu a înviat pe Iisus, ... ca să dea pocăință și iertarea păcatelor. Și pentru aceste cuvinte, noi suntem martori și Duhul Sfânt pe care Dumnezeu l-a dat celor ce îl ascultă»* (Fapte 5, 30-32).

Noi toți, de astăzi și viitori, având în sufletele noastre pe Duhul Sfânt, care mărturisește că Hristos a înviat și viețuiește în noi, suntem împreună cu toți cei care au văzut pe Iisus în viață, după moartea Sa, *martori ai Învierii*.

Prea iubiți filii suflatești, Slujitori ai altarelor și binecredincioși creștini,

În săptămâna care a trecut noi ne-am amintit și am trăit suferințele înfricoșate la care a fost supus Mântuitorul, culminând prin moartea pe cruce. Dar astăzi toate au trecut și s-au schimbat în lumină. Aceasta pentru că moartea și Învierea Domnului trebuie privite împreună, ca un întreg. Așa ne învață Sfinții Părinți și așa găsim în toată învățătura Bisericii, în toate textele liturgice. Când pomenești de cruce, nu uita de înviere, și când te bucuri de înviere, gândești totodată la Cruce. Numai moartea pe Cruce a Mântuitorului a învins moartea în mod obiectiv, precum numai moartea noastră în Hristos o poate învinge pentru fiecare dintre noi. În Sfânta noastră Biserică, Crucea nu a fost niciodată despărțită de Înviere. Într-o cântare bisericească se spune: *«Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfântă Învierea Ta o laudăm și o mărim»*. Puterea Crucii, care se arată apoi în Învierea lui Hristos, este, de fapt, puterea iubirii jertfelnice. Această putere cuprinsă în taina Crucii și a Învierii lui Hristos s-a arătat în viața apostolilor, a martirilor și a altor sfinți, care au îndurat ispitele, răutatea oamenilor și necazurile vieții, din condiția umană, din această lume rănită de păcat și suferință. Neamul nostru românesc a trăit adesea în istoria sa atât puterea Crucii, ca energie de a îndura și de a nu răspunde la rău cu rău, cât și puterea Învierii, în sensul forței primite de la Hristos în a păstra credința strămoșească, așa cum ne-o dovedește viața sfinților români și evlavia românilor de totdeauna și de pretutindeni.

Învierea Mântuitorului este certitudinea învierii noastre, deoarece a fost dobândită de El în numele nostru, al tuturor, pentru că toți cei ce credem în El să ne bucurăm pe deplin de darul Învierii și al vieții. Biruința vieții asupra morții, biruința splendorilor duhovnicești asupra răutăților și urâciunilor suflatești, ne sunt dăruite prin jertfă de către Mântuitorul Hristos tuturor celor ce credem în El și îi umnăm învățătura. Pentru aceste motive, întristarea pătimilor

a devenit pentru noi bucuria învierii. Viața a fost mai tare decât moartea. Principiul și forța binelui a învins. Adevărul și dreptatea au biruit și dau speranță tuturor credincioșilor. Căci: «*Eu sunt Calea, Adevărul, Învierea și Viața*» zice Mântuitorul, «*cel care crede în Mine, nu va muri în veac*» (Ioan 11, 25-26).

Învierea Mântuitorului Iisus Hristos este adevărea dumnezeirii Lui și semnul puterii Lui mântuitoare.

Învățătura creștină proclamă cu fermitate că viața este un dar al lui Dumnezeu. De ea se leagă tot ce este frumos, înălțător, superior, curat, moral și înțelept, folositor și ziditor, tot ceea ce ne apropie de valorile eterne ale lui Dumnezeu cel în Treime laudat. Pacea, adevărul și dreptatea sunt roade ale vieții și Dumnezeu iubește pe cei ce iubesc această cale. Nu iubește însă pe cei ce se abat de la acest drum, adică pe cei care își întinează sufletele și trupurile, pe semănătorii de vrajbă, pe cei care săvârșesc nedreptăți asupra semenilor lor.

Dumnezeu a făcut pe om să se bucure de viață, să fie liber, să trăiască în pace și în dreptate cu toți oamenii, pentru a spori și înfrumuseța natura, societatea, tot ceea ce a lăsat Dumnezeu. Pentru că noi «*suntem împreună lucrători cu Dumnezeu*» (I Cor. 3, 9). Dar, așa cum am spus și altă dată, libertatea pe care poporul nostru a câștigat-o cu jertfe după, decenii de regres spiritual datorate ateismului și constrângerilor, trebuie trăită cu multă responsabilitate. Libertatea înțeleasă în mod greșit conduce la fapte necugetate și la regres demolator spiritual, moral și material. Pentru aceasta, viața trebuie trăită în libertate, cu multă răspundere, pentru a contribui astfel la renașterea și învierea noastră ca popor, dar și ca persoane demne și duhovnicește îmbunătățite.

Faptele noastre trebuie să ducă la cele ce zidesc fericirea în viață. Așadar, viața creștină este dragoste, credință și fapte: «*Cine iubește viața și vrea să vadă zile bune, să se depărteze de rău și să facă binele, să caute adevărul, pacea și bucuria în Duhul Sfânt*» (I Petru 3, 10-11).

Sfintele Paști înseamnă trecere de la moarte la viață, de la păcate la virtute, de la dușmănie la iertare. Credința vie în Învierea lui Hristos a modelat sufletul atât de bun al poporului nostru românesc. De aceea, vă îndemn la efortul de a redescoperi în cântările Învierii, împreună cu moșii și strămoșii noștri, puterea înnoitoare și sfîșitoare a Sfințitorilor Paști în toate zilele vieții noastre: «*Paștile cele frumoase, Paștile Domnului, Paștile! Paștile cele prea cinstite nouă ne-au răsănit! Paștile, cu bucurie unul pe altul să ne îmbrățișăm! O, Paștile, izbăvirea de întristare!... Ziua Învierii! Să ne luminăm cu prăznuirea, unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem: fraților, și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru Înviere*».

Iubiți mi,

Hristos este în mijlocul nostru ca și cu Apostolii, atâta vreme cât vom păzi poruncile Lui. Lumina Lui nu va înceta să ne arate calea, atâta vreme cât noi ne vom ține uniți în învățătura cea adevărată a Bisericii noastre străbune.

Cu aceste gânduri exprimate în această pastorală adresată slujitorilor altarelor și binecredincioșilor creștini din Episcopia noastră binecuvântată, a Sloboziei și Călărașilor, vă îndemn să fiți statornici în credință și în faptele bune izvorâte din dragostea lui Hristos, să vă împodobii sufletele cu dragoste, blândețe, dreptate, adevăr, generozitate, bunătate. Astfel, înfăptuind, gândind și simțind, rog pe Tatăl ceresc ca Sfintele Paști să fie pentru fiecare un moment binecuvântat de apropiere față de Hristos și de Biserica Lui și să petreceți marea și sfânta sărbătoare a Învierii, cu sănătate, bucurie și mulțumire întru toate.

HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru arhipăstor suflesc, stăruitor în rugăciune către Tatăl ceresc, pentru prosperitate, bucuria și pacea voastră, a tuturor,

† NIFON

EPISCOPUL SLOBOZIEI ȘI CĂLĂRAȘILOR

PAGINI DE SPIRITUALITATE

LIMBA, PRINCIPAL MIJLOC DE PROPOVĂDUIRE ȘI TRANSMITERE A SFINTEI EVANGHELII*

† Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Aniversarea a 1100 ani de la Sinodul de la Preslav înscrie o nouă pagină în cronică legăturilor Bisericilor Română și Bulgară, prin prezența noastră aici. Se știe că Bisericile noastre s-au înfrățit în decursul vremurilor în preocuparea lor de a menține tradițiile și respectarea canoanelor bisericești. În aceste clipe solemne, evocăm, cu alese sentimente, vizitele și întâlnirile noastre. Istoria ne oferă destule exemple de cinstire reciprocă, de cinstire frățească, care, toate la un loc, manifestă bucuria dragostei creștine dintre Biserica Ortodoxă Bulgară și Biserica Ortodoxă Română, între conducătorii și ierarhii lor, cât și între credincioșii acestor două Biserici. Și întâlnirea de astăzi se va înscrie în rândul acelor frumoase tradiții ce întăresc tot mai mult strădaniile în menținerea relațiilor de prietenie și unitate în Hristos a acestor două Biserici surori și vecine, care păstrează credința vrednicilor noștri înaintași. Cunoscând, astfel, acest fir al relațiilor dintre Bisericile noastre, care s-au apropiat permanent, ca Întăistător al Bisericii Ortodoxe Române, cu prețuire și dragoste reciprocă am poposit la această sărbătoare a Bisericii Ortodoxe Bulgare, împlinind și în acest chip îndemnul Sfântului Apostol Pavel, care zice: *"Să fiți cu totul uniți în același gând și în aceeași dreaptă judecată"* (I Corinteni 1, 19-20). Actualizând acest îndemn, voi expune tema: *Limba, principal mijloc de vestire și transmitere a Sfintei Evanghelii.*

Ultima învățătură pe care Mântuitorul a transmis-o Sfinților săi Apostoli a fost: *"Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit Eu vouă"*. (Matei 28, 19-20; Marcu 16, 15; Luca 24, 47).

Dincolo de faptul că această învățătură fundamentală stabilește programul general de lucru al Sfinților Apostoli, ea pune în lumină adevărul că Sfânta Evanghelie, descoperirea dumnezeiască cea mai presus de fire, este adresată tuturor neamurilor, că ea nu aparține unui singur neam și nici unui anume grup de neamuri. Mielul lui Dumnezeu S-a jertfit și a răscumpărat lui Dumnezeu, cu sângele Său, *"oameni din fiecare seminție și limbă și popor și neam"* (Apoc. 5, 9; compară 14, 6). Predicarea Evangheliei la toate neamurile va fi condiționată de cerința elementară ca aceste neamuri să poată primi conținutul Evangheliei, al infinitului tezaur de învățături și fapte pe care Fiul lui Dumnezeu făcut om le-a descoperit și săvârșit în timpul petrecerii Sale pe pământ, între oameni. Pentru realizarea acestui deziderat este, în primul rând, trebuitor un propovăduitor, căci *"Cum vor auzi fără un propovăduitor"* (Rom. 10, 14).

În același timp, însă, a fost necesar ca propovăduitorul, misionarul epocii apostolice, să se adreseze ascultătorilor săi în limba pe care aceștia o vorbeau. Sfântul Apostol Pavel stăruie ca, prin grai și limbă, să se transmită cuvinte înțelese ascultătorilor: *"Dacă prin limba voastră, le scrie el creștinilor din Corint, nu veți scoate cuvânt lesne de înțeles, cum se va*

* Cuvânt rostit în Biserica Sfântul Arhanghel Mihail din Preslav, cu prilejul împlinirii a 1100 ani de la Sinodul din Preslav, sărbătorit de Biserica Ortodoxă Bulgară (16-21 septembrie 1993).

cunoaște ce-ați grăit? Veți vorbi în vânt (I Cor. 14,9). Dar în Biserică, scrie același mare Apostol, vreau să grăiesc cinci cuvinte cu mintea mea ca să-i învăț și pe alții, decât zece mii de cuvinte într-o limbă oarecare" (I Cor. 14,19).

În planul dumnezeiesc al propovăduirii noii învățături, a fost rânduit ca misionarii creștini să vorbească noi limbi (Marcu 16,17), pentru a putea să transmită pretutindeni și tuturor mesajul evanghelic în toată adâncimea, întinderea și strălucirea sa. În ziua Pogorării Sfântului Duh, la prima Cincizecime de după Învierea Domnului, cel dintâi dar pe care l-au primit în chip minunat Sfinții Apostoli, a fost acela al vorbirii în limbi, un dar care făcea cu puțință ca cei veniți la Ierusalim, "*din toate neamurile care sunt sub cer*" (Fapte 2, 5), să-i înțeleagă pe Sfinții Apostoli, pentru că "*fiecare din cei ce-i ascultau, îi auzeau pe ei (pe Sfinții Apostoli) vorbind în limba lor*" (Fapte 2, 6). Acesta va fi motivul pentru care cei prezenți în același timp la Ierusalim se întrebau, uimiți: "*Iată, nu sunt aceștia care vorbesc, toți, galileeni? Și cum auzim noi fiecare limba noastră în care ne-am născut?*" (Fapte 2, 7-8).

Aceste evenimente petrecute în ziua Pogorării Duhului Sfânt, care este și prima zi a propovăduirii apostolice publice, dovedesc importanța pe care limbile neamurilor o au, nu numai în lucrarea de transmitere a Sfintei Evanghelii, ci și în viața Bisericilor, care vor cunoaște o organizare, având la bază etnia și limba acesteia. Căci voia lui Dumnezeu, în această privință, a fost exprimată încă prin Isaia profetul, care proclamă: "*Toată limba să dea slavă lui Dumnezeu*" (Isaia 45,23; cf. Rom. 14,11). Iar Sfântul Pavel, supranumit pentru lucrarea sa la neamuri chiar *Apostol al neamurilor* (Rom. 11, 13; I Tim. 1, 11), reamintește: "*Să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl*" (Filipeni 2, 11).

Astfel, limba unui neam devine mijlocul cel mai eficace de transmitere, dar și de mărturisire a credinței creștine, de proslăvire și de dialog cu Cel Atotputernic, dobândind astfel un caracter sacru. Este de la sine înțeles că toate limbile pământului sunt apte să mărturisească și să aducă slavă lui Dumnezeu. Nici o discriminare între limbile pământului nu poate să opereze în acest domeniu al dialogului dintre indiferent ce persoană umană vorbitoare a oricărei limbi și Dumnezeu. Sunt grătore în această privință cuvintele Sfântului Apostol Pavel din Epistola către Coloseni, privind starea creștinilor în Biserică: "*Nu mai este elin și iudeu ... barbar sau scit, ci toate și întru toți este Hristos*" (3, 11). Afirmând că, în Hristos, sciti și barbari au dobândit egalitatea cu iudeii și elinii, Apostolul neamurilor arată, totodată, și dreptul graiurilor acestor popoare de a exprima înaltele adevăruri ale revelației divine care se cuprinde în Sfânta Scriptură. Căci se știe că barbari erau numiți, în antichitatea greco-romană, acele neamuri care vorbeau alte limbi decât greaca sau latina, limbile cele mai folosite în Imperiul Roman.

Odată cu intrarea în Biserică prin primirea Botezului, departe de a renunța la graiurile lor, difentele etnii și le-au îmbogățit și perfecționat pentru ca acestea să devină din ce în ce mai potrivite pentru a exprima cât mai deplin înaltele adevăruri ale învățături creștine. Redarea cuvântului lui Dumnezeu în limbile naționale a adus, fără nici o excepție, mari foloase și beneficii acestor limbi; traducerea Sfintei Scripturi într-o altă limbă a reprezentat un examen de maturitate pentru această limbă. În Biserică sau în casele credincioșilor, prin predică și prin sfintele slujbe, sub puterea credinței și a trăirilor creștine, toate limbile popoarelor creștine s-au îmbogățit și s-au înnobilit, cunoscând evoluții benefice, însușite și folosite, în continuare, în toate culturile în care aceste limbi le-au devenit suport și vehicol. Limbile nu dispar decât odată cu etniile care le-au dat naștere, pentru că limba constituie însuși suportul existenței unui neam. La rândul său, neamul dispore odată cu dispariția limbii sale.

Dar, în Biserică, neamul și limba sa își găsească întreaga măsură a afirmării lor, pentru că existența și dezvoltarea desăvârșită a unei limbi sunt factori care determină și susțin lucrarea de proslăvire a lui Dumnezeu, dialogul prin rugăciune cu Acesta. Unul din momentele cele mai importante din istoria Bisericii-sore a Bulgariei, prin care s-a afirmat cu tărie neamul bulgar, a fost sinodul național al Bisericii Bulgare, care a avut loc la Preslav, acum 1100 de ani, deci în 893, când a fost convocat de țarul Boris I. Acest istoric eveniment a marcat încheierea procesului de creștinare a poporului bulgar și a afirmat vrednicia și noblețea sa creștină.

Prin hotărârile sinodului de la Preslav se va pune în lumină caracterul național al Bisericii Bulgare. La acest sinod local se va stabili ca viitorii episcopi și clerul superior din această Biserică să fie organizați sinodal, aparținând, deci, acestei etnii, care, în spațiul locuit de ea, va sluji, în limba proprie, Sfânta Evanghelie și învățătura Bisericii.

În consecință, sinodul de la Preslav alege și hirotonește pe cel dintâi episcop bulgar, în persoana lui Clement, ucenicul fraților Kiril și Metodie. Același Sinod decide introducerea limbii bulgare în Biserică, înlocuind astfel limba greacă, folosită până la această dată. Hotărârile Sinodului de la Preslav reprezintă un moment important al istoriei Bisericii din spațiul dunărean și, prin afirmarea importanței neamului și a limbii acestuia, deschide largi perspective dezvoltării și organizării Bisericilor naționale, una din caracteristicile de bază ale organizării bisericești ortodoxe.

Noi trăim cu bucurie această aniversare a Bisericii Ortodoxe Bulgare, care evocă un astfel de moment din istoria sa, și împărtășim, alături de ierarhie, clerul și credincioșii ortodocși bulgari, bucuria de a putea să cinstească pe Dumnezeu în Biserica lor națională și în limba poporului drept credincios. Aceasta este și singura cale prin care se respectă învățătura Sfintei Scripturi, care pune puternic în lumină neamul și limba acestuia. Aceeași experiență va fi trăită și de Biserica Ortodoxă Română în secolele următoare, în care se va pune accentul asupra organizării sale pe baze etnice, naționale, și pe introducerea limbii române în cult.

În aceste momente de emoționantă aniversare pentru Biserica Bulgară, aducem salutul frățesc de dragoste și de prețuire din partea ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare și Sanctității sale, Patriarhului Maxim. Săvârșind cu deplină pace și bucurie duhovnicească aniversarea de astăzi, ne exprimăm încredințarea că lucrarea care se va desfășura în Bisericile noastre va fi bine primită în fața lui Dumnezeu, Dreptul judecător și "*Mai-Marele păstorilor, și că vom primi cinuna cea neveștejuită a mării*" (I Petru, 5,4).

PREDICĂ LA DUMINICA A III-A DIN POST Sensul duhovnicesc al Crucii

"De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze"

(Matei 16,25)

Bine credincioșilor și iubitorilor de Hristos creștinii,

De trei săptămâni suim pe muntele nevointelor, ca oarecând Moisi pe Muntele Sinai; suim spre Ierusalimul cel duhovnicesc, precum Apostolii spre Ierusalimul pământesc. Având în fața ochilor trupești icoanele sfinților și înaintea ochilor sufletului dumnezeieștile și necreatele energii, lucrătoare în ei și în noi, iată-ne astăzi ajunși la mijlocul sfântului Post. Ca pe un stindard de biruință și ca pe un copac cu umbra deasă și răcoritoare, Biserica ne pune astăzi înaintea sfânta și de viață dătătoare Cruce. Dacă în Vinerea Mare aducem închinare răstignirii Mântuitorului, adică însuși actului prin care Crucea devine împăcare între Dumnezeu și oameni și se umple de dumnezeiești puteri, și dacă la 14 septembrie ne pleacăm genunchii trupului și sufletului în fața lemnului Sfintei Crucii, astăzi prăznuim crucea în sensul ei cel tainic, duhovnicesc.

Crucea înseamnă atât pătimirea lui Hristos pe Golgota și obiectul de cult cu care se sfințesc toate, cât și semnul cu care ne însemnăm noi, creștinii, prin care biruim păcatul și creștem în virtuți.

Mântuitorul a purtat crucea mai întâi duhovnicește și apoi trupește, urcând-o pe Golgota și sfințind-o cu trupul și sângele Său. Coborârea Domnului la noi, oamenii, zămislirea cea fără de prihană, ieslea, scutecele, umănirea de către Irod, postul de 40 de zile, ispitierea în pustie,

sărăcia Lui în toată viața, lipsa de cămin, dușmănia îndârjită a fariseilor, cărturanilor și arhierilor, durerea sufletească pentru popor, lacrimile de sânge vărsate în grădina Ghetsimani și, în sfârșit, vinderea chiar de unul dintre ucenici, toate acestea constituie crucea purtată duhovnicește, prin care întreaga omenire merge spre împăcarea cu Dumnezeu. Această cruce duhovnicească a culminat în răstignirea pe cruce și moartea Dumnezeului-Om, Iisus Hristos, de-a dreapta Tatălui, în slavă, cu firea Sa cea omenească.

Iubiții ni ai Bisericii străbune.

La această Cruce, purtată duhovnicește pentru biruirea păcatului, a morții, pentru împăcarea cu Dumnezeu, cu aproapele și cu dreapta noastră cunoștință, pentru dobândirea învierii și vieții veșnice, ne cheamă astăzi Domnul, zicând: "*De voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze*". Despre aceste patru mari trepte ale vieții spre desăvârșirea creștină vă voi vorbi astăzi.

Prima noastră treaptă pe calea lui Hristos este *determinarea voinței*. Cel Care ne-a zidit după chipul și asemănarea Sa și ne-a dăruit această zestre sublimă, adică voința liberă, nu vrea să suprimă sau să știrbească întru nimic însușirea noastră de autodeterminare. Mântuitorul ne propune numai: "*Dacă voiește cineva...*". Ca Dumnezeu, Mântuitorul "*vrea ca toți oamenii să se mântuiască și să vină la cunoștința adevărului*" (I Timotei 2,4); *El "stă la ușă și bate"* (Apoc. 3,20). Mereu întinde brațul harului Său spre noi, dar nu ne silește. Așteaptă să-i întindem brațul voinței noastre hotărâte, să-i deschidem ușa sufletului spre a intra și a rămâne la noi.

Ca să aprindă râvna în sufletele noastre și să ne hotărască spre lucrul cel bun, Domnul Hristos se oferă pe Sine, zicând: "*...să vină după Mine ...*"; după Mine și nu după altcineva; după Mine, comoara cea mai de preț și neprețuită; după mine, chipul slavei Tatălui și liniștea cea netulburată; după Mine, Creatorul, Susținătorul și Dumnezeu a toate. Și, dacă în sufletul omului chemat, balanța voinței libere a înclinat spre Dânsul, Acesta îi pune îndată în față condițiile pe care trebuie să le îndeplinească și care laolaltă constituie "*calea cea strămiță*" (Mat. 7,14), adică însăși crucea în sensul ei duhovnicesc.

Astfel pășim pe o a doua treaptă a urmării lui Hristos, mai întăriți și mai hotărâți. De aceea, adaugă: "*... să se lepede de sine ...*". Să se lepede omul de multa și nefireasca iubire de sine, devenită *egoism*; să se lepede de acest *egoism*, adică dragostea impură a gândurilor, cuvintelor, pomirilor, patimilor și faptelor rele care vatâmă pe om și societatea umană. *Egoismul* doboară din cer pe Lucifer cu îngerii lui, căci iubirea de sinea lui l-a dus la invidie și revoltă față de Dumnezeu. *Egoismul* duce pe Adam și Eva la neascultare și cădere din fiecire, căci au vrut să ajungă grabnic și fără Dumnezeu la asemănarea cu Dumnezeu, sub îndemnul lui satana. *Egoismul* provoacă prima crimă din lume, că din iubirea de sine Cain nu jertfește ceea ce avea mai bun și jertfa lui nu este primită, ceea ce a stâmit invidia față de fratele lui, Abel, și l-a omorât. Dacă cercetăm toate faptele rele prezentate de Sfânta Scriptură și condamnate de Dumnezeu, vom constata că iubirea nefirească de sine este izvorul relelor. *Egoismul* este suportul jefuirii și exploatării semenului în avantajul exploatorului, fie acesta o persoană sau un colectiv. *Egoismul* promovează nedreptățile sociale, îmbogățind pe unii și sărăcind pe alții. *Egoismul* pornește un popor contra altuia. *Egoismul* înfumurează pe unii și umple de vicii pe alții, că orice mare păcat sau patimă rea este o formă pe care o îmbracă *egoismul*.

Lepădarea de sine înseamnă deci *lepădarea de toate patimile izvorâte din egoism*. Cel care se lepedă de sine, de această plantă parazită a *egoismului*, trebuie să dovedească în trăirea și acțiunea lui zilnică hotărârea și străduința de a urma pe Hristos. Marele scriitor bisericesc, Origen, spunea acum aproape 1 800 de ani: "*Adevărată lepădare de sine aceasta este: orice cugetare, orice cuvânt, orice lucrare să fie în așa fel, încât să se vadă că am renunțat la noi înșine și urmăm pe Hristos. Fiindcă toată lucrarea omului virtuos mărturisește pe Hristos, pe când orice rea activitate a omului păcătos este o lepădare de Hristos*".

Lepădarea de sine trebuie să fie integrală, căci dacă nu stăpâni n cu totul rădăcinile *egoismului* din noi, cu timpul ele vor lăstări, se vor înmulți și vor mări și mai mult *egoismul*.

Tot astfel și urmarea lui Hristos trebuie să fie integrală, căci șovăirea între virtute și păcat dă câștig de cauză răului. O adeverește aceasta Însuși Domnul, zicând către una din Bisericile menționate în Apocalipsă: "... fiindcă ești căldicel, adică nici ferbinte, nici rece, am să te vărs din gura Mea" (cap. 3,16). Aceasta este osânda celor care, în hotărârea lor șovăielnică, se complac în postura de slujire la doi domni, uitând că nu pot sluji și lui Dumnezeu, și lui satana (Mat. 6,24).

Odată ce creștinul s-a hotărât pentru luptă stăruitoare spre a birui răul, Domnul îl cheamă pe a treia treaptă: "... să-ți ia crucea sa ...". De-alminteri, crucea începe a fi luată dela primele osteneli întru curățirea ogorului sufletului de *egoism*. Toată calea urmării lui Hristos, calea spre desăvârșire, este o cruce. Iată de ce verbul e pus la timpul prezent ("*să-și ia*"). Aceasta vrea să ne spună că *purțarea crucii este o acțiune permanentă, este o mucenicie de fiecare zi și fiecare clipă*. "Crucea este stricarea păcatului", zicea un sfânt pustnic; "toată virtutea și fapta bună este crucea", adăuga un altul. Și dacă zilnic trebuie să ne străduim pentru biruirea păcatului și să ne ostenim pentru câștigarea virtuților, este limpede că zilnic trebuie să ne purtăm crucea.

Când ne împotrivim dârzeniei pomilor pătimași ca mânia, invidia, ura, pofta trupească, lăcomia, mândria și altora asemeni acestora, atunci purtăm cu adevărat crucea, în sensul că *suferim în suflet înfrângerea gustului nostru spre rău*. Și, când triumfăm asupra acestor patimi, ne asemănăm cu Mântuitorul, Care a înfrânt suferințele și a pironit pe lemn păcatele noastre pentru ca noi, asemeni Lui, să înviem spre viață veșnică.

Dar, Domnul nostru Iisus Hristos, știind, pe de o parte, că fiecare om are de dus o cruce a lui în această viață, căci fiecare este supus suferinței, iar, pe de alta, că de cele mai multe ori nu ducem crucea suferințelor pentru El, vine cu a patra treaptă a suifului duhovnicesc: "... *să-Mi urmeze Mie*". Sf. Ioan Gură de Aur spunea acum 1 600 ani: "Sunt unii care îndură aceleași osteneli, aceleași dureri trupești și sufletești, ca, de pildă, hoții, jefuitorii de morminte, răufăcătorii, pătimașii, lacomii, dar nu pentru a urma pe Domnul, ci pentru a spori și mai mult *egoismul* din ei". Gândiți-vă numai la un hrăpăreț, un lacom de averi și bani. Veți vedea cât de mult trudește, aleargă, este copleșit de griji și de emoții; se expune primejdiilor.

Duce și el cruce, și încă ce cruce, căci și în somn tremură. Dar nu-i crucea lui Hristos, ci crucea intereselor sale egoiste. Sau, imaginați-vă oastea unui popor lacom și hain, care năvălește în hotarele altui popor, pașnic, cu scopul de a-l cucerii, a-i jefui bogățiile și a-l stăpâni. Câte osteneli, câte primejdii, câte pierderi materiale și de vieți omenești! Toate sunt o imensă cruce, un nesfârșit convoi de cruci, nu înseamnă însă pentru a urma lui Dumnezeu, ci pentru îndestularea nesătulelor sale poftes. De aceea, niciodată învățătura Bisericii noastre nu îngăduie ostenelile și sacrificiile în dauna altora.

Așadar, luarea și purtarea crucii să fie pentru Dumnezeu și conformă poruncii Lui. Cine urmează cu adevărat lui Hristos și sfinților în care a luat chip deplin Hristos, caută să se asemene lui Hristos și sfinților Săi, tinzând de fiecare dată să poată spune și el ca Apostolul Pavel: "*Nu mai sunt eu cel ce trăiesc, ci Hristos este cel ce trăiește în mine*" (Galat 2,20). Tâlcuind aceste cuvinte, același sf. Ioan Gură de Aur zice: "Trăiesc și nu trăiesc era glasul Apostolului, care se tânguia pe sine, ca și cum s-ar fi lepădat de propria lui viață și a primit în sine pe Hristos, Înțelepciunea, Sfințenia, Pacea...". Pavel se răstignește cu Hristos față de lume și lumea față de el. "Ne răstignim cu Hristos, zice un alt dascăl al Bisericii, când ne depărtăm de răul acestei lumi, de bogăție, de slava deșartă și de îndulcirile acestui veac; iar lumea se răstignește față de noi, dacă lepădăm din minte și din inimă nu numai patimile egoiste, ci chiar și amintirea lor, rămânând netulburați de acestea".

Ajuns la starea aceasta, creștinul a urcat pe muntele desăvârșirii, unde, după ce a pironit păcatul pe crucea nevoințelor, este mort față de păcat și viu pentru Hristos.

Frați creștini,

Biserica Domnului nostru Iisus Hristos a prețuit și prețuiește în chip deosebit liberă hotărâre a omului. Biserica noastră strămoșească, urmând pe Sfântul ei întemeietor, pe Sfinții

Apostoli și pe Sfinții Părinți, nu a silit și nu silește pe nimeni să primească prin constrângere învățăturile ei. Ea își prezintă învățăturile sale, frumusețea și bogăția cultului ei și viața de sfințenie a înaintașilor și a celor trăitori acum în ea, lăsând la libera voie a celor ce sunt mai slabi în credință ori nu mai cred să se hotărăscă ei pentru umarea lui Hristos. Biserica noastră nu a făcut și nu face prozelitism, cum fac alte Biserici creștine, care au strămbat dreapta credință, și, mai ales, cum fac sectele neoprotestante.

De aceea, ca fiii ai Bisericii străbune, de aproape două mii de ani, se cuvine să rămânem credincioși tradițiilor noastre creștine românești și "să ne ferim de orice frate care umblă fără rânduială", cum zice Apostolul (II Tes. 3,6), de toți cei care folosesc această sfântă libertate spre a-și plini poftele lor cele rele și păcatoase. Este adevărat că Apostolul spune că "toate sunt îngăduite", dar adaogă imediat: "însă nu toate sunt de folos" și, de aceea să nu lăsăm voința să aleagă ceea ce este nefolositor (I Cor. 6,12).

Arătând că egoismul, adică iubirea numai de tine însuși, este izvorul tuturor faptelor rele și al patimilor, ca ura, lăcomia, nedreptatea, asuprirea și jefuirea semenului, războaielor, certurilor, proceselor..., Biserica noastră se alătură oricărei inițiative privind despățimirea societății, dreptatea socială, înțelegerea, pacea între oameni și între popoare. Așa cum strămoșii noștri s-au străduit să fie creștini și cu fapta, îndurând multe de la năvălitori, de la turci și de la alte neamuri care s-au revărsat peste noi, dar cu ajutorul lui Dumnezeu și cu sfânta lor viață au izbutit să iasă din toate aceste strâmtori, tot la fel și noi să ne ostenim a fi creștini și cu trăirea. Strădania noastră pentru a scăpa de păcate și a crește în noi binele și virtutea este o cruce pe care trebuie să o ducem cu credință în Dumnezeu, cu dragoste unii față de alții, cu răbdare și nădejde.

Se cuvine, deci, fraților, să rodim de pe acum osteneala crucii lui Hristos, dar mai ales în vremea acestui sfânt și mare Post, venind la Biserică, înfrânându-ne de la păcate, făcând bine altora după putință, spovedindu-ne și împărtășindu-ne, ca, astfel, crucile înțipărite în sufletele noastre să fie scut de apărare împotriva diavolilor, când vom străbate vămile văzduhului, și mântuire înaintea dreptului Judecător. Iar, la judecata cea de apoi, Crucea lui Hristos Cel răstignit și înviat, cu ale sale raze dumnezeiești, să capteze firavele licăriri ale crucilor noastre purtate pentru Dumnezeu în viață, și astfel să ne ducă de-a dreapta, în Împărăția cerurilor. Amin.

Arhim. Dr. Ioasaf Popa

PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE — UN TEOLOG AL CRUCII (fragment)

Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard

Crucea și cosmosul

Crucea, adică suferința și moartea eclesiale, semnifică în același timp limita lumii și deschiderea ei spre transcendența Creatorului, a Celui ce îi este origine. "Fără Cruce, scrie părintele Dumitru Stăniloae, omul ar risca să considere lumea ca ultima realitate." După căderea adamică, o lume care ar fi durat la nesfârșit, o lume în care nu-ar fi fost nici suferință și nici moarte, ar fi devenit un scop în sine, un univers închis. Căderea adamică e întoarcerea ființei umane spre iubirea de sine. Această inversare ar fi cuprins, fără suferință și moarte, lumea întregă. Omul căzut caută autosuficiența în ființa sa individuală (antiteza persoanei) și în lume. Teologul reia vederile cosmologice ale Sfântului Maxim Mărturisitorul. El spune că o lume mărginită prin finalitate, prin moarte și descompunere fizică, adică o lume care nu-și e suficientă, e în același timp o lume orientată spre propria-i împlinire-*telos*-ul Sfântului Maxim-un univers deschis spre transcendența Creatorului său. E, aici, o teologie a finalității.

Crucea exprimă această teologie: limita sa e o margine deschisă vieții veșnice. Crucea e poarta împărăției.

Relația dintre Cruce și cosmos ține, după cum spune Părintele nostru în cele către Dumnezeu, de faptul că, în viziunea biblică și eclesială, lumea e un dar făcut de Dumnezeu omului. Lumea, pentru cel botezat, nu e un lucru. Pentru el, ca și pentru omul Scripturii, lumea (*cosmos*) e mai întâi creație (*ctisis*), ceea ce trimite la un creator. Dar Creatorul, spune Duhul Sfânt în Cartea Facerii, n-a creat lumea pentru Sine. A creat-o pentru om. Creația este, deci, un cadou al lui Dumnezeu pentru om. Și, cum omul e invitat, în vocația lui preotească, să-l redea lui Dumnezeu lumea, creația e de asemenea ofranda ființei umane către Dumnezeu. Lumea, transformată în obiect prin păcatul materialist și idolatru al patimilor pervertite, e, în realitate, un dar al lui Dumnezeu pentru om și al omului pentru Dumnezeu. Crucea semnifică aici limita lumii ca atare — nu e nici eternă și nici suficientă sieși; prin faptul că lumea aceasta e lumea Cuiva, ea trimite mereu la Dătătorul și la beneficiarul care e responsabil pentru ea înaintea Acestuia; și, în sfârșit, din cauza suferinței și a morții, nu poate fi stăpânită veșnic: scapă de posesiune prin moarte.

Iată de ce Părintele Stăniloae scrie că "*fără Cruce, omul ar risca să considere această lume ca ultima realitate*". Suferința și moartea, primite cu înțelepciunea lui Dumnezeu, îl împiedică pe om să transforme creația în idol. Aceasta presupune viața în Biserică, mentalitatea biblică și eclesială, și o credință adevărată în Hristos, Creatorul și Cel care a înviat. Lumea "*are sens când e văzută ca dar*". Acesta e sensul unei lumi care nu e veșnică. Valoarea sa, "*doar relativă și nu absolută*", se raportează la ipostasul divin care o crează din neant, care o dă și care o primește, și la comuniunea treimică a ipostasurilor dumnezeiești, chipul acestui înțeles euharistic al cosmosului.

(Traducere din lb. franceză de Doru Costache,
după "Le messenger orthodoxe", no.124, I, 1994-1995)

CREDINȚĂ ȘI MĂRTURISIRE

DOUĂ COSMOLOGII, DOUĂ DESTINE

Este un fapt binecunoscut că societatea europeană contemporană este profund confruntată de fenomenul secularizării, care duce inevitabil la criză spirituală. Într-un document pregătit al unei adunări consacrate noțiunii de păcat, la care am participat de curând, se spun următoarele: *“criza conceptuală și practica păcatului e un aspect particular al unei crize mai ample, care se referă la limbajul religios, precum și la conținutul și expresia socială a credinței. Categoriile tradiționale ale experienței religioase, născute în interiorul unei lumi mistico-sacrale, au devenit extrem de nesemnificative pentru omul contemporan. Trebuie recunoscut că în timpul nostru există simptomele unei disoluții a universului religios. Rezultatul unui astfel de proces constă în închiderea practică a omului contemporan în propria sa autosuficientă, fără nici o deschidere către transcendente”*¹.

Dacă am căuta să interpretăm această criză spirituală atât de gravă a societății europene, s-ar putea spune (am arătat în intervenția mea) că ea este rezultatul unei greșeli fatale a teologiei creștine, care a sfârșit prin a confunda transcendența lui Dumnezeu cu absența lui Dumnezeu din lume și a provocat, așa cum se arată în documentul pregătit amintit, disoluția universului religios, autosuficiența imanentă a omului și refuzul transcendenței divine. Dar trebuie subliniat că aici ne găsim doar în fața unor consecințe de ordin spiritual, rezultatul unui proces mai îndelungat, care își are obârșia lui în teologia prescolastică a secolului al V-lea, începând cu Fericitul Augustin. Acest ilustru părinte al Bisericii apusene, tot atât de ilustru ca Origen, în Răsărit, a dezvoltat o cosmologie creștină făcând apel la așa-zisele *“rațiuni seminale”*, de inspirație neoplatonică, considerând că ar fi conținut în ele înșile întreaga dezvoltare a universului.

Fericitul Augustin declară în mod expres că *“după cum în semințe se găsește invizibil tot ce va constitui apoi arborele, tot astfel, lumea conține în ea însăși tot ce avea să se manifeste mai târziu, nu numai cerul cu soarele, luna cu stelele, ci și alte ființe pe care Dumnezeu le-a produs în potență ca într-o cauză a lor.”*² Astfel, prin raport cu Dumnezeu, care este considerat drept cauză a tuturor lucrurilor, aceste rațiuni seminale dobândesc caracterul unor adevărate cauze secunde care se interpun între creatură și Creator. De aceea, Dumnezeu nu mai acționează direct asupra lumii, de unde și absența lui Dumnezeu din creație, ci prin intermediul acestor rațiuni seminale care funcționează independent de Dumnezeu. Nu este de mirare dacă uneori s-a afirmat că printr-o astfel de cosmologie autonomă în raport cu Dumnezeu, Fericitul Augustin ar fi devansat cu multe secole evoluționismul științei moderne.

Teologia scolastică, începând cu secolul al XI-lea, a preluat ideea acestor rațiuni seminale, numai că, de această dată, sub influența aristotelică, le-a prezentat ca pe niște cauze secunde care scot și mai mult în evidență caracterul autonom al universului față de Creatorul său. Chiar într-un catehism recent, (cunoscut sub numele de *“Noul catehism al*

Bisericii Catolice”), se spune, în mod expres, că: *“Dumnezeu nu conferă creaturilor numai existența lor, ci și demnitatea de a acționa prin ele înșile, de a fi cauze și principii unele pentru altele și de a coopera astfel la îndeplinirea scopului urmărit de El (Dumnezeu)”*³. În felul acesta, diferit de legea comuniunii întemeiate pe existența unui lucru în alt lucru, prin legătura internă a Duhului, aici ne găsim în prezența unei concepții mecaniciste bazate pe existența lucrului în sine însuși și prin legăturile exterioare dintre cauză și efect, care face abstracție de orice prezență a lui Dumnezeu în universul fizic și fundamentează autonomia lumii fizice în raport cu Dumnezeu. Lumea se dezvoltă prin ea însăși.

Desigur, trebuie să recunoaștem că în această concepție cosmologică autonomă, de proveniență creștină, ordinea supranaturală nu era considerată ca fiind opusă ordinii naturale, dimpotrivă, avea rolul să contribuie prin grația divină la perfecționarea naturii (*gratia naturam perficit*). Din nefericire însă, epoca iluministă a modificat sensul autonomiei pe care creația o avea în teologia apuseană, și, din autonomie care recunoaște existența lui Dumnezeu și rolul lui providențiator față de creație, a transformat-o în autonomie care se opune și neagă existența lui Dumnezeu, ba chiar consideră orice intervenție a ordinii supranaturale în ordinea naturală ca o violare a acesteia, punând astfel bazele procesului de secularizare care a închis omul în propria lui suficiență imanentistă, cu tot cortegiul de consecințe negative pentru viața lui spirituală.

Desigur, iluminismul a avut marele merit de a promova dezvoltarea științei și tehnologiei în opoziție cu închiziția medievală, fie spre beneficiul omului, fie spre paguba lui, cum se observă astăzi, mai ales în domeniul ecologiei, ca să nu mai vorbim de arsenalul nuclear, dar s-a aplecat cu precădere asupra lumii materiale, uitând viața interioară a omului, și provocând criza spirituală generalizată a societății contemporane.

Luând în considerație consecințele unei concepții cosmologice de factură autonomă, care a săpat la temelii religiei, și mai ales tendința antropocentrică promovată de o astfel de concepție cosmologică, care a așezat omul în locul lui Dumnezeu, un cunoscut teolog catolic spune că *“față de încrederea excesivă în forțele umne, adică de antropocentrism, avea să răspundă fideismul tragic al reformei (cu încrederea ei unilaterală în forța grației divine) “sola gratia”, pentru ca, apoi, într-un nou reflex, umanismul iluminist avea să dea naștere ateismului contemporan, adică autoedificării omului lipsit de o autentică deificare creștină”*⁴ La rândul său, un teolog ortodox român, referindu-se la autonomia rațiunii, ca rezultat al autonomiei creației, spunea cât se poate de concludent că *“eu nu cred în puterea rațiunii umane. Conceptul modern de autonomie a rațiunii vine din umanismul păgân, adică din încrederea nelimitată în puterea individului de a se ridica deasupra lumii, formându-i și dictându-i legile lui. E o atitudine de orgoliu, care reproduce la infinit și consacră păcatul lui Adam, căzut prin trufie în clipa când îl îmbăta iluzia înălțării prin propria natură. Lumea dinainte de Hristos a gândit în această autonomie, lumea modernă, divorțată de Hristos, s-a reîntors la ea, reluând păcatul de la capăt”*⁵.

Teologia răsăriteană vorbește și ea despre rațiuni ale creației, dar nu este vorba de rațiuni seminale care funcționează autonom și independent față de Dumnezeu, ci de o multitudine de rațiuni care își au centrul lor de gravitate, prin Duhul Sfânt, în Rațiunea supremă sau Logosul creator, prin care toate s-au făcut.

Diferit de o cosmologie autonomă, care face abstracție de prezența lui Dumnezeu în universul fizic, Sfântul Maxim Mărturisitorul, pe urmele Sfântului Irineu de Lion, ale Sfântului Atanasie cel Mare sau ale Sfântului Vasile cel Mare, întemeindu-se pe Sfânta Scriptură (Geneză 1, 2; Înțelepciunea lui Solomon 12, 1) și nu pe filosofia elină,

consideră că Duhul Sfânt “nu este absent din nici o făptură și mai ales din cele care s-au învrednicit de rațiune. El susține în existență pe fiecare făptură, întrucât Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu se află, prin puterea providențiatoare, în toate lucrurile. Și El mișcă rațiunea naturală din fiecare, iar prin aceasta aduce la cunoștință faptele săvârșite greșit, împotriva rânduiei firii, pe cel în stare să simtă, adică pe cel care are voință deprinsă spre primirea gândurilor dreptei firi. Căci se întâmplă să aflăm dintre barbari și nomazi mulți oameni care duc o viață de fapte bune și resping legile sălbatică care stăpâneau odată cu ei”.⁶ Sfântul Maxim Mărturisitorul declară limpede în acest text că rațiunile lucrurilor nu se mișcă autonom în creație, ci ele sunt puse în mișcare de Duhul lui Dumnezeu.

Dar, mai mult decât atât, căutând să precizeze și mai mult relația dintre rațiunea supremă a Logosului Divin, Fiul întrupat, și rațiunile creației, sau, mai bine zis, cu raționalitatea creației, în lumina Duhului prezent în toți și în toate, Sfântul Maxim mai adaugă următoarele: “Căci în El (Logosul sau Rațiunea supremă) sunt fixate ferm rațiunile tuturor și despre aceste rațiuni se spune că El le cunoaște pe toate înainte de facerea lor, în însuși adevărul lor, ca pe unele ce sunt toate în El și la El, chiar dacă toate acestea, cele ce sunt și cele ce vor fi, nu au fost aduse la existență odată cu rațiunile lor, sau când sunt cunoscute de Dumnezeu, ci fiecare își primește existența efectivă și de sine la timpul potrivit, după înțelepciunea Creatorului, fiind create conform cu rațiunile lor. Fiindcă Creatorul există pururea în mod actual, pe când creaturile există în potență, dar actuală încă nu”.⁷

Din cuprinsul acestui text, atât de concentrat și profund, se vede limpede că, pentru teologia răsăriteană, rațiunile nu trec din starea de potență în starea de act prin puteri care le sunt inerente, adică în mod autonom și independent, ci toate se actualizează prin voința Logosului divin. Mai mult chiar, susținând că Logosul cunoaște rațiunile tuturor lucrurilor înainte de facerea lor, fiindcă în timp ce Creatorul există pururea în mod actual, fiecare creatură își primește existența sa la timpul potrivit, trecând din starea de potență în starea de act atunci când voiește Ziditorul. Sfântul Maxim se ridică, cu multe veacuri înainte, împotriva teoriei evoluționiste a lui Darwin, ca rezultat al unei concepții cosmologice autonome, în care lucrurile sau ființele apar în existență, în mod automat, mecanicist, fără intervenția Creatorului, în virtutea unor cauze iraționale cum ar fi hazardul sau întâmplarea.

În opoziție contrastantă cu această concepție autonomă a cosmosului, care nu vrea să știe de Dumnezeu și transformă omul în sclavul sensualității și al naturii, desfigurându-l din punct de vedere spiritual, Sfântul Maxim se declară, dincolo de controversa dintre creaționism și evoluționism, în favoarea unei creații continue a tuturor lucrurilor din univers, controlată de Logosul Divin, ca Rațiune Supremă, care își are punctul ei de plecare în creația inițială (creatio originalis) și se va încununa cu o creație finală, la Parusia Domnului, prin apariția unui cer nou și a unui pământ nou, adică cu transfigurarea întregii creații în Hristos. Două cosmologii, două destine, una autonomă, care duce la secularizare, și alta teonomă, care se încununează cu transfigurarea. Atâta vreme cât omul va rămâne sclavul primei dintre ele, al unui cosmologii autonome care face abstracție de Dumnezeu, va trăi permanent sfâșierea lăuntrică dintre tendința lui exterioară de a domina lumea, prin știință și tehnologie, și tendința interioară de a deveni sclavul lumii și al legilor ei naturale, prin lipirea lui de cele sensuale și materiale. Aceasta explică de fapt și enormul decalaj dintre progresul tehnologic al vremii noastre și regresul spiritual și moral al omului contemporan, adevărindu-se astfel cuvântul Mântuitorului că omul nu are nimic de câștigat dacă dobândește lumea, dar își pierde sufletul său.

Singura alternativă valabilă pentru sănătatea spirituală și fizică a omului de azi rămâne revenirea lui la o cosmologie teonomă, care îi dă omului posibilitatea să se ridice peste contingenta lumii de aici și să dobândească adevărata libertate, de fiu al lui Dumnezeu. Marele merit al acestei cosmologii teonome constă în faptul că ea permite teologiei creștine să vorbească de Hristos nu numai ca Logos Mântuitor, ci și ca Logos Creator. Și iată că astăzi, din cauza dizolvării universului religios, la care ne-au referit mai sus, și din cauza crizei ecologice, teologia apuseană, care a fost și mai este încă dominată de cosmologia autonomă a Fericitului Augustin, a început prin unii dintre reprezentanții ei, să se întoarcă, volens-nolens, la cosmologia răsăriteană, care vorbește de Hristos atât ca Logos Răscumpărător, dar și ca Logos Creator. Iată ce spune unul dintre ei: *“Cu toate că doctrina învierii obliga pe teologii catolici să implice trupul uman în opera răscumpărării, totuși, din cauza dihotomiei dintre natură și har, cea mai mare parte dintre ei evită să asocieze universul fizic la Actul răscumpărător al lui Hristos. Epistolele pauline însă ne orientează atât către Hristos ca Răscumpărător, dar și către Hristos Cosmic. Există un singur Mijlocitor al creației și răscumpărării. Creația și răscumpărarea sunt intim și necesar legate prin acțiunea lui Hristos Cosmic. Întreaga creație, adică umanitatea, pământul cu tot ce conține el și negânditele hotare ale universului infinit sunt incluse toate în planul creator și răscumpărător al lui Dumnezeu, prin viața, moartea și învierea iubitului Său Fiu, Iisus Hristos, Domnul nostru, Creator și Răscumpărător”. “Suntem în luptă cu forțele care dirijează sistemele noastre economice, științifice, sociale, filosofice și teologice, și care adesea se desfășoară orbește atunci când este vorba de pământ și natură, mama hrănitore a întregii umanități, a întregii vieți și culturi. Credem că doar imaginea lui Hristos cosmic ne va ajuta să redescoperim totalitatea pământului, a cosmosului creat în El, prin El și pentru El. Poate că vom ajunge și noi să îmbrățișăm pământul cu brațele noastre întinse ca Hristos, pe lemnul Crucii. O îmbrățișare cosmică, o iubire cosmică universală, prin Hristos Cosmic”.*⁸ Pe această cale, teologia apuseană a început să pășească pe calea trasată de un telog luteran, încă de la Adunarea generală CEB de la New-Delhi (1961), și să revină la teologia lui Irineu, a lui Atanasie cel Mare și a Sfinților Trei Ierarhi. Mai devreme sau mai târziu, adevărul triumfă întotdeauna.

Realitatea extraordinară a lui Hristos cosmic, care *“prin Duhul Sfânt este în cer și umple tot pământul, este de față pretutindeni și nu este mărginit de nimic”*⁹, cum declară Sfântul Vasile cel Mare, a jucat un rol primordial în viața neamului nostru și a Bisericii noastre. Datorită faptului că Hristos nu rămâne închis într-o transcendență inaccesibilă din cauza unei cosmologii autonome (pentru ca în locul Său să apară alți locuitori pe pământ), ci umple cu prezența Sa atât Biserica, cât și universul, românul l-a simțit aproape de el, că suferă și se bucură cu el, că este cel mai bun Prieten al său. Sprijinindu-se cu toată încrederea pe această prezență iubitoare a lui Hristos față de om și creație, prin Biserică, el a reușit să suporte și să depășească încercările la care a fost supus de o istorie nemiloasă pe parcursul a două milenii. Cu toate că a trăit o perioadă îndelungată în provincii separate, totuși, prezența lui Dumnezeu în Biserică și în lume a constituit catalizatorul care i-a permis să-și păstreze unitatea lui spirituală și morală și să se constituie ca stat unitar român, în pofida atâtor obstacole care păreau de netrecut. Tot pe această putere s-a sprijinit ca să reziste împotriva valurilor ateiste dezlănțuite de un regim care avea la dispoziția lui toate mijloacele necesare pentru îndeplinirea unui astfel de scop. Noi n-am avut mijloacele necesare ca să organizăm cruciade anticomuniste, cum s-a întâmplat în alte părți, dar am luptat să ținem bisericele deschise pe tot întinsul pământului românesc, prin înțelepciunea Întâistăitorilor Bisericii noastre, prin

jertfelnicia preoților și statornicia credincioșilor noștri, pentru ca să întrețină în mintea și inima românilor, prin Sfânta Liturghie, simțământul prezenței universale a lui Hristos, obstacol de netrecut în calea necredinței. Iar astăzi, aceeași prezență a lui Dumnezeu în lume, care a făcut ca poporul român să nu se secularizeze, ci să rămână un popor creștin, ne-a ajutat să introducem religia în școală, să descoperim în semenul nostru pe Hristos și să ajutăm material și spiritual, după putința vremii, ca să fie mângâiat în suferința lui, sau tot ea ne ajută să luptăm împotriva valurilor de violență, sensualism și decădere spirituală și morală care vor să ne sufocă în materialitatea acestei lumi, în uitare de Dumnezeu. Ea ne permite să ne concentrăm eforturile, prin zidirea de biserici și prin refacerea legăturii dintre credincioși, la nivel de parohie, pentru renașterea spirituală și morală a nemului nostru. Această spiritualitate a nemului românesc, întemeiată în primul rând pe prezența lui Hristos în Biserică și creație, așa cum o arată plastic bisericile din Nordul Moldovei, cu pictura lor interioară și exterioară, nu este produsul întâmplător al omului, ci se întemeiază pe teologia patristică în general și pe cea a Sfinților Trei Ierarhi în special, care, prin conținutul ei spiritual, nu a rămas o teologie mărginită doar la elitele intelectuale, ci a coborât până în ființa poporului, identificându-se cu ea. Într-o lume dominată de antropocentrism, de tendința de a pune omul în locul lui Dumnezeu pe pământ, ca rezultat al unei cosmologii autonome, care se consideră suficientă în ea însăși, spiritualitatea românească, care ne adapă la izvoarele adevăratei credințe apostolice moștenite de la Sfinții Părinți în general și de la Sfinții Trei Ierarhi în special, ne îndeamnă să punem toată credința, nădejdea și dragostea în Hristos, în Dumnezeu care s-a făcut om pentru ca omul să se îndumnezeiască, să devenim oameni de omenie și să biruim greutatea ceasului de față, spre slava și mărirea Sfintei Treimi în veci.

Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu

NOTE

1. Colocviu despre "Iertarea păcatelor", Document pregătitor, Veneția, 1994, p. 5.
2. Fericitul Augustin, *De Gen.* ad. litt. I-IX, C. XVII, P.L. XXXIV, col. 338
3. *Noul Catehism al Bisericii Catolice*, Ed. Mane, Paris, 1993, p. 300
4. André de Halleux, *Paléisme et scolastique*, "Revue Théologique de Louvain", 1965, p. 435
5. Nichifor Crainic, *Nostalgia Paradisului*, București, 1993.
6. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie, Filocalie*, vol. III, p. 329
7. *Ibidem*
8. J.M. Carthy, *Le Christ cosmique et l'âge de l'écologie*, în "Nouvelle Revue Théologique", nr. 1/1994
9. Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1986, p. 312.

CANONUL CEL MARE AL SFÂNTULUI ANDREI CRITEANUL

Prezentare

Originar din Damascul Siriei, format însă în renumita lavră a Sfântului Sava de lângă Ierusalim, Sfântul Andrei Criteanul (660-740) este trimis pe la anul 685 — deși tânăr și doar monah — la Constantinopol, ca delegat al Bisericii Ierusalimului, cu scrisoare de recunoaștere a hotărârilor Sinodului al șaselea Ecumenic. Aici va rămâne până la alegerea sa ca arhiepiscop al Cretei (anul 711 sau 712), punându-se în slujba Marii Biserici din capitala imperiului mai întâi ca diacon, apoi și ca preot. Prin predica și opera sa filantropică se face cunoscut și iubit de toți, atât în Constantinopol, cât și în parhia sa, unde va păstori până când rațiuni nedezlegate încă de cercetătorii vieții sale îl

vor chema pe la anul 740 în capitală pentru ultima dată. La întoarcere — poate slăbit de boală, poate simțindu-și sfârșitul aproape — bătrânul episcop se oprește o vreme în insula Lesbos, unde și sfârșește.

Sfântul Andrei este autorul a o seamă de cuvântări, idiomele, irmoase, dar mai ales canoane¹. Dintre acestea din urmă însă, cel mai renumit — adevărat monument de *metanoia* și de *poiema* — este “Canonul cel Mare”, cunoscut și sub numele de “Canonul de pocăință al Sfântului Andrei Criteanul”.

Când și unde autorul nostru și-a scris capodopera sa este un fapt destul de greu de precizat, cercetătorii emițând două ipoteze diferite. Cel mai mult acceptată însă este aceea împărtășită și de domnul profesor Hristu Panaghiotis², potrivit căreia Sfântul Andrei ar fi compus acest canon în Constantinopol, fie înainte de hirotonia sa întru episcop, fie după aceea — cu prilejul vreunei călătorii în capitala imperiului³ — în preajma unei strălucite victorii împotriva arabilor. Ipoteza aceasta se sprijină mai ales pe “informațiile” furnizate de stihira cu care Sfântul Andrei își încheie canonul: “Cetatea ta păzește-o, Prea Curată Născătoare de Dumnezeu; că în tine aceasta cu credință împărățind, în tine se și întărește, și, prin tine biruind, înfrânge toată încercarea, dezarmează pe vrăjmași și îndreptează pe supușii ei”. Astfel, prin “Cetatea ta” înțelegând Constantinopolul, iar prin cuvintele: “Prin tine biruind înfrânge toată încercarea, dezarmează pe vrăjmași”, deducând victoria de la 717, s-a constituit ipoteza unei redactări relativ timpurie a canonului.

Pe baza altor indicii însă, de asemenea sugerate de însuși textul canonului: “măcar la bătrânețe nu mă lăsa în iad, deșert...⁴”; “Din tinerețe, Mântuitorule, poruncile Tale le-am lepădat și mi-am trecut toată viața cu poftă... măcar la sfârșit, mântuiește-mă”⁵, sau “Timpul vieții mele este scurt”⁶, a fost avansată și ipoteza unei redactări mult mai târzii, când autorul însuși ajunsese la o vârstă înaintată.⁷ Potrivit acestei păreri, locul scrierii poate fi nu numai Constantinopolul, ci și Creta, sau chiar Ereso, cetatea în care Sfântul Andrei a și fost înmormântat. În acest din urmă caz, canonul ar putea fi considerat — fără puțința de a exagera cu nimic — și un fel de “cântec al lebedei”⁸. Autorul, sub povara anilor și conștient de iminența sfârșitului său, își cercetează trecutul. Și, pământean fiind, se îngrozește privind “la mulțimea faptelor celor rele”. Plânsul îl năpădește, și atunci, din adâncul inimii însăngerate de durere, izbucnește acest minunat “cântec al lebedei”. Moartea și judecata care-l așteaptă de cealaltă parte a drumului vieții sale îl somează să-și întoarcă pentru încă o clipă privirile spre trecut, să-și privească mai atent nevrednicia. Și, în agonia sa, sufletul deschide Scriptura și se cufundă în lectura ei. Însă, vai, nu se poate regăsi decât numai în cei vinovați din ea. Nu se poate asemăna fără numai păcatelor acuzate pentru urăciunea lor: neascultării lui Adam, uciderii lui Cain, urăciunii Sodomei, neînțelepciunii contemporanilor lui Noe, închinării străine a nemulțumitorilor iudei, ori întunecimii păcatelor desfrânatei. Însă, așa cum aceasta din urmă și-a spălat vinovăția cu înseși lacrimile ei, tot astfel lacrimile plâsmuiesc și în inima “muribundului” nostru o umbră de speranță, speranță întărită însă prin pocăință, zdrobire a inimii și încredințare în voia și mila lui Dumnezeu.

Canonul poartă supranumele de “cel Mare” nu numai pentru importanța sa religios-morală, dar și pentru lungimea sa, Sfântul Andrei propunându-și alcătuirea unui canon complet, adică având atâtea tropare câte stihuri au cele nouă ode biblice care se cântau împreună cu canoanele⁹. Astfel, opera Sfântului Andrei respectă regulile generale de întocmire a canoanelor, fiind redactată în nouă ode sau cântări, fiecare dintre ele purtând în frunte câte un irmos. Excepție fac cântările a doua și a treia, care au irmos dublu, care introduce și o a doua coloană de stihiri în corpul celor două ode.

Canonul Sfântului Andrei Criteanul este format din 234 de stihiri în tipărituri, la care însă s-au adăugat mai târziu din manuscrise vechi ale textului și cele 16 tropare introduse cu stihurile Fericirilor și care constituie cea de-a doua parte a cântării a șasea¹⁰. În afară, însă, de cele 250 de stihiri și 11 irmoase, la care se reduce opera Sfântului Andrei, în textul canonului s-au mai adăugat ulterior și alte două canoane:

- al Sfintei Maria Egipteanca¹¹, cu câte două stihiri în cadrul fiecărei ode, și
- al Sfântului însuși, cu câte o stihiră la sfârșitul fiecărei ode, înainte de "Slavă... Și acum..."

Dacă împrejurările și timpul redactării canonului ridică o serie de probleme, nu mai puțin discutat este și textul propriu-zis, atât numărul stihirilor cât și locul acestora în cadrul cântărilor variind de la un manuscris la altul¹², specialiștii nereușind nici până astăzi să alcătuiască o ediție critică a canonului. Este destul de probabilă intervenția altor imnografi în textul Sfântului Andrei, schimbând ori chiar adăugând unele cuvinte sau expresii, în timp ce repetatele revizuri și transcrieri ale Triodului să fi afectat pe altele. O cercetare mai atentă a textului poate descoperi o anumită slăbire a unității canonului, printr-o continuitate nefirească a stihirilor la un moment dat¹³.

Astfel, de exemplu, în prima parte a cântării a doua, stihira Născătoarei de Dumnezeu, care prezintă vădită deficiență de ritm, lipsește din codicele lui A.P. Kerameus, conținând altă stihiră în locul acesteia¹⁴. Deficiențe prezintă, de asemenea, și cele două ode cu irmos dublu. Repetă personaje biblice evocate deja în stihirile precedente, nerespectând nici un fel de ordine în menționarea lor¹⁵. Pe deasupra, prima parte a celei de-a treia ode, și lingvistic, și tematic face oarecare notă aparte în textul canonului.

Destul de multe probleme a ridicat, după aceea, cea de-a doua parte a cântării a șasea, pentru faptul că prezintă ton și măsură diferite, se crede că a avut și irmos propriu, înlăturat, însă, cu prilejul ultimei revizuri a Triodului, când s-au dat și fiecărui tropar stihuri din Fericiri.¹⁶ Partea aceasta a canonului nu se rostește în nici una din cele patru zile ale săptămânii întâi a postului, apărând numai în textul de joi din săptămâna a cincea. Acest fapt ar putea pune la îndoială autenticitatea și apartenența ei Sfântului Andrei, dacă s-ar putea demonstra că limba, stilul, tehnica și cuprinsul ei nu sunt în deplină consonanță cu restul canonului.

Dintru început, se pare, Sfântul Andrei a dat canonului său destinație cultică. Aceasta se vede din "culoarea" sa poetică, din corelarea lui cu cele nouă ode biblice — lucru aflat în practica liturgică a Bisericii — și în întreaga structură: invocări, implorări etc. Este îndoielnic, însă, că Sfântul Andrei a avut în vedere încă de la început *Postul Mare* ca timp de rostire a canonului său. Probabil mai târziu, datorită conținutului său, a fost considerat potrivit acestei perioade de pocăință¹⁷. Unde și când a pătruns pentru prima dată în cult, nu ne este cunoscut. Nu este exclus, însă, ca în biserici din Creta să se fi rostit chiar și în timpul păstoririi autorului său¹⁸.

Textul întreg al canonului se află în cadrul utreniei de joi, săptămâna a cincea a postului, la locul rânduit îndeobște canoanelor¹⁹. I s-a fixat "ihul" al șaselea, dând astfel mai multă expresie "doliului" și "suferinței". Ritmul repejor²⁰, ce îl caracterizează, reunește părerea de rău pentru păcatele săvârșite cu o "sfântă neliniște", cu o *iera agonia* "pentru izbăvire și mântuire". Muzica acestui canon cu trecerea timpului a suferit schimbări, însă, se pare că provine chiar de la Sfântul Andrei. Glasul al șaselea este considerat de unii un glas al plăcerii păcătoase²¹, însă nu este așa. Glasul al șaselea este într-adevăr un glas dulce, însă nu neapărat al voluptății. Exprimă durerea, însă durerea îndulcită cu pocăință, pentru că pocăința aduce biruință. De aceea îl și întâlnim atât de

des în innografia Săptămânii Mari. Cromatismul melodiei sale redă într-un chip minunat drama psihologică a celui care se simte copleșit de greutatea păcatelor sale, dar totodată și însuflețit de "marea biruință" pe care ne-a adus-o nouă Hristos.

Tema Marelui Canon este, așadar, prezentarea situației critice în care aduce păcatul și căderea pe păcătos, precum și agonia sa, la glasul lăuntric al conștiinței, pe drumul pocăinței și al îndreptării.

Alecutit cu multă măiestrie, canonul pătrunde în cele mai adânci temnițe ale patimilor, pentru a slobozi de acolo sufletul rănit de păcat. Omul, care-și dă seama de greutatea păcatului său, care gustă amărăciunea înstrăinării de Părintele său datorită poftii celei rele, își "vine în fire", se întristează și plânge cu amar: "De unde voi începe a plânge faptele vieții mele celei ticăloase? Ce începere voi pune, Hristoase, acestei tânguirii de acum?"²² Plânsul este expresia părerii de rău pentru păcatele săvârșite, cu acesta autorul alinându-și conștiința pătată de păcat. Cu acesta își domolește și "ura" pentru trecutul său pătimas: "Îndepărtează-te de acum de nebunia cea mai dinainte și adu lui Dumnezeu lacrimi de pocăință"²³. Și, într-adevăr, plânsul său nu este zadarnic, căci acest soi de plâns mântuiește, deschizând drum pocăinței. Rodul acestui plâns este atât de apreciat, încât — am văzut — autorul își începe canonul chiar cu el. Încet-încet, lacrimile fac să incolțească în sufletul păcătosului nădejdea mântuirii, care, pe măsură ce crește și odrăsleşte, dă acestuia curaj și speranță. Numai floarea dragostei înflăcărate pentru Dumnezeu, însă, aduce adevărata mireasmă a deplinei îndreptări și iertări: "Tu ești dulcele Iisus, Tu ești Ziditorul meu; întru Tine, Mântuitorule, mă voi îndrepta"²⁴

Tema Marelui Canon nu este deloc nouă în innografia bizantină. Aceeași este și tema condacului "Suflete al meu, suflete al meu ..." care se cântă după prima parte a celei de-a șasea ode — operă a Sfântului Roman Melodul²⁵ — precum și a o serie de multe alte creații innografice. A fost chiar exprimată părerea că opera scriitorului cretan ar fi "debitoare" condacului alecutit cu mult înainte de Melod. Oricum, este interesantă prezența acestui condac aici, ceea ce ar putea sugera cel puțin influența sa asupra luării temei canonului²⁶.

Dacă, însă, tema aceasta nu este proprie numai creației andreene — fiind destul de des întâlnită în innografia vremii — modul tratării ei este totuși original, mai ales prin introducerea elementului dramatic, pentru care canonul a și fost considerat "înaintemergătorul dramei mistice a Evului Mediu"²⁷.

Cercetătorii și-au pus și întrebarea dacă și în ce măsură autorul vorbește în numele său, de vreme ce o face la persoana întâi, monologând în general, alteori dialogând cu Dumnezeu. Despre o perioadă de viață "dezordonată", însă, nu poate fi vorba în trecutul Sfântului Andrei, intrat la o vârstă atât de fragedă în monahism (14-15 ani). Nici de o pocăință cu prilejul denunțării monotelismului cărui a i-a cedat pentru scurtă vreme²⁸, pentru că poezia ar fi trebuit să aibă alt caracter, de pocăință pentru erezie, și nu pentru păcat. Adevărat subiect al dramei nu este așadar, autorul, chiar dacă din smerenie — lucru obișnuit în innografia noastră bisericească — Sfântul Andrei își impută sieși toate fărâ-delegile și păcatele acuzate în canon. O face ca pildă și în numele păcătosului în general, ca oricine rostindu-l să se identifice cu ușurință, și astfel să și poată plânge păcatele.

În desfășurarea temei, autorul face uz de o seamă de personaje ale Vechiului Testament mai ales, dar și ale Noului Testament, pe care le promovează drept exemple, ori le acuză, în funcție de faptele și comportamentul lor față de Dumnezeu și de Legea sa. Evocările se fac din Pentateuh în cea mai mare parte, din cartea lui Iosua Navi, din Judecători, din Regi, Psalmi, Iov, din Iona, din Ieremia și din Daniil. Cântarea a noua este singura care are drept izvor Noul Testament. Nu sunt deloc evocate figuri de

sfinți ai Bisericii, lucru care în general nu era în uz. Sfinții erau cinstiți cu imne și cuvinte de laudă numai cu prilejul prăznuirii lor, în timp ce personajele biblice cu orice ocazie.

Poate că nu ar fi deloc greșit dacă am afirma că întreaga temă a canonului este țesută pe aceste exemple evocate din Scripturi, exemple care sunt prezentate în păcatul sau virtutea lor, pentru ca după aceea autorul să-și îndemne ori să-și prevină sufletul de faptele acelor: "Ți-am adus aminte, suflete, de la Moise, facerea lumii și toată Scriptura cea așezată de acela; care îți povestește ție de cei drepecți și de cei nedrepecți; din care celor de al doilea, adică celor nedrepecți, ai urmat, o suflete, păcătuiind lui Dumnezeu, iar nu celor dintâi"²⁹. Iată aceste exemple:

Modele de cuviincioasă supunere și recunoștință față de Dumnezeu: jertfa lui Abel (Fac. 4), strămutarea lui Avram (Fac. 12, 4), jertfa lui Isaac (Fac. 22, 12), activitatea lui Moise (Ies. 2 ș.u.), jertfa lui Aaron (Lev. 8, 20), evlavia Anei și a lui Samuil (1 Reg. 1, 20 ș.u.);

Exemple de fapte de vitejie săvârșite din porunca ori cu binecuvântarea lui Dumnezeu, cum sunt cele ale lui Iosua Navi (Num. 14), Manoe, Samson, Barac, Ieftae, Iail, Ghedeon (fapte relatate de cartea Judecătorei), ale lui Daniil (Dan 4, 39), ale celor trei tineri (Dan. 3, 24);

Exemple de răbdare și suferință, prototipuri ale patimii și suferinței Mântuitorului nostru Iisus Hristos, cum sunt cele ale lui Iosif (Fac. 47, 28 ș.u.) și Iov (Iov. 1, 22 ș.u.);

Exemple de altruism, ca dreptatea lui Solomon (3 Reg. 3, 12 ș.u.) și ospitalitatea șunamitencei (4 Reg. 4, 8 ș.u.)

Exemple de adevărată pocăință, ca cea a lui David (2 Reg. 12), lacrimile lui Iezechia (4 Reg. 20, 3), întoarcerea ninivitenilor (Iona 3, 5) și altele asemenea.

Exemplele negative sunt acuzate de neascultarea și călcarea legii lui Dumnezeu: Adam și Eva (Fac. 3), Cain (Fac. 4), locuitorii cetăților Sodoma și Gomora (Fac. 19), Ofni și Finees (1 Reg. 2), Ahab (3 Reg. 16, 30), Izabela (3 Reg. 19, 2), Manase (4 Reg. 21, 2-17), ori sunt acuzate că au lovit în aproapele sau ei înșiși prin nelegiuirile lor: neînțelepciunea contemporanilor lui Noe (Fac. 6), Ham (Fac. 9, 22), Isav (Fac. 25, 31-34), Ruben, frații lui Iosif (Fac. 37, 28), faraon (Ies. 7), Datan și Abiron (Num. 16, 31), Saul (1 Reg. 10), Abesalom (2 Reg. 15, 1), Ahitofel (2 Reg. 16, 21), Roboam (3 Reg. 12, 13), Ieroboam (3 Reg. 12, 20), Ghiezi (4 Reg. 5, 20), și alții.

Persoane și fapte din Noul Testament sunt evocate când și când în primele opt odev ale canonului, nu însă pentru a fi prezentate ca modele demne de urmat, ci ca mărturie a activității mântuitoare a lui Hristos. Cele mai multe, însă, pot fi întâlnite în cântarea a noua, începând cu a patra stihiră. "Pildele Scripturii celei noi îți aduc ție, ca să te ducă pe tine, suflete, spre umilință". Evocările sunt grupate în sihiriile odevi a noua — spre deosebire de cele ale Vechiului Testament — fără o analiză prea atentă.

Ca exemple pozitive sunt prezentate: închinarea magilor (Mat. 2,1), postul și ispitirea Domnului (Mat. 4,2), activitatea Sfântului Ioan Botezătorul (Mat. 3, 1-14; Marc. 1, 2-14), femeia samariteancă (Ioan 4, 5-23), credința multora dintre cei vindecați de Mântuitorul Hristos, pocăința păcătoșilor și a vameșilor (în special a lui Zahau — Luc. 19, 2-10), sau a femeii celei păcătoase (Luc. 7, 37-48) și multe altele.

În mare, cuprinsul canonului este următorul:

Cântarea întâi — Se subliniază cât de critică este starea în care a fost adus păcătoșul de fărădelegile sale. Situația aceasta pare de netălmăduit, însă, "ajutor și acoperitor s-a făcut nouă spre mântuire" Dumnezeu, și aceasta naște speranța îndreptării în sufletul său.

Aceasta însă nu va ajuta cu nimic dacă nu va lua de îndată hotărârea de a pune pe Dumnezeu călăuză vieții lui, mărturisindu-și deplin toate păcatele sale: "Vino, ticăloase suflete, împreună cu trupul tău, de te mărturisește la Ziditorul tuturor; Și îndepărtează-te de acum de nebunia cea mai dinainte și adu lui Dumnezeu lacrimi de pocăință"³⁰

Cântarea a doua — Păcătosul reușește să treacă peste orice presentiment ce l-ar putea trage îndărăt — către viața cea păcătoasă — și-și începe mărturisirea. Autorul dă scenei un plus de solemnitate și dramatism, pentru faptul că la actul pocăinței este chemat ca martor întreg universul: la aminte cerule, și voi grăi; și voi lăuda pe Hristos, Care a venit din Fecioara cu trup"³¹ și "la aminte, Cerule, și voi grăi; pământule, primește în urechi glasul celui ce se pocăiește lui Dumnezeu și-L laudă pe Dânsul"³². Apoi este descrisă lupta sufletului de a se elibera din mreaja păcatului, luptă ce necesită din partea acestuia cele mai mari eforturi.

Cântarea a treia — Introduce în canon icoana înfricoșatei judecăți, la care nemitarnicul Hristos va răsplăti ori va acuza pe fiecare după faptele lui.

Cântarea a patra — Încordarea atinge punctul culminat. Situația devine și mai critică, pentru faptul că păcătosul arată indiferență pentru curățirea sa până și în ultima clipă, în loc să se pregătească pentru întimpinarea Mirelui care este la "ușă". Singura scăpare este Hristos, căci numai Acela poate să mântuiască: "Tu însuși, Mântuitorule, mă miluiește"³³.

Cântarea a cincea — Păcatul este descris în continuare în culori din ce în ce mai sumbre "întuneric", "negură adâncă", "noapte".³⁴ Toate acestea în paralel cu vârsta înaintată a "bătrânului autor".

Cântarea a șasea și a șaptea — Cu cât mai mare este căderea provocată de călcarea poruncilor, cu atât mai insistentă și mai profundă este și mărturisirea celui păcătos: "strigat-am cu toată inima mea către înduratul Dumnezeu și m-a auzit din iadul cel mai de jos..."³⁵. Cu atât mai intense devin și strigătele și implorările de a nu fi pedepsit pentru nesocotirea voinței divine.

Cântarea a opta — Ca și cum sufletul încă nu ar fi conștientizat destul greutatea fărâdelegilor sale, este introdusă din nou icoana — mult mai înfricoșătoare de astă dată — a Dreptului Judecător, Care va veni cu slavă multă, provocând frică și groază celor nepocăiți.

Cântarea a noua — Constituie epilogul întregului canon. Menținând încă de la început imaginea eshatologică, prezintă în continuare pocăința și deplina îndreptare a păcătosului care nădăjduiește acum cu multă fermitate în iertarea sa, încredințându-și în același timp întreaga viață în mâinile Stăpânului său: "Judecătorul meu și cunoscătorule, Cel ce va să vii iarăși cu îngerii să judeci toată lumea; atunci văzându-mă cu ochiul Tău cel blând, să te milostivești și să mă miluiești, lisuse, pe mine care am greșit mai mult decât toată firea omenească"³⁶.

Primele stihiri ale fiecăreia din cele nouă cântări introduc diferite teme ale acestora, celelalte dezvoltându-le apoi prin intermediul exemplelor scripturistice, îndemnuirilor din partea autorului la pocăință, imporărilor de iertare de la Dumnezeu, asigurărilor că Acesta poate "oricâte voieste", etc.

Tema capătă tot mai mult caracter dramatic nu numai prin introducerea dialogului dintre suflet și "Ziditorul său", dar și prin descrierea stadiilor succesive ale evoluției pocăinței păcătosului. Iată care sunt acestea:

— Nimicnicia stării provocată de cădere, pe care sufletul începe să o simtă ca pe o povară;

— Chemarea divină la ridicare și depășire a acestei stări;

— Conștientizarea de către păcătos — grație chemării divine — a pericolului în care se află;

— Procul propriu-zis al pocăinței, și

— Nădejdea benefică și aducătoare de mântuire, ca dar al bunătății și milostivirii divine.

Faptul că Sfântul Andrei vorbește de o oarecare "voce a lui Dumnezeu", la auzul căreia este declanșat procesul de pocăință, a fost considerat de unii drept mărturie a trihotomiei.³⁷ Însă acest glas a lui Dumnezeu trebuie considerat ca fiind propria noastră conștiință și nimic altceva: "Din aceasta m-am judecat, din aceasta m-am osândit, eu, ticălosul, adică din cugetul meu, decât care nimic nu este în lume mai puternic Judecătorule"³⁸.

Tema mărturisirii păcatelor — destul de des, de altfel, tratată în imnografie — nicăieri nu capătă asemenea valoare și întindere. Pe lângă faptul că se face înainte și având ca martor întreaga făptură "Ia aminte cerule, și voi grăi; pământule primește în urechi glasul celui ce se pocăiește lui Dumnezeu"³⁹, autorul desfășoară cu mult rafinament psihologic drama ce se consumă în sufletul omului chinuit de păcat.

Fiecare odă se încheie cu câte două stihiri, închinare, una Prea Sfintei Treimi, iar cealaltă Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, ambele de mare importanță dogmatică. S-a căutat să se vadă dacă puțina vreme în care Sfântul Andrei a "cedat" monotelismului, a lăsat vreo urmă în concepția sa dogmatică privind dumnezeirea Sfintei Treimi, dar nu poate fi întâlnit nici unul dintre elementele acestei erezii în opera sa, autorul făcând uz numai de termeni consacrați de către Sinodul al șaselea Ecumenic și de către alți părinți și scriitori ortodocși ai epocii. Este învederat, însă, că "unimea" lui Dumnezeu atrage în deosebi atenția scriitorului.

Plin de lirism și elemente poetice, Canonul cel Mare se prezintă nu numai ca un monument de pocăință, dar și de artă poetică. Descrierile vii, imaginile grăitoare, mulțimea exemplurilor și reușitele metafore — toate acestea exprimate într-o limbă destul de simplă și la îndemâna oricui în acea vreme — armonizate și cu "melancolia" și predispoziția spre pocăință a psalmodiei lui, dau canonului o frumusețe și un har deosebit. Sfântul Andrei respectă cu atenție atât numărul silabelor, cât și accentuarea acestora în vers, după modelul primului irmos al cântării⁴⁰. Foarte rar greutatea autorului de a găsi cuvântul potrivit, ori greșelile copiștilor de-a lungul vremii, au afectat ritmul și măsura versului. Picioarele, iambii, trocheii și celălalte măsuri sunt de multe ori atrase în vers de la sine, altorii însă se vede că acțiunea a fost dirijată intenționat. Rima, chiar dacă nu sistematic întrebuințată, apare totuși des⁴¹, la fel și refrenul⁴². De mare efect este apoi folosirea întrebărilor ca instrument de auto-examinare a conștiinței, a dialogului, precum și unor minunate construcții de tipul: "Mintea s-a rănit, trupul s-a trândăvit, duhul boalăște; cuvântul a slăbit, viața s-a omorât, sfârșitul este lângă uși..."⁴³, în care Sfântul Andrei face o genială descriere gradată a fazelor prin care păcatul reușește să pună stăpânire pe suflet. De asemenea, pline de farmec sunt și antitezele: "Că socotea gunoiul palat și ranele mărgăritar"⁴⁴, sau "sfârșitul se apropie și nu te grijești"⁴⁵.

Minunate tablouri constituie și versurile: "ca un vis, ca o floare trece vremea vieții"⁴⁶; "îmbrăcatu-m-am în hăină ruptă pe care mi-a țesut-o șarpele cu sfățuirea"⁴⁷; "căutat-am la frumusețea pomului și mi s-a amăgit mintea, și acum zac gol și mă rușinez"⁴⁸.

Comparațiile abundă, epitetele împodobesc poezia asemeni unor bijuterii: "porfiră înțelegătoare", "Evei celei trupești", "pofța cea dobitocească", "gândului celui de ucidere",

“viață iubitoare de plăcere”, “dulcele Iisus”, “ardea păcatului”, “organul cel cu douăsprezece coarde”, etc.

Limba Canonului cel Mare este “populara evoluată” a timpului, într-o redactare simplă. Folosește însă și unele cuvinte rare, dar de o deosebită frumusețe. Poezia se distinge printr-o uimitoare măiestrie descriptivă și rezumativă. În spații foarte mici, poetul reușește să surprindă o seamă de personaje biblice, uneori caracterizându-le chiar minuțios. Nu lipsesc nici repetițiile, care, însă, uneori devin monotone și obositoare, precum și o oarecare stereotipie în construcția stihurilor, conform căreia prima parte a troparului prezintă personajul sau personajele biblice, iar a doua, concluzia morală de urmare sau evitare a faptelor lor. De asemenea, uzarea termenilor dogmatici dă oarecare greutate textului acolo unde apar⁴⁹.

În ciuda acestor neajunsuri, Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul poate fi considerat drept “una dintre cele mai nobile și mai profunde creații ale experienței mistice ortodoxe”.⁵⁰ Valoarea lui sub aspect mistic și poetic este inestimabilă și îi conferă un loc de mare cinste în cadrul poeziei imnografice, în general, și în poezia noastră bisericească în special.⁵¹ Breviar melodios⁵¹ al celor mai frumoase pagini ale Vechiului și Noului Testament, Canonul cel Mare se vrea și rămâne peste veacuri un puternic protest împotriva păcatului — și în special al celui trupesc — ca rădăcină și temelie a tuturor celorlalte păcate. Ca principiu de viață promovează totodată permanenta pocăință pentru păcatele săvârșite în fiecare clipă, râvnind mereu Exemplului Suprem care este Hristos, și acelora dintre oameni care l-au slujit și s-au curățit de păcate cu ajutorul darului Său.

Ierod. Sebastian Pașcanu Sfântul Munte Athos

NOTE

1. În afara celor publicate în P.G., t. 97, 805-1444, d-l. prof. N. Tomadakis, în lucrarea sa “*He Byzantine Hymnographia kai poiese*”, Tesalonic, 1933, p. 197-209, prezintă o listă cu mult mai multe scrieri ale Sfântului Andrei, ce se ridică până la : 58 cuvântări, 66 rânduri de irmoase, 47 idiomele, 34 stihiri, pentru parte din ele exprimând însă rezerve cu privire la apartenența lor autorului cretan. Pentru activitatea sa canonografică, Tomadakis și alți mulți cercetători ai imnografiei bizantine consideră pe Sfântul Andrei “citorul canonului bisericesc”.
2. “*Ho Megas Kanon Andreou Kretes*”, Tesalonic, 1952, p.9.
3. Vezi Arhim. Simeon Koutsas, “*Adamaios Threnos. Ho Megas Kanon Andreou Kretes*”, Tesalonic, 1988, p. 26-27.
4. Cântarea întâi, stihira a 13-a
5. Idem, stihira a 20-a
6. Cântarea a patra, stihira a 23-a. Vezi și stihira a doua a aceleiași cântări; cântarea a opta, stihirea a șasea, și altele.
7. De această părere este d-l profesor In. Fountulis în “*Logike Latreia*”, t.5, Tesalonic, 1984, p.56-57
8. Ibid. p.56. Spunerea este întemeiată pe informațiile unui sinaxar din Ereso.
9. Prof. Hristou Panaghiotis, “*Ellenike Patrologia*”, t.5, Tesalonic, 1992, p. 651
10. *Ibidem*, p.651
11. În mod greșit, sinaxarul zilei atribuie acest canon lui Sofronie Ierusalimiteanul, făcându-l contemporan cu Andrei, între aceștia fiind o diferență de un secol Sofronie a scris doar viața Sfintei Maria Egipteanca — în baza unor tradiții orale — “în mănăstirea de la Iordan”. A fost compus, se pare, de Studiiu Teodor și Iosif, cu ocazia revizuirii Triodului (sec. al nouălea), când au compus probabil și canonul sfântului, cf. Hristou Panaghiotis, *op. cit.* p.11, nota 1
12. O serie de astfel de inadvertențe semnaleză A.P. Kerameous, art. “*Ho Megas Kanon Andreou Kretes*”, în rev. “*Ekklesiastikos Pharos*”, t.5, anul G. Alexandria, 1910, p. 501-507.
13. Vezi Teodoros Xidis, “*Andreas ho Kretes, ho Kanonographos*”, în rev. “*Nea Estia*”, t.45, ian.-iun., p.295.
14. A.P. Kerameous, *op.cit.* p.502

15. Prof Hristou Panaghiotis explică aceste repetiții presupunând că Sfântul Andrei a scris inițial canonul în nouă ode și nouă irmoase. Apoi, revizuiu-l, a constatat că lipsesc persoane importante ale Vechiului Testament, pe care le-a adăugat, repetând în același timp și pe altele care deja fuseseră menționate în text. Vezi *op.cit.*, p.15-16.
16. *Ibidem*, p.15.
17. Cf. Panaghiotu N. Trempelas, "Ekloge Ellenikes Orthodoxou Hymnographias", Atena, 1949, p. 155.
18. Arhim. Simeon Koutsas, *op.cit.*, p.28-29.
19. La bisericile de enorie se citește însă miercuri seara în cadrul Pavcerniței, ca și în cazul rostirii parțiale din cele patru zile ale primei săptămâni a postului.
20. În Biserica Greacă, acest canon se cântă pe glasul al șaselea, într-un ritm ușor grăbit.
21. Hristou Panaghiotis, *op.cit.*, p.20.
22. Cântarea întâi, prima stihiră.
23. *Ibidem*, a doua stihiră.
24. Cântarea a treia, stihira a șaptea
25. Hristou Panaghiotis, *op.cit.*, p. 23.
26. *Ibidem*, p. 23, nota 1.
27. *Ibidem*, p.24., nota 1.
28. Sub presiunea împăratului Filip Vardanis, Sf. Andrei a "acceptat" pentru scurtă vreme monotelismul, participând chiar la un "sinod" convocat de împărat pe la anul 712, în care au fost condamnate învățăturile Sinodului al șaselea Ecumenic. Mai târziu, cu prilejul denunțării acestei presiuni, a compus stihurile iambice (P.G., t. 97, col. 1437-1444), adresate arhidiaconului Agaton. Cu privire la acest episod neplăcut din viața Sf. Andrei, vezi și P.G. t. 106, col.773 ; Panaghiotu N. Trempelas, *op.cit.*, p. 153; N. Tomadakis, *op.cit.*, p. 187-188.
29. Cântarea a noua, stihira a doua.
30. Cântarea întâi, stihira a doua.
31. Primul irmos al cântării a doua.
32. Cântarea a doua, stihira întâi.
33. Aceste cuvinte se repetă ca un refren la stihurile : 23, 25, 26 și 27 ale cântării a patra.
34. Stihira întâi.
35. Irmosul cântării a șasea.
37. Vezi mai pe larg Hristou Panaghiotis, *op.cit.*, p.33-36.
38. Cântarea a patra, stihira a cincea.
39. Imaginea este inspirată din pilda fiului risipitor: "Tată, am greșit la cer și înaintea ta..." (Luc. 15,18).
40. În prima cântare, spre exemplu, numărul silabelor și locul tonurilor sunt cu mici excepții următoarele:
 - versul întâi (șapte silabe), accentuate a treia și a șaptea
 - versul al doilea (10 silabe), acc. a patra și a noua.
 - versul al treilea (cinci silabe), acc. prima și a cincea.
 - versul al patrulea (șase silabe), acc. a treia și a șasea.
 - versul al cincilea (șase silabe), acc. a doua și a cincea.
 - versul al șaselea (opt silabe), acc. a treia și a opta.
 - versul al șaptelea (opt silabe), acc. a patra și a șasea
41. Vezi cântarea a treia, stihurile a cincea și a șasea, de exemplu.
42. Cântarea întâi, stihurile 16, 22, 24. : "dă-mi lacrimi de umilință".
 - cântarea a doua, stihurile 17 și 18: "dă-mi iertare de greșeală".
43. Cântarea a noua, stihira întâi.
44. Cântarea a patra, stihira a 14-a.
45. *Ibidem*, stihira a doua.
46. *Ibidem*.
47. Cântarea a doua, stihira a opta.
48. *Ibidem*, stihira a noua.
49. Teodoros Xidis, *op.cit.*, p. 292.
50. Arhim. Simeon Koutsas, *op.cit.*, p. 24
51. Panaghiotu N. Trempelas, *op.cit.*, p. 155

vezi și:
David. B. O R. 1977-56
Baltuta -
Istoc
Coman

EUL, CETATEA LUI DUMNEZEU PENTRU CELĂLALT SAU DESPRE LOCUL FEMEII CREȘTINE ÎNTR-O TEOLOGIE A RELAȚIEI

Să ne reamintim istoria Turnului Babel (Gen. 11, 1-9), când oamenii, în marea lor ambiție și mândrie de a ajunge la Dumnezeu prin propriile lor puteri și nu pe calea înduhovnicită, ci în chip mecanicist, confundând dimensiunea spirituală cu spațialitatea,

au vrut să demonstreze capacitatea lor extraordinară de a deveni singurii stăpâni ai lumii. Dar Dumnezeu le-a distrus construcția și le-a încurcat limbile pentru a nu se mai putea înțelege și pentru a înceta atitudinea lor neechilibrată față de cele spirituale.

Babel este lumea noastră de astăzi; Babel este, în același timp, pedeapsă și binecuvântare.

Dumnezeu ne atrage atenția asupra gravității actelor noastre, a gândurilor, chiar și a gesturilor, asupra faptului că am uitat că suntem făpturi destinate îndumnezeirii sub îndrumarea Sa.

Concepții noi, care transformă lumea într-un automat, îl izolează pe Dumnezeu, în transcendent (pentru a-l înlocui cu omul modern), accentuând procesul de secularizare și de alienare.

Astăzi, orașul puternic, înconjurat de ziduri nevăzute în care nu poți intra și din care nu poți ieși, în care persoana se închide și se izolează, se apără, uneori agresiv, se indentifică cu o cetate-stat, își crează propriul sistem de valori și propria lege — este imaginea separării noastre, a rupturii. "Ea reprezintă însăși negara dragostei fără limită"¹.

Orice separare, orice ruptură, fie ea interioară sau exterioară, care provine dintr-o lipsă a dragostei, este un păcat, și "orice păcat este o separare"².

Această ruptură, această separare se cicatrizează în înstrăinarea față de semenii și, în fapt, este un act de împotrăvire sensului normal al evoluției spirituale a omenirii.

Cetatea ostilă, închisă, există în primul rând în noi înșine.

Dacă în zilele noastre zidurile vizibile ale cetății au dispărut, dacă în Europa de astăzi cortina de fier a căzut, alte ziduri, invizibile, dar mult mai puternice, se înalță: xenofobia, radicalismul, sentimentul superiorității raselor, sărăcia din ce în ce mai accentuată, provocată și planificată, a majorității oamenilor.

În aceste noi condiții de viață, cuvântul trebuie să-și recapete semnificația și importanța inițială; trebuie să dialogăm pentru a afirma nu numai propria noastră identitate. Încotro mergem? Spre ce viitor? Care ne sunt aspirațiile? Care ne sunt temerile? Sunt numai câteva din întrebările la care femeile, ca și bărbații, sunt chemate să răspundă. Felul în care abordăm aceste probleme trebuie să se schimbe; trebuie rupt firul izolării și trebuie repusă în valoare memoria ontologică. "Piatra din capul unghiului", Hristos, este și dragostea pentru semenul nostru. Fără dialog, fără comuniune, semenul nostru devine un obiect. În această lume, în care valorile s-au răsturnat, deficitul de comunicare directă nu duce decât la însingurare și la izolare. Celălalt, cel de lângă mine, devine "ceva", încetând a mai fi "cineva"; se obiectivează din pricina subiectivității noastre exagerate. Unerori, ca subiect, el poate fi perceput ca agresiv. Subiectivitatea lui este descurajantă. A noastră, nu. Cel de lângă mine poate fi în același timp obiect și subiect: "obiect când eu însumi sunt subiectul care gândește, privește, analizează și foarte adeseori judecă, și subiect când privirea, înțelegerea, analiza și judecata îmi sunt restituite ... Orice descoperire a celuiilalt (a lui Tu) se îndreaptă spre mine (Eu)"³.

În cadrul acestei relații, care se stabilește între "Eu" și celălalt, care este locul pe care îl ocupă femeia?

Creată după chipul lui Dumnezeu, femeia este plinirea creației și slava bărbatului (1 Corinteni, 11, 7). Dumnezeu, creând "bărbat și femeie", a pus firea umană pe temelia comuniunii roditoare de dragoste și desăvârșire. "Și i-a binecuvântat pe ei Dumnezeu și le-a zis lor Dumnezeu: Fiți rodnici și vă înmulțiți și umpleți pământul..." (Gen. 1,28). Iar în alt loc: "Nu e bine să fie omul singur ..." (Gen. 2, 18); izolarea, cu alte cuvinte, nu este starea de normalitate când vorbim despre om. Comuniunea bărbatului cu femeia

este expresia faptului că despotismul, dictatul și alte forme ale totalitarismului nu sunt expresia voinței lui Dumnezeu.

Dumnezeu a dat în stăpânire pământul și toate vietățile nu bărbatului sau femeii, ci amândouă le-a încredințat aceeași misiune. *Iș și ișa* sunt două perspective ale aceleiași realități.

Sfântul Grigore de Nyssa, întrebându-se în ce constă măreția omului, ne dă și răspunsul: în faptul că este făcut după chipul Celui care l-a creat. Măreția omului se află în șansa lui. Șansa omului este legată de setea de viață, de viața veșnică, iar setea de viață se realizează în cadrul relației cu celălalt. Noi știm că am părăsit moartea și am intrat în viață; cunoaștem acestea pentru că avem dragoste față de frații noștri. Cel ce nu iubește este în puterea morții (1 Ioan, 3,14). Femeia — Eva — va deveni, în comuniune cu bărbatul, "semnificantul" vieții⁴, plinirea vieții, lucrător al creației din perspectiva intenției divine.

Bărbatul și femeia au fost creați și puși în relație. Natura noastră umană are nevoie de a fi în relație. Și tocmai acest lucru ea l-a pierdut: a uitat, nu mai știe să trăiască în comuniune. Știe numai să-și însușească viața, să o posede și să și-o satisfacă. Dar împlinirea vieții nu există decât în comuniune cu celălalt, cu semenul.

Acum, când comuniunea a devenit "exigența de a-l poseda pe celălalt"⁵, când viața noastră este adesea dirjată de izolare și de actul negocierii vieții sau a morții, Sfânta Feciară Maria, Maica Domnului, rămâne modelul eliberării din negoțul și licitațiile noastre. Ea este împlinirea vieții, ea este setea noastră de viață, câștigată de reciprocitatea relației cu celălalt. Prin ea, omul zice: "Fie mie după cuvântul Tău".

Ea știe să-l înțeleagă pe cel de lângă ea, știe să asculte, să se supună, să împartă. Ea ne învață că existăm pentru că iubim și în măsura în care iubim.

În numeroase pagini din Noul Testament, femeia restaurează adesea relația bărbaților cu lumea înconjurătoare într-o relație de reciprocitate. Să ne reamintim ungera din Betania, în casa lui Simon leprosul. Adunării mirate și contrariate, bărbaților "mâhniți în cugetul lor", celor ce nu înțelegeau semnificația gestului femeii care, "spărgând vasul, a vărsat mirul pe capul lui Iisus", Domnul Iisus Hristos le spune: "Dați-i bună pace, pentru ce îi faceți supărare? Ce a făcut ea pentru Mine este un lucru bun. Că pe cei săraci pururea îi aveți cu voi și oricând voiți puteți să le faceți bine, iar pe Mine nu Mă aveți pururea. Ea, ce avea de făcut, a făcut..." (Marcu 14,3-9). Gestul femeii este de o importanță capitală pentru propovăduirea Evangheliei, ca și pentru rolul pe care femeia îl va avea în creștinism. Ea singură percepe autenticitatea și dumnezeirea mesajului și, descoperind Adevărul, face lucrarea profeților: *il arată pe Hristos ca împărat prin vărsarea mirului*. Nu este prima dată când Hristos este descoperit lumii de o femeie. Mironosițele au făcut același lucru pentru Apostolii închiși de frica iudeilor. Lucrarea femeilor mironosițe era izvorâtă din dragoste. Din dragoste pentru om, samariteanca, din neamul celor ce nu aveau de-a face cu iudeii, se duce și cheamă pe cei din satul ei, străini de neam, să-l vadă pe Hristos.

Cuvintele spuse de Mântuitorul nostru Iisus Hristos "Adevăr grăiesc vouă: oriunde se va predica Evanghelia, în toată lumea, se va spune și ce a făcut femeia aceasta, întru pomenirea ei" (Marcu 14,9); cuvintele "întru pomenirea Mea" redefinesc, pe de altă parte, restabilesc rolul femeii de ghid spre relația noastră cu lumea și cu Dumnezeu.

Omul nu descoperă pe "celălalt", pe Semenul său. Celălalt este acela care trăiește într-un alt loc, într-un alt timp, acela care este diferit de mine prin cultură, culoarea pielii, limba pe care o vorbește, acela pe care nu-l cunosc și al cărui grai nu-l înțeleg, dar la ale cărui trăiri vibrează sufletul meu, pe care îl iubesc și înțeleg.

Bărbatul și femeia, împreună, în fața lui Dumnezeu, chemați în egală măsură la mântuire, sunt capabili să iasă din carapacea egoismului și să se îndrepte unul spre altul, căci sunt persoane. Pentru o persoană, "tu" este o persoană de același nivel cu "eu".

Dacă istoria omenirii a înregistrat umilirea femeii, disprețul bărbatului față de ea, aceasta ține de "învârtoșarea inimii". "Tu-ul, femeia, cel spre care se îndreapta *eul* și cu care acesta intră în comuniune, nu este un obiect. *Tu-ul* este un alt *eu*, oricum, o persoană. Cu un obiect, nici o comuniune, nici o comunitate nu este posibilă. El numai ni se impune ca universal valabil"⁶.

Esența persoanei rezidă mai ales în aceea că este o revelație a Adevărului ființei, nu ca "substanță" sau "natură", ci ca "mod de existență". Această concepție atât de profundă a Sfinților Părinți capadocieni arăta că adevărata cunoaștere nu este o cunoaștere a "usiei" sau a naturii ființelor, ci a "modului în care aceasta se leagă de evenimentul comuniunii"; "taina persoanei constă în faptul că în ea *alteritatea și comuniunea* nu sunt contradictorii, ci coincid"⁷. Persoana are nevoie de celălalt. Comunicarea pură rezultă din obiectivarea, în timp ce comuniunea este de natură existențială. "Comunicarea nu este suficientă pentru a elibera omul de orice fel de sclavie"; comuniunea, în schimb, "face parte din împărăția libertății și înseamnă eliberarea de sclavie"⁸, sclavia raportată le ține însuși și sclavia raportată la lume. Comunicarea reînnoită prin comuniune implică responsabilitatea. "Noi suntem toți vinovați de tot și pentru toți în fața tuturor, și eu mai mult decât ceilalți", spunea un personaj din Dostoievski. Fiecare dintre noi este responsabil, și responsabilitatea mea este mai mare decât a altora. Eu exist numai în măsura în care sunt responsabil, adică am amabilitatea de a răspunde la chemarea celui alt. Aceasta este lecția pe care creștinismul ne-o dă.

În calitate de ființe umne, noi existăm numai în măsura în care cel puțin două persoane sunt în comuniune. Iar forma specifică a comuniunii este dialogul. "Să facem om după chipul și asemănarea Noastră" (Gen 1, 26), și a fost făcut omul după chipul lui Dumnezeu, care nu este singur, ci Unul în trei. Examinându-ne în comunitate și în comuniune, împărtășim, dăruim. Refuzul de a da înseamnă negarea calității de a fi persoană. "Eu" trebuie să fie "noi", căci Iisus Hristos însuși ne învață să spunem "Tatăl nostru" și nu "tatăl meu". Această nouă relație de împărtășire, care nu exclude persoana de la comuniune, ne este de nenumărate ori explicată de Mântuitorul. Să reamintim numai întâlnirea lui cu femeia samariteancă sau apărarea femeii adultere. Iisus Hristos ne cere să folosim drept înțelepciunea primită de la Dumnezeu; El ne cere să cunoaștem și să cugetăm.

Când Dumnezeu ne-a creat, El ne-a dat libertatea și responsabilitatea completă a acestei lumi.

Astăzi, una din sarcinile importante ale femeii este să participe în deplină responsabilitate la dialog. Ea este chemată să refacă relația inițială de reciprocitate, de "a fi împreună cu" astăzi distrusă; să refacă familia creștină conform imaginii Sfintei teimi.

Din momentul în care Fecioara Maria accepta: "Fie mie după cuvântul Tău" (Luca 1,38), ea va fi proclamată de toate nemurile viitoare "preafericită". Această bucurie ea o împărtășește cu Elisabeta. Astfel, Maica Domnului ne învață importanța împărtășirii în drumul vieții noastre spre mântuire. De asemenea, Maica Domnului a înțeles bucuria comuniunii și a împărtășirii la nunta din Cana, și ne face și pe noi părtași acestei înțelegeri — că Cel Autoputernic își întinde bunătatea, din generație în generație, asupra celor care îl ascultă și împlinesc cuvântul Său.

Trăim vremuri aspre: teologia, ecologia, antropologia, științele umaniste, medicina, pedagogia sunt surclasate de științele militare. Trebuie să găsim forța să rezistăm și să

predicăm Împărăția lui Dumnezeu. Nu este momentul odihnei, ci al solidarității. Judecata divină se va întemeia pe relațiile noastre cu semenii. "Tot ceea ce mi se va cere este dacă am dat de mâncare celor flămânzi, dacă am vizitat prizonierii și bolnavii, dacă l-am primit pe străin în casa mea. Altfel spus, ce relații am avut cu semenii mei? Am împărțit cu ei și m-am împărțit cu ei? Am fost un simplu individ închis în mine însumi? Sau am fost o persoană adevărată, trăind în comuniune cu celălalt?"⁹.

Astăzi, ruptura existențială devine din ce în ce mai profundă, căci noi nu mai considerăm realitatea persoanei. Ne-am zidit în pasiunea egoistă a "eu-lui". Bărbați sau femei, nu dorim decât să fim indivizi sau personalități și nicidecum persoane, bărbați și femei, așa cum ne-a creat Dumnezeu. Nu trebuie să uităm că posibilitatea vieții stă în comuniunea bărbatului cu femeia. Coresponsabilitate, comuniune, viață, acestea sunt sensurile lucrării bărbatului și a femeii.

"Secerișul e mult, dar lucrătorii sunt puțini" (Matei 9, 37). Femeia este între cei angajați în această lume. Într-un creștinism autentic, ea se afirmă ca persoană, ca subiect liber și responsabil, căci bărbatul și femeia nu sunt decât doi lucrători și aceiași porunci divine. Ei însă lucrează în chip specific, potrivit datului ontologic și personal. Femeia trebuie să aibă o responsabilitate reală împreună cu bărbatul, o participare directă la viața cetății. Atunci când ea este cu adevărat creștină, viața cetății este în mâinile ei. Așa cum altădată Maica Domnului, la picioarele crucii, era chemată la maternitatea universală: "Femeie, iată fiul tău" (Ioan 19, 26), tot astfel, femeile de astăzi sunt chemate la o maternitate plină de sacrificiu.

Vocația spirituală a femeii este de a "face să se nască Dumnezeu în sufletele răvășite". Ea trebuie să ajute ca filoxenia să înlocuiască xenofobia, această ură și teamă de celălalt. Ea trebuie să lucreze pentru ca Domnul să poată oricând intra. "Viața și moartea depind de semenul nostru", spunea Avva Antonie, unul din părinții deșertului. Singura noastră reușită este credința întru Hristos.

Trebuie să spunem că Dumnezeu nu răspunde numai la dragostea și setea noastră după desăvârșire. El răspunde, ca și cazul lui Saul din Tars, pe drumul Damascului, la ura și neîmplinirile noastre. "Cetatea Damascului", însă, ne primește pe toți, ca și pe Saul, cu brațele deschise.

NOTE

1. Un moine de L'Eglise d'Orient, *Amour sans limites*, Chevetogne, 1971, p. 56
2. *Ibidem*.
3. Geneviève Dewulf, *L'autre et ailleurs*, Nancy, 1992, p. 225.
4. Christos Yannaras, *Variations sur le Cantique des Cantiques*, Paris, 1992, p. 7 și urm.
5. *Ibidem*.
6. Nicolae Berdiaev, *De l'esclavage et de la liberté de l'homme*, Paris, 1990, p. 56 și urm.
7. Jean Zizioulas, *L'Etre ecclesial*, Geneve, 1981, p. 90 și urm.
8. Nicolae Berdiaev, *Ibidem*, p. 56.
9. Kallistos Ware, *Le mystère de la personne humaine*, în *Le royaume interieur*, Lausanne, 1993, p. 40-42.

Lucreția Vasilescu
Facultatea de Teologie Ortodoxă
Universitatea din București

RESTITUIRI PATRISTICE

Dialogul istoric al lui Paladius, episcopul de Helenopolis, cu diaconul Teodor al Romei: Despre viața și felul de a fi al fericitului Ioan Hrisostom, episcopul Constantinopolului (urmare din numărul trecut)

Cap. IX. Îndepărtarea lui Ioan din Biserică s-a făcut așa: administratorul militar a fost trimis cu un grup de ostași — întocmai ca împotriva unei oști barbare — și l-a dus în părțile (localității) Praenetum din Bitinia. Dar, într-una din zile, la amiază, s-a întâmplat să se spargă un (obiect) oarecare în dormitorul (împărătesc). Temându-se de aceasta (ca de un semn rău, au trimis) peste câteva zile pe notar ca să-l readucă pe Ioan; (și), i-au restituit tronul. În această situație, Teofil și (episcopii) egipteni s-au salvat prin fugă (de furia) poporului; pentru că orașul (întreg) cerea ca el să fie aruncat în mare. După două luni, (timp) în care și-au tras răsuflarea (după această lovitură), (dușmanii) s-au foit a doua oară împotriva lui Ioan. Neaflând (între ei) un conducător destoinic, au trimis (iarăși) la (Teofil) cel ce excelează în astfel de (mașinațiuni), la Alexandria, căruia i s-a spus: "Răspunde-ne dacă (vrei) să reiei lupta împotriva lui Ioan; dacă te temi de aceasta din cauza poporului, arată-ne modul prin care să facem noi începutul". Teofil nu le-a răspuns, știind cum a fugit (din Constantinopol), dar a trimis trei episcopi mize-rabili: pe Pavel, pe Pimen și pe un altul, de curând hirotonit, cărora le-a înmănat (textul) unor canoane ale fericitului Atanasie, de care canoane făcând caz, să-l aducă pe Ioan la judecată, (adică pe motivul) că după ce a fost caterisit, a revenit (în Biserică) cu de la sine putere. (Făcea acestea) pentru că Teofil este din fire îndrăzneț, obraznic și vehement. Nimic nu-l oprește când are ceva în vedere; fără să se gândească, el se repede (în luptă) fără reținere, mai repede decât trebuie. După ce ia o hotărâre, împins de o pornire nesă-buită, se împotrivesc oricui îndrăznește să aibă o părere diferită (de a lui) și se silește să se arate totdeauna că judecata și părerea lui sunt cele drepte, cele care înving. De aceea, cei care îi cunoașteau caracterul au și procedat în consecință. Fiind, deci, invitați (de către guvernator) toți mitropoliții și episcopii din Siria, Capadocia, Pont și Frigia, s-au adunat în Constantinopol. Și venind ei, (împotriva planurilor lui Teofil) au re luat, conform canoanelor, comuniunea cu Ioan, ca să nu se întâmple ca mai înainte. Aflând, însă, autoritățile de comuniunea (episcopilor cu Ioan) s-au supărat. (Atunci) Teodor, episcop de Tyana, bărbat de înaltă ținută morală, dându-și seama din câte i-au venit la ureche de uneltirile (care se puneau la cale), pentru ca să nu urmeze nesăbuița lui Teofil, la Biserica lui, a spus guvernatorului (că vrea să stea) departe și să se bucure (de liniște). (În felul acesta) și-a asigurat eparhia cu zidul buncicredințe, rămânând până la sfârșit (cu Ioan și) cu credincioșii din Roma, despre a căror (credință) dă mărturie (Apostolul) Pavel, când zice: "Credința voastră se vedește în toată lumea" (Rom. 1.8). Faretrios, însă, (episcopul) Cezareei, celei de lângă Argaiion, temându-se peste măsură, întocmai cum (se tem) copiii de sperietori, deși n-a ieșit din orașul său, s-a alăturat dușmanilor (lui Ioan) prin necunoaștere (neputincios în alegerea soluțiilor) celor mai bune. Apoi, Leontius,

(episcopul) Ancirei din Galatia, de acord cu Amonius al Laodiceei, celei pârjolite, au dat foc Bisericii. Aceștia, fără să fie învinși de amenințările guvernanților, însă amăgiți de speranța (că vor primi) daruri de la împărat, au sugerat la al doilea sinod (împotriva lui Ioan) o părere socotită aspră chiar de adepții lui Acacius și Antioh, (anume) să mențină, fără a se reanaliza, sentința lui Teofil, și să nu-i dea lui Ioan, în nici un chip, posibilitatea să se prevealeze de canoanele trimise de către Teofil, (canoane) pe care le-au rânduit cei 40 (de episcopi) care au fost în comuniune cu Arie, care au scris: "Dacă vreun episcop sau preot, pe drept sau pe nedrept caterisit, ar reveni la Biserica sa fără asentimentul sinodului, unui astfel de episcop să nu i se dea posibilitatea de apărare și să fie îndepărtat definitiv din Biserică". Acest canon, însă, a fost aprobat la (sinodul) din Sardica, de către Romani, Italieni, Macedoneni și Greci, ca fiind împotriva legii, legiferat de niște nelegiuiți, precum prea bine, știi și tu, Teodore, tu, cel cu nume mare, când (papa) Liberius sau Iulius a primit în comuniune, pe vremea împăratului Constans, pe Atanasie și pe Marcel din Galatia, pentru care se dăduse acel canon. Prin urmare, cei din grupul lui Amonius și Leontius, venind în conflict cu Acacius, Kyrinos (episcopul) Calcedonului, și cu Severian, s-au dus la împărat și i-au sugerat să fie chemați din partea lui Ioan zece episcopi — deși erau mult mai mulți de 40 — în vederea cercetării canoanelor, pentru că, pe de o parte, unii susțineau că ele sunt orodoxe, pe de o altă parte, alții că sunt aeriene.

Intrând, însă, cei împreună cu episcopul Laodiceii Siriei, Elpidius — cel bătrân, atât la plete, cât și la minte, și cu Tragehilion, l-au convins pe împărat că nu trebuie să exileze pe Ioan fără motiv. Pentru că el n-a fost caterisit, ci (numai) îndepărtat (din Biserică) de către administratorul militar; apoi, nu cu de la sine putere s-a întors (în Biserică), ci, (spuneau ei), la porunca Pietății tale (a venit), când ai trimis (la el) pe notar; cât privește canoanele la care se referă (aceia), noi dovedim că provin de la eretici.

Atunci, adversarii lui Ioan (au început să) discute în contradictoriu și fără nici o rânduială: unii cu glas mare, iar alții își agitau piepturile cu obrăznicie înaintea împăratului. Când s-a făcut puțină liniște, Elpidius, cunoscătorul adânc la legilor, s-a adresat cu blândețe împăratului: "Împărate, să nu mai tulburăm pe milostivirea ta; dar așa să facem: Să iscălească cei ce sunt cu fratele Acacius și Antioh canoanele, de care zic că sunt ale ortodoșilor, pentru că noi facem parte dintre ortodoși; astfel se dezleagă îndoiala noastră. Văzând împăratul simplitatea faptului, zâmbind, i-a zis lui Antioh: Nimic nu este mai folositor. Împăratul era nevinovat de toate cele întâmplate; alții schimbaseră (acele lucruri) care fuseseră bine formulate. Buimăciți, deci, și întorcându-se unii către alții cei din preajma lui Severian, (arătând) precum apa în fierbere, din cauza cuvântului înțelept spus de Elpidius și din cauza judecării împăratului, au fost cuprinși de mușenie, devenind (tot) mai palizi la chip. Totuși, constrânși de împrejurare, fără voia lor, au promis să iscălească. Dar ieșind ei (de la împărat), nu au împlinit promisiunea, care era împotriva voii lor, (și) temându-se să nu fie învinși, (în același timp) au început să se gândească în ce mod să îndepărteze pe Ioan. Și întrucât unii propuneau într-un fel, iar alții în alt fel, au trecut nouă sau zece luni; (în acest timp) episcopul Ioan a adunat (în jurul său) patruzeci și doi de episcopi, iar lumea se desfăta cu mare bucurie de învățătura sa. Pentru că minții celei neubitoare de slavă deșartă îi este, în împrejurări dificile, oarecum la îndemână să izvodească cuvânt (de învățătură) mai plăcut și cu mult mai multă putere.

Și iată că a venit postul (patimilor) Domnului, întocmai cum vine, în fiecare an, primăvara. Atunci, iarăși au intrat la împărat Antioh și cei din preajma sa, separat, și i-au spus că Ioan este un învins și (l-au îndemnat) să poruncească să fie îndepărtat, pentru că se apropie Paștile. Fiind asaltat de ei, de nevoie, i-a crezut (cum era firesc), ca pe niște episcopi, pentru că acela care este cu adevărat preot sau episcop nu cunoaște

minciuna. Demnitățile acestea își au proveniența de sus, (de la Dumnezeu), Cel ce este preotul și episcopul prin excelență, Cel ce vede și supraveghează totul. Or, preotul și episcopul, fiind părtași ai acestor demnități, se cuvine să (și săvârșească) lucrările (proprii celor de sus).

Deci, i-a zis împăratul lui Ioan: Părăsește Biserica. Dar (Ioan) i-a răspuns: "Eu am primit această Biserică de la Dumnezeu Mântuitorul cu rostul de a mă îngriji de mântuirea poporului și nu pot să o părăsesc. Dacă vrei tu acest lucru — căci orașul este de altă părere — scoate-mă cu forța, ca să am porunca ta (argument) în apărarea dezertării mele". Având oarecare reținere, (împăratul) a trimis de la palat (pe câțiva dintre oamenii săi) cu porunca de a-l scoate (pe Ioan din Biserică) și a-l ține un timp în palatul episcopal; (dădu-se o astfel de poruncă) pentru că se aștepta să izbucnească mânia lui Dumnezeu. Dacă avea să li se întâmple ceva rău, trebuia îndată să-l readucă la Biserică, pentru a îmblânzi pe Dumnezeu; iar dacă nu (li se întâmpla nimic rău), puteau iarăși să se pornească împotriva lui, precum Faraon împotriva lui Moise.

Între timp a venit și ziua Sâmbetei celei mari, (ziua) în care Mântuitorul cel răstignit a despuiat iadul. (Atunci) iarăși i-au zis (dușmanii lui Ioan): "Părăsește Biserica", dar Ioan le-a răspuns cele de cuviință.

Arătând respect față de sfințenia zilei și văzând și agitația din oraș, împăratul, trimițând și venind înaintea sa Acacius și Antioh și cei din preajma lor, le-a zis: "Ce are să se întâmple? Vedeți, nu cumva nu gândiți corect?" Atunci "nobilii" și "prea curajoșii" i-au răspuns împăratului: "Împărate, (să cadă) pe capul nostru caterisirea lui Ioan".

Ultimul ajutor i-au fost lui Ioan episcopii care se aflau în preajma sa, în număr egal cu (zilele) Sfântului post; (aceștia) au venit la împărat și la împărăteasă, la martirioane, și i-au rugat cu lacrimi să fie cruțată Biserica lui Hristos și să i se restituie preotul, de dragul Paștelui și al celor inițiați (în tainele creștinismului), care aveau să fie renașcuți (prin botez). Dar nu au fost ascultați, așa încât Sfântul Pavel, cel din Crateia, a zis cu mare îndrăzneală: "Eudoxia, teme-te de Dumnezeu; ai milă de copiii tăi. Nu batjocori sărbătoarea lui Hristos cu vărsare de sânge".

Întorcându-se cei 40 de episcopi, au privegheat în locușorul lor, unii plângând, alții întristați, iar alții, copleșiți de tensiune, au fost cuprinși de somn; după cum sentimentele îi stăpâneau pe fiecare.

În același timp, preoții lui Ioan, cei ce aveau frică de Dumnezeu, adunând poporul în baia publică supranumită Constantiana, au făcut privighere, unii citind cuvintele Domnului, iar alții au botezat pe cei catehizați, așa cum era firesc de Paști. Aceste lucruri le-au relatat impostorii cei fără de minte, Antioh, Acacius și Severian, ocrotitorilor lor, și le-au cerut să împiedice lumea să se adune acolo. Atunci le-a răspuns comandantul gărzii și a zis: "Este noapte și (s-a strâns) multe lume. Să nu se întâmple vreo nelegiuire. "Însă cei care erau în preajma lui Acacius i-au răspuns: "N-a mai rămas nimeni în biserici și ne temem ca nu cumva intrând împăratul în Biserică și negăsind pe nimeni să-și dea seama că poporul îl simpatizează pe Ioan și să ne condamne ca pe niște calomniatori, întrucât i-am spus că nimeni nu merge după el cu plăcere, pentru că este un om neînduplecat".

Atrăgându-le, deci, atenția, asupra celor ce puteau să se întâmple, șeful gărzii le-a dat, se zice, pe un oarecare Lucius, un grec, conducătorul unui grup de scutieri, care a primit poruncă să meargă și să cheme cu blândețe poporul (ca să vină) la biserică. Acesta s-a dus și, nefiind ascultat, s-a întors la cei din jurul lui Acacius și le-a vorbit despre tensiunea (care domnește în popor) și despre mulțimea poporului. Ei l-au ademenit pe acesta cu cuvinte alese și i-au promis o mare răsplată dacă îi împiedică (pe oameni să se adune) spre slava lui Dumnezeu. L-au sfătuit (să încerce) să-i convingă cu vorba să vină

la biserică, iar dacă sunt înfierbântați de mânie, să-i oprească să se adune pentru sărbătoare. Acesta, luând îndată cu el clerici din partea lui Acacius, a ieșit la straja a doua din noapte, pentru (a îndeplini lucrul) spre care a fost trimis; aveau cu ei, după exemplul lui Esau, 400 de lăncieri traci, de curând înrolați, peste măsură de nerușinați. Au stat în preajma poporului până la (cântatul) primului cocoș; atunci, în timpul nopții, au atacat cu nerușinare, pe neașteptate, împreună cu clericii, ca niște lupi, împrăștiind mulțimile cu sabia. Și, intrând în baptisteriu cu scopul de a împiedica pe cei inițiați în învierea Mântuitorului (ca să fie botezați), au împins cu obrăznicie pe un diacon, au vărsat apa sfințită, iar, preoți — care erau (oameni înaintați) în vârstă, i-au lovit cu bățele în cap, amestecând cu sânge (apa) din colimivitră. Acea noapte îngerească, în care și demonii cad înmărmuriți, fusese transformată într-un labirint. Femei goale au luat-o la fugă împreună cu bărbații; aleseseră drumul cel umilitor, de teama de a nu fi înjunghiate sau rușinate. Unul, având mâna rănită, s-a dus plângând; altul târa o fecioară căreia îi sfâșiasse (hainele), toți jefuiau și-si însușeau odoarele (sfinte). Aceia dintre preoți și diaconi care au fost prinși, au fost aruncați în temniță, iar demnitarii poporului din marea cetate au fost izgoniți (din posturile lor). Pe alocuri au fost, de mai multe ori, emise ordonanțe, care cuprindeau diferite amenințări cu scopul de a îndepărta (pe oameni) de comuniunea cu Ioan. Și, ca totul să fie perfect, mulți dintre așa-ziii episcopi au apărut în public. Totuși, adunarea celor ce-și iubeau dascălul, mai degrabă (adunarea) iubitorilor de Dumnezeu, nu au fost reprimată ci, după cum s-a spus în cartea Ieșirii, cu cât îi ucideau, cu atât deveneau mai mulți.

A doua zi, ieșind împăratul să se antreneze pe câmpul din apropiere, a văzut ogorul neșemănat din preajma (localității) Pempton înveșmântat în albul zăpezii, (al veseșmintelor) celor de curând luminați — căci erau în jur de 3 000 — și a întrebat pe lăncieri: "Cine sunt cei ce s-au adunat acolo?" Miștind, ca să-l liniștească pe împărat, i-au răspuns: "Eterodocșii". Fiind încunoștiunțați autorii faptei (din noaptea precedentă), cei ce cultivau invidia, au trimis pe cei mai duri dintre ce care îi urmau ca să risipească pe cei care ascultau (predica) și să aresteze pe dascăli. Când s-au întors (aceștia), au adus mai mulți laici decât clerici.

Atunci, Teodor a zis: Preafericite Părinte, cum se face că fiind atât de mulți — ca la trei mii numai cei de curând luminați — au fost dominați și li s-a împrăștiat adunarea de câțiva soldați?

Episcopul: Acest fapt nu este semn al micimii (sufletești), nici dovadă a delăsării (acestora), ci rodul evlaviei și al grijii dascălilor de a cultiva neîncetat la aceștia spiritual pașnic.

Dar Teodor a zis: Foarte bine ai grăit, căci nu se cuvenea ca aceia care învățaseră de la sfințitul Ioan să fie înțelepți și blânzi să se împotrivescă nebunește, provocând tulburare.

Cap. X. Episcopul: Dacă îți place (ceea ce-ți spun), te rog, nu întrerupe cuvintele care au născut fapte (atât de) grave; căci este firesc, ca, în cele mai multe cazuri, faptele să nască cuvintele.

Prin urmare, împreună cu clericii și laicii fuseseră arestate și femeile unor bărbați nobili. Unora dintre ele li se luase mahrana de pe cap, iar altora li se smulseseră cerceii împreună cu lobul urechii. Când a văzut femeia foarte bogată a unui orecare Eleverios că i s-a luat mahrana, s-a travestit în straie de sclavă și a venit pe jos în oraș, pentru a-și salva cinstea. Ea fusese îmbrăcată, se pare (într-un veșmânt) cuviincios împodobit și cu o formă decentă. Umplându-se în felul acesta temnițele diferiților magistrați, au fost transformate în Biserici. (Așa se face) că în temnițe (se înălțau) imne și se săvârșeau

slujbele tainelor, pe când în Biserici aveau loc biciuiri, torturi și jurăminte îngrozitoare în vederea anatematizării lui Ioan, cel care până la moarte s-a împotrivit răutății diavolului.

Trecând, deci, Cincizecimea, după 5 zile, au venit la împărat Acacius, Severian, Antioh, Kyrinos, și cei din preajma lor, și i-au zis: "Împărate, tu ai putere de la Dumnezeu ca să stăpânești peste toți și să nu fii stăpânit de nimeni; ție îți este permis să faci ceea ce vrei. Nu te face mai blând decât preoții, nici mai sfânt decât episcopii. (Iată) ți-am spus-o înainte: Caterisirea lui Ioan să fie asupra capului nostru. Nu cruța un om, pierzându-ne pe noi toți!

Deci, cu vorbe iudaicești, poate și cu fapte, încet, încet, au convins pe împărat. Astfel, trimițând împăratul pe notarul Patricius, i-a zis lui Ioan: Acacius, Antioh, Severian și Kyrinos au luat asupra capului lor condamnarea ta. Încredințează-ți, deci, soarta în mâna lui Dumnezeu și ieși din Biserică. Astfel, după ce (a primit) ordinul clar și fără echivoc, episcopul Ioan a coborât din palatul episcopal, împreună cu (ceilalți) episcopi, și a zis tuturor: "Veniți să ne rugăm și să ne luăm rămas bun de la Îngerul Bisericii". Era, pe de o parte, bucuros de (acest) lucru, însă, pe de altă parte, era trist de înfrustrarea poporului. Îndată, însă, unul dintre demnitarii cu frica lui Dumnezeu îi dă veste lui Ioan, (spunându-i): "Lucius, (acel) bărbat obraznic și cu chip nerușinat, este gata, la baia publică, împreună cu soldații de sub (comanda) lui, ca, în cazul în care te împotrivesți sau amâni, chiar și fără de voie să te tragă (afară) și să te exileze, iar mulțimea poporului s-a pus deja în mișcare. De aceea, grăbește-te să ieși, ca nu cumva sărindu-ți în apărare poporul, să intre în război cu soldații.

Atunci Ioan, cu lacrimi (în ochi), a sărutat pe câțiva dintre episcopi, (luându-și rămas bun de la ei); durerea nu i-a permis să-i sărute și pe ceilalți. De la ceilalți și-a luat rămas bun în biserică, (apoi) a zis: "Acum rămâneți aici, pentru că (vreau) să merg să mă odihnesc puțin".

Întrând, deci, în baptiseriu, a chemat pe Olimpiada, care era nedespărțită, (să vină) împreună cu diaconițele Pentadia și Procla și cu Silvia, soția fericitului Nevridios, care-și împodobea cu cinste văduvia, și le-a zis: "Fiicelor, veniți aici și ascultați-mă. După cum văd, cele ce mă privesc vor lua sfârșit. Eu mi-am încheiat drumul și poate nu veți mai vedea fața mea. Vă rog, însă, acest lucru: ca fiecare dintre voi să arate aceeași bunăvoință față de Biserică. Iar dacă cineva, fără de voie și fără să fi solicitat, este adus la hirotonie, în consens cu toți să vă plecați capul înaintea lui, ca înaintea lui Ioan; căci Biserica nu poate să fie fără episcop. Așa să fiți mântuite. Pomeniți-mă în rugăciunile voastre!"

(Acestea), însă, copleșite de lacrimi, se prosternau la picioarele lui. Atunci, făcând semn unuia dintre preoții venerabili, i-a zis: "Luați-le de aici, ca să nu tulbure mulțimea". Și, fiind ele puțin îndepărtate, arătau că s-au calmat. Atunci a ieșit prin partea răsăriteană — pentru că la el nimic nu era apusean — însă a poruncit ca animalul, de care obișnuia să fie purtat, să stea înaintea porții celei mari a Bisericii, pentru ca (în felul acesta) să evite pe oamenii care îl așteptau acolo. A ieșit împreună cu el Îngerul (Bisericii) pentru că nu suporta (să vadă) pustiirea ei, pe care o făcuseră autoritățile și puterile cele viclene, încât ea arăta ca un teatru al celor nelegiuți. Pentru că, întocmai ca la teatru, (se auzeau) șuierături ale păgânilor. (Apoi, exact) ca în temniță, soldații răneau și loveau în pânțele, iar sufletele erau epuizate de putere, pe de o parte, din cauza îndepărtării dascălului, iar pe de altă parte, din cauza blasfemiei adusă Dumnezeu; (erau epuizate de putere) pentru că acolo unde avusese loc iertarea păcatelor, (iată că acum) acolo se făcea vărsare de sânge.

Iar după acel întineric de nedescris a apărut o flacără în mijlocul tronului pe care Ioan obișnuia să stea — așa cum inima se află în lăuntrul trupului — atunci când explica celorlalte mădulare (ale Bisericii) cuvintele Domnului, și căuta pe interpretul cuvântului. Negăsindu-l, a consumat tronul. Apoi, a început să se înalțe și s-a târât (ca) pe lanțuri până la acoperiș. Și, după cum vipera mănâncă pânțele (victimii), s-a târât (pentru a consuma) partea posterioară a clădirii Bisericii. Acest fapt venea de la Dumnezeu, ca răsplată a nedreptății, pentru mustrarea și înțeleptirea acelor care nu știu să se cumintească decât atunci când văd astfel de grozăvii trimise de Dumnezeu; și nu numai pentru acesta, ci și pentru a rămâne ca amintire a aceluia sinod sălbatic. Nu trebuie să ne mirăm că a ars Biserica, pentru că (a ars) și (clădirea) numită senat de către cei din afara (Bisericii), care se află în afara (perimetrului ei), la mulți pași, la sud, vizavi de ea. Focul le-a consumat cuminte și părea a fi un pod peste poporul care trecea pe sub el. (Din clădirea senatului) n-a ars (după cum era firesc) partea dinspre biserică, pentru ca să nu fie pus acest fapt pe seama vecinătății (cu ea), ci aceea care era către curtea împărătească, pentru ca să se vadă oamenii mergând nevățamați la treburile lor printre cei doi munți de foc. Răscolindu-se în continuare focul și unduindu-se precum marea agitată de vântul violent din sud, a înaintat ca semnul și a ars fără deosebire clădirile din jur, dar numai de capelă, unde se aflau vasele sfinte, nu s-a atins; nu pentru că s-ar fi sfiit de obiectele de aur sau argint, ci pentru a nu lăsa loc minciunii și calomiei că (Ioan) și-a însușit ceva din aceste bunuri. Așa se face că focul a întors (vălvătaia) înapoi, adulmecând invidia celor ce făcuseră acestea, învingând nebunia lui Teofil, care plănuise ca pe motivul înstrăinării odoarelor să-l scoată (pe Ioan din Biserică). Într-o asemenea agitație, nici o vietate n-a pierit: nici rațională, nici fără rațiune, însă murdăria celor ce, în mod criminal s-au săvârșit acolo, a fost spălată prin puterea focului de la ora 6 până la ora 9. (Deci), în trei ore, a dispărut lucrarea multor ani.

Cap. XI. Diaconul: Părinte, unde erau fericitul Ioan și ceilalți episcopi când se întâmplau astfel de lucruri?

Episcopul: Unii dintre episcopi erau închiși, alții erau târați cu forța (către temnițe), iar alții se ascunseseră. Ioan, însă, împreună cu Chiriac și cu Evlisios, erau ținuți legați în Bitinia de către soldații guvernatorului și erau amenințați cu pedeapsa pentru incendierea bisericii. Mai târziu, Chiriac și Evlisios, fiind aduși legați (înaintea guvernatorului), împreună cu ceilalți clerici și fiind declarați nevinovați, li s-a dat drumul. Iar Sfântul Ioan, la cele ce (mai înainte spusese) cu îndrăznire, a adăugat acest din urmă (cuvânt), zicând: "Dacă în celelalte (momente) nu mi-ați dat voie să mă apăr, cel puțin (acum se cuvine) să fiu ascultat în (chestiunile) care (privesc) biserica (și să judecați) dacă eu, precum ziceți, sunt autorul incendiului. Dar nici de data aceasta n-a fost ascultat, ci a fost trimis, (fiind însoțit) de soldați și (mergând) ziua și noaptea, într-un orașel pustiu din Armenia, asediat de Isauri, pentru a fi ucis. Acest (oraș) este Cucuzis. În locul lui Ioan a fost așezat Arsacius, fratele fericitului Nectarie. (În locul) bărbatului tâlcuitor al vocii divine (a fost așezat) omul cel ce era mai tăcut decât peștele și mai inert decât o broască. Căci altădată și fapta vorbea, mai ales când era și bună. În această situație, (Arsacius) a mai trăit paisprezece luni, (apoi) a murit, călcând jurământul (pe care-l făcuse) pe Evanghelie. El jurase fratelui său Nectarie că nu va primi niciodată hirotonia în episcop, atunci când (Nectarie) i-a reproșat că nu vrea să fie (episcop al Bisericii) din Tars, pentru că pândește (ca după) moartea sa (să ia scaunul Constantinopolului). Cauza sperjurului a fost, deci, mai întâi, slava deșartă, pentru că, ar zice cineva, s-a logodit cu soția fratelui său; apoi, faptul că a fost rușinat de reproșurile ce-i fuseseră făcute în chip profetic, de fratele său. (Murind), în locul lui a

fost așezat Atticus, un preot, iscoditorul a tot vicleșugul împotriva lui Ioan. Acesta, văzând, că nici unul dintre episcopii orientali nu este în comuniune cu el, nici chiar poporul din oraș, din cauza celor săvârșite de el în chip nelegiuit și pentru că era necunoscător al Sfințelor Scripturi, (a reușit) ca prin edicte (imperiale) să oblige pe cei care nu erau în comuniune (cu el) să facă aceasta. Unul dintre edictele emise împotriva episcopilor conținea această amenințare: "Dacă cineva nu este în comuniune cu episcopii Teofil, Porfirius și Atticus, să fie îndepărtat din Biserică și să fie lipsit de bunurile personale". Unii, copleșiți de povara lucrurilor (materiale), deși fără voia lor, au intrat în comuniune; alții, lipsiți de bunuri materiale, dar și de credința cea sănătoasă, au fost atrași către comuniune, pentru că li s-au promis daruri; alții, însă, neluând în seamă neamul, lucrurile, patria, mărirea cea stricăcioasă și suferința trupească, și-au salvat prin fugă noblețea sufletului, pentru că au avut (mereu) în minte cuvântul evanghelic: "Dacă vă prigonesc pe voi în cetatea aceasta, fugiți în cealaltă" (Mat. 10,23); și pe acela din Proverbe: "la nimic nu folosește bogăția în ziua mănicii"; (Prov. 11, 4). Unii au ajuns la Roma, alții în munți, iar alții s-au salvat în lăcașurile asceților de violența iudaică. Edictul (emis) împotriva clericilor cuprindea (următoarele): "Cei ce sunt ridicați în demnități să cadă (din ele), soldații să-și piardă centurile, iar ceilalți cetățeni și meșteșugari să fie pedepsiți cu o grea impunere în aur, (apoi) să fie trimiși în exil". De altfel, așa s-a și întâmplat. (Dar s-au făcut) și rugăciuni în aer liber de către (oamenii) cei cinstiți, (exprimând) multă suferință, dar și dragoste față de Mântuitorul, care a zis: "Eu sunt calea și adevărul" (Ioan 14,6); și iarăși: "Îndrăzniți, Eu am biruit lumea" (Ioan 16, 33).

Fericitul Ioan a locuit un an la Cucuzis, hrănind pe foarte mulți săraci din Armenia, nu atât cu pâine, cât mai ales cu cuvântul. Pentru că în acel timp a avut loc foamete mare în țara aceea. Dar pentru că din această pricină i-a apucat invidia pe el, ucigașii de frați l-au mutat în Arabissos, supunându-l la diferite încercări, ca să-și piardă viața, însă și acolo, iarăși, nu puțin a strălucit prin virtuți; pentru că "nu poate o cetate aflată pe (vârf de) munte să se ascundă, nici făclia aprinsă nu este pusă sub obroc" (Mat. 5,14-15); pentru că trecea cu lumina cuvântului pe cei care erau copleșiți de somnul cel greu al necunoștinței și necredinței, din toată regiunea învecinată. Fiind arși de flacăra invidiei, Severian, Porfiriu și alți episcopi din Siria, au uneltit ca și de aici să fie mutat. Îl suportaseră greu în zilele socotite bune, dar cu mult mai greu (acum) în cele rele. Ei n-aveau experiența înfruntării ispitelor și nu-și aminteau de cuvântul divin (adresat) Apostolului, aflat în necazuri: "Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune" (II Cor, 12,9). Vedea Biserica Antiohienilor mutându-se în Armenia și acolo iarăși predicată preapălăcuta filosofie a lui Ioan, (cândva expusă în Biserica) Antiohiei și, fiind chinuți de vorbele lui ca de niște bice, doreau să-i pună capăt vieții; pentru că așa este invidia, ea împunge la ură (față de tot ceea ce i se pare bun). Clericii, care-i urmaseră pe acești (Antiohieni), văzând aceasta, spuneau cu uimire: "Priviți la cel (pe care-l socotesc) mort, cum îngrozește pe cei vii și pe cei dotați cu bogăție și cu ranguri lumești și bisericesti; cei ce dețin puterea și conduc se tem de un preot, care este singur, fără cetate, slab după trup și exilat; (iată cum) devin palizi și se agită". Și cum nu putea să rabde, ascuns în cort, șarpele (invidiei), au trimis la curte și au obținut un edict și mai aspru, (care prevedea) amenzi (împotriva celor ce l-ar fi călcat), ca în scurt timp (Ioan) să fie transportat în Pityum, un loc de asemenea pustiu (din regiunea) Tzanilor, care se află pe țărmul Mării Pontului. Soldații prefectului pretorilor, care îl conduceau, l-au grăbit mult pe cale, zicând că au porunci în acest sens și că dacă moare pe drum, se vor învrednici de grade mai mari. Unul dintre ei, îngrijindu-se mai puțin de funcția prezentă, i-a arătat oarecare bunăvoință; altul, era atât

de crud și violent, încât și măgulele pe care i le aduceau cei ce întâmplător îi erau în preajmă pentru a menaja pe sfântul (Ioan) le scotea insulte. El numai de un lucru se îngrijea: să-l răpună pe Ioan. Așa că nu-i păsa dacă era ploaie; el pornea la drum, șiroindu-i apa pe spate și pe piept. Arșița foarte mare a soarelui îi făcea plăcere, știind că ea vatamă capul fercitului, chel ca al lui Elisei. Mizerabilul nu permitea (însoțitorilor) să zăbovească nici o clipă în orașul sau satul unde exista bucuria unei băi. Deci, în astfel de condiții, timp de trei luni, a străbătut sfântul acel drum foarte greu, dar a rămas strălucind întocmai ca un astru, părând (în același timp) trupul său firav, întocmai unui măr ale cărui ramuri înroșesc la extremități din cauza soarelui. Ajungând la Comana, au trecut prin ea întocmai ca pe un pod și au rămas în afara zidurilor, într-un martirion, la cinci sau șase mile, pe nume Vasiliscos, care, pe când era episcop al Comanei, a suferit martiriul în Nicomidia, pe vremea lui Maximian, împreună cu Lucian, un preot din Bitunia, de fel din Antiohia, și i-a zis: "Curaj, frate Ioane, căci mâine vom fi împreună". Se spune că martirul locului anunțase mai dinainte pe preotul din acel loc, zicându-i: "Pregătește locul fratelui Ioan, pentru că vine". Crezând cele ce i s-au descoperit, a doua zi, Ioan i-a rugat (pe soldați) să rămână acolo până la drum. Mergând, însă, ca la 30 de stadii, s-au întors la locul martirionului, pentru că lui îi era foarte rău. Revenind, deci, a căutat hainele cele strălucitoare, demne de viața (dusă de el), și dezbrăcându-le pe cele de pe el, le-a îmbrăcat, fără să mănânce, apoi a schimbat încălțămintea, iar (lucurile) care au rămas le-a împărțit celor de față. Și, împărțându-se cu Sfintele Taine, a făcut ultima rugăciune înaintea celor prezenți, zicând cuvântul obișnuit: "Slavă lui Dumnezeu pentru toate". Apoi, pecetluind totul cu un ultim "Amin", și-a întins picioarele care atât de frumos alergaseră pentru mântuirea celor ce se pocășiseră și spre mustrarea celor care au cultivat din belșug păcatul. Faptul că mustrările lui n-au folosit (todeauna) celor ticăloși nu se datorează slăbiciunii (lui), pentru că el i-a mustrat pe față, ci nerușinării aceluia care nu le-au suportat. După ce și-a scuturat praful (de pe picioare), a trecut la Hristos, adăugându-se părinților lui, precum este scris: "Sosi-vei la mormântul tău ca un grâu copt, secerat la vreme", pe când sufletele celor fără de lege vor muri înainte de vreme (Iov. 5,26). A fost de față mare mulțime de fecioare și de asceți, care purtau mărturia unei vieți sfinte, din Siria, Cilicia, Pont și Armenia; părea că cei mai mulți veniseră în urma unui semn. Și, fiind trupul său firav pregătit pentru înmormântare, și dându-i-se cinstea (cuvinită) întocmai ca unui astfel de purtător de biruință, a fost înmormântat cu Vasiliscos în același martirion.

Cap. XII. Mirându-se de acestea, Teodor a întrebat, folosindu-se de cuvintele Scripturii (el a zis): pentru că s-a scris: "Nu disprețui vorba celor bătrâni, că și ei au învățat-o de la părinții lor" (Întel. lui Solomon 8,9); spune-ne, te rog, care este motivul că își lua singur mâncarea și, dacă este adevărat, așa cum spun unii, de ce mânca singur?

Episcopul: Într-adevăr, se spune că mânca singur. Dar nu mă așteptam ca tu, prea amabile Teodor, să pui întrebările (pe care le pun) unii copii care gândesc doar la mâncare. Fiind bărbat, se cuvine să te preocupe virtuțile bărbaților: (cât era de) curajos, (ce atitudine avea față) de bani, (cât era) de cumpătat, de blând, de drept, de milostiv, de prudent, de bărbătos, (cum stătea) cu uitarea și cu ținerea de minte. Căci nu mâncarea ne recomandă lui Dumnezeu; (deci) nu (faptul) că mâncăm sau nu mâncăm, ci cunoașterea (voii lui Dumnezeu) împlinită în fapte. El mânca singur, din câte știi, pentru două motive: în primul rând, pentru că nu bea vin, pentru că îi înfierbânta capul. Uneori, în (vreme de mare) arșiță, folosea (vin) de trandafiri; în rândul al doilea, pentru că avea probleme cu stomacul, din cauza unei slăbiciuni, încât adeseori nu putea suporta (alimentele) care erau bine pregătite și căuta altele, care nu erau de față. Apoi, uneori uita

să mănânce și se prelungea (această uitare) până seara: că era absorbit de contemplarea (lucrurilor) divine. Pentru că se străduia ca nimic să nu-i fie necunoscut din Sfintele Scripturi. Așa îi plăcea lui: fie să nu mănânce nimic, fie să mănânce ceva ușor. Există, apoi, obiceiul unor comesceni, ca, în cazul când cineva nu bea, nu transpiră, nu se lasă pradă râsului indecent împreună cu ei și nu ține (mereu) pocalul cald pe vârful degetelor, să acopere amabilitatea cu ocară. Într-un cuvânt, eu cred adevărat (faptul) că era foarte reținut față de oaspeții dezvățați și socotea un sacrilegiu risipa care se făcea pentru ei. A tăiat totodată, ocaziile de furt ale administratorilor, care înzeceau prețurile meselor, însușindu-și (apoi sumele) care erau necesare săracilor. Gândindu-se la mulțimea (oamenilor nevoiași ai) orașului, considera că (administratorul) trebuie să fie pentru totul demn de această cinste, ca iconom al lui Hristos, (dacă nu este) să nu-i încredințeze nimănui (această) funcție. Având, apoi, în vedere zgomotele de la masă și imensitatea cheltuielilor (ce trebuiau făcute) pentru săraci, s-a îngrozit de acest lucru și a spus că (vrea) să stea departe de bârfe, invocând cuvântul de la faptele (Apostolilor): "Bărbați frați, nu este drept ca noi să nu ne dedicăm cuvântului și rugăciunii" (Fapte 6,2 și 4). Căci, după cum calul de circ, atunci când nu mai poate să alerge în stadion, este legat de o piatră de moară și se învârtește într-un cerc infinit, tot așa și dascălul care a obosit (expunând) cuvintele virtuții, întinde cursa mesci. Și ce bine ar fi dacă (ar întinde-o) celor flămânzi și nevoiași, pentru că ar putea câștiga fericirea (de care vorbește) Stăpânul, care (sună așa): "Flămând am fost și Mi-ați dat să mănânc" (Mat. 25,35). Dar (o întinde) numai celor bogați, sau să audă vorbindu-se (de el numai) de bine, sau (să dobândească) o slavă trecătoare, sau să fie invitat, la rândul său, de ei, sau de nimic din acestea (nu se întâmplă), cel puțin să nu se audă nimic rău (de el), ne amintindu-și de musturarea Domnului, care zicea: "Vai vouă când toți oamenii vă vor vorbi de bine". Domnul nu a zis cei săraci, ci oamenii. "Căci tot așa au făcut falșilor profeți părinții voștri" (Luca 6,26). Prin urmare, Teodore, să nu căutăm, precum cei dornici de slava deșartă, slava pseudoprofetului. "Căci a venit Ioan, nici mâncând, nici bând, și ei spun: are demon. A venit Fiul Omului, mâncând și bând, și spun: Iată om mândăcios și băutor de vin, prieten al vameșilor și al păcătoșilor" (Mat. 11, 18-19).

Diaconul: Preabunule Părinte, n-am intervenit cu această întrebare în discursul tău, care este atât de precis, ca să vorbească de rău sau să atac severitatea vieții (unui astfel de om). Pentru că cunoaștem din fama (ce i s-a dus) și din scrierile lui, care au ajuns la noi, din omilii și din scrisori, profilul său moral, dar, pentru ca să-i aflăm scopul, iscodește lucrurile. Într-adevăr, cine este așa de nepriceput să nu știe că paguba de la masă este mai mare decât câștigul, afară de cazul când, la nevoie, sunt găzduiți (și așezați la masă) sfinții.

Episcopul: Aceasta am spus și eu, Teodore, iubitorule de adevăr, (și n-am voit) să disprețuiesc virtutea strămoșească, îndeosebi pe cea a ospitalității. Pentru că dintre celelalte virtuți, care conduc la evlavie, una este, prin care Domnii (noștri), patriarhii, unul a avut la masă pe Dumnezeu Mântuitorul, iar altul a găzduit pe îngeri. Ca răsplata (pentru acest fapt) unul a dobândit un fiu la bătrânețe, iar altul (a dobândit) mântuirea sa și a fiicelor (sale) din Sodoma. Despre aceștia, Apostolul, îndemnându-ne să le urmăm exemplul, zice: "Primirea de oaspeți să n-o uitați, căci prin acestea unii, fără ca să știe, au găzduit îngeri" (Evr. 13,2). Dar se cuvine ca primitorul de oaspeți să aibă atât înțelepciunea șarpeului, cât și blândețea porumbelului. (În același timp), să ia aminte la cele două cuvinte ale Domnului, atât la acesta: "oricui îți cere, dă-i" (Luca 6,30, cât) și la acesta: "Nu băga pe oricine om în casa ta" (Înțel. lui Iisus fiul lui Sirah 11,31) pentru ca nu cumva să primești lup în loc de oaie, urs în loc de bou și să schimbi câștigul cu

pagube. Se cuvine ca acela care primește oaspeți să cerceteze mai întâi locul de unde provine (oaspetele), dacă este pustiu sau populat, apoi felul lui de a fi: dacă nu cumva cultivă obiceiuri nepotrivite. Numai după aceea să hotărască cine trebuie să aibă parte de binefacere, (adică să analizeze) dacă (respectivul) este bogat sau sărac, sănătos sau bolnav, sau dacă are nevoie de hrană sau îmbrăcăminte; căci cu acestea se ocupă milostenia. Pentru că fericitul Avraam n-a găzduit consuli, generali sau pe bărbații de frunte ai acestui veac, cu frâu și căpăstrul cailor strălucind și cu nădragi arămii, care de departe exprimau mândria, ci, locuind într-un loc pustiu, a primit pe cei care soseau acolo. Or, cei ce străbăteau pustiul, ajungând până la patriarh, făceau aceasta fie de dragul virtuții, fie din cauza sărăciei și a mizeriei. Sărăcia este la mijloc, între abundență și mizerie: adică între abundența bogăției și neagra mizerie. Tot așa și Lot, locuind într-un oraș mai rău decât pustiul, având în vedere felul (necuviincios) al locuitorilor, pe drept a primit pe străinii care treceau prin partea locului. Or, dacă cineva, locuind într-un oraș în care domnește legea, precum este de prisos că vreunul dintre preoți, lăsând slujirea cuvântului, să se ocupe cu distribuirea meselor. Un astfel de om și-a uitat rostul, se comportă ca un cârciumar în loc de dascăl și, cu cugetări diluate, face să dispară cugetarea cea neamestecată, (pură); (un astfel de om) își atrage blamul profetic: "Cârciumarii tăi amestecă vinul cu apa" (Iasia 1, 22). Căci, cu cât vinul este mai tare decât apa pentru cei slabi, tot pe atât de superioară este învățătura față de primirea oaspeților. Una folosește pe contemporanii binefăcătorului, alta pe cei de după el; una face să profite cei de față, alta pe cei care nu sunt de față; pe contemporani (ii folosește) prin cuvântul (ce li se adresează), iar pe cei ce nu sunt de față prin scrieri. Așa este (cazul) Mântuitorului: când era în trup. El a hrănit cu pâine pe cei 5 000, nu în oraș, ci în pustiu; a învățat pe cei prezenți prin cuvânt, însă lumea (de după acel timp) a mântuit-o prin Evangheliile care s-au scris. Că și astfel de putere au cuvintele celor înduhovniciți. Teodore, să nu socotești că săvârșește un lucru deosebit cel care îndestulează cu alimente pe cel flămând, ci cel care eliberează sufletul din ignoranță. Se găsește ușor cel ce tutelează pântecul înfometat; el oferă (alimente), fie gratuit, fie cu bani, (oferă) pâine sau legume, însă se găsește cu greu cel ce hrănește (duhovnicește) cu cuvântul și, aflându-se, fie că nu este crezut, fie că abia este crezut, pentru că duhurile viclene se împotrivesc totdeauna mântuirii sufletelor. Această foamete de cuvântul învățăturii amenințând s-o aducă, în chip de pedeapsă, Dumnezeu, Stăpânul (tuturor) a zis profetului: "Voi trimite peste ei foamete, dar nu foamete de pâine, ci foamete de a asculta Cuvântul Domnului" (Amos 8, 11). (Atunci când este vorba) despre foamea percepută prin simțuri, (oamenii) se salvează părăsind orașul sau țara aflată în lipsă (și vin) în alta. Așa au făcut sfinții Patriarhi: au coborât din Palestina în Egipt. Dar, (atunci când este vorba) despre foamea minții, care vine asupra Bisericii nu din altă parte, ci din lipsa dascălilor (de aceasta nu există scăpare), după cum spune profetul: "Și vor merge de la răsărit până la apus, căutând cuvântul Domnului și nu-l vor găsi" (Amos 8, 12). Căci, care lucru bun nu se naște din învățătură? Și care (lucru) nesăbuit nu se naște din hrănirea peste măsură a trupului sau din (participarea la) ospete? (Din acestea se nasc): boli, lupte, insulte, (poftele) pântecului și (toate) cele care le însoțesc. Când a fost scoasă Eva din paradis? Nu când a ascultat de șarpe și a mâncat din (rodul) lemnului, nemulțumind-se cu hrana rânduită? Când a săvârșit Cain nelegiuirea de a-și ucide fratele? Nu când a gustat, primul, din pârga fructelor — pentru că a rezervat lăcomiei lui pe cele mai bune? Când și-au aflat copiii lui Iov căderea din binecuvântare? Nu atunci când au slujit pântecului, când au fost amăgiți de mâncare? Când a căzut Saul din (demnitatea) de rege? Nu atunci când, împotriva legii, a mâncat pe cele mai bune oi? Când a mâniat pe Dumnezeu poporul

Israel? Nu (atunci) când dorea (să mănânce) mâncarea din Egipt; când cerea de la învățătorul (lor) cămuri și căldări cu mâncare? Ofni și Finees, fiii lui Eli, de ce au fost uciși într-o singură oră în război? Nu pentru că scoteau cu furculițele, din cazane, carnea (adusă) ca jertfă? Și Iacob, mizerabilul, când s-a arătat nesupus? Nu când a pus (carne) pe el când s-a îngărășat și s-a lătit? Când au fost împinși Sodomiți la fapte împotriva firii? Nu (atunci) când și-au stricat cugetul cu ospete lungi? (Ei), care sunt amintiiți cu dispreț de către Iezechiel, care zice: "Cu abundență de vin și de pâine ei au petrecut" (Iez. 16, 49); (profetul) înțelege (prin cuvântul "ei") orașul, iar prin sintagma: "fiicele ei" (înțelege) satele care se conduc totdeauna după legea orașului. Când a fost abandonată (dreapta) judecată, cumpătarea, de către poporul cel de demult (al lui Dumnezeu)? Nu, de asemenea, când (oamenii săi) au îmbătrânit stând la mese în fotolii? Reproșându-le (acest lucru), profetul (zice): "Iată, ei (stau tolăniți) pe paturi de fildeș, stau întinși în așternuturile lor și mănâncă mici din turmă și viței creșcuți în staul..., beau vin ales din cupe și din pârga untdelemnului își fac mireme pentru uns și nu le pasă de prăbușirea casei lui Iosif" (Amos 6, 4 și 6). Pe cine a muștrat Isaia? Nu pe cei care dis-de-diminează, caută băuturi îmbătătoare și rămân (așa) până seara; vinul li va distruge. Căci beau vinul (ascultând cântece acompaniate) de chitară și psalterion dar nu iau seama la lucrurile Domnului ("Isaia 5, 11-12). Când au fost rușinați de către Daniel preoții lui Bel? Oare nu când (cenușa presărată de profet) i-a dat pe față și au fost pedepsiți din cauza bucatelor și a băuturii? (Ist. balaurului 1, 17-26). Dar, de ce oare trebuie să vorbesc despre cei care au ales să meargă pe (calea) cea largă, care găsesc că este greșită calea cea strâmtă? Este de ajuns (să amintesc) cuvântul Mântuitorului pentru a muștra pe cei care alegă după aburul bucatelor. (Să amintesc parabola) în care (se vorbește) despre un bogat orecare, care se și desfăta în fiecare zi și nu lua aminte la săracul Lazăr, care dorea, și nu primea (să se sature) din fărâmiturile (care cădeau de la masa lui). Să privim apoi corul sfinților celor de demult și să (căutăm) să aflăm de ce fel de învățătură s-au folosit: de cea (care îndeamnă) la viață decentă și la cuvânt cumpănit, sau de cea (care îndeamnă) la mese și ospete? Mai întâi, Enoh, datorită credinței sau datorită ospetelor a fost mutat (la cer)? Apoi Noe, care prin credință a salvat nemul omenesc într-o (corabie) de lemn, atunci când lumea materială a fost curățită; (oare, a făcut aceasta) prin ospete continui și prin lucruri necurate, sau prin post și rugăciuni? (Dar, pentru că) la puțin timp după asemenea potop, el a vrut să se destindă cu băutură, oare nu vorbesc Scripturile despre rușinea și nu despre cinstea lui? Fericitul Avraam, oare prin credință și dreptate a biruit pe cei cinci regi în Sodoma și a eliberat pe Lot, sau prin mese și băuturi?

Dar Teodor a zis: Dacă pe Avraam îl aduci ca exemplu, atunci ascultă: (S-ar putea) să-ți spună cineva că, (într-adevăr), prin credință a învins în luptă, dar că pe Dumnezeu l-a primit (în cort) prin (intermediul) unei mese, așa cum însuși ai spus mai înainte.

Episcopul: Vai! Pentru că Avraam, prin (intermediul) unei mese l-a primit (în cort) pe Dumnezeu, atunci toți, neglijând credința și celelalte virtuți, să îndrăgim ospetele? Întru nimic să nu ne deosebim de cărciumari și hangii, care de dragul câștigului se așează pe marginea bulevardului? Atunci și fecioarele, care se străduiesc să fie sfinte la trup și la suflet pentru slava lui Dumnezeu, întrucât (Fecioara) Maria a născut în mod supranatural pe Hristos, să nască și ele? Or, dacă fac așa ceva, întru nimic nu se deosebesc de prostituate. Pentru că, dacă dascălii, având ca pretext pe Avraam, se ocupă de punerea meselor, atunci și fecioarele să nască având pretext pe (Fecioara) Maria. Hai, să fim serioși, prea onorați, să nu ilustrăm cele ce s-au făcut sau se fac la vremea lor. Ceea ce conștiința fiecăruia consideră corect, (aceea) dictează. Apoi, Iacob, cel ce s-a luptat (cu îngerul), prin cumpătare sau prin ospete a obținut el pe cele (două fiice și turme) de la

Laban? El însuși zice: "(Ziua) eram mistuit de căldură, iar noaptea de frig și somnul s-a depărtat de mine" (Fac. 31, 40). Nimic nu cerea în rugăciune în afară de pâine și îmbrăcăminte, zicând: "De-mi vei da, a zecea parte o voi da ție" (Fac. 28, 20 și 22). Nu a zis: Voi da mese. Moise, acel interpret al vocii lui Dumnezeu și credinciosul său servitor, ce masă întinzând a adunat pe popor în munte? Ce vase cu băuturi a avut? Cel care, din cauza necredinței poporului, (a fost nevoit) să scoată apă (Iovind) piatra cu toiagul, cel care a condus 600 000 (de oameni prin pustiu), cel care a purtat tablele legii, oare cupe transparente, uger de scroafă, păsări de Phasidos, pește din mare, vin rafinat din Tir și pâini de calitate a pus înaintea celor pe care-i educa, sau (a pus) învățătura?

Diaconul: Părinte, s-ar putea să-ți spună cineva: Dă-mi și mie mană și acea apă și nu-ți voi mai cere nimic.

Episcopul: Oare, cine este așa de nemintos, încât să prefere învățaturii duhovnicești mana care se percepe cu simțurile și apa care curge? Apoi, Samuel, dascălul care timp de 25 ani a sfătuit poporul în Armatheon, pe cine a depărtat el vreodată de idoli cu masa și nu cu învățătura? Când a întins împăratul, (care era) în același timp profet și psalmist, vreo masă a desfătării? (El) care zice: "Cenușă în loc de pâine am mâncat și băutura mea cu plângere am amestecat-o" (Ps. 101, 10). Ilie Tesviteanul, cel ce i-a învățat pe toți postul, cel ce a rânduit trei ani și șase luni de post mâncărilor, (chiar și) fără voia lor, de ce masă a păcatului (nu i-a) eliberat? Ce bucătări a avut? Nu prin (intermediul) corbilor și-a primit pâinea cea de toate zilele? Înțeleptul Daniel, fiind martor ocular al celor viitoare, la care masă a educat pe Asirieni? Nu l-a ucis pe balaur cu postul și cu rugăciunea, și (nu tot așa) l-a distrus pe Bel, leilor le-a închis gura, iar pe împărat l-a convins să-i renege pe ziii părinților (săi) și să mărturisească pe cel ce este cu adevărat Dumnezeu? De ce fel de mese, de ce fel de bunătăți s-a folosit corul celorlalți profeți sau al apostolilor? Nu erau dascăli? Nu li s-a încredințat (împărăția) cerească? Nu suntem noi urmașii acestora? Nu ne vrea pe noi Cuvântul (Scripturii) imitatori lor? Să luăm seama la felul lor de a fi, ne îndeamnă Pavel, zicând: "Privind cu luare aminte cum și-au încheiat viața, urmați-le credința" (Evrei 13, 7). Ce prăjituri cu miere a avut în pustiu Ioan Botezătorul, predicatorul pocăinței, cel care, celor ce veneau (la el), nu numai că nu le-a pregătit prânzuri, dar și întâlnirea, (însoțind-o) cu dojana, o făcea amară? Căci zdruncina conștiința lor înaintată nu numai (cu cuvântul și) cu privirea lui aspră, ci și cu aspectul său exterior, tăind cu cuvântul mai abitur decât cu sabia abcesul sufletului (lor). (El) zicea: "Pui de viperă. Cine v-a arătat să fugiți de mâna ce va să fie? Faceți, dar, roade vrednice de pocăință" (Luca 3, 7-8). Nu vă bizuiți numai pe botez sau pe faptul că sunteți fii ai lui Avraam! Ce a făcut, oare, Pavel, vasul cel ales, învățătorul neamurilor, cel ce a abrogat circumciziunea (trupului), ca să impună circumciziunea credinței? Oare avea răgaz pentru mese, el, cel ce se simțea mult mai dator față de alte (preocupări), decât față de aceasta? El, cel care era mai întâi dator cu cuvântul față de namurile necredincioșilor? Oare de masă se preocupa el? Ce îi scrie el lui Timotei, episcopul Efesului (I Tim. 4, 16): la aminte la organizarea mesei sau "ia aminte la lectură, la îndemn și la învățatură?" — (chestiuni) în care s-a arătat neobosit și încordat (și) fericitul Ioan. A zis (Pavel): "Propovăduiește (cuvântul), străduiește cu timp și fără timp, mustră, ceartă, mângâie (cu toată îndelungă-răbdarea și învățătura)" (Tim. 4, 2). Nimeni nu i-a reproșat (lui Pavel) că (vorbește) de două (acțiuni) dure și de una blândă, iar aceasta (din urmă) făcută cu (tact) și moderație. Acel "mustră", "ceartă", fiind (acțiuni) foarte dure, sunt (însoțite de aceea) de a mângâia, dar nu de a "mângâi". Desigur, lucrul care se face cu eleganță, pentru iubitorii de plăceri și pentru oamenii cu cugetul josnic, sunt la fel de dure. Or, dacă în cazul acestora, sufletul, (umplându-se) de mânie, se împotrivesc

și se arată nesimțitor față de cuvintele muștrării; aici (în cazul celor buni), sufletul desparte în liniște și pe-ndelete (sub acțiunea) cuvintelor blânde (încărcate) de adevăr (ceea ce este bine de ceea ce este rău) și arde (ceea ce este rău). De care lucruri îi amintești? De mese și banchete, sau de cuvintele aspre și de suferințe? Zice: "Tu, care ai urmat îndeaproape felul meu de a fi, (știi) că am avut intenția de a face totul spre slava lui Dumnezeu, când am avut parte de persecuție?" Iar atunci când a combătut rățacirea (de tot felul), nu cumva a vorbit de mese? Să vedem ce-i scrie lui Tit, episcopul Cretei: despre bucate și băuturi, sau (de faptul) de a muștra și de a învăța? Zice: "Pentru aceasta te-am pus în Creta, ca să îndreptezi cele ce mai lipsesc" (Tit 1, 4); "Să-i convingi pe aceștia să nu învețe altă învățătură, nici să nu ia aminte la basme și la nesfârșite înșirări de nume" (I Tim. 1.3-4). Pentru că, adaugă: "Cretanii sunt pururea mincinoși", fiare, giganții meselor, șoimii (vânători) de muieruști, cei ce blamează asceza lui Ioan. Parcurgând Vechiul și Noul Testament, unde se laudă ospățul, afară de cazul când se oferă celor de alt neam, pentru întărirea păcii, dat fiind că prin legea mesei fiarele și barbarii se îmblânzesc? Când n-au fost ele prilej pentru păcat? Dar ce zic pentru păcat; ele au dus cea mai mare idolatrie și la uciderea de frate, după cum s-a scris: "A șezut poporul să mănânce și să bea, apoi s-a sculat să joace" (Ieșire 32, 6). Jocul era rodul beției. Veniți să facem zei, spuneau cei care cutremurați de vin, căutau zei mobili, părăsind pe (Dumnezeu) cel nemișcat, care pe toate le împlinește fără să se miște. Oare ce zice profetul? (Zice oare) că buzele preotului (trebuie) să se ocupe de ospete și că ospete și prânzuri se vor cere de la el? Sau că (se cuvine ca) buzele preoților să păzească legea, că din gura, lor se așteaptă învățătură, pentru că (preotul) este îngerul Domnului" (Maleahi 2, 7) iar nu bucătar. De asemenea turmul din Chalane, când a fost construit, înainte de (descoperirea) vinului, sau după aceea? Nu (cumva) odată cu vinul, atunci când Noe, sădind vie, a recolat (odată) cu strugurii rușinea? Trebuie însă precizat că (pieirea vine) nu din cauza plantării (viei) și a băuturii (propriu-zise), ci din cauza lipsei de măsură (în băutură). Când a fost vândut Iosif de către frații săi? (Oare) când pășteau oile, ocupându-se de ele, sau când au tăiat pe cele mai bune și le-au mânat pe-ndelete, la ospăț stârnindu-se invidia împotriva lui? Unde a fost dat destrăbălătei capul lui Ioan Botezătorul pe tipsie: în adunarea înțelepților sau la ospățul nelegiuitorilor? Fericitul Pavel, mâncând și bând a întins cuvântul până la miezul nopții, sau fără să mănânce a învățat, aducând la credință pe aceia care nu cunoșteau pe Dumnezeu? Dar Iisus Hristos însuși, Arhipăstorul, cel dintâi dintre dascăli, când a fost găsit în cetate mâncând, în afară de Paști, care erau o împlinire a tainelor? Despre ce îl vedem vorbind ucenicilor Săi: despre bucate sau despre citirea (Scripturilor)? "Iacrați" zice, "nu pentru mâncarea cea pieritoare, ci pentru cea care rămâne" (Ioan 6, 27). Să amintim însă, împreună cu Domnul, și pe prea bunul Ioan. Ospățul meu, (zice) este învățarea și răspândirea doctrinei; pentru aceasta am fost ales: spre mântuirea poporului. Căci mâncarea nu ne este motiv (de laudă) înaintea lui Dumnezeu. (Înaintea lui Dumnezeu nu prezintă importanță) nici dacă mâncăm, nici dacă nu mâncăm. Stă în obiceiul neamurilor, care, neputând să convingă cu argumente, urmăresc să înșele cu mese pe cei ademeniți de ei și să spună: "Să mâncăm și să bem, căci mâine vom muri" (I Cor. 15, 32). Pe aceștia, corectându-i, Apostolul spune cu asprime: "Nu vă înșelați; tovarășiile rele strică cuvintele bune" (I Cor. 15, 33). Numește rele cuvintele care se poartă în jurul unor astfel (de lucruri).

Traducere din limba greacă de
Pr. Prof. Dr. Constantin Cornișescu
 (Va urma)

DOCUMENTARE

ANIVERSĂRI BISERICEȘTI — 1995

- 590 de ani de la transpunerea pe pergament a unui frumos Tetraevanghel în limba slavă bisericească de către Sf. Cuv. Nicodim de la Tismana (1405).
- 580 de ani de la ctitorirea mănăstirii Humor de către vornicul Oană (1415).
- 550 de ani de la prima atestare documentară a Episcopiei Romanului (1445).
- 525 de ani de la sfințirea mănăstirii Putna — ctitoria Dreptcredinciosului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt (3 septembrie 1470).
- 475 de ani de la tipărirea la Brașov, de către diaconul Coresi, a Psaltirii și Liturghierului în limba română (1570).
- 475 de ani de la trecerea la Domnul a mitropolitului Grigore Roșca al Moldovei (5 februarie 1570), care a împodobit biserica de la Voroneț cu picturi exterioare și s-a îngrijit de refacerea mănăstirii Probota
- 350 de ani de la refacerea mănăstirii Stelea (Târgoviște) de către Vasile Lupu (1645).
- 300 de ani de la zidirea mănăstirii Sinaia, județul Prahova (1695)
- 280 de ani de la sfințirea mănăstirii cu hramul "Toți Sfinții" din București, cunoscută și sub numele de mănăstirea Antim — ctitoria Sf. Ierarh Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești (1715).
- 275 de ani de la aducerea în țară a rămășițelor pământești ale Sfântului Constantin Vodă Brâncoveanu, martirizat de turci la Constantinopol. Au fost înhumate (în 1720) la biserica Sf. Gheorghe Nou din București, ctitoria sa. Proclamat sfânt martir în 1992.
- 260 de ani de la trecerea la cele veșnice a lui Pârvu Mutu (1735), reprezentant de seamă al picturii noastre bisericești. S-a călugărit în 1724 sub numele de Pafnutie.
- 245 de ani de la urcarea lui Iacob Putneanul în scaunul de mitropolit al Moldovei (13 noiembrie 1750). A depus o susținută activitate de tipărire de cărți — de cult, teologice și școlare — în limba română.
- 235 de ani de la răscolia românilor ortodocși din Transilvania împotriva uniației, având în fruntea lor pe ieromonahul *Sofronie din satul Cioara, jud. Alba* (1760).
- 225 de ani de la întemeierea schitului Cheia din județul Prahova (1770).
- 175 de ani de la alegerea și hirotonia episcopului Ilarion al Argeșului (noiembrie 1820), unul din sfetnicii lui Tudor Vladimirescu, și 150 de ani de la trecerea lui la cele veșnice (7 ianuarie 1845). Mormântul se află în curtea mănăstirii Antim din București.
- 175 de ani de la nașterea pictorului bisericesc Gheorghe Tattarescu (1820). A pictat aprox. 60 de biserici în stilul realist neoclasic. Este considerat cel mai de seamă pictor bisericesc neoclasic de la noi. A trecut la cele veșnice în 1894.
- 170 de ani de la înscăunarea episcopului cărturar Chesarie al Buzăului (5 aprilie 1825), care s-a remarcat printr-o intensă activitate cultural-tipografică (a scos aproape 60 de cărți bisericești) și prin editarea la Buzău a primului ziar bisericesc de la noi, *Vestitorul bisericesc* (primul număr de la 7 ianuarie 1839). A trecut la Domnul la 30 noiembrie 1846. Mormântul se află în curtea episcopiei.
- 145 de ani de la alegerea, hirotonia și înscăunarea sfântului episcop Calinic al Râmnicului (septembrie-noiembrie 1850). S-a retras în 1867 la mănăstirea Cernica. A trecut la Domnul la 11 aprilie 1868. Moaștele se află în biserica Sf. Gheorghe de la Cernica.

- 130 de ani de la înființarea Episcopiei ortodoxe române a Caransebeșului (6 iulie 1865).
- 120 de ani de la trecerea la Domnul a mitropolitului primat Nifon (5 mai 1875). A primit titlul de mitropolit primat la 11 ianuarie 1865.
- 120 de ani de la înscăunarea mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei (6 iulie 1875), citorul actualei catedrale mitropolitane din Iași (sfințită la 23 aprilie 1887).
- 110 ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (25 aprilie 1885).
- 75 de ani de la alegerea, hirotonia și înscăunarea la Sibiu a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului (aprilie-mai 1920). A trecut la Domnul la 6 august 1955. Mormântul se află la Sâmbăta de Sus.
- 70 de ani de la înființarea Patriarhiei Române (4 februarie 1925). Legea de înființare a Patriarhiei Române a fost promulgată la 23 februarie 1925. La 1 noiembrie 1925, la București, mitropolitul primat Miron Cristea a fost investit și instalat ca primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.
- 70 de ani de la promulgarea Legii și Statutului de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române (6 mai 1925).
- 20 de ani de la reînființarea Episcopiei Alba-Iuliei (8 octombrie 1975).

*

- *80 de ani de viață* (născut la 7 februarie 1915), *60 de ani de călugărie* (6 august 1935), *50 de ani de preoție* (ieromonah la 25 martie 1945) și *45 de ani de arhierie* (5 martie 1950) sărbătorește în 1995 Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.

Gh. Vasilescu

CUVÂNTARE
ROSTITĂ DE Î.P.S. DR. MIRON CRISTEA ÎN ȘEDINȚA
DIN 4 FEBRUARIE 1925 A SFÂNTULUI SINOD, DUPĂ RIDICAREA
LA RANGUL DE PATRIARH.

Prea Sfințit Sinod Episcopesc,

Prin glasul unanim al Sfântului Sinod, exprimat cu însuflețirea izvorâtă din importanța epocală a faptului, și din motivarea atât de strălucită a reprezentantului onor. guvernului, d. Ministru de Culte, Al. Lapedatu, putem constata că factorul bisericesc legal și competent a ridicat Biserica noastră la rangul de patriarhie. Iară, cât privește împrejurarea, că față de acest timp de epocale prefaceri în viața poporului român și a țării sale, umila mea persoană ocupă în mod vremelnic scaunul de Mitropolit Primat al României și astfel patriarhia încoronează și munca încredată depusă de mine timp de 30 de ani în Biserica Domnului, ridicându-mă la cel mai înalt grad de cinste: — aceasta dați-mi voie s-o înțeleg în hotarele principiilor noastre ortodoxe și a sfințelor canoane. Suprema putere în Biserica noastră nu e individuală, ci colectivă, și anume colectivitatea Sfântului Sinod. "Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu", acolo și Sfântul Duh călăuzește destinele noastre. El dă normele, după care cei chemați conduc Biserica.

Deci — dat fiind acest principiu — ridicarea Bisericii la rangul de patriarhie și ridicarea mea la rangul de patriarh, nu este o onoare numai pentru persoana mea vremelnică, ci, dați-mi voie să o resfrâng asupra Sfântului Sinod în genere, și asupra fiecăruia dintre PP. SS. Voastre în parte, cari toți formați episcopatul ei, eu nefiind, după zisa sf. Apostol, decât un "vas" vremelnic, în care se concentrează cinstea întregii Biserici române.

În această nouă situație, eu doresc ca — după ce Dumnezeu ne va ajuta să desăvârșim prin lege această hotărâre de ridicare a Bisericii noastre la această înaltă demnitate — să stăruim, ca

ea să se manifeste tot mai simțitor, atât în viața internă a Bisericii, cât și în afară. Așa, eu doresc — între altele, de atâtea ori exprimate, — și următoarele patru lucruri:

I. Doresc ca statul legal, reprezentat prin d. Ministru al Cultelor, să pună la dispoziția Bisericii un număr cât mai însemnat de burse, pentru a trimite tineri la studii, în toate centrele mari de cultură apusene și răsăritene, ca să putem spori, pe lângă ceea ce avem azi, cât mai bine acele puteri de muncă bine pregătute, care trebuie să formeze marele stat major puternic de clerici învățați, cu care să creăm aci, în București, un centru cultural teologic către care să se îndrepte tot mai mult toate Bisericile orientale ortodoxe și cei ce doresc legătura cu noi.

II. Învățământul nostru teologic superior, adică facultatea de teologie din București, trebuie s-o organizăm și completăm în așa fel, ca ea să devină un institut temeinic de cultură teologică ortodoxă, nu numai pentru trebuințele noastre proprii, ci să atragă tineret din toată ortodoxia.

În scopul acesta e nevoie ca Noi, sporind catedrele la facultate, să le creăm și pe acelea prin care să facem legătura cu ramificațiunile cele mai însemnate ale ortodoxiei. E nevoie, deci, de o catedră de literatură teologică slavă, prin care să ne legăm cu lumea ortodoxă slavă, și de o catedră de literatură teologică greacă, prin care să ne legăm de ortodoxia precească, în așa chip, încât și prin Biserică să arătăm că suntem capabili să contribuim la luminarea orientului întreg.

III. Simt mare trebuință să se creeze o "academie de muzică bisericească", în care să se studieze temeinic și de oameni deplin pregătiți muzica noastră bisericească, cea atât de frumoasă, și care a mângâiat atâtea veacuri sufletul poporului nostru, încât putem afirma că ea formează una din cele mai valoroase comori al sufletului nostru. O academie care să salveze această comoară, tradiționala muzică a Bisericii noastre — care începe să se piardă și să se influențeze de elemente stricăcioase pentru originalitatea ei. Viața noastră bisericească cere orice jertfe pentru salvarea și îngrijirea ei.

IV. Iar ca semn exterior al Patriarhiei, ne trebuie — îndată ce situația financiară a țării va permite — și o măreață catedrală a mântuirii neamului.

Ajute bunul Dumnezeu, ca Patriarhia și prin aceste patru instituțiuni s-o facem cât mai vizibilă și lucrătoare în sânul ortodoxiei.

(Din lucrarea *Pastorale, Predici și Cuvântări ținute de Înalț Prea Sfinția Sa Domn Dr. Miron Cristea, Patriarh al României, vol. IV, București, 1938, p. 263-265.*)

MARILE EVENIMENTE DIN VIAȚA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (1995) ÎN PRESA BISERICESCĂ

An al marilor aniversări bisericești, 1995 prilejuiește largi comentarii în presa centrală și eparhială. Astfel, periodicul de informație bisericească, teologie și spiritualitate al Patriarhiei Române, "Vestitorul Ortodoxiei", în nr. 128 din 16-31 ianuarie 1995, consacră o serie de articole celor trei mari evenimente sărbătorite în acest an de către Biserica noastră: 110 ani de autocefalie, 70 de ani de la înscăunarea primului Patriarh, Miron Cristea, și împlinirea vârstei de 80 de ani de către Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. În acest context, colegiul de redacție consacră un articol pe prima pagină acestor aniversări, iar P.S. Damaschin, episcop vicar, în articolul *Prea Fericitul Părinte Teoctist la 80 de ani*, rememorează viața și treptele slujirii urcate de Înălțătătorul Bisericii până la momentul aniversar de acum. Din cuprins se cuvine a aminti documentarul alcătuit de dl. Gheorghe Vasilescu, *Înființarea Patriarhiei Române. Repere cronologice*, cu prezentarea ședinței Sfântului Sinod din 4 februarie 1925, a proiectului de lege a Guvernului din 7 februarie, același an, a ședinței Senatului din 12 februarie și a celei a Adunării Deputaților din

17 februarie, promulgarea legii de către Regele Ferdinand și a altor momente ale aceluiași an crucial din viața Bisericii noastre.

Un larg spațiu este rezervat interesantei convorbiri, purtată între doi cunoscuți — în lumea studențimii — profesori ai Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității București, Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu și Pr. Lect. Dr. Constantin Coman, în fapt o retrospectivă a activității Patriarhilor României din perspectiva unui martor ocular al timpurilor: semnificativ este faptul că, pentru fiecare Întâistătător, Părintele Galeriu a reușit o caracterizare cât se poate de grăitoare: "Miron Cristea venea din Ardeal, unde a cunoscut duhul lui Șaguna. Așa se explică cum a reușit să îmbine aceste două elemente esențiale: iubirea de neam cu iubirea de credință"; "la Patriarhul Nicodim trebuie să amintim opera sa teologică bogată, mai ales traduceri. A fost un cărturar, dar a fost și un om duhovnicesc"; "opera legiuitoare a Patriarhului Justinian este foarte importantă. Cel mai important lucru însă, a fost canonizarea de sfinți, pentru prima dată în istoria Bisericii noastre: "Patriarhul Justin a inițiat opera de traducere și editare a Sfinților Părinți și a scriitorilor bisericești". În fine, Părintele Galeriu a evidențiat "lupta Patriarhului Teoctist pentru apărarea așezământului Patriarhiei".

În aceeași publicație, de semnalat articolul Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, decanul Facultății de Teologie din București, *Biserica și poporul*, în care, după evocarea vechimii aproape bimilenare a creștinismului la români, autorul demonstrează netemeinicia argumentelor celor care, după decembrie 1989, cereau îndepărtarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist din fruntea Bisericii străbune, pe motiv că ar fi făcut compromisuri cu regimul comunist, iar paralela pe care o face între revoluția franceză, care s-a derulat sub semnul sloganului: "libertate, egalitate, fraternitate", și revoluția română din decembrie 1989, animată de mesajul creștin: "cu noi este Dumnezeu", este edificatoare.

Părintele Prof. Dr. Nicolae Necula, în articolul *Slujirea preoțească în concepția și trăirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, redă câteva gânduri din lucrarea Prea Fericirii sale, *Pe treptele slujirii creștine*. "Taina preoției este dar dumnezeiesc și, pentru aceasta, slujirea ei este chemare de la Dumnezeu și numai harul Său rânduiește și învrednicește pe cel care este chemat la preoție".

În "Candela Moldovei", buletinul oficial al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, nr. 1-2/ian.-febr. 1995, Î.P.S. Mitropolit Daniel consacră un amplu articol omagial Prea Fericitului Părinte Teoctist., intitulat *Fiu și părinte al Moldovei*, în care descrie pe larg activitatea Întâistătătorului de azi al Bisericii Ortodoxe Române, din vremea arhipăstoriei la Iași. Sunt menționate lucrările de restaurare și consolidare efectuate cu binecuvântarea și purtarea Sa de grijă în toată Moldova, precum și susținuta lucrare pastorală, împreună alcătuind o sinteză proprie spiritualității acestei zone a țării, căci, spune Î.P.S. Mitropolit, "în Moldova, credința și cultura sunt atât de legate una de alta, încât credința este partea cea mai sfântă și mai fierbinte a culturii, cu alte cuvinte, ea este sufletul culturii moldave și mireasma veșniciei ei".

Alte articole consacrate aniversării Părintelui Patriarh sunt semnate de Protos. Timotei Aioanei (*Gânduri la aniversarea Patriarhului nostru*), de Arhim. Mitrofan Băltuță (*Prea Fericitul Patriarh Teoctist — ctitor de viață monahală nouă*), de Pr. V. Nechita (*Preoția și satul românesc în concepția Prea Fericitului Patriarh Teoctist*), de Pr. Nicolae Dascălu (*Carte sfântă și slujire sfântă*), lucrări sugestiv ilustrate cu fragmente din scrierile Prea Fericirii sale: "din negura vremurilor, imaginea preotului luminător al satului, jertfelnic pentru obște, chipul călugărului tipograf, cărturar, sânguincios deopotrivă în propăvăduirea credinței strămoșești și în apărarea gleei străbune, ne apar mereu în minte, în dragostea și în respectul nostru"; "Cartea și Potirul, Lumina și Harul, prin simbolismul și conținutul lor, sunt valorile de căpetenie ale slujirii noastre. Cartea sfântă și slujirea sfântă, Evanghelia și Liturghia, rugăciunea obștească și Euharistia nu se pot despărți"...

Alte două articole — ale redacției — vorbesc, primul, de aniversarea a 110 ani de autocefalie a Bisericii noastre și, al doilea, de împlinirea a 70 de ani de la înscăunarea primului Patriarh al României, Miron Cristea. Deosebit de interesant este un fragment din cartea lui Dimitrie Căntemir, *Descriptio Moldaviae*, redat în primul articol: "de altminteri, Mitropolitul Moldovei are în Biserica Răsăritului un anumit rang, pe care alții nu-l au. Căci dacă nu se

bucură de titlul de patriarh, nici nu este supus vreunui din patriarhi. Într-adevăr, cu toate că primește binecuvântarea de la Patriarhul Constantinopolului, totuși, nici nu poate fi ales de acesta, nici scos din scaun, nici nu este obligat, ca toți ceilalți mitropoliți, să aștepte aprobarea Marii Biserici constantinopolitane”.

În “Telegraful român”, publicație a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Sibiului, numărul din 15 februarie 1995, Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, în articolul *110 ani de autocefalie și 70 ani de Patriarhie românească*, după ce explică semnificația termenului *autocefalie*, întreprinde un istoric al Bisericii Ortodoxe din cele trei țări române, arătând că a existat o autocefalie *de facto* a celor trei mitropolii românești: ierarhii erau români, aleși în țară, se editau cărți, exista un învățământ propriu. Faptul că nu au solicitat o autocefalie *de iure*, adică o recunoaștere a stării lor reale, este explicabil prin divizarea teritorială a românilor. După 1859, situația s-a schimbat, la 3 decembrie 1864 fiind emis “Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale”, iar în Constituția din 1866 a fost prevăzută autocefalia Bisericii noastre; în condițiile recunoașterii independenței de stat a României, se impunea și recunoașterea de drept a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Ca semn al autocefaliei, la 25 martie 1882, s-a sfințit prima dată în România Sfântul și Marele Mir, iar la 25 aprilie 1885, patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea a emis Tomosul de recunoaștere a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. După Marea Unire din 1918, s-a impus cu necesitate înființarea Patriarhiei române, prin ridicarea Mitropolitului Primat Miron Cristea la treapta de Patriarh al României, potrivit voinței întregii națiuni (patriarhul ecumenic Vasile al II-lea recunoscând acest fapt prin Tomosul de la 1.nov. 1925). Amintind despre cei patru patriarhi adormiți în Domnul și de păstoria actualului Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, articolul se încheie cu speranța că Dumnezeu va lumina în continuare pe ierarhii Bisericii noastre, pentru ca prestigiul ei să rămână neștirbit.

“Credința străbună”, editată de Episcopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, în numărul 1(106) din ianuarie 1995, consacră trei articole omagiale Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani. În primul, intitulat *Păstorul cel bun*, P.S. Andrei, Episcopul Alba Iuliei, arată că “nu-i lucru ușor a fi păstorul cel bun, a nu trăi numai pentru tine” și încheie cu urarea ioaneică: “să meargă bine cu sănătatea, precum bine merge cu sufletul”. Al doilea articol, semnat de părintele consilier cultural Petru Pleșa, se intitulează *Biserica Ortodoxă Română-își cinstește Întâistătătorul* și prezintă urcușul ierarhic al Părintelui Patriarh: Episcop vicar patriarhal și rector al Institutului Teologic de Grad Universitar București (1950), Episcop al Aradului (1962), Mitropolit al Olteniei (1973), Mitropolit al Moldovei și Sucevei (1977), Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1986). Cel de-al treilea articol este semnat tot de P.C.Pr. Petru Pleșa și evocă legăturile de suflet ale Părintelui Patriarh cu Ardealul, consemnând vizitele pastorale ale Prea Fericirii Sale în eparhia Alba Iuliei, în continuitate firească cu sentimentele ce l-au animat încă din vremea arhiepiscopiei sale la Arad și chiar din vremea când era Episcop vicar patriarhal: *popas la Arad*, cu prilejul sfințirii catedralei din Târgu Mureș; tămოსirea unei biserici în Protopopiatul Luduș, punerea pietrei de temelie a noii biserici din Luduș; vizita la Alba Iulia împreună cu Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic (1993); resfințirea Catedralei Unirii împreună cu Sanctitatea Sa Partenie al III-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi (23 septembrie 1994), și instalarea Prea Sfințitului Episcop Ioan Selejan al Covasnei și Harghitei (25 septembrie 1994).

La sărbătoarea Bisericii și a Patriarhului, istoria și actualitatea se întâlnesc, punând înaintea chipuri ale evlaviei înaintașilor și răvna slujirii Întâistătătorului, spre vrednicia vremilor ce vin.

Mircea Costache
Student anul al IV-lea
Facultatea de Istorie a Universității București

DEMONISM ȘI DEMONI LA DOSTOIEVSKI

“Fiecare dintre noi trebuie să cunoască pe Dumnezeu, pe sine însuși și pe demoni... pe demoni pentru că ei sunt de fapt vrăjmașii noștri tăinuți și pentru că ei luptă împotriva noastră prin mijlocirea noastră proprie”.

Sf. Simeon Noul Teolog

După învățătura creștină răul nu are fundament ontologic, el nu are ființă. Răul este o cădere din bine, un minus ontologic sau ființial. Dar prin aceasta nu înseamnă că răul este impersonal.

Originea răului se află în căderea îngerilor buni. Biserica învață că îngerii au fost creați buni, dar au devenit răi prin propria lor voință.

Sfânta Scriptură îi numește “duhuri necurate”; “duhuri ale răutății” (Efeseni, 6, 12); “demoni” (Luca 8, 30-35); “îngerii Satanei” (Apocalipsă 12, 7); “îngerii Diavolului” (Matei 25, 41). Căpetenia lor este Diavolul (I Petru 5, 8); “Belzebul” (Luca 11, 15); “Veliar” (II Cor. 6, 15) etc. Numărul lor este foarte mare și constituie o adevărată împărăție a răului. Îngerii răi sunt ființe reale, raționale, au voință proprie, păcătuiesc dintru început și au planurile lor (II Cor. 2, 11).

Opera Mântuitorului Iisus Hristos constă în lucrarea de sfărâmare a puterii diavolului. Îngerii răi au o putere extraordinară și încearcă să amăgească în mod special pe cei care se nevoiesc întru ascultarea și urmarea lui Hristos. Oamenii care au pierdut sensul spiritual al vieții pământești nu intuiesc primejdia de moarte pe care o reprezintă existența și lucrarea îngerilor răi sau a demonilor.

De problema răului s-a ocupat și filosofia antică. Socrate dorea să construiască o realitate fără zei. La el, binele nu era o realitate obiectivă exterioară omului. Pentru Socrate problema principală era cum trebuie să trăim pentru a ne conforma binelui.

La întrebarea: De unde vine răul? Socrate spune că răul vine din faptul că omul se înșală în privința binelui: În concepția lui Socrate, omul nu săvârșește răul decât din ignoranță. De aceea, dacă vrem să începem a lucra mai întâi asupra noastră înșine: “Cunoaște-te pe tine însuși”.

Problema existenței demonilor și a demonismului a fost prezentă în cultura occidentală în special în perioada Evului Mediu când practicile oculte și magia neagră erau foarte răspândite. Existența diavolului și influența lui malefică asupra oamenilor a preocupat pe mulți gânditori și scriitori occidentali. Faust de Goethe este exemplul cel mai grăitor în acest sens.

Filosoful și teologul rus Vladimir Soloviev era convins de existența demonilor. Adresându-se celor care îi ironizau pe cei care cred în existența demonilor, el a spus: “Există oare vreun om care să examineze cu luare aminte viața și să nu creadă în existența demonilor?” Problema existenței demonilor este lansată în literatură de Dostoievski. În epitogul romanului “Crimă și pedeapsă” el prezintă visul lui Rascolnicov în Siberia, în care zugrăvește tabloul epidemiilor morale care vor cuprinde omenirea, epidemii ce provin din acțiunea unor ființe microscopice, a unor duhuri deosebite care vor sălășlui între oameni. În acest vis se pare că autorul se referă la sfârșitul lumii când puțini oameni se vor mântui. Dostoievski numește forțele obscure, care au o influență malefică asupra oamenilor, diavoli.

Un personaj din "Frații Karamazov" al cărui suflet ni l-a descoperit autorul, se spovedea în fața starețului Zosima, mărturisindu-i că venise să-l omoare. Părându-i rău de gândul uciderii care-l încercase mai înainte, acesta îi spune starețului: "Ți-aduci aminte când am venit a doua oară la tine în miez de noapte? Când ți-am poruncit să ții minte această întâmplare? Să știi că venisem să te omor. Eu te uram și voiam din toate puterile să mă răzbun pe tine pentru toate. Dar Domnul l-a biruit pe diavolul din inima mea. Să știi totuși că tu n-ai fost niciodată mai aproape de moarte".

Este evident faptul că Dostoievski exprimă prin personajul său propria sa experiență în ceea ce privește credința în existența diavolilor.

Marii trăitori ai creștinismului au ajuns însă și mai departe în ceea ce privește modul de înțelegere a realităților nevăzute. La Dostoievski apare ideea că sensibilitatea fizică (suferința și boala) te apropie mai mult de perceperea realităților spirituale. În romanul "Crimă și pedeapsă" el spune: "Vedeniile, ca să spun așa, sunt părți și fragmente din alte lumi, începutul lor. Un om sănătos, se înțelege, nu are de ce să le vadă, pentru că un om sănătos este mai mult un om pământesc".

Întrebarea fundamentală este: perceperea existențelor spirituale este consecință a suferinței privită în sine? Suferința ascute simțul spiritual al omului și-l face mai receptiv la lumea de dincolo, sau tocmai prezența forțelor obscure crează întreaga tensiune? Relația este într-adevăr foarte profundă. În romanul "Frații Karamazov", Dostoievski descrie prezența unor forțe obscure sau diavoli în viața personajelor sale. După ce Smerdeacov l-a ucis pe tatăl său, Fiodor Pavlovici, Ivan Karamazov avea diverse halucinații.

Dostoievski a fost un genial scriitor și psiholog. Halucinațiile lui Ivan Karamazov au fost prezentate de Dostoievski nu ca simple ficțiuni literare, ci ca experiențe ale unei realități indiscutabile.

Scriitorul și publicistul rus Rozanov a arătat faptul că un medic psihiatru i-a scris lui Dostoievski exprimându-și mirarea că descrierea halucinațiilor din operele acestuia corespunde cu descoperirile științifice făcute de către medici în timpul unor cercetări obiective.

Ucigașul lui Fiodor Karamazov nu a fost Ivan Karamazov, ci Smerdeacov, fiul nelegitim al lui Fiodor, care în acel timp era servitor în casă, dar cel care l-a îndemnat a fost Ivan. Întrucât presimțea că timpul uciderii tatălui său de către Dimitri se apropie, Ivan pleacă la Moscova. Dar înainte de plecarea sa la Moscova, în timpul convorbirii cu Smerdeacov nu-și ascunde dorința morții tatălui său și astfel l-a influențat în mod pervers pe Smerdeacov, dându-i ideea uciderii lui Fiodor Karamazov. Crima s-a înfăptuit și, paradoxal, criminalul nu este Dimitri, ci Smerdeacov, care l-a ucis pe Fiodor pentru trei mii de ruble. Datorită neînțelegerii dintre Dimitri și Fiodor, Smerdeacov a crezut că toată lumea va arunca vina crimei asupra lui Dimitri.

Ivan se întoarce acasă cuprins de profunde suferințe sufletești și muștrări de conștiință. El înțelege că este complice la uciderea tatălui său, că este adevăratul săvârșitor moral al crimei. Din acest moment Ivan Karamazov este vizitat de halucinații.

În mintea lui Ivan apare imaginea unui diavol cu chip de om, ale cărui cuvinte au un caracter dublu: îi amintește de gânduri și sentimente ale sale proprii, dar îi aduce și ceva "din exterior", înfricoșat după conținut. După câteva convorbiri scurte, Ivan își dă seama că nu are o halucinație, ci că "musafirul" este ceva real. Astfel, Ivan ajunge să recunoască existența răului în care nu credea mai înainte. Boala se intensifică și Ivan este din ce în ce mai mult obsedat de gândul că este autorul moral al uciderii tatălui său. După îndelungate și chinuitoare suferințe sufletești, se hotărăște să spună autorităților cine este adevăratul ucigaș și în momentul luării acestei decizii simte o ușurare, chiar un fel de bucurie. Atunci el are o altă halucinație. În timpul convorbirii cu Ivan "musafirul nedorit" îi

spune: "Deși sunt halucinația ta, dar ca într-un coșmar eu îți spun lucruri originale care nu ți-au venit până acum în minte, așa încât ele nu se mai repetă de loc în gândurile tale".

Deci cuvintele "musafirul nedorit" provin dintr-un izvor exterior conștiinței lui Ivan, dintr-o ralitate cu totul deosebită. "Musafirul" este o ființă reală, independentă de persoana lui Ivan. În cele din urmă Smerdeacov s-a spânzurat iar Ivan Karamazov a ajuns nebun.

În romanul "Demonii", eroul principal Nicolai Stavroghin, un om de o deosebită forță sufletească, a intrat și el asemenea lui Ivan Karamozov, în legătură cu ființele obscure. Nicolai Stavroghin era de o răutate rece (rațională, așa cum o numește autorul) — răutate ce l-a dus în final la deznădejde totală și la sinucidere.

Soția sa Maria Rimofeeva și fratele ei sunt ucși de ocașul Fedea. Stavroghin recunoaște în fața Elisabetei Nicolaevna Drozdova că el "n-a ucis, a fost împotriva, dar a știut că cei doi vor fi omorâți însă nu l-a oprit pe ucigaș". Din acest motiv Stavroghin este urmărit de "halucinații". Pentru a scăpa de ele merge la starețul Tihon cerându-i ajutorul sufletesc. El spune lui Tihon că vede sau simte o ființă răutăcioasă, batocoritoare, despre care crede că ar fi diavolul.

Dostoievski spune că principalul lucru care frapează imaginația este senzația frumosului: "Frumusețea este un lucru grozav și cumplit", exclamă Dimitri Karamazov în cuvântul său despre frumusețe în fața fratelui său Alioșa...

"Aici malurile se întâlnesc, aici trăiesc laolaltă toate contradicțiile. Găsești câte un om, chiar o inimă aleasă și cu o minte superioară, care începe cu idealul Madonei și sfârșește cu idealul Sodomei; nu neagă nici idealul Madonei și inima lui arde pentru acest ideal, arde într-adevăr ca în tânăra vârstă fără prihană... Oare în Sodoma e vreo frumusețe? Crede-mă că tocmai în Sodoma se află această frumusețe pentru zdrobitoarea majoritate a oamenilor. Ceea ce este îngrozitor e faptul că frumusețea nu e numai ceva teribil, ci și misterios", exclamă Karamazov. Aici se luptă diavolul cu Dumnezeu, iar câmpul de luptă se află în inimile oamenilor.

Deci după Dostoievski frumusețea este dublă. Una care vine de la Dumnezeu, și alta aparentă, care vine de la diavol. Diavolul ispitește și încearcă să cucerească sufletele celor care se străduiesc întru împlinirea poruncilor lui Dumnezeu.

La întrebarea lui Ivan Karamazov pusă "musafirului nedorit", care-l vizita — dacă i-a ispitit cândva pe nevoitori, acesta i-a răspuns lui Ivan că nu are altă treabă decât să-i ispitească. "Îți vine să uiți întreaga lume și toate lumile, numai ca să nu te lipsești de un astfel de om, pentru că e un brilliant foarte prețios. Căci un singur suflet de acest fel prețuiește uneori cât o întreagă constelație. Fiindcă noi avem aritmetica noastră proprie".

În romanele lui Dostoievski avem două tipuri de oameni: oameni luminați, senini, împăcați cu Dumnezeu, cu lumea și cu ei înșiși, precum Alioșa și Zosima (care este de fapt starețul Mănăstirii Optina), și oameni demonizați, senzuali (inclinați spre plăceri senzuale) dar terorizați de neputința de a alege între bine și rău.

Ei sunt niște "damnați", condamnați la condiția omului care nu se poate vindeca niciodată de răul care vine din interiorul și din afara lui. Aceasta se explică prin faptul că spiritualitatea rusă este într-o oarecare măsură influențată de panteism. Teologia mistică rusă a fost și este influențată de panteism, având și o doză de fatalism în ea.

Din romanele lui Dostoievski nu se vede, pe de o parte, efortul personal al celor cu o viață duhovnicească deosebită, precum Alioșa și Zosima, iar pe de altă parte, nici lupta cu patimile din partea celor posedați de acestea.

Alioșa și Zosima apar ca niște hărăziți de sus cu toate darurile în timp ce Ivan Karamazov și Nicolai Stavroghin sunt "ab initio" diabolic construiți, iar afară de aceasta primesc vizitele unor ființe obscure.

Demonismul dostoievshian este realmente fatalist și, dincolo de credința și experiența lui Dostoievski (el însuși un damnat) în existența demonilor, avem de a face cu o spiritualitate de nuanță panteistă.

Spiritualitatea rusă este tributară acestei concepții, excepție fac: Sfântul Serafim de Sarov (țăran), Teofan Zăvorâtul, Siluan Athonitul și cei care au trăit mult timp la muntele Athos, ducând o viață ascetică după modelul marilor trăitori ai creștinismului răsăritean ortodox.

Și în secolul al XX-lea, teologia rusă, în special cea din diaspora, prin unii reprezentanți ai ei, precum N. Berdiaev și Soloviov, are o oarecare nuanță mistică panteistă. Ea se află la cealaltă extremă față de teologia greacă contemporană, care se caracterizează prin raționalism și prin tentativa de aplicare a metodelor și sistemelor filosofice moderne, precum structuralismul și semiologia, la termenii prin care Părinții Bisericii primare au formulat în dogme, sub asistența Duhului Sfânt, în Sinoadele Ecumenice, adevărurile revelate de Dumnezeu.

Teologia românească contemporană păstrează calea de mijloc între aceste două tendințe. Poporul român este un popor echilibrat. Spiritualitatea creștină românească și-a înpropriat felul de viață monahal al trăitorilor de la muntele Athos, cu toate treptele care duc la desăvârșirea și la unirea cu Hristos. Credința în Dumnezeu la poporul român este sănătoasă și echilibrată.

Dumnezeul poporului român este un Dumnezeu personal, cu care poți să stai de vorbă în rugăciune, și nu o forță impersonală, ca în religiile panteiste. În ceea ce privește diavolul, românului nu îi este teamă de el.

Românul cunoaște foarte bine puterea diavolului și influența lui malefică asupra omului, dar credința sa puternică în Dumnezeu îl întărește și îi dă puterea să se opună lui.

În afară de aceasta, dotat fiind cu un foarte dezvoltat simț al umorului, românul îl ia pe diavol "în pleaznă", ironizându-l. Avem destule exemple în acest sens și în iconografia bisericească. Țăranii români, autentici, nu se tem de diavol. Ei cred puternic și sincer în Dumnezeu, nu se supun forțelor malefice ale diavolului și mor cu fața senină. Poporul român nu cunoaște demonismul de care au fost și sunt bânuite alte culturi și popoare. Acest adevăr reiese din cuvintele marelui teolog român, Părintele Dumitru Stăniloae, inegalabilul exponent al sufletului și spiritualității creștine românești. Despre demoni, Părintele Stăniloae spune: "Cred că e vorba de un principiu personal în aceste apariții și nu se compune din fărâme ale forței. Ca să se vorbească despre locul demonilor în lume, cosmosul lor spiritual, se trece din domeniul datelor reale în domeniul credinței religioase, mărturisind de la început că noi "credem în existența îngerilor căzuți". Mistica rusă se situează însă la mijloc între necredința modernă specifică spiritualității occidentale și adevărata mistică creștină. Se știe că cea mai mare parte a intelectualilor, și dăm aici cazul lui Lev Tolstoi, oscilează între ateism și o religiozitate de tip impersonal. Credința în existența unui Dumnezeu personal care vede și știe tot, care răsplătește pe cei buni și pedepsește pe cei răi, dă adevăratul sens al vieții. Fără credință în Dumnezeu, totul e permis, chiar și crima; diavolul îi spune lui Ivan Karamazov: "Întrucât Dumnezeu nu există și nemurirea nu există, omului nou îi este îngăduit să devină Om-Dumnezeu... și să sară cu inima ușoară peste orice îngrădire morală anterioară, a omului rob. Pentru Dumnezeu nu există lege. Totul e permis!"

Pr. lector ION POPESCU

HRISTOLOGIE COMUNĂ

Reconciliere în Hristos

Temeiul unității și al reconcilierii creștine nu este o ideologie sau o filosofie, ci o persoană și nu orice persoană, ci o persoană divino-umană, persoana lui Iisus Hristos. Cu toate diferențele doctrinare intervenite între bisericile creștine toate diferențele doctrinare intervenite între, Bisericile creștine, acestea rămân însă unite în Hristos, dincolo de barierele confesionale, fiindcă nu poate exista o Biserică creștină care să nu se sprijine pe persoana teandrică a lui Hristos. Acesta este de fapt și unul dintre temeiurile fundamentale ale ecumenismului contemporan, care urmărește ca unitatea spirituală și neprevăzută a Bisericilor creștine în Hristos să devină o unitate vizibilă, pentru ca toți să fie una în Hristos.

Dar cu toate că suntem uniți spiritual în Hristos, totuși unitatea văzută a creștinilor rămâne un deziderat, un deziderat fundamental, dacă vrem să rămânem credincioși voinței lui Hristos, dar nu mai puțin un deziderat, fiindcă persoana divino-umană a lui Hristos este interpretată diferit de multitudinea denotațiilor creștine. În măsura în care Hristos ne unește, El ne și desparte, pentru că aceeași persoană a lui Hristos, dobândește sensuri diferite din partea creștinilor. Să ilustrăm această realitate deconcertantă.

În cadrul Adunării Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor care s-a ținut la Nairobi (Kenya) în 1975, un orator american dădea expresie semnificației diferite pe care persoana lui Hristos o are în diferite colțuri ale lumii creștine, astfel: "*Dacă ne întrebăm cine este Iisus, atunci suntem confrunțați cu o varietate de răspunsuri: Iisus este consubstanțial cu Tatăl, Iisus este un luptător pentru libertate, Iisus este un profet, Iisus este o prezență sacramentală, Iisus este un vizitor idealist, Iisus este negru, Iisus este om pentru alții, Iisus este Mântuitor personal*"¹. Răspunsurile ar putea continua mai departe, adăugând la aceasta faptul că pentru unii Hristos este mai mult om pe pământ și mai mult Dumnezeu în cer, că unul este Iisus al istoriei și altul Hristos al gloriei divine.

Așa se explică motivul principal pentru care Hristos pe care îl urmăresc eu este deosebit de Hristosul altora, deși mărturisim împreună pe același Hristos. Adunarea de la Nairobi, încercând să introducă o anumită ordine în această multitudine de chipuri ale lui Hristos, declara următoarele: "*Lumea de azi presupune felurite stăpâniri politice și mulți izbăvitori, seculari sau religioși. În calitatea noastră de reprezentanți ai Bisericilor din sânul Consiliului Ecumenic al bisericilor, mărturisim cu fermitate că Iisus Hristos este singurul Mântuitor și Domn*"². Deși recunoaște că "*Iisus nu poate fi închis în nici o formulă teologică sau de altă natură*", fiindcă persoana lui Hristos "*depășește orice formulă din cauza caracterului ei reducionista*"³, totuși Adunarea generală amintită încearcă să-L delimiteze pe Hristos de alți întemeietori de religie sau de alți mântuitori, declarând că El este singurul Domn și Mântuitor față de care trebuie să se supună omul.

Dar cu tot caracterul ei tranșant, această declarație nu rezolvă problema, fiindcă nu arată motivul pentru care Hristos poate fi interpretat atât de diferit, încât să fie asimilat cu alți întemeietori de religii, profeți sau mântuitori ai oamenilor. Trebuie să existe un element care îi poate conferi lui Hristos o anumită calitate care să nu mai poată fi revendicată de nimeni altcineva, ca să putem pune astfel stavilă confuziei care domnește astăzi cu privire la persoana lui Iisus Hristos. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât astăzi după Revoluția din 1989, circulă în societatea românească nenumărate concepții, teorii sau sisteme filosofice și esoterice care nu numai că distorsionează grav persoana lui Hristos, dar îi mai opun și alți întemeietori de sisteme religioase care se

înfățișează adevărați "mesia", capabili să aducă armonia și pacea în lume, mai presus de Hristos și creștinism.

Calitatea la care ne-am referit mai sus, singura capabilă să elimine orice concurență între Hristos și alți mesia, o scoate în evidență Sfânta Scriptură. În Epistola către Coloseni, Sfântul Apostol Pavel, referindu-se la Hristos, spune că *"Într-Însul au fost făcute toate, cele din cer și cel de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie căpetenii, fie stăpâniri. Toate s-au făcut prin El și pentru El". "El este mai înainte de toate și toate se țin prin El. Este Capul Trupului, al Bisericii. El este începutul, Cel întâi născut din morți, pentru ca în toate să aibă întâietatea. Căci Dumnezeu a voit ca toată plinătatea să locuiască în El și să împace totul cu Sine prin El, atât ce este de pământ, cât și ce este în ceruri, făcând pace prin sângele crucii Lui"*. (Coloseni 1, 16-20).

În acest text extraordinar de edificator în privința problemei care ne interesează, Sfântul Apostol Pavel vorbește într-adevăr de Hristos ca Mântuitor, dar numai după ce vorbește de El ca Ziditor al cosmosului, așa după cum este prezentat de fapt și de Sfântul Ioan Evanghelistul când spune că *"toate printr-Însul s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din toate câte s-au făcut"* (Ioan 1, 3). Pentru Apostolul Neamurilor aceste două calități ale lui Hristos, de Creator și de Mântuitor sunt indisolubile. Hristos rămâne Creator și Mântuitor în cer. Chiar în prima parte a activității Sale pământești, vreme de cumplită smerenie, de lacrimi și de suferință negrăită, Hristos și-a arătat puterea Dumnezeirii Lui prin minunile făcute asupra forțelor naturii, prin vindecarea bolii și suferinței din popor, prin învierea a trei persoane care muriseră, ca să nu mai vorbim de propria lui Înviere din morți, la Înălțarea la ceruri cu trupul său omenesc. Așa cum nu se poate separa lumina de soare, tot astfel nu se poate lăsa al istoriei de Hristos al gloriei, Dumnezeu de om. Hristos este Pantocrator după învățătura Bisericii primare.

Iar legătura dintre aceste două calități ale lui Hristos, de Creator și Mântuitor, o scoate în evidență Sfântul Apostol Pavel când spunea că prin sângele Lui a împăcat cele de pe pământ și cele din ceruri, așa cum s-a văzut mai sus, adică opera de răscumpărare înfăptuită de Hristos are dimensiuni cosmice tocmai fiindcă nu este Mântuitorul fără să fie Ziditorul a toate lucrurile din univers, cele de pe pământ și cel din cer. Și tot din această cauză este Capul Bisericii ca Trup al Său, astfel că mântuirea să se adreseze deopotrivă omului și cosmosului, adică omului și mediului lui natural. Acum devine limpede motivul pentru care nimeni altcineva dintre oameni nu mai poate intra în concurență cu Hristos. N-am auzit de o altă religie în care Mântuitorul să fie și Ziditorul lumii, astfel încât opera lui de răscumpărare să dobândească, ca în cazul lui Hristos semnificația de a doua creare a lumii, iar în acord cu vechea tradiție a Bisericii putem vorbi de Hristos cosmic.

Interesant este faptul că această dimensiune universală sau cosmică a Mântuirii înfăptuită de Hristos, în calitatea sa de creator al lumii a fost scoasă în evidență în mod cu totul remarcabil, la adunarea Consiliului Ecumenic de la New-Delhi, în 1961, de teologul lutheran Joseph Sittler, în termeni neașteptați: Pornind de la Coloseni 1, 15-20, el afirma că *"doctrina răscumpărării nu are sens decât în orbita mai vastă a doctrinei creației. Omul nu poate fi mântuit decât în relații organice cu aproapele, în raporturi preventivoare cu natura, sora lui"*. Luând ca îndreptar al său pe Sfântul Irineu de Lyon, Sittler spune că *"trebuie afirmată mântuirea cosmică nu ca opusă mântuirii personale, ci ca implicată în aceasta. Natura nu e un factor indiferent la drama răscumpărării personale. Ea sau trebuie condamnată ca rea, sau trebuie să intre în raza de acțiune și de intervenție a lui Dumnezeu"*. Este posibil să se elaboreze o teologie destul de universală pentru a

afirma puterea răscumpărătoare care înglobează istoria? După părerea lui Sittler, aceasta este misiunea principală a teologiei din epoca noastră. *"Căci problema care a călăuzit Biserica la început, cum ne-o amintește textul nostru (Coloseni 1, 15-20), adică cea de a formula o hristologie de amplitudine, este o problemă care rămâne și apasă asupra noastră, cu caracter de extremă urgență. E necesar să se evidențieze că natura, ca și istoria este teatrul grației și câmpul răscumpărării"*⁴.

Mai departe el ține să adauge următoarele: *"N-avem în tot cazul o hristologie de amplitudine de așa fel, ca să exercite o forță suficient de eficace asupra gândirii curente, o hristologie curajoasă penetrantă, care să proclame puternic valoarea vieții. Exaltarea teologică a hristologiei universale este încă, în cea mai mare parte a timpului, zăvorâtă în inima și în memoria cea mai secretă a Bisericii. Puterea ei virtuală așteaptă să fie eliberată în teologia kerygmatică, morală liturgică și sacramentală. Doxologia pe care o aducem azi lui Hristos e statică, fără eficiență asupra vieții"*⁵. Iar în memoria Bisericii există texte ca acesta: *"Căci Hristos fiind mai presus de toate, ca Unul ce le-a făcut pe toate la început din cele ce nu sunt, era firesc ca numai El să aibă putere să creeze din nou toate și să pătimească și să fie pentru toți Sol vrednic lângă Tatăl"*.

Considerațiile teologice ale lui Sittler aveau să fie confirmate în mod imprevizibil, 30 de ani mai târziu, de rapoartele Adunării generale ale consiliului Ecumenic al Bisericilor care s-a ținut de această dată la Canberra (1991). Ca și Sittler, această Adunare ia poziție împotriva unei gândiri dualiste care, opus creației lui Dumnezeu, și-a încurajat exploatarea nemiloasă a naturii de către om. *"Gândirea dualistă, spune raportul Adunării în cauză, care, separă spiritul de materie, a dat naștere la structuri și scheme de dominație care au favorizat dominație care au favorizat dominația și exploatarea naturii de către om". "Teologia tradițională a întărit structurile de opresiune fundamentate pe dualisme care nu au nimic comun cu Biblia și au acreditat ideea că toată creația materială este fără valoare, rea și fără relație cu Dumnezeu. Tot ea a mai contribuit și la separarea sufletului de trup și a omului de natură. Ea a plasat ființa umană deasupra naturii și a căutat să justifice folosința curentă de tehnologie pentru a stăpâni și domina natura fără să ia în considerație consecințele destructive care rezultă de aici. Această teologie a confundat transcendența lui Dumnezeu cu absența lui Dumnezeu din creație"*⁶.

Împotriva acestei tendințe, Adunarea de la Canberra afirmă cu toată intensitatea prezența Duhului în creație, în lumina Sfintei Treimi. *"Taina infinită a universului, se spune în unul dintre rapoarte, creația întregă și planeta pe care trăim, manifestă slava și iubirea lui Dumnezeu pentru lumea văzută și în sânul ei revine răspunderea de slujitori, intendenți, preoți ai credinței și împreună lucrători ai lui Dumnezeu. Această responsabilitate nu interzice să uităm că lumea aparține lui Dumnezeu și că în lumina duhului, care însuși energie întregii creații, există o interdependență fundamentală între ființele umane și restul naturii"*⁷. Am insistat asupra acestor texte, fiindcă ele conțin idei care au jucat un rol important în teologia europeană. Ne spune acest lucru, cum nu se poate mai clar, Jurgen Moltmann, atunci când afirmă că Joseph Sittler, despre care am amintit mai sus, nu s-a mulțumit să vorbească numai despre unitatea Bisericii ci și despre unitatea lumii, bazându-se în tot ce a spus pe textul din Coloseni I, 15-20, în care Hristos este înfățișat ca temelie a tuturor lucrurilor și unde toate lucrurile au acces la mântuirea cosmică înfăptuită în persoana lui Hristos. Care este motivul, se întreabă Sittler, pentru care Apostolul Pavel în Coloseni și Efeseni extinde vocabularul său atât de radical la dimensiunea cosmică a mântuirii? La aceasta Sittler răspunde arătând că eroarea fundamentală a Colosenilor a fost aceea de a considera că există tronuri, stăpâniri puteri, în afară de Hristos, care trebuie respectate și abordate. Împotriva acestei viziuni

dualistice a lumii, într-o lume rea și una bună, Pavel poropovăduiește că orice lucru se cere după Dumnezeu și are o relație cu Hristos. Doctrina răscumpărării depășește acest dualism numai dacă se mișcă în sfera largă a creației.

Pe acest temei, Sittler a ajuns la concluzia că dualismul dintre natură și grație constituie un obstacol în calea viziunii cosmice a lui Hristos, așa cum se desprinde din Epistola către Coloseni. De aceea, el se întoarce la Irineu (sec. II), ca să poată uni astfel natura cu grația într-o viziune universală a recapitulării tuturor lucrurilor în Hristos. Separația dintre natură și grație i-a permis omului ieși din epoca iluministă să pună stăpânire pe natură, să o secularizeze și să o exploateze nemilos, fiindcă grația a ignorat acest sector sau chiar l-a respins. Sfera grației s-a diminuat în măsura în care a sporit dominația omului autonom asupra naturii, considerând-o ca propria lui proprietate. Trăim într-o lume în care Hristos și haosul par să se întâlnească și noi trebuie să întâmpinăm amenințarea la adresa natuii cu o hristologie a naturii în care puterea răscumpărării nu se oprește doar la inima omului și la cea a moralității lui, ci se extinde la întreaga natură. Natura este scena grației și sfera răscumpărării tot atât de mult ca și istoria⁸.

Dar și din rândul teologilor catolici au început să apară studii importante în care se pune în evidență, mai mult decât oricând, acest lucru. Unul dintre ei spune că *“doctrina învierii ar fi trebuit să oblige pe toți creștini să implice corpul uman în opera răscumpărării. Cu toate acestea, din cauza dihotomiei dintre natură și grație, cea mai mare parte dintre ei au evitat să asocieze universul fizic la Actul răscumpărător al lui Hristos. În realitate, însă potrivit Epistolei către Coloseni, creația și răscumpărarea sunt unite amândouă în primația lui Hristos. Există un singur mijlocitor al creației și răscumpărării. Creația și răscumpărarea sunt intim și necesar legate prin acțiunea lui Hristos cosmic. Întreaga creație, adică umanitatea, pământul cu tot ce conține el și negânditele hotare ale cosmosului infinit sunt incluse toate în planul creator și răscumpărător al lui Dumnezeu, prin viața, moartea și învierea iubitului său Fiș, Iisus Hristos, Domnul nostru, Creator și Răscumpărător. Suntem în luptă cu forțele care dirijează sistemele noastre economice, științifice, sociale, filosofice și teologice și care forțe se manifestă în mod orbește și irațional când este vorba de pământ și natură, adică de mama hrănitore a întregii umanități, a întregii vieți și culturi. Credem că doar imaginea lui Hristos cosmologic ne va ajuta să redescoperim totalitatea pământului, a cosmosului creat în El și prin El. Poate că așa vom ajunge să îmbrățișăm și noi cu brațele noastre întinse către Hristos, pe lemnul Crucii. O îmbrățișare cosmică, o iubire cosmică universală prin Hristos cosmic”*⁹. În întreaga teologie creștină există astăzi tendința de a se întoarce la învățătura Bisericii primare, cum spunea Joseph Sittler, pentru a pune în evidență calitatea lui Hristos ca Ziditor și Mântuitor în Treime în chip nedespărțit, și să depășească astfel interpretările reduționiste ale persoanei Sale.

Modul concret și practic al reconcilierii și renașterii în Hristos îl constituie mărturia noastră comună care poate îmbrăca forme diferite. Ea se poate manifesta mai întâi prin rugăciunea comună în jurul lui Hristos. Mântuitorul a spus că acolo unde vor fi adunați doi sau trei în numele Lui va fi și El, fiindcă Hristos nu este niciodată singur, ci există totdeauna în comuniunea de iubire a Tatălui cu Fiul, în Duhul Sfânt, în comuniunea de iubire a Sfintei Treimi. Prin rugăciunea noastră comună în Hristos ne așezăm sub razele iubirii mai presus de fire a Sfintei Treimi, adâncim comuniunea spirituală dintre noi ca să putem astfel depăși barierele care ne despart. Valoarea rugăciunii comune are o valoare inestimabilă pentru ecumenismul local, ca și pentru cel general, și ea trebuie să aibă loc atât în săptămâna unității creștine, dar și în alte ocazii cum ar fi Cincizecimea, pentru a dezvolta comuniunea spirituală dintre noi.

Mărturia noastră comună poate lua și chipul dialogului dintre teologii diferitelor Biserici creștine din țară, cum se întâmplă la această conferință interteologică, pentru a discuta și pregăti împreună teme ale unor reuniuni ecumenice mondiale sau europene. Aceste teme au un caracter general și sunt valabile pentru toți creștinii, dar ele pot fi aprofundate și îmbogățite în perspectiva contextului local, contribuind astfel la îmbogățirea reciprocă a tuturor. Dar tot în cadrul conferințelor interteologice poate fi abordată și o altă problemă care revine cu tot mai multă insistență în ultima vreme pe arena europeană, cea a complimentarității dintre creștinismul apusean și cel răsăritean. Tema dobândește o importanță considerabilă mai ales acum când țările din estul Europei se găsesc antrenate în procesul integrării europene, fiindcă pe această cale unitatea europeană spre care se tinde va fi nu numai o unitate economică sau politică, ci și o unitate spirituală. Dacă creștinismul apusean are nevoie de valorile spirituale ale Răsăritului, creștinismul răsăritean are nevoie de valorile etice ale Apusului. Avem deci o temă care ar putea fi abordată cu mult interes pentru toată lumea (...).

O altă temă, deosebit de importantă, o poate constitui dialogul dintre teologie și cultură, în general, și cel dintre teologie și știință, în special. Din momentul în care știința a pătruns în lumea microcosmosului a descoperit că lumea mare, macrocosmosul se întemeiază pe relații particulare nevăzute. Pe această cale, știința care a debutat printr-un conflict cu religia a început să bată la porțile transcendenței și să se reconcilieze cu religia. Dar problema cea mai importantă pe care cultura contemporană o opune în fața întregii lumi creștine este problema secularizării. Într-un discurs prezentat la UNESCO, Cardinalul Poupard spunea următoarele: *"Pentru prima dată în istoria omenirii, secularizarea din societățile noastre europene contestă legitimarea religioasă a lumii în care trăim și nu pentru câțiva intelectuali izolați, ci pentru mase largi ale societății"*¹⁰. Este vorba de un fenomen care a început să se confrunte și societatea românească cu tot mai multă virulență și care trebuie tratat din partea noastră cu toată atenția.

Societatea cu problemele ei trebuie să stea în centrul atenției noastre. Putem analiza din punct de vedere etic și spiritual anumite fenomene sociale, cum ar fi violența corupția sau prozelitismul și să promovăm în locul lor dreptatea socială, ecumenismul și toleranța, scoțând în evidență punctul nostru de vedere prin comunicate sau declarații ca expresie a mărturiei noastre comune. La toate acestea se pot adăuga și alte preocupări care să ne dea posibilitatea să devenim credibili prin împreuna noastră lucrare.

Dar consider că este deosebit de important să subliniez faptul că mărturia noastră comună își va atinge scopurile ei principale, reconcilierea și diaconia, doar în măsura în care se va realiza prin lumina și iubirea lui Hristos cosmic, pentru trei motive principale. Mai întâi, Hristos, Creator și Răscumpărător, ne ferește să închidem persoana Lui în formule înguste și ne scoate pe toți în câmpul larg al reconcilierii și al mărturiei comune în favoarea omului și societății. Apoi, după cum s-a văzut, dimensiunea cosmică a a mântuirii implică o schimbare a atitudinii noastre față de natură, ne obligă să devenim responsabili față de ea înaintea lui Dumnezeu și lucrăm cu ajutorul duhului în Hristos atât la transfigurarea ei spirituală cât și la protecția ei etică. La acestea trebuie să mai adăugăm că lumea în care trăim este confruntată de probleme atât de grave și atât de complexe încât numai sprijinindu-ne pe puterea cosmică a lui Hristos, împreună vom reuși să facem față sfidării pe care ne-o aruncă în fața secularizarea așa cum s-a arătat.

Datorită dimensiunii cosmice a mântuirii, adusă de Hristos, pe care a pus-o în evidență cu atâta strălucire Sfântul Apostol Pavel, a convertit la creștinism lumea antică dominată de panteism sacralizat. Tot prin

această dimensiune cosmică a mântuirii în Hristos vom putea și noi astăzi să evanghelizăm o lume dominată de antropocentrism sacralizat.

Iată astfel tot atâtea rațiuni pentru care credința noastră în Hristos ca și Creator și Răscumpărător al întregului cosmos, credința noastră în Hristos cosmic, lăudat și adorat cu Tatăl și Duhul Sfânt, ne va ajuta să pășim pe calea reconcilierii noastre și pe calea renașterii spirituale și morale prin mărturia noastră comună dată cu puterea Treimii mai presus de fire. Doar astfel vom ajunge să descoperim o hristologie de amplitudine, o hristologie curajoasă și penetrantă, cum spunea Joseph Sitter, capabilă să exercite o influență salutară asupra gândirii actuale și să proclame puternic valoarea vieții, căci Hristos a venit ca lumea să aibă viață și cât mai multă viață

Note bibliografice

1. Robert Mc. Afee Vrown, *Qui est-ce Jesus-Christ qui libère et unit*, în "Briser les barrières" nov. 1975, IIXC France, Paris, 1976, p. 7
2. *Ibidem*, p. 146.
3. *Ibidem*, p. 142.
4. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Raportul adunării generale a CEB de la Nairobi*, Comentariu în, "Orthodoxis", 1976, nr. 3, p. 559.
5. *Ibidem*, p. 560.
6. Septième asssemblée de Camberra, Raport Section I, *Esprit, source de vie, garde Ta création*, COE, Genève, 1992, p. 4.
7. Pr. Prof. d Stăniloae, *Op. cit.*, p. 557.
8. *Ibidem*, p. 558.
9. J.M. Carthy, *Le Christ cosmique et l'âge de l'écologie*, "Nouvelle Revue Théologique, Tome 116, nr. 41 (Jan.-Févr.) 1994, p. 42, 46.
10. Carl Paul Poupard, *Foi et culture dans les mutations de notre temps*, documentation Catholique, nr. 2112, 1995, p. 263.

Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu

LOCURI SFINTE DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

BISERICA "STAVROPOLEOS" DIN BUCUREȘTI

Domniile fanariote care au urmat martiriului lui Constantin Vodă Brâncoveanu, au adus, pe lângă amărăciunea aservirii politice și a secătuirii economice, și câteva influențe benefice pentru cultura bisericească autohtonă, căci elementele culturii clasice și neogrecești s-au împletit creator cu fondul creației medievale, rezultând o fizionomie specifică pentru fenomenul cultural românesc.

Un rod al acestei fericite îngemănări de culturi este și sfânta biserică "Stavropoleos", construită în anul 1724 de către ieromonahul grec Ioanichie, egumen al mănăstirii Ghiorma-Banul, metoh al arhiepiscopiei Pogoniana (Epir). Ioanichie ridicase mai întâi în mahalaua grecilor un han cu etaj (în cuprinsul cărui se afla și un paraclis cu hramul Sf. Haralambie), biserica fiind zidită ulterior pe un teren dăruit de boierul Grigorie Greceanu și reprezentând, încă de la început, centrul unui însemnat ansamblu mănăstiresc. În 1726, Ioanichie a fost ales mitropolit al Stavropolei și, de acum înainte, mănăstirea ctitorită de el s-a numit Stavropoleos, adică "Cetatea Crucii".

Pentru a da mănăstirii Stavropoleos demnitatea unei reședințe mitropolitane, Ioanichie a mărit, în 1729, dimensiunile bisericii, adăugându-i absidele laterale, pridvorul și lărgind altarul, desăvârșind astfel un monument, "operă de supremă armonie", cum avea să o califice N. Iorga.

Dar biserica nu e doar monument, ci, mai cu seamă, extensia comunitară a trupului îndumnezeit al lui Hristos, comuniune de persoane în duhul iubirii intratreimice, fără de care orice gest uman, fie el și creator, conduce spre separație și egocentrism și nu spre unitatea al cărei suprem izvor e Sfânta Treime. "Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt și Eu, în mijlocul lor" (Matei, 18,20), spune Mântuitorul, și comunitatea de la biserica Stavropoleos (biserica purtând hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil) este cu adevărat o parte din trupul Său. Astăzi, comunitatea e păstorită cu braț sigur și cu inimă veghetoare de părintele Iustin Marchiș.

Fost stareț la mănăstirea Cheia, părintele Iustin a adus cu sine în lumea bulversată și versatilă a Capitalei ceva din râvna, ardoarea și austeritatea vieții monahale, nădăjduind în taină să reînvie aici, în acest locaș, mănăstiresc la origine, flacăra vieții consacrată lui Hristos.

Sever cu jumătățile de măsură ale sufletelor căldicele în credință, el este un păstor blând și un părinte iubitor cu cei însetați de dreptatea dumnezeiască. Astfel, încă de la începutul slujirii sale aici (nov.1991), nu a făcut compromisuri cu gusturile credincioșilor, ci a împodobit casa lui Dumnezeu după rânduiele canonice, dar consultând și specialiști în domeniul artei medievale românești, biserica înfățișându-se astăzi simplă, esențializată. A recuperat, de asemenea, vechile odoare ale bisericii, care

au fost restaurate și utilizate din nou în serviciul divin. De altfel, întreaga viață liturgică și comunitară este normată după canoanele Sfinților Părinți, părintele răsădind în mijlocul Capitalei dreapta slujire, de la aspectele ei cele mai exterioare, cum ar fi interdicția de a îngenuchia duminica la Sfânta Liturghie, până la cele mai duhovnicești, cum este rugăciunea arzătoare. Credincioșii au astfel posibilitatea de a-și rectifica viața cotidiană după poruncile divine, ca umare a unui contact ritmic cu cele duhovnicești: posturile sunt ținute complet, spovedaniile sunt lungi și împărțășirile dese; în biserică se săvârșesc multe cununii, botezuri (uneori sunt și adulți convertiți tardiv la creștinism). În puține biserici din București liturghia are un asemenea ritm, coerență și concentrare, care pregătesc și purifică sufletele pentru a intra în jertfa euharistică.

Dar ceea ce face din biserica Stavropoleos un loc unic în mediul eclesastic al Capitalei este *muzica psaltică*, susținută în toată splendoarea ei grație și darului de excepție cu care sunt binecuvântați cei doi cântăreți, Gabriel și Marian, străluciți elevi ai profesorului craiovean Alexie Buzera, în prezent studenți ai Facultății de Teologie și ai Conservatorului din București (la pangarul bisericii se poate procura o casetă audio cu cântările vecerniei în interpretarea stranei de la Stavropoleos). Când am participat pentru prima oară la această "liturghie pe muntele Tabor", am simțit fiorii a ceea ce Părinții numesc *despătimirea*, care, deși instantanee și nefixată, rămâne totuși efectivă în clipă prin entuziasmul ce însoțește contemplarea unei fețe a frumuseții divine, astfel încât puteam striga precum Petru: "Doamne, bine este nouă să fim aici".

Introducerea armoniei în cântările liturgice, operată în sec. al XIX-lea în Biserica Rusă, care a pătruns treptat și la noi, a produs însă o înstrăinare a cântului de funcția primordială a artei sacre, care e aceea de a deveni *incantație*; muzica bizantină este depozitara acestei tehnici a incantației, scară întru Împărăție. Că la biserica Stavropoleos se petrece realmente trăirea în Împărăție o dovedește mulțimea de credincioși ce vin aici pentru a aduce jertfa comună; majoritatea sunt tineri intelectuali, artiști plastici, literați, actori, studenți, și doar în mică măsură oameni în vârstă, cum ne-am obișnuit să vedem prin biserici. "Pentru că acolo unde o flacără este așezată în sfeșnic, sunt mulți care se adună în lumina ei", obișnuiește părintele Iustin să spună, povestind cum tinerii încep a vizita sfânta biserică din curiozitate și cum sunt "răpiți" apoi, devenind liturghisitori.

Ocaziile acestei participări sunt datorate cu generozitate de părintele, a cărui grijă principală este reactivarea vieții liturgice în comuniune, coordonată fundamentală a vieții duhovnicești. Astfel, se oficiază după tipicul îndătinat Sfânta Liturghie în duminici și sărbători, vecernia — miercuri, vineri și sâmbătă seara, iar sâmbăta dimineața se săvârșește pomenirea celor adormiți. Este în buna tradiție a bisericii ca, răspunzând evlaviei credincioșilor, locașul lui Dumnezeu să fie deschis de dimineața până seara, astfel încât tot omul împovărat și rănit de grijile zilei să poată veni pentru a se împărțăși de prezența vie și caldă a lui Hristos. Un alt obicei al locului este ca miercuri seara să se săvârșească acatistul, urmat de cuvântul părintelui.

Setea de adevăr îi îndeamnă pe tinerii răniți de dorul dumnezeiesc ca, sub oblăduirea păstorului lor, să se strângă în fiecare marți seara într-un seminar, care are drept piatră unghiulară "darul discernământului", al dreptei socotințe, atât de necesar în lupta contra "prințului acestei lumi". Iată câteva din cele mai grăitoare teme care au fost deja discutate: Biserica și societate, Locul tinerilor în Biserica, Adevăr și rugăciune, Mișcări neoprotestante, Despre praznicele împărătești, etc.

Uneori, dezbaterile sunt binecuvântate prin prezența unor preoți și teologi de seamă, ca, de exemplu, părintele Ion Bria, care, cu nostalgie și-a amintit de anii studenției, când cucernicia sa a fost cântăreț la strana bisericii Stavropoleos.

Dar, după cum spun Părinții Bisericii, dorul de frumusețea dumnezeiască e nedespărțit de dorul binelui suprem și, în consecință, de dorința de a-l împărtăși fraților și surorilor aflați în suferință și care așteaptă fapta noastră bună, reflectare a iubirii de Dumnezeu. Dragostea de om (filantropia) rămâne o noțiune uscată dacă nu se manifestă în compasiune, com-pătimire cu străinul gol, fără hrană ori căzut între tâlhari. În comunitatea bisericii Stavropoleos, actul de caritate se face după îndemnul Mântuitorului, în modul cel mai firesc și discret posibil, acoperind virtutea ("să nu știe stânga ce face dreapta"): oamenii aduc la biserică alimente, medicamente, haine, care de aici ajung la casele de copii, azile de bătrâni sau familii nevoiașe din parohie. Și pentru că Domnul ne îndeamnă să dăm milostenie cele din lăuntru nostru (fapta bună are aspect calitativ, nu cantitativ) și ne învață că "nu numai cu pâine va trăi omul", celor singuri și neputincioși li se dăruiește și merindea sufletului: cuvântul lui Dumnezeu. Tineri iuimoși merg pe la casele bătrânilor și bolnavilor pentru a le citi Sfânta Scriptură, și tot dintre ei sunt unii care predau noțiuni elementare de religie creștină în casele de copii. Mai mult, acești "pui de cuc" sunt învățați cu iubirea lui Dumnezeu, fiind aduși frecvent la Sfânta Liturghie, și cu atmosfera iubirii creștine, împărtășindu-se de ospitalitatea unor familii de credincioși. Iată, deci, că și o parohie ortodoxă poate să fie vie, viguroasă și practică, fără ca activismul social să precumpănească față de viața liturgică, inima credinței.

Duhul autentic tradițional al Ortodoxiei atrage nu numai credincioși din diferite colțuri ale țării, ci și ortodocși de alt neam (dintre care unii slujesc alături de noi la Sfânta Liturghie, cum este cazul lui Ianis Plemenos, doctorand în muzică bizantină), credincioși catolici sau de alte confesiuni creștine, care vin aici absorbiți de tăria harului sălășluit în puritatea și armonia gestului liturgic. S-au petrecut la Stavropoleos și minuni, căci nu poate fi socotită altfel convertirea la Ortodoxie, în acest zbuciumat sfârșit de mileniu, a unora din cei rătăciți.

Deși părintele Iustin pune în toată slujirea sa un accent pe viața duhovnicească, este, în același timp, și un bun gospodar, îngrijindu-se și de restaurarea acestui prețios monument eclesiastic. Astfel, s-au întocmit deja devizele pentru repararea clădirilor anexe și restaurarea picturii din biserică, pentru ca, în curând, să fie posibil ca și ochiul să cânte.

Și pentru că ucenici suntem, unii altora slujind, am rugat pe părintele să ne dea un cuvânt de întărire. Iată ce ne-a transmis:

"Noi, preoții, trebuie să ne silim să răspundem nu numai nevoilor credincioșilor, ci și exigențelor lor. Căci, unde arde o flacără, se adună și alții pentru a se bucura de lumina ei. Tot ce s-a împlinit în această biserică a fost cu voia și prin lucrarea providenței lui Dumnezeu, căci turma crește și sporește împreună cu păstorul ei. Iar poarta intrării în comuniunea cu Dumnezeu și cu frații este pocăința însoțită de spovedanie.

Sfânta noastră ortodoxie poate juca un rol capital în vindecarea societății românești, dar reînnoirea și intrarea pe calea mântuirii se poate produce numai prin Biserică și în biserică".

Daniel Paltin

Facultatea de Teologie Ortodoxă București

PERSONALITĂȚI ALE TEOLOGIEI ȘI SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI

PROFESORUL TEODOR M. POPESCU (1893-1973)

Capacitate intelectuală de excepție, eruditul profesor Teodor M. Popescu face parte din galeria de aur a marilor dascăli și oameni de cultură din Biserica Ortodoxă Română.

Fără a ne propune să facem un studiu monografic despre viața și activitatea marelui profesor, rândurile de mai jos se vor a fi umile dar sincere mărturisiri, izvorâte dintr-un sentiment de deosebită prețuire și permanentă recunoștință din partea unui fost ucenic din ultimii ani de activitate didactică universitară ai ilustrului său magistru. Ele sunt un fel de retrospectivă memorială despre marele profesor. Vom puncta în aceste rânduri de evocare câteva dintre datele biografice și trăsăturile fundamentale ale personalității și activității didactice și publicistice ale marelui cărturar teolog.

Cel ce avea să devină și apoi să rămână *inegalatul istoric, profesor și teolog ortodox Teodor M. Popescu* s-a născut pe plaiuri dâmbovițene, în comuna Conțești, satul Boteni, la 9 iunie 1893, dintr-o familie de țărani, împovărată cu mulți copii. Și-a început învățătura de carte mai întâi în satul său natal, ca eminent elev de școală primară, după absolvirea căreia a urmat cursurile Seminarului Central din București, între anii 1905-1913, promovând de fiecare dată clasa ca premiant întâi. După obținerea diplomei de seminar teologic, și-a continuat studiile la Facultatea de teologie a Universității din București, remarcându-se ca un student excepțional. În 1919 a obținut, ca șef de promoție, diploma de licență în teologie. De menționat și faptul că între anii 1916-1918 a participat la Războiul pentru întregirea neamului românesc, cu gradul de sublocotenent.

După război, tânărul licențiat în teologie și-a desăvârșit studiile universitare, plecând ca bursier la Facultatea de teologie ortodoxă din Atena, în vederea pregătirii doctoratului, titlu pe care l-a obținut în anul 1922, cu teza: *Cauzele persecuțiilor din punct de vedere istoric și psihologic*, scrisă în limba neogreacă. În această vreme, pentru aproape un an de zile, între 1 octombrie 1921 și 1 septembrie 1922, tânărul teolog român a îndeplinit și funcția de "cancelar interpret" al Legației Române din Atena.

După obținerea doctoratului în Grecia, Teodor M. Popescu a urmat cursuri de specializare în *Istoria bisericească universală* la Facultatea de litere și filozofie a Universității din Leipzig — Germania, iar în anii 1922-1923, și, în continuare, între anii 1923-1925, la Facultatea de teologie protestantă din Paris, la Institutul catolic de aici și la École pratique des hautes études de la Sorbona. În tot acest răstimp și-a desăvârșit cunoștințele de limbi clasice și și-a însușit temeinic mai multe limbi străine moderne.

Întors în țară, la 1 decembrie 1925, Teodor M. Popescu își începe cariera didactică, mai întâi ca profesor de științe religioase la Seminarul central din București, apoi, de la

1 noiembrie 1926 și până în decembrie 1927, funcționează ca profesor de Istorie bisericească la nou-înființata Facultate de teologie din Chișinău.

La 1 aprilie 1927, în urma unui strălucit examen de concurs pentru catedra rămasă vacantă, este numit profesor de Istorie bisericească universală la Facultatea de teologie din București. Și-a inaugurat lungă și prestigioasă sa activitate universitară bucureșteană prin celebra disertație *Rolul istoriei în înțelegerea Creștinismului*. Onorează învățământul teologic universitar din București în cele două faze ale organizării sale — facultatea de teologie, până în 1948, și Institutul teologic universitar, până în primăvara anului 1959.

Făcând adevărată epocă în teologia românească prin serioasa sa pregătire științifică-didactică și prin remarcabila sa activitate publicistică de specialitate, eruditul profesor avea să suplinească între anii 1928-1938 și catedra de Patrologie și Istoria dogmelor, iar în anul universitar 1947-1948 și pe cea de Istoria Bisericii Române. Între 6 septembrie 1942 și 14 octombrie 1944, marele profesor a îndeplinit și funcția de decan al facultății de teologie din București. În această calitate a participat, din însărcinare oficială, la Katyń, în Polonia, unde avea să constate ororile comise de autoritățile militare comuniste sovietice, din ordinul lui Stalin, împotriva mai multor mii de ofițeri polonezi. Tot în această vreme avea să publice incriminatoarele articole *De la Nero la Stalin și Anticreștinismul comunist*.

În primăvara anului 1959, activitatea universitară a profesorului Teodor M. Popescu este întreruptă brusc, ca urmare a ridicării și arestării sale de către organele securității comuniste românești. Învinuit de "activitate intensă împotriva clasei muncitoare și a mișcării revoluționare" și de "uneltire contra ordinii sociale", savantul profesor este condamnat la "cincisprezece ani de detenție grea și confiscarea averii". Este purtat prin mai multe închisori, cea mai lungă detenție fiind la Aiud.

După întoarcerea lui din detenție, în 1964, profesorul Teodor M. Popescu n-a mai revenit la catedră. I s-a permis să lucreze însă în cadrul Institutului biblic și de misiune al Bisericii Ortodoxe Române, încredinșându-i-se diortosirea cărților de cult. Câtva timp a ținut și un curs liber și gratuit de limba greacă modernă și de limba germană studenților teologi ce urmau a merge ca bursieri la studii peste hotare.

Suferințele fizice, intelectuale și morale la care fusese supus în anii de detenție, — suferințe manifestate în ultima vreme prin momente de pierdere a memoriei, această facultate intelectuală care la dânsul era altădată un extraordinar tezaur de cunoștințe, o adevărată enciclopedie! —, îi slăbeau pe zi ce trecea rezistența trupească, grăbindu-i sfârșitul.

Într-adevăr, la 4 aprilie 1973, cel ce fusese marele profesor și teolog Teodor M. Popescu, "titanul teologiei românești", cum pe bună dreptate i se spunea cu admirație, ieșea din această viață. Era o frumoasă după-amiază de primăvară.

Corpul neînsuflit i-a fost depus în biserica "Sfânta Ecaterina", paraclisul Institutului teologic. Înhumarea a avut loc în ziua de 7 aprilie 1973, în cimitirul "Sfânta Vineri" din București, în prezența soției, rudelor, corpului didactic, studenților, a numeroși preoți și foști studenți. Slujba de înmormântare a fost oficiată de un sobor alcătuit din cadre didactice și alți clerici, în frunte cu P.S. Episcop Antim Târgovișteanul pe atunci vicar patriarhal, iar mai apoi arhiepiscop al Tomisului și Dunării de Jos. Despre viața, activitatea și personalitatea marelui dispărut au rostit cuvinte de dureroasă despărțire mai mulți vorbitori, printre care și Pr. prof. Ioan Rămureanu, ucenic și apoi succesor la catedră al profesorului Teodor M. Popescu.

Activitatea cărturărească a ilustrului profesor s-a desfășurat pe mai multe planuri simultan: la catedră, la orele de curs cu studenții și doctoranzi, la cursurile de îndrumare

misionară și pastorală cu preoții și ca remarcabil publicist, printr-o serie de articole și studii tipărite în revistele bisericești.

Ceea ce caracteriza activitatea didactică a marelui istoric bisericesc erau conștiințiozitatea, exigența, devotamentul și misiunea de adevărat apostol cu care își îndeplinea această misiune.

Pentru studenți, o consecință firească a acestor coordonate ale activității sale didactice era că profesorul Teodor M. Popescu apărea ca un om foarte pretențios la examene. Și așa era! Totdeauna își ținea cu deosebită competență și meticulozitate prelegerile. De aceea pretindea studenților să cunoască bine materia predată, să și-o însușească temeinic. Aceasta făcea ca examenele de Istorie bisericească universală să fie pentru mulți dintre ei destul de dificile. Nu te puteai prezenta la aceste examene cu jumătăți de cunoștințe sau cu improvizatii. Exigența lui nu trebuie interpretată însă ca absurditate sau cu rea voință, ori ca atitudine de anchetator față de un vinovat. În viziunea marelui profesor, logica și scopul examenului erau acestea: studenții trebuiau să-și dea cei dintâi seama că materia predată de profesor — și cantitativ, și calitativ — era pentru ei o datorie prioritară; ea trebuia învățată, însușită temeinic, iar profesorul, prin acțiunea de examinare, de verificare, să poată să constate, la rândul său, din răspunsurile celor examinați, că aceștia și-au însușit-o într-adevăr și, în consecință, notele pe care le obțineau în urma examinării reflectau acest lucru. Notarea celor examinați — scris sau oral — purta totdeauna girul obiectivității.

*

Ca unul ce i-am fost ucenic apropiat — specializarea mea la doctorat fiind *Istoria bisericească universală* —, îmi dădeam seama și atunci, precum îmi dau seama și acum, după trecerea anilor, de bogăția și valoarea cunoștințelor, de însărcinarea științifică a prelegerilor sale, mai cu seamă de la doctorat, — cunoștințelor care impresionau totdeauna prin erudiție, prin metodă științifică modernă, bazată pe cercetarea critică a izvoarelor, pe largă și variată informație, pe pasiunea și căldura expunerii, — expunere care se caracteriza prin sobrietate, claritate și precizie.

Mă gândesc, când spun acestea, la cursul de *Teoria și metoda Istoriei*, predat la doctorat în prima parte a anului I, la secția istorică; sau la cursul despre *Încercările de unire*, predat în anul II, curs ocazionat de împlinirea atunci, în 1954, a nouă sute de ani de la despărțirea Bisericii creștine prin schisma de la 1054. Ca să mă refer numai la acestea.

În acest context, mă gândesc apoi cât era de exigent profesorul meu la lucrările de seminar de la doctorat, la "specialitatea principală", pe care eram obligat să le elaborez în fiecare an, lucrări care, potrivit prevederilor regulamentare, trebuiau să fie publicate pe girul profesorului de specialitate, ca o condiție prealabilă a susținerii examenelor de sfârșit de an.

*

Paralel cu activitatea didactică la catedră, profesorul Teodor M. Popescu a desfășurat, cum am spus, și o foarte bogată activitate publicistică de specialitate și de largi domenii teologice.

Deși nu a publicat volume speciale, scrisul său teologic, atât pe planul Istoriei bisericești, cât și pe alte planuri teologice, a fost răspândit cu dărmicie în revistele

bisericești, însumând mai multe mii de pagini tipărite, de dens și elevat conținut: erudite studii și articole de specialitate, substanțiale recenzii, predici, cronici și meditații religioase, dizertații festive. Unele dintre aceste materiale au fost scrise și publicate direct în limba neogreacă, altele — scrise în românește — au fost traduse și publicate și în diferite limbi străine. Pe lângă acestea, i-au rămas în manuscris zeci de predici, cele mai multe din meditațiile religioase, sau alte materiale de alt conținut, după cum unele manuscrise au dispărut cu prilejul percheziției, la arestarea sa în 1959. Menționăm, dintre materialele publicate, următoarele titluri: *Divin și uman la vechii istorici bisericești* (1924); *Denaturarea istoriei lui Origen* (1926); *Cucerirea Constantinopolului de către latini, ca mijloc de unire a Bisericilor* (1929); *Contribuții la istoria încercărilor de unire. Tratatavele de la 1337-1339* (1930); *Sentiința de excomunicare de la 16 iulie 1054 — versiunea greacă și versiunea latină* (1931); *Primit didascalii creștini* (1932); *Tratatul împăratului Justinian contra lui Origen* (1933); *Enciclica patriarhilor ortodocși de la 1848. Studiu introductiv, text și traducere* (1935); *La o sută de ani după Schismă* (1938/1939); *Cler și popor în primele trei secole* (1949); *Atitudinea Vaticanului față de Ortodoxie în ultimii 30 de ani* (1949); *Importanța Sinodului al IV-lea ecumenic* (1951); *Cinci sute de ani de la căderea Constantinopolului sub turci* (1953); *Geneza și evoluția Schismei* (1954); *Raporturile dintre ortodocși și anglicani, din secolul al XVI-lea până la anul 1920* (1958); *Problema stabilizării datei Paștilor...* (1964); *Condițiile istorice ale formării Vechilor Biserici Orientale* (1965).

La acestea trebuie adăugate cel mai mare număr de lecții din prima versiune a manualului de Istorie bisericească universală, vol. I și II pentru studenți (elaborat în 1956, în colaborare cu Pr. prof. Teodor Bodogae și prof. George Stănescu), precum și traducerea (împreună cu I. Mihălcescu) din grecește a *Noului Testament*, publicat în două ediții (1937 și 1943).

Elaborate pe baza unei cercetări și cunoașteri perfecte a izvoarelor originale grecești și latinești, precum și consultării unei bogate bibliografii de mare autoritate științifică în limbile neogreacă, germană, franceză, italiană sau engleză, în aceste studii sunt abordate unele din marile probleme sau evenimente care au frământat istoria Creștinismului ca doctrină, viață și, mai ales, instituție, de la începuturile lui până aproape de vremea noastră. Dintre aceste probleme, pe primul plan se situează Schisma de la 1045, care a dus, cum se știe, la ruperea unității Bisericii creștine, în două mari confesiuni sau Biserici: Ortodoxă și Romano-Catolică; încercările de unire și refacere a unității Bisericii creștine și, în strânsă legătură cu aceasta, raporturile conflictuale dintre Imperiul ortodox bizantin și imperiul musulman otoman, până la căderea Constantinopolului sub turci, în 1453; situația, apoi, a Bisericii Ortodoxe din fostul Imperiu bizantin, sub noua stăpânire otomană; raporturile dintre ortodocși și anglicani, ș.a.

În afară de problemele sau evenimentele de strictă istorie bisericească, pe marele profesor l-au interesat, precum se poate înțelege din titlurile respectivelor studii, și probleme din alte domenii ale teologiei, ca, de pildă, din Patrologie și istoria dogmelor, din Liturgică, ș.a. De observat faptul că unele dintre aceste studii au un caracter comemorativ, legate de "date rotunde", ca, de exemplu: o mie cinci sute de ani de la al patrulea Sinod ecumenic (451); nouă sute de ani de la Schisma cea mare (1054); cinci sute de ani de la căderea Constantinopolului sub turci (1453).

După natura temelor luate în discuție, unele dintre aceste studii au un conținut apologetic și implicit polemic, reflectând în general aspecte din vechiul conflict teologic, doctrinar, cultic și jurisdicțional dintre Ortodoxie și Catholicism, în sensul că, în ultima instanță — prin combaterea nedreptelor acuzații catolice la adresa Ortodoxiei

—, autorul lor dă cuvenitul răspuns de respingere categorică a pretențiilor de dominație universală a Bisericii Catolice și de recunoaștere generală a unicei conduceri supreme a întregii lumi creștine de către papa de la Roma, potrivit doctrinei, ridicată la rang de dogmă, a primatului papal. În asemenea situație, tonul autorului-apologet devine tăios; apologetul apasă puternic pe condei, cuvântul său se încarcă de concentrată și virulentă aciditate polemică. Este cazul, printre altele, cu articolele: *Atitudinea Vaticanului față de Ortodoxie în ultimii treizeci de ani* și *Cucerirea Constantinopolului de către latini, ca mijloc de unire a Bisericilor*.

Alte articole, precum: *Cinci sute de ani de la căderea Constantinopolului sub turci* sau *Geneza și evoluția Schismei* sunt adevărate micro-monografii, cu analize complete asupra evenimentelor respective. Autorul coboară în timp, în cauzalitatea și geneza faptelor, și urmărește progresiv dezvoltarea și desfășurarea lor, până la faza de apogeu, apoi de consumare a acestor evenimente, pentru ca, în final, să schițeze consecințele.

În altele găsim multe idei cu conținut filosofic. A se vedea, în acest sens: *Rolul istoriei în înțelegerea creștinismului* sau *Divin și uman la vechii istorici bisericești*.

În scrierile sale, istoricul — omul datelor precise și rigide — este dublat de literatul de talent. Marele profesor mânuie cu ușurință cuvântul și condeiul. Ideile și datele frământate în minte, odată elaborate și exprimate în afară prin grai sau scris, au, deopotrivă, și logică, și fluentă: de aceea, interesează, plac și captivează. El avea exprimarea, stilul său propriu, care îl individualiza puternic. La deja menționatele calități: sobrietate, claritate, precizie, accente polemice, încărcătură filosofică, am mai putea adăuga paralelismul ideatic, exprimarea antitetică, portretul — caracterizare, unde se vedește un neîntrecut artist. Iată, de pildă, cum este înfățișat marele reformator religios Martin Luther: "... personalitate uriașă, plină de contradicții interioare, clădită din extreme și exprimată în paradoxe, o mare de puteri, de impulsuri, de cunoștințe și acte trăite (...). Emotiv și sincer, simplu și vesel, binevoitor și naiv chiar în relațiile lui intime și familiale, dar tumultuos, brutal și chiar ordinar în lupta și polemicile duse nu numai cu oamenii papalității, ci și cu foștii săi colaboratori, prieteni ori țărani răsculați, sau anabapțiști exaltați..."

*

Omul încărcat cu atâta știință, strălucitul profesor și teolog Teodor M. Popescu, cel care la vremea sa trecea drept *cel mai mare istoric bisericesc din întreaga Ortodoxie contemporană*, omul plin de modestie în comportament și în ținută vestimentară, dar și de o admirabilă demnitate personală, era dublat de omul profund credincios, de *ortodoxul autentic*, de înaltă ținută spirituală și morală. Era un trăitor și practicant adevărat al învățaturii Evangheliei și al tradiției religioase: participa cu regularitate la slujbele divine, cânta la strană, citea "Apostolul", rostea "crezul" (uneori în grecește), se spovedea și se împărtășea după fiecare post. Deși n-a primit niciodată hirotonia, Teodor M. Popescu s-a manifestat toată viața ca un *adevărat preot*. A fost un "sacerdot fără odăjdii". Puțini s-au înălțat la trăirea lui religioasă! Prin comportarea sa față de Biserică, de învățătura și rânduielile ei, el era și avea să rămână un convingător și vrednic de urmat exemplu: și pentru clerici, și pentru laici, deopotrivă.

În contextul și ca efect al acestor superioare însușiri spirituale și morale, precum și ca rezultat al practicilor cultului divin în toată semnificația și puterea lui de zidire sufletească, își au originea și trebuie înțelese și apreciate numeroasele sale predici și meditații religioase rămase în manuscris.

A scris predici — pe unele le-a rostit în catedrala patriarhală, pe altele în paraclisul teologic, în biserica Sfânta Ecaterina sau în alte biserici — la diferite pericope evanghelice duminicale sau în cinstea sfinților. Pline de învățatură teologică ortodoxă, de subtilități dogmatice — de unde și caracterul unora dintre ele, cam intelectualizant — aceste predici mișcă inima prin puterea lor de comunicare. Ele sunt oglinda frământărilor, convingerilor și trăirilor interioare religioase ale unui mare creștin.

Meditațiile religioase, cu destinație de "circuit închis" pentru vremea aceea, erau adresate studenților și doctoranzilor teologi, și ele făceau parte din programa oficială de educație duhovnicească a acestora. Erau rostite de obicei seara, la început în paraclisul amenajat în incinta Institutului teologic, iar mai apoi în biserica "Sfânta Ecaterina", când aceasta a devenit paraclis al Institutului.

Au fost rostite pe durata mai multor ani, începând după 1950, până în 1958, nu cu mult timp înainte de ridicarea și întemnițarea autorului lor. Amintim dintre acestea câteva titluri: *Vrednicia slujirii preoțești*; *Gânduri despre teologie și preoție*; *Știința lui Iisus Hristos*; *Preotul, omul dragostei creștine*; *Preotul — călăuzitor spre fericire*; *Inima preotului*; *Despre necredință*; *Teologie și Evanghelie*; *Demnitatea de creștin*; *Triumful lui Iisus Hristos*; *Puterea sufletului*; *Sensul Crucii*.

Una mai interesantă și mai captivantă decât alta, aceste meditații, în fond, niște ode, niște cântări de laudă aduse preoției și slujitorilor ei, erau așteptate cu multă nerăbdare, și constituiau, după ținerea lor, clipe de mare bucurie și prilej de interesante și pasionate discuții între noi, studenții și doctoranzii. De fiecare dată ne înflăcărau, ne făceau parcă mai buni, mai hotărâți pentru Hristos, Evanghelia și Biserica Sa — în vremea când alți studenți erau îndoctrinați cu elucubrațiile ateiste ale "doctrinei științifice despre lume și viață" a lui Lenin și Stalin.

După fiecare meditație, personalitatea, spiritul și prestigiul "domnului Teodor Popescu" creșteau și se aureolau și mai mult în ochii, mintea și inima noastră, făcându-ne să exclamăm și mai încântați: "Și de data aceasta a fost formidabil! Iarăși s-a întrecut pe sine!"...

Ce bine ar fi și cât folos sufletesc ar aduce oamenilor, tinerilor de astăzi și în primul rând celor ce se pregătesc pentru preoție, tipărirea acestor predici și meditații religioase!

Am scris rândurile acestea sub forma unor crâmpie de frumoase, nostalgice și înălțătoare aduceri-aminte, având permanent în conștiința și în inima mea imaginea vie și luminoasă a "omului între oameni", care a fost — repet pentru a nu știu câta oară! — marele istoric bisericesc, teolog și creștin adevărat, profesorul Teodor M. Popescu, în fața memoriei căruia îmi plec genunchii cu smerenie și las să cadă o lacrimă de supremă recunoștință!...

Prof. ADRIAN N. POPESCU

VIATA BISERICESCA

**Mesajul Prea Fericitului Părinte Teoctist cu ocazia
Săptămânii de Rugăciune pentru Unitatea Creștină
(18-25 ianuarie 1995)**

IUBIȚI FRAȚI ÎNTRU IISUS HRISTOS, DOMNUL NOSTRU,

După cum s-a încetățenit de câțiva ani și la noi, împreună cu întreaga lume creștină, în perioada 18-25 ianuarie 1995, sărbătorim Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștină.

Rugăciunea fiecăruia în parte este un pas care ne apropie mai mult de Dumnezeu. Rugăciunea făcută împreună cu alții, care-L mărturisesc pe Hristos ca Domn și Mântuitor, aduce cu Sine, pe lângă comuniunea cu Dumnezeu, și o apropiere mai mare a noastră cu ceilalți, ca fi ai aceluiași Părinte.

Tema de rugăciune propusă pentru anul 1995, "Comuniunea în Dumnezeu – viață împreună" (Ioan 15, 1-17), vrea să accentueze tocmai această necesitate a înmulțirii eforturilor pentru a face lucrarea noastră mai eficace, în direcția regăsirii unității văzute a Bisericii lui Hristos ca, după Cuvântul Mântuitorului Iisus-Hristos, "toți să fie una" (Ioan 17, 21).

Credem și nădăjduim că Dumnezeu, prin taina iconomiei sale, a pregătit poporului Său cel binecredincios, acum, în pragul celui de al treilea mileniu, înnoirea. Înnoire ce constă în regăsirea unității și deplinătății lucrării harului în cea "una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică".

Rugând pe Bunul Dumnezeu să ne întărească în lucrarea rugăciunii noastre comune, transmitem tuturor fraților noștri întru Hristos din România dragostea și asigurarea strădaniilor Noastre pentru realizarea scopului nostru comun – preamărirea cu un singur glas a lui Dumnezeu Celui în Treime slăvit.

† **TEOCTIST,**
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ÎN DUHUL IUBIRII DE NEAM

**Primirea Excelenței Sale Alexandru Șafran, Marele Rabin al Genevei,
de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist,
la Palatul Patriarhal**

Miercuri, 29 martie a.c., Prea Fericitul Părinte TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, l-a primit pe excelența Sa ALEXANDRU ȘAFRAN, Mare Rabin al Genevei, fost șef-rabin al României până în anul 1947.

În debutul întâlnirii, Prea Fericitul Sa a ținut în mod deosebit să-l felicite pe distinsul oaspete pentru discursul rostit cu o zi înainte în Parlamentul României, în care a subliniat că românii sunt un popor tolerant, precum și ajutorul acordat evreilor de ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române în timpul celui de-al doilea război mondial.

Exceleța Sa, Alexandru Șafran, a subliniat sprijinul acordat de Patriarhul NICODIM și Mitropolitul Ardealului, NICOLAE BĂLAN, în momentele dificile pentru comunitatea evreiască din România până în anul 1944.

“Când reprezentanții Guvernului german la București, a spus exceleța Sa, au insistat pe lângă autoritățile române să orânduiască vagoanele necesare pentru a transporta în lagărele de exterminare în Polonia pe evreii din Transilvania de sud și pe cei din vechiul Regat, m-am adresat Mitropolitului Ardealului, Nicolae Bălan, cerându-i să vină la București pentru că trebuie să-i vorbesc. Nu puteam să mă duc la Sibiu pentru că eram ostatic... Înaltul prelat a răspuns chemării umilului rabin și a venit în Capitală. Convorbirea cu el a fost dramatică, zguduitoare. Duios, dar aspru, i-am spus că după moartea noastră îl voi declara în fața Judecătorului ceresc răspunzător în ce privește viața miilor de ființe evreiești din dioceza lui și osândite la o moarte atroce prin deportarea lor în Polonia... Mitropolitul s-a dus și a intervenit în favoarea celor osândiți, îndeplinind un rol covârșitor întru salvarea evreilor din Transilvania de Sud și, ipso facto, a evreilor din vechiul Regat. Evreii din Ardeal de Nord nu au avut norocul să se găsească în dioceza vajnicului Mitropolit Bălan, acest mare suflet românesc, și au fost expediați la Auschwitz”. De asemenea, Exceleța Sa a menționat bunele relații pe care le-a avut cu alți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, în calitate de membri ai Senatului României, până în anul 1945. Marele Rabin al Genevei s-a arătat interesat de modul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române, de relațiile cu statul și celelalte culte din România.

Exceleța Sa a subliniat că “poporul român datorează mult Bisericii Ortodoxe Române, care l-a ocrotit de-a lungul istoriei, fiindu-i reazim în momentele dificile”.

În încheiere, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST și-a exprimat bucuria pentru întâlnirea “cu acest slujitor al lui Dumnezeu, care a suferit mult în timpul ocupației naziste și perioada de început a comunismului, un adevărat prieten al poporului român”, și a oferit în dar distinsului oaspete *Psalmirea în versuri* a Mitropolitului Dosoftei și un album de artă și pictură bisericească din Bucovina.

Drd. Costel Stolca

DIN AGENDA DE LUCRU A ÎNTĂIȘTĂTORULUI MITROPOLIEI MUNTENIEI ȘI DOBROGEI, PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH TEOCTIST, ÎN PERIOADA 1 IANUARIE — 15 MAI 1995

- Duminică, 1 ianuarie a.c.** — a săvârșit Sf. Liturghie la Catedrala Patriarhală din București rostind cuvânt la început de An Nou;
— în prima zi a Noului An, preoțimea Capitalei a venit să-i adreseze Prea Fericirii Sale sincere urări de “La mulți ani”, însoțite de un concert de colinde și muzică religioasă, susținut de corala preoțească “Te Deum Laudamus” din București, condusă de dirijorul Valentin Gruescu.
- Marti, 3 ianuarie a.c.** — a primit pe teologul Papacioc Caliope pentru binecuvântare, înainte de plecarea la bursă în străinătate;
— a primit pe dl. Șerban Mircea, corespondentul postului de radio “Europa Liberă” și al B.B.C. la Budapesta.
- Miercuri, 4 ianuarie a.c.** — a asistat la slujba “Te Deumului” ținută la paraclisul reședinței patriarhale de către P.S. Episcop Epifanie al Buzăului cu un sobor de preoți și diaconi, cu ocazia sărbătoririi Cuviosului Teoctist. Au fost prezenți

- P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului, P.S. Episcop Calinic al Argeşului, P.S. Episcop Teofan Sinaitul, P.S. Episcop Vicenţiu Ploieştenaul, P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul, P.S. Episcop Irineu Slătineanul;
- a primit pe dl. Alexandru Grozuţă, cântăreţ de muzică populară.
- Joi, 5 ianuarie a.c.**
- a primit pe dl. Petrică Tănăsescu, de la Secretariatul de Stat pentru Culte.
- Vineri, 6 ianuarie a.c.**
- a primit pe Pr. Rădulescu V. Ioan, parohul bisericii Andronache, care a însoţit pe doamna Claude Silvie, cetăţean francez, doamna dr. Ilieşu Adriana şi dl. ing. Frăţilă Gheorghe, cetăţean francez de origine română.
- Luni, 9 ianuarie a.c.**
- a primit pe Pr. Prof. Alexie Buzera de la Seminarul Teologic din Craiova.
- Martţi, 10 ianuarie a.c.**
- a primit pe dl. Virgil Căndea, academician, Preşedintele Asociaţiei Române de Studii Sud-Est Europene, şi pe dl. Victor Crăciun, Preşedintele Ligii pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni;
- a primit pe doamna Dida Drăgan, cântăreaţă de muzică uşoară;
- a primit pe P. Cuv. Arhim. dr. Irineu Chiorbeja, stareţul Mănăstirii Neamţu.
- Joi, 12 ianuarie a.c.**
- a primit pe Înalt Prea Sfinţia Sa Dr. Ioan Robu, Arhiepiscop romano-catolic de Bucureşti.
- Vineri, 13 ianuarie a.c.**
- a primit pe P. Cuv. Sa Pr. Ilarion Lupaşcu de la Muntele Athos.
- Martţi, 17 ianuarie a.c.**
- a primit pe P.C. Pr. Popescu Nicolae, redactor la "Revista Ortodoxă" din Alba Iulia şi preşedinte al organizaţiei "Asociaţia Ortodoxă Frăţia" din Alba Iulia;
- a primit pe P.C. Pr. Popa Constantin de la parohia Troianu din Râmnicu Vâlcea, însoţit de un grup de credincioşi, membri în Consiliul Parohial, în legătură cu construirea unei noi biserici.
- Miercuri, 18 ianuarie**
- a primit pe dl. Ioan Moldoveanu, subprefect de Giurgiu, însoţit de P.S. Teodosie Sangoveanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureştilor, şi de P. Cuv. Arhim. Irineu Iuraşcu, stareţul mănăstirii Comana, care au prezentat proiecte de lucrări pentru această mănăstire;
- a primit pe Prinţul Paul de România, însoţit de doamna Lia Trif şi de dl. director Andrei Oprea de la "Fundatia Prinţul Paul pentru România", în legătură cu ajutoarele oferite unor spitale de această fundaţie.
- Joi, 19 ianuarie a.c.**
- a primit pe dl. Prof. Univ. Dr. Radu Vasile, vicepreşedinte al Senatului României;
- a prezidat lucrările Şedinţei Consiliului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureştilor;
- a primit pe dl. Chiriacescu Dumitru, primarul Municipiului Botoşani, care a înmanat Prea Fericirii Sale "Diploma de Cetăţean de Onoare" al acestui oraş.

Vineri, 20 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. Ion Solcanu, Vicepreședintele Senatului României;
- a primit pe dl. Pitei Eugen, Președintele Asociației pro Basarabia și Bucovina, însoțit de dl. Ion Rotaru, primarul comunei Poieni, regiunea Cernăuți, pentru ajutoare necesare credincioșilor și parohiilor de la Cernăuți.

Duminică, 22 ianuarie

- a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Patriarhală de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanu, episcop al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Luni, 23 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. Constantin Săvoiu, vicepreședintele Diocezei Ortodoxe Române din Paris, însoțit de dl. Matthieu Delaygue și Michel Chrétiene, oameni de afaceri francezi.

Mărti, 24 ianuarie a.c.

- a participat la întrunirea cu profesorii de religie din Capitală și Sector Agricol Ilfov, ținută în Aula Facultății de Teologie din București, unde a rostit un cuvânt ocazional.
- a primit pe doamna Anca Florea, de la Radio România cultural, însoțită de dl. Hristea Vasile.

Miercuri, 25 ianuarie

- a participat la serbarea Hramului Seminarului Teologic din București, rostind cald cuvânt părintesc către elevii seminariști, îndemnându-i să se îndrepte cu mai multă râvnă și dragoste spre viața liturgică a Bisericii noastre;
- a participat la rugăciunea ecumenică ținută în Catedrala Patriarhală, alături de reprezentanții cultelor creștine din capitală, și a rostit cuvânt ocazional.

Joi, 26 ianuarie a.c.

- a primit pe P. cuv. Arhim. Nicodim Munteanu de la Chișinău;
- a primit pe P.C.Pr. Prof. Leon Arion de la Facultatea de Teologie din Oradea;
- a primit pe P.C. Pr. Vasile Palade de la Bruxelles, însoțit de P.C. Pr. Consilier Patriarhal Gheorghe Bogdan;
- a primit pe poetul Toma Istrate, căruiu i-a oferit un cuvânt scris pentru ziarul pe care îl conduce.

Vineri, 28 ianuarie

- a primit pe P.C.Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, decanul Facultății de Teologie din București.

Duminică, 29 ianuarie a.c.

- a săvârșit Sf. Liturghie la Catedrala Patriarhală din București, rostind cuvânt de învățătură către credincioși;
- a primit pe dl. Lee V. Papayanopoulos, om de afaceri din Grecia.

Luni, 30 ianuarie a.c.

- a primit pe dl. Volker Rûhe, Ministrul Federal al Apărării Republicii Federale Germane, însoțit de o delegație germană, reprezentanți ai Statului și Armatei Române și numeroși ziariști;
- a primit pe dl. profesor Octavian Ghibu.
- a primit pe dl. Valeriu Dăescu, Director Departamentul Informații, Publicistică, Religios și

- Sport la Radio România Actualități, căruia i-a acordat un interviu pentru postul național și fonoteca de aur a Radiodifuziunii Române.
- Martți, 31 ianuarie a.c.**
- a primit pe dl. Paul Ullmann, Ambasadorul Austriei la București;
 - a primit pe dl. regizor Mircea Moldovan, Consilier în Parlamentul României;
 - a primit pe doamna Ștefania Comăneci, mama gimnastei Nadia Comăneci.
- Miercuri, 1 februarie a.c.**
- a primit pe Excelența Sa Monseniorul John Buckovsky, Nunțiu Apostolic la București;
 - a primit pe dl. Neculai Constantin Munteanu, jurnalist;
 - a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Național Bisericesc.
- Vineri 3 februarie a.c.**
- a prezidat lucrările Consiliului Național Bisericesc.
- Sâmbătă, 4 februarie a.c.**
- a prezidat lucrările Adunării Naționale Bisericești, desfășurate în sala Sinodală a reședinței Patriarhale.
- Duminică, 5 februarie a.c.**
- a săvârșit Sfânta Liturghie la Biserica Sfântul Spiridon-Nou din București, într-un sobor format din toți ierarhii membri ai Sfântului Sinod, din preoți și diaconi, care împreună au adus rugăciuni de mulțumire lui Dumnezeu pentru împlinirea a 110 ani de Autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române și a 70 de ani de Patriarhat, Cu acest prilej s-a dat citire Actului sinodal înscris în Condica Sfântă a Evenimentelor Patriarhiei Române, care a fost semnat de Membrii Sfântului Sinod "drept mărturie a recunoștinței noastre față de Mult înduratul Dumnezeu, Care ne-a învrednicit să fim părtași la acest popas aniversar din istoria Bisericii noastre dreptmăritoare".
- Luni, 6 februarie a.c.**
- a prezidat lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și ale Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.
- Martți, 7 februarie a.c.**
- Cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani, Prea Fericirea Sa a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală, mulțumind lui Dumnezeu pentru purtarea Sa de grijă arătată Bisericii noastre străbune în toae vremurile de încercare, și s-a rugat pentru părinții săi și pentru Patriarhii României: Miron, Nicodim, Justinian și Justin. După slujba Te-Deum-lui, Prea Fericirea Sa a mulțumit Î.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, membrilor Sf. Sinod, clerului și credincioșilor.
- După Sfânta Liturghie a avut loc recepția la care au participat membrii Sf. Sinod și au luat cuvântul domnii: Ion Iliescu — Președintele României, Prof. Emil Constantinescu — Rectorul Universității București și Președintele Convenției Democratice, Prim-Ministrul Nicolae Văcăroiu, Președintele Camerei Deputaților, Adrian Năstase, Vice-Primarul Capitalei, Iulian Crețu, Ion Ungureanu, poetul și

scriitorul Corneliu Vadim Tudor, Acad. Constantin Bălăceanu Stolnici.

În cuvântul rostit, Prea Fericitul Teoctist a mulțumit tuturor celor prezenți pentru dragostea cu care l-au încojurat și a adresat un părintesc apel pentru pace, înțelegere și unitate spre binele neamului românesc, al cărui suflet blând și bun este comoara cea mai de preț pe care Dumnezeu a dăruit-o fiilor acestor meleaguri.

Miercuri, 8 februarie a.c.

— a participat împreună cu alți ierarhi la Simpozionul cu tema "110 ani de Autocefalie a Bisericii Ortodoxe Romane și 70 de ani de Patriarhat", și a rostit cuvântul ocazional.

Joi, 9 februarie a.c.

— a primit pe noul Ambasador al Italiei, dl. Giuseppe de Michelis di Slangello, cu prilejul începutului activității sale, la București.

— a primit pe dl. prof. Virgiliu Radulian, Președintele U.N.I.C.E.F. și al alianței pentru Pace din Romania, însoțit de dl. Iliea Mihai, Secretar General al Alianței pentru pace.

Vineri, 10 februarie a.c.

— a primit Corala Brîgăzii de Gardă a Armatei, care a ținut să prezinte Prea Fericirii Sale un deosebit concert aniversar. Mulțumind, Prea Fericirea Sa le-a oferit membrilor coralei câte un volum cu autograf din lucrarea "Pe treptele slujirii creștine", apreciind acum efortul d-lui Plutonier adjutant Drăgoi Ioan, dirijorul corului, pentru formarea la tinerii oșteni a gustului pentru artă și pentru frumos în general.

— a primit pe P.C.Pr. Constantin Drăgușin, însoțit de d-na Alexandrina Gheorghe, care au prezentat lucrările de începere a construirii unei noi biserici cu hramul "Înălțarea Domnului", pe Aleea Boteni din cartierul Drumul Taberii.

Sâmbătă, 11 februarie a.c.

— a asistat la slujba parastasului, ținută la mânăstirea Cernica de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul, Episcopul Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, în memoria Prea Sfințitului Roman Ialomițeanul. Au fost de față P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului și P.S. Episcop Calinic al Argeșului.

Luni, 13 februarie a.c.

— a primit pe P.C. Pr. Marin Braniște din Pitești;

— a primit pe dl. senator Constantin Gabrielescu;

— a primit pe dl. general Neagu Andrei, însoțit de dl. general Dr. Alexandru Hociotă;

— a primit pe dl. Prof. Nicolae Stoicescu împreună cu soția.

Miercuri, 15 februarie a.c.

— a primit pe dl. Consilier Ilie Fonta de la Președinție.

Joi, 16 februarie a.c.

— a primit pe Dl. GERASIMOS ARSENIS, Ministerul Apărării Republicii Elene, însoțit de dl. Christos Alexandris, Ambasadorul Republicii Elene la București, alte personalități din Republica Elenă, și pe dl. Gen. Rus Iosif, însoțit de dl. Major Iosif Vasile de la Ministerul Apărării Naționale. A mai participat

- Prea Sfințitul Episcop Teofan Sinaitul, Vicar Patriarhal;
- Vineri, 17 februarie a.c.** — a primit pe d-na dr. Tatiana Grițacan din Basarabia;
- Duminică, 19 februarie a.c.** — a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală din București, rostind predică la Duminica fiului risipitor;
- Luni, 20 februarie a.c.** — a primit pe dl. GNUMI VARGUED, Ministru al Educației din Republica Armenia, însoțit de dl. George Kazinian, Ambasadorul Armeniei la București;
- a primit pe dl. Aurelian Ioan Mihăilescu, Președintele Consiliului Național de Acreditare din România, însoțit de Pr. Prof. Meraru Ioan, decanul Facultății de Teologie din Cluj și de Pr. vicar Constantin Pârveu;
- Marti, 21 februarie** — a primit pe dl. Petre Tănăsescu, de la Secretariatul de Stat pentru Culte, însoțit de dl. George Felea, Șef Serviciu la Ministerul Învățământului;
- Miercuri, 22 februarie** — a primit pe d-na Ana Gabriela Negulescu, redactor coordonator la revista "Chemarea credinței";
- Joi, 23 februarie** — a primit pe dl. Dăscălița Vasile, Directorul Școlii Generale nr. 97 din București;
- Vineri, 24 februarie** — a primit pe dl. Prof. dr. Neculai Pascu, diplomat al Institutului de Arte plastice "Nicolae Grigorescu" din București, pentru a primi binecuvântare și mesaj la deschiderea expoziției personale de icoane, ce va avea loc la Roma, Italia;
- a primit pe dl. inginer Erbașu Mihai, de la firma de construcții "Erbașu", însoțit de Pr. Cons. Stanciu Ștefan și dl. arhitect Florea Voicu, de la Arhiepiscopia Bucureștilor;
- a primit pe d-na prof. de religie Anastasia Popescu, însoțită de dl. Răzvan Bucuroiu de la Fundația "Anastasia".
- a primit pe dl. Dascălu Vasile — primarul comunei Vorona, Jud. Botoșani;
- Luni, 27 februarie** — a primit pe Pr. Părănescu Gheorghe de la parohia Tutana, Jud. Argeș;
- a oferit un dîneu aniversar în cinstea poetului Grigore Vieru. Au participat: poetul sărbătorit, însoțit de d-na Larisa Vieru, soția maestrului, dl. Eugen Simion, vicepreședintele Academiei Române, dl. Academician Virgil Cândea, dl. prof. univ. Răvan Teodorescu, dl. prof. Octavian Ghibu, dl. prof. Victor Crăciun, scriitorul George Muntean, prof. Florian Voicu — din Germania, P.S. Episcop Teofan Sinaitul, Vicar Patriarhal.
- Miercuri, 1 martie a.c.** — a primit pe dl. Gabirel Nicolescu din Chicago, Președintele Organizației "Romanian Freedom Forum", căruia i-a acordat un interviu privind raporturile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte culte din România.
- Joi, 2 martie a.c.** — a primit pe doamna Magdalena Militaru, însoțită de dl. Condreanu Valeriu de la Radio-București.

Vineri, 3 martie a.c.

- a primit pe scriitorul Mihail Diaconescu;
- a primit pe dl. Jerzy Kloczowski, Președintele Universității Catolice din Polonia și a comitetului UNESCO pentru această țară. A fost însoțit de Dl. Roman Viborsky, de la Ambasada Poloniei.
- a primit pe dl. Alex. Papderos, directorul General al Academiei Ortodoxe din Creta

Sâmbătă, 4 martie 1995

- a participat la un concert aniversar susținut la "Sala Radio" de corul "Madrigal", cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani a maestrului Marin Constantin.

Luni, 6 martie a.c.

- a primit pe dl. Prof. Duicu Sebastian, Șef cercetare la Muzeul Cotroceni însoțit de dl. director Gorgai Ion de la Direcția Muzeelor și Colecțiilor din Ministerul Culturii. Au fost de față P.S. Episcop Teofan Sinaitul și P.S. Episcop Vicențiu Ploieșteanul, Vicari Patriarhali;

Marti, 7 martie a.c.

- a primit pe D. Prof. Florin Șerbănescu, de la Facultatea de Teologie din București.
- a primit pe P.C.Pr. Mircea Hlandan, de la Parohia Movilița, Județul Vrancea.
- a primit membrii Delgației Comitetului Central al Asociației Ecumenice a Centrelor și Academilor din Europa;
- a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Miercuri, 8 martie a.c.

- a primit pe Pr. Ioasaf Popa și Pr. Milea Mihail de la Buzău;
- a primit pe dl. Eremia Profeta, pictor bisericesc;
- a primit pe dl. Radu George Serafim și pe d-na Lili Lemnaru de la Televiziunea Română, departamentul "Viața Spirituală".

Vineri, 10 martie a.c.

Duminică, 12 martie a.c.

- a primit pe dl. Vardinoianis Pavlos din Grecia.
- a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală din București, rostind apel către credincioși în "Duminica Ortodoxiei" pentru ajutorarea celor în nevoi.

Luni, 13 martie a.c.

- a primit pe domnii Pandelescu Borină, Petre Achilene și Gheorghe Nicolae, pictori bisericești.

Marti, 14 martie a.c.

- a participat la festivitatea prilejuită de aniversarea Centenarului Bibliotecii Centrale Universitare din București, rostind cuvânt ocazional.

Miercuri, 15 martie a.c.

- a primit membrii Comitetului de conducere A.S.C.O.R.

Joi, 16 martie a.c.

- a primit pe dl. Ion Caramitru, Președintele UNITER;
- a primit pe dl. Nicolae Naum, Rectorul Universității Nicolae Iorga din Botoșani;
- a primit pe P.C. Pr. Șerbănescu Silviu de la Parohia Parcul Ghencea din București;
- a primit pe dl. arhitect Sămotin Nicolae, care a prezentat Prea Fericirii Sale planurile pentru amplasamentul bisericii Sfânta Vineri din București;

- Vineri, 17 martie a.c.**
- a primit pe dl. general Chiș Ioan, de la Direcția Generală a Penitenciarelor din cadrul Ministerului de Interne;
 - a primit pe studenții Papadopoulos Hristos și Veneris Panatiotis de la Asociația Studenților Eleni din România;
 - a primit pe d-na Ioana Cacip Susman, în legătură cu o donație pentru Patriarhie.
- Sâmbătă, 18 martie a.c.**
- a primit pe dl. Caralicea Mărculescu Gheorghe, Prefectul de Gorj, însoțit de dl. Ioan Nicolae, de la Secretariatul de stat pentru Culte;
- Duminică, 19 martie a.c.**
- a efectuat o vizită pastorală la Mănăstirea Viforăta, adresând cuvânt către credincioși și maicile prezente la Sfânta Liturghie. A vizitat apoi Sfânta Mănăstire și căminul de bătrâni din incintă, mulțumind maicii Starețe Arsenia Opriș și tuturor ostentivoarelor pentru frumoasa lucrare pe care o desfășoară spre slava lui Dumnezeu. La plecare, Prea Fericirea Sa a oferit măicuțelor câte un volum cu autograf din lucrarea "Pe treptele slujirii creștine".
- Luni, 20 martie a.c.**
- a primit pe S. Protopapa, de la Arhiepiscopia albaneză din America, pe dl. N. Marcu și pe P.Cuv. Pr. Teofan Coja., de la Curtea de Argeș.
- Marti, 21 martie a.c.**
- a primit pe dl. președinte Emil Dima de la Fondul Proprietății de Stat;
 - a primit pe dl. Banu Rădulescu, dl. Gheorghe Derevencu și dl. Dinu Băcăoan, de la Fundația "Memoria: au fost de față P.S. Episcopi Vicari Vicențiu Ploieșteanul și Teodosie Snagoveanul;
- Miercuri, 22 martie a.c.**
- a primit pe dl. Victor Parhon, Directorul Centrului Național al Tradiției și Creației Populare;
 - a primit pe d-nii: Silviu Petrescu, Lățea Constantin, general în rezervă, Popescu Gh. Pietrari, membri ai Alianței Regaliste din România;
 - a primit pe doamna Zoe Dumitrescu Bușuelenga, însoțită de doamna Lidia Stoicescu;
- Joi, 23 martie a.c.**
- a primit pe dl. Mark Meyer, Președintele Camerei de Comerț Româno-Americane;
- Vineri, 24 martie a.c.**
- a primit pe dl. Horia Bernea, Directorul Muzeului Țăranului Român;
 - a primit pe Pr. Costică Popa din Venezuela;
 - a primit pe dl. Savin Aurel, împreună cu dl. Andrei Păun de la Y.M.C.A.
- Sâmbătă, 25 martie a.c.**
- a săvârșit Sf. Liturghie la Mănăstirea Pasărea, rostind cuvânt de învățătură și apreciere pentru hărnicia viețuitoarelor și a maicii starețe, Lucia Dumbavă. Prea Fericirea Sa a fost însoțit de P. Cuv. Arhim. Grigore Băduș și doi diaconi de la Catedrala Patriarhală.

- Duminică, 26 martie a.c.** — a săvârșit Sf. Liturghie la Catedrala Patriarhală din București, rostind cuvânt de învățătură la Duminica Sfintei Cruci;
- a participat la lansarea cărții "Vorbirea în șoaptă" a lui Alexandru Horia, care a avut loc la mănăstirea Antim.
- Luni, 27 martie a.c.** — a primit pe dl. dr.Chirilă Pavel, Directorul Spitalului "Cristiana".
- Martți, 28 martie a.c.** — a primit pe maica Semfora Gafton, stareța mănăstirii "Sfânta Maria" — Techirghiol;
- Miercuri, 29 martie a.c.** — a primit pe Eminența Sa, dl.dr. Alexandru Shafran, Rabinul Șef al Genevei, însoțit de dl. Meshulam Shafran și de soția sa, doamna Rivka Sahfran. Au fost de față reprezentanți ai presei și televiziunii;
- Joi, 30 martie a.c.** — a primit pe dl. Juan Bosca, pictor din Mexic, însoțit de dl. Ion Turturică, de la Casa Americii Latine;
- Vineri, 31 martie a.c.** — a primit pe dl. Deac Vasile "Moșu", primarul comunei Bogdan Vodă, Jud. Maramureș.
- Sâmbătă, 1 aprilie a.c.** — a primit pe scriitorul Boris Buzilă.
- Duminică, 2 aprilie a.c.** — a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala patriarhală din București, rostind rugăciuni către Bunul Dumnezeu pentru odihna sufletelor celor căzuți în urma catastrofei aviatice de la Balotești. Din soborul de preoți a făcut parte și P.C. Pr. Radu Miron din Germania, venit în țară cu un grup de credincioși.
- Luni, 3 aprilie a.c.** — a primit pe dl. Soare Victor, de la firma "Erbașu", însoțit de dl. arhitect Voicu Florea, de la Arhiepiscopia Bucureștilor;
- a primit pe P.Cuv. Pr. Casian de la Valea Călugărească și pe P.Cuv. Pr. Nicanor de la Jercălăi;
- a primit pe Pr. Gheorghe Lungu din satul Ghipeșca, Republica Moldova, împreună cu soția, care au solicitat un ajutor pentru parohie. A fost însoțit de P.C.Pr. Antonie Barbăscumpă.
- Martți, 4 aprilie a.c.** — a primit pe fratele David de la Așezământul românesc din Ierusalim;
- a primit pe maica stareță Arsenia Opiș de la mănăstirea Viforâta.
- Miercuri, 5 aprilie a.c.** — A primit pe Pr. Nicandru Munteanu de la Mănăstirea Chiștelnița din Basarabia;
- a primit pe reprezentanții ASCOR de la filialele din țară, însoțiți de Pr.Prof. Vasile Gavrilă. Prea Fericirea Sa i-a îndrumat pe tinerii prezenți ca activitatea lor să fie îndreptată mai mult spre promovarea valorilor liturgice ortodoxe, spre rugăciune, post și sprijinirea Sfintelor Altare întru refacerea credinței strămoșești a neamului nostru.
- Joi, 6 aprilie a.c.** — a primit pe Pr. Tudosie Gheorghe de la Biserica Boteanu.
- Vineri, 7 aprilie a.c.** — a primit un grup de parlamentari NATO însoțiți de dl. deputat Ion Rațiu. Au fost de față: I.P.S.Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, Î.P.S.Dr. Nicolae, Mitropolitul Banatului, P.C.Pr.Prof.Dr. Dumitru

- Popescu, Decanul Facultății de Teologie din București;
- Sâmbătă, 8 aprilie a.c.**
- a primit pe P.C.Pr. Gheorghe Tău din Canada.
- Duminică, 9 aprilie a.c.**
- a primit pe Principele Arnaldo Petrucci, Mare Maestru al Ordinului Suveran al Cavalerilor de Malta.
 - a săvârșit Sfânta Liturghie la biserica "Domnița Bălașa" din București, rostind cuvânt către credincioși la Duminica a V-a din Post. A acordat acum P.C.Pr. Paroh Pavel Zuzu "Crucea Patriarhală pentru clerici" și d-lui acad. Constantin Bălăceanu Stolnici "Crucea Patriarhală, pentru mireni";
 - a primit pe P.Cuv. Maică Lucia Dumbravă, stareța Mănăstirii Pasărea, în legătură cu necesitatea efectuării lucrărilor de consolidare la biserică, stăreție și clopotnița mănăstirii;
 - a primit pe P.Cuv. Maică Teodora, stareța Mănăstirii "Sub piatră", comuna Sălciua, Județul Alba;
 - a primit pe Pr.Prof.Dr. Sebastian Barbu Bucur și pe P.Cuv. Martinian Ruxandra, Starețul Mănăstirii Cheia.
- Martți, 11 aprilie a.c.**
- a săvârșit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Cernica, de sărbătoarea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica, rostind cuvânt către credincioși, călugări și frații mănăstirii.
- Miercuri, 12 aprilie a.c.**
- a primit pe dl. Teodor Meleșcanu, ministru de externe;
 - a primit pe drd. Mircea Uță, aflat la studii în Italia;
 - a primit pe Dl. General Victor Atanasie Stănculescu;
 - a primit pe dl. Gen. Vasile Cemat de la Ministerul Apărării Naționale, însoțit de dl. Lt. Col. Mihai Tâpârlea.
- Vineri, 14 aprilie a.c.**
- a primit pe dl. Gen. Marin Dragnea, dl. acad. Alexandru Bulgăr Usatiuc, dl. Anton Timuș și dl. Vadim Ștefan Pirogan, membri ai Asociației Veteranilor de Război din Republica Moldova;
 - a primit pe P.C.Pr. Victor Moise Ianeș, P.C.Pr. Andrei Turcanu, P.C.Pr. Dimitrie Musta, P.C.Pr. Traian Ghilezan de la Vicariatul din Vârșeț, Jugoslavia, în legătură cu înființarea episcopiei pentru românii din Serbia și Ungaria;
 - a primit pe Pr. Gheorghe Lungu din Basarabia.
- Duminică, 16 aprilie a.c.**
- în Duminica Flonilor, Prea Fericirea Sa a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală din București, rostind cuvânt către credincioși, din care a răzbătut ca totdeauna dreptatea și grija Prea Fericirii Sale pentru tineret și copii, care sunt "speranța și viitorul Bisericii neamului".
- Luni, 17 aprilie a.c.**
- a primit pe actorul Răzvan Ionescu; student al Facultății de Teologie Ortodoxă București;
 - a primit pe P.C.Pr. Costică Popa din Caracas, Venezuela, care a prezentat situația lucrărilor de execuție și transport în America Latină a primei

- bisericește de lemn, la comunitatea ortodoxă română din Caracas.
- Marți, 18 aprilie a.c.**
- a primit o echipă a Televiziunii Române, pentru o înregistrare ce a fost difuzată pe postul național de Sfintele Paști;
 - a primit o echipă de la postul național de Radio, pentru înregistrarea Pastoralei Patriarhale de Sfintele Paști.
- Miercuri, 19 aprilie a.c.**
- a primit pe dl. Dorobanțu Stelian, Președintele Uniunii Generale a Industriașilor din România, însoțit de d-na Rodica Ioan.
- Joi, 20 aprilie a.c.**
- a participat la Denia celor 12 evanghelii din Catedrala Patriarhală, rostind cuvânt către credincioși;
- Vineri, 21 aprilie a.c.**
- a participat la Denia Prohodului Domnului de la catedrala Patriarhală și a rostit cuvânt de învățătură.
- Duminică, 23 aprilie a.c.**
- a săvârșit slujba Sfintei Învieri a Domnului la Catedrala Patriarhală, rostind amplu cuvânt pastoral către credincioși. Slujba a fost transmisă în direct de posturile naționale de Televiziune și Radio;
 - a săvârșit slujba Sfintei Vecernii (a doua Înviere) la Catedrala Patriarhală, rostind cuvânt pascal către credincioși;
- Luni, 24 aprilie a.c.**
- a primit preoții Capitalei, veniți la Prea Fericirea Sa cu pascala mărturisire "Hristos a Înviat!". Răspunzând "Adevărat a Înviat!", Prea Fericitul Părinte Patriarh i-a primit cu ouă roșii, cozonac și vin, adresându-le părintesc cuvânt de mulțumire și îndemn la slujire neobosită, pe măsura cerințelor zilei. Atmosfera de sărbătoare a fost întreținută și de prezența Coralei Brigăzii de Gardă a Armatei, care, sub conducerea d-lui Plt. adj. Ioan Drăgoi, a susținut un frumos concert de muzică religioasă.
- Marți, 25 aprilie a.c.**
- a primit pe dl. Viceprimar Iulian Crețu de la Primăria Capitalei;
 - a primit pe don. Marco Gnavi și Giovanni Ferratini, de la "Comunități S. Egidio" din Roma.
- Miercuri, 26 aprilie a.c.**
- a primit pe dl. Paul Păsculete de la Televiziunea Română, cărui i-a acordat un interviu.
- Joi, 27 aprilie a.c.**
- a prezidat la Cabinetul Patriarhal lucrările Consiliului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.
 - a primit o delegație a "Ligii aromânilor din Macedonia". A participat P.S. Teofan Sinaitul, Vicar Patriarhal;
 - a primit pe dl. Teodor Maghiar, rectorul Universității din Oradea;
 - a primit pe dl. ambasador Gheorghiu Iuliu Pangrațiu de la Vatican;
 - a primit pe dl. Petre Tănăsescu de la Secretariatul de Stat pentru Culte;
- Vineri, 28 aprilie a.c.**
- a săvârșit Sfânta Liturghie la Biserica Mavrogheni, de sărbătoarea "Izvorul Tămăduirii", hramul acestui

- locaș de închinare, rostind părintesc cuvânt către credincioși.
- Sâmbătă, 29 aprilie a.c.** — a primit o delegație de teologi, conduși de Dl.Dr. Albert Rauch, Director ai Institutului Ecumenic Regensburg. Au participat: Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Bartolomeu al Vadului, Feleacului și Clujului, Prea Sfințitul Teofan Sinaitul, Vicar Patriarhal, P.C.Pr. Consilier Sabin Verzan.
- Duminică, 30 aprilie a.c.** — a efectuat o vizită pastorală la mănăstirea Viforâta, asistând la Sfânta Liturghie oficiată de P.Cuv. Arhim. Dosoftei Flora și rostind cuvânt de învățătură.
- Luni, 1 mai a.c.** — a efectuat o vizită pastorală la parohia Lerești, Câmpulung-Muscel.
- Martă, 2 mai a.c.** — a primit pe dl. dir. Ioniță Ștefan și dl. insp. Petre Tănăsescu de la Secretariatul de Stat pentru Culte.
- Miercuri, 3 mai a.c.** — a primit pe P.C. Pr. Pașca David — Parohia Ocna Mureș I, Jud. Alba, pentru sfaturi pastorale;
- a primit pe P.C. Pr. Șuorășan Ciprian din Baia Mare pentru îndrumări duhovnicești;
- a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Național Bisericesc, care au avut loc la Cabinetul Patriarhal.
- Joi, 4 mai a.c.** — a primit pe dl. inspector Petre Tănăsescu de la Secretariatul de Stat pentru Culte.
- Vineri, 5 mai a.c.** — a sfințit drapelul de luptă ale următoarelor Mari Unități ale Armatei Române: Brigada 30 Gardă "Mihai Viteazu", Batalionul 2 Infanterie "Călugăreni", Batalionul 98 Instrucție-Pază Aeroport, "Neajlov", Brigada 2 Parașutiști "Maior Dobre Teodor", Brigada de Jandarmi. Au fost de față dl. Ion Iliescu, Președintele României, Dl. Nicolae Văcăroiu, Prim Ministru, Dl. Adrian Năstase, Președintele Senatului, dl. Oliviu Gherman, Președintele Camerei Deputaților, alte oficialități, numeroși ziaristi. După ceremonia religioasă, unitățile sus amintite au prezentat onorul în pas de defilare, înalților invitați;
- a primit pe domnii: Victor Surdu, Președintele P.D.A.R., Iulian Crețu, Viceprimarul Capitalei și pe dl. Târdea Paul, Director Genral la S.C.Minola S.R.L.
- Sâmbătă, 6 mai a.c.** — a primit pe dl. Acad. Răzvan Teodorescu și Dl. Ambasador Dan Hăulică, membrii în Comisia Națională Română pentru UNESCO și în Comitetul Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene. Au participat I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu Anania și P.S. Episcopi Vicari Patriarhali Teofan Sinaitul și Vicențiu Ploieșteanul.
- Duminică, 7 mai a.c.** — a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala Patriarhală de către I.P.S. Arhiepiscop Bartolomeu al Vadului, Feleacului și Clujului, care a rostit și cuvântul de învățătură.
- Luni, 8 mai a.c.** — a primit o delegație a tinerilor din "Liga Studenților", formată din dl. Cristian Urse, Bogdan Grabovscki și Antonie Popescu.

Martți, 9 mai a.c.

- a primit pe dl. Jirain Ghiulbenghian, însoțit de dl. Cozan Pavel în legătură cu o donație pentru construirea unei biserci parohiale;
- a primit de dl. Acad. Constantin Bălăceanu Stolnici, dl. prof. Emilian Popescu, dl. Petrache Bogdan președintele A.S.C.O.R. și dl. Popescu Teodor, student;
- a săvârșit la Catedrala Patriarhală slujba de pomenire a eroilor căzuți pentru libertate în timpul celui de al doilea război mondial.

Miercuri, 10 mai a.c.

- a prezidat ședința comună a Sinodului Permanent și a Consiliului Național Bisericesc, în ordinea de zi aflându-se și referatul privind construirea "Catedralei Mântuirii Neamului". Prea Fericirea Sa a numit această ședință ca fiind "ceas de istorie bisericească și semn al purtării de grijă a lui Dumnezeu pentru Biserica noastră strămoșească, întrucât iată vremurile ne permit ca azi să reluăm visul întâiului patriarh al României, Miron Cristea, și să cercăm a-l înfăptui";
- în după amiaza aceleiași zile, Prea Fericirea Sa a prezidat lucrările Sinodului Permanent.

Joi, 11 mai a.c.

- a primit pe P.C. Pr. Moldoveanu Ionuț, doctorand în Grecia.

Vineri, 12 mai a.c.

- a primit pe P.C. Pr. Vasile Stanciu, Lector la Facultatea de Teologie din Cluj;
- a primit pe P.C. Pr. Pretorian Nicolae de la parohia "Mărcuța" din București;
- a primit pe dl. Prof. Christos Yannaras;
- a primit pe P.C. Pr. Adrian Diaconu de la Parohia Orodoxă Română din Geneva.

Duminică, 14 mai a.c.

- a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală din București, împreună cu P.S. Episcop Gherasim al Râmnicului și P.S. Teodosie Snagoveanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, hirotonind în diacon pe licențiatul în Teologie Bogdan Preda. În cuvântul rostit, Prea Fericirea Sa a subliniat importanța vieții liturgice pentru teologi și elevii seminariști care vor fi preoții de mâine ai Bisericii.

Luni, 15 mai a.c.

- a primit pe dl. prof. Stilianos Papadopoulos din Grecia, însoțit de P.C. Prof. dr. Dumitru Popescu, Decanul Facultății de Teologie din București și P.C. Pr. Dr. Ioan Chivu.

Martți, 16 mai a.c.

- a avut loc o întrevedere la Reședința Patriarhală cu dl. Roman Herzog, Președintele Germaniei. Au participat doamna Christine Herzog, soția d-lui președinte, reprezentanți ai Ministerelor de Externe din Germania și România, reprezentanți ai posturilor de televiziune din țară și străinătate, numeroși ziaristi. În urma dialogului purtat, s-a realizat o cunoaștere mai profundă a țărilor noastre și a vieții bisericești a credincioșilor din cele două state. Întrevederea s-a desfășurat sub bunele auspicii ale dorinței de apropiere între neamurile noastre creștine;

- Miercuri, 17 mai a.c.**
- a primit pe P.C. Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc și pe dl. Nicolae Popa, care au prezentat unele aspecte ale organizației "Oastea Domnului";
 - a primit pe dl. Vice-primar Iulian Crețu, de la Primăria Capitalei.
- Joi, 18 mai a.c.**
- a primit pe membrii Colegiului Național de Apărare a Țării, cu care a avut un amplu dialog privind istoria românilor și lucrarea binefăcătoare a Bisericii, de-a lungul veacurilor, în păstrarea credinței și a unității neamului nostru. La sfârșitul dialogului, Prea Fericirea Sa a oferit invitațiilor cărți și materiale privind istoria și activitatea Bisericii Ortodoxe Române.
 - a primit pe dl. Sebastian Duicu, Directorul Muzeului Național Cotroceni, și pe dl. Prof. Florin Șerbănescu, de la Facultatea de Teologie din București, cu care a purtat un dialog pe teme istorice;
 - a primit pe dl. dipl. ing. Dan Vuieric, Directorul General al Uzinei "Autobuzul". La dialog a participat și Prea Sfințitul Teodosie Snagoveanul, Episcop Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.
- Duminică, 21 mai a.c.**
- a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală din București, de ziua "Sfinților Împărați Constantin și Elena", hramul acestei catedrale, hirotonind în preot pe tânărul diacon Preda Bogdan, absolvent de teologie, pentru Parohia Șima, Protoieria Câmpina. În cuvântul rostit, Prea Fericirea Sa a adresat credincioșilor un îndemn spre întărirea credinței, spre păstrarea bunelor tradiții ortodoxe, care dau trâinicie și sfințenie neamului, garantând sănătatea morală a fiilor acestui pământ.
 - a primit pe dl. Viorel Mărgineanu, noul Ministru al Culturii, pe dl. Acad. Răzvan Teodorescu și pe dl. arhitect Cristian Moisescu, Director la Direcția Monumentelor Istorice din cadrul Ministerului Culturii.
- Luni, 22 mai a.c.**
- a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, unde s-au dezbătut probleme curente de organizare bisericească și administrativă.
- Marti, 23 mai a.c.**
- a primit pe d-na senator Doina Ignat, însoțită de P.C. Pr. Emil Roman, senator.
- Miercuri, 24 mai a.c.**
- a prezidat lucrările unei consfătuiri cu P.C. Pr. Protopopi din Arhiepiscopia Bucureștilor.
- Joi, 25 mai a.c.**
- a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Eparhial al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.
- Vineri, 26 mai a.c.**
- a săvârșit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală, rostind cuvânt de învățătură în Duminica a VI-a după Paști.
- Duminică, 28 mai a.c.**

SECRETARUL CABINETULUI PATRIARHAL,
Diac. Constantin Nicolae

**ASPECTE ALE VIETII BISERICESTI DIN EPARHIA BUZĂULUI.
DIN AGENDA DE LUCRU A P.S. EPIFANIE, EPISCOPUL
BUZĂULUI (octombrie-decembrie 1994)**

- Duminică, 2 octombrie.** A resfințit biserica parohiei Satu Nou, protoieria Panciu, cu care prilej preotului paroh Costică Mihăilă i s-a acordat rangul onorific de "iconom stavrofor".
- Joi, 6 octombrie.** Vizite canonice la Campusul din Bisoca județul Buzău, și la mănăstirile: Poiana Mărului, Rogoz și "Sfânta Treime" (Podul Bulgarului). A oficiat slujba de resfințire a bisericii de cimitir de la parohia Păulești, protoieria Panciu, și Sfânta Liturghie, cu un părintesc cuvânt de învățătură; preotului paroh Gheorghe Văsuianu i s-a acordat rangul onorific de "sachelar".
- Duminică, 9 octombrie.** În aceeași zi, a sfințit locul și a pus piatra fundamentală pentru viitoarea biserică, având hramul "Sfântul Nicolae", din satul Lepșa, comuna Tulnici, protoieria Panciu.
- Vineri, 14 octombrie.** A primit vizita P.C. Pr. Prof. Dr. Ilie Moldovan, de la Facultatea de Teologie "Andrei Șaguna" din Sibiu, împreună cu un grup de 60 de studenți de la Facultățile de Teologie din Ardeal. După Sfânta Liturghie, oficiată în Catedrala episcopală, P.C. Pr. Prof. Ilie Moldovan a ținut o conferință ecoteologică la Casa de cultură din oraș în fața grupului de studenți, a elevilor de la Seminar și a diverșilor participanți.
- Sâmbătă, 15 octombrie.** A oficiat sfințirea apei și a participat la deschiderea oficială a cantinei pentru copiii săraci, înființată de Fundația "Sfântul Sava" din Buzău; a asistat oficialității ale municipiului Buzău și oaspeți din țară, din America și Basarabia, în calitate de sponsori.
- Duminică, 23 octombrie.** Slujbă misionară la biserica parohiei Palanca, protoieria Focșani, și a sfințit un monument pentru eroi; a rostit cuvânt de învățătură. Pe preotul paroh Florin Tătaru l-a hirotosit "sachelar".
- Sâmbătă, 23 octombrie.** Vizite canonice la bisericile parohiilor "Adormirea Maicii Domnului" din Nehoiașu, Siriu și la mănăstirea Cârnu din protoieria Pătărlagele.
- Duminică, 30 octombrie.** Slujbă misionară la biserica parohiei Vultur de Sus, protoieria Focșani, și două hirototii: una de diacon și alta de preot; a rostit cuvânt de îndrumare duhovnicească și a sfințit o troiță.
- Marți, 8 noiembrie.** A oficiat Sfânta Liturghie la parohia Smârdan, protoieria Buzău; a hirotosit "iconom stavrofor" pe preotul Nicolae Ballica; a sfințit monumentul ridicat în cinstea eroilor și a slujit parastasul pentru ostașii din această parohie, căzuți la

- Joi, 10 noiembrie.** datorie; a rostit cuvânt de îndrumare duhovnicească.
A participat la Conferința preoțească de la Râmnicu Sărat și la întâlnirea cu o parte din preoții de la protoieria Panciu, prezenți și ei la sediul protoieriei cu același prilej.
- Duminică, 13 noiembrie.** Vizită canonică la mănăstirea Valea Neagră, la Biserica din satul Prisaca (filiala parohiei Valea Sării), la biserica parohiei Prahuda, protoieria Panciu, și mănăstirea Rogozu.
- Duminică, 29 noiembrie.** A oficiat Sfânta Liturghie în Catedrala episcopală și a ținut cuvânt de îndrumare pentru păstrarea și apărarea dreptei credințe față de ofensiva propagandei sectare.
- Luni, 21 noiembrie.** A fost sfințită biserica "Intrarea Maicii Domnului în biserică" a parohiei "Nașterea Maicii Domnului" din orașul Odobești, protoieria Focșani; la Sfânta Liturghie, preotul paroh Gheorghe Bivolaru a fost hirotesit "iconom stavrofor".
- Miercuri, 23 noiembrie.** A prezidat Permanența Consiliului Eparhial, la care au participat părinții profesori de la Seminar, cu care prilej au fost analizate următoarele probleme:
a) necesitatea oficierii Vecerniei la parohii în zilele de sâmbătă și în ajunul sărbătorilor;
b) programarea zilelor și orelor pentru spovedit în timpul postului;
c) rostirea predicilor cu caracter misionar;
d) cazul fostului cântăreț Gheorghe Popoiu din Buzău, care "oficiează" slujbe ca preot, nefiind hirotonit, deschide cartea, citește dezlegări, ș.a.;
e) lămuriri privind secta "Turma Sfântului Ilie".
Au fost vizitate biserica "Sf. Gheorghe" din Buzău, metocul Săseni, mănăstirea Ciolanu și biserica parohiei Măgura, protoieria Pătârlagele.
- Sâmbătă, 26 noiembrie.** A participat la festivitatea depunerii jurământului militar în "Piața Dacia" din Buzău, ea invitat al D-lui general-maior Nicolae Păștinică, comandantul Armatei a II-a; a rostit cuvânt ocazional, privitor la semnificația religioasă a jurământului, și a îndrumat tinerii ostași să fie cu evlavie față de cele sfinte.
- Sâmbătă, 26 noiembrie.** Vizite la mănăstirea Sihastru, la biserica "Sfântul Dumitru" din Homoccea, la bisericile din Rădăcinești, din Tănăsoaia (în construcție), la biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Jariștea și "Sfânta Cruce" din Odobești, la mănăstirile Buluc și Dălhăuți.
- Marti, 29 noiembrie.** Vizite canonice în protoieria Râmnicu Sărat, la bisericile parohiilor Robeasca, Banița și Beilic.
- Duminică, 4 decembrie.** A participat la lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.
- Joi și Vineri, 8-9 decembrie.**

Sâmbătă, 17 decembrie.

A Sfințit biserica nouă a parohiei Hăulișca, protoieria Panciu, construită numai în zece zile, în locul celei vechi, distrusă de incendiu. La Sfânta Liturghie ai fost hirotoniți un diacon și un preot; a rostit cuvânt de îmbărbătare și de îndrumare. În după amiaza aceleiași zile, a sfințit locul și a pus piatra fundamentală pentru o nouă biserică în parohia Coza, protoieria Panciu, cu hramul "Adormirea Maicii Domnului" și a "Sf. Apostoli Petru și Pavel".

Sâmbătă, 17 decembrie.

Au fost vizitate mănăstirile Valea Neagră și Rogozu din județul Vrancea.

Marți, 20 decembrie.

A primit vizita D-lui general-maior Nicolae Păștinică, în legătură cu programul de la 22 decembrie, ocazionat de comemorarea eroilor din Decembrie 1989. În după-amiaza zilei, a participat la serbarea de colinde și obiceiuri de Crăciun, susținută de elevii Seminarului Teologic liceal "Chesarie Episcopul" din Buzău, adresând cuvânt de îndrumare elevilor și credincioșilor participanți.

Miercuri, 21 decembrie.

A participat la festivitățile organizate cu prilejul aniversării a 555 de ani de la prima atestare documentară a orașului Râmnicu-Sărat și a declarării acestuia ca municipiu; a rostit cuvânt ocazional.

Marți, 27 decembrie.

A oficiat slujba de sfințire a bisericii cu hramul "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil" din parohia Oratia, protoieria Râmnicu-Sărat, cu care prilej preotul Nicolae Preda a fost hirotesit "iconom stavrofor"; la sfârșitul Sfintei Liturghii, a rostit cuvânt de îndrumare misionară.

Pr. Cons. Costică Panaite

HIROTONII ÎN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR 1994-1995

Zlotea Marin, parohia Daia, Protoieria Giurgiu Sud.

— hirotonit diacon: 24 iulie 1994;

— hirotonit preot: 30 iulie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

Ivanoiu Ion, parohia Grădiștea, Protoieria Ploiești.

— hirotonit diacon: 9 septembrie 1994;

— hirotonit preot: 18 septembrie 1994, de către Sanctitatea Sa Partenie al III-lea, Patriarhul Alexandriei și a toată Africa.

State Maximilian, parohia Dobroești, Protoieria sector Agricol Ilfov.

— hirotonit diacon: 11 septembrie 1994;

— hirotonit preot: 14 septembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

4. Diciu Tudor, parohia Comoara, Protoieria Videle.

— hirotonit diacon: 30 octombrie 1994;

— hirotonit preot: 6 noiembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

5. Chirilă Valeriu, parohia Remus, Protoieria Giurgiu Sud.

- hirotonit diacon: 6 mai 1994;
- hirotonit preot: 28 mai 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 6. Pîslaru Justin Florin, parohia Florești, Protoieria Giurgiu Nord.
- hirotonit diacon: 30 octombrie 1994;
- hirotonit preot de către Prea Sfințitul Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 7. Anicescu Marius, parohia Pitesca Pasărea, Protoieria Sector Agricol Ilfov.
- hirotonit diacon: 4 decembrie 1994;
- hirotonit preot: 6 decembrie 1994 de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 8. Pușcaș I. Nicolae, parohia Nuci, Protoieria Sector Agricol Ilfov.
- herotonit diacon: 4 decembrie 1994;
- hirotonit preot: 6 decembrie 1994 de către P.S. Episcop Teofan Sinaitul.
- 9. Popescu Valeriu, parohia florești, Protoieria Giurgiu Nord.
- hirotonit diacon: 6 decembrie 1994;
- hirotonit preot: 7 decembrie 1994, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.
- 10. Ștefan Marius Mugurel, parohia Putineiu, Protoieria Giurgiu Nord.
- hirotonit diacon: 6 decembrie 1994;
- hirotonit preot: 11 decembrie 1994 de către P.S. Episcop Teofan Sinaitul.
- 11. Pană I. Ion, parohia Drăgăncasa, Protoieria Giurgiu Nord.
- hirotonit diacon: 6 decembrie 1994;
- hirotonit preot: 12 decembrie 1994, de către P.S. Episcop a Teodosie Snagoveanul¹.
- 12. Gâță Gheorghe, parohia Varnița, Protoieria Câmpina.
- hirotonit diacon: 7 decembrie 1994;
- hirotonit preot: 12 decembrie 1994, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.
- 14. Trușcă Marian Adrian, parohia Bojdani, Protoieria Sectorului Agricol Ilfov.
- hirotonit diacon: 2 aprilie 1995;
- hirotonit preot: 9 aprilie 1995, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 15. Cudrițescu Ionel, parohia Bărbătescu Nou, Protoieria III Capitală.
- hirotonit diacon: 26 februarie 1995 de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 16. Vătrai Bogdan, parohia Tunari, Protoieria Videle.
- hirotonit diacon: 1 decembrie 1994;
- hirotonit preot: 4 decembrie 1994 de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 17. Ungureanu Dănuț, parohia Nicolae Bălcescu, Protoieria Sector Agr. Ilfov.
- hirotonit diacon: 30 noiembrie 1994;
- hirotonit preot: 10 decembrie 1994 de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
- 18. Sopaltă Gheorghe, parohia Lunca Mare, Protoieria Câmpina.
- hirotonit diacon: 28 aprilie 1995;
- hirotonit preot: mai 1995 de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

Referent
Camelia Ichim

SFINȚIRI DE BISERICI ÎN CUPRINSUL ARHIEPISCOPIEI BUCUREȘTILOR (1994-1995)

1. Sfințirea locului noii biserici "Acoperământul Maicii Domnului", Protoieria Ploiești, pe data de 6 martie 1994, de către P.S. Episcop Teofan Sinaitul.

2. Sfințirea bisericii parohiei Chiojdeanca, Protoieria Vălenii de Munte, pe data de 3 mai 1994, de către P. S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
3. Sfințirea bisericii parohiei Uniunea Voluntarilor, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 3 mai 1994, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
4. Sfințirea bisericii parohiei Cotroceni, Protoieria I Capitală, pe data de 15 mai 1994, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
5. Târnosirea bisericii parohiei Boldești, Protoieria Vălenii de Munte, pe data de 22 mai 1994, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
6. Resfințirea bisericii parohiei Rotari (filiala Șoimari), Protoieria Ploiești, pe data de 6 mai 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
7. Resfințirea bisericii parohiei Buna-Vestire Giulești, Protoieria I Capitală, pe data de 19 iunie 1994, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
8. Resfințirea bisericii parohiei Băicoi I, Protoieria Câmpina, pe data de 24 iunie 1994, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST.
9. Sfințirea bisericii parohiei Gheaba, Protoieria Vălenii de Munte, pe data de 8 septembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
10. Sfințirea capelei construite în cimitirul parohiei Breaza de Sus II, Protoieria Câmpina, pe data de 7 august 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
11. Sfințirea bisericii parohiei Drăgănești Vlașca, Protoieria Videle, pe data de 11 septembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
12. Sfințirea bisericii parohiei Dudești Cioplea I, Protoieria III Capitală, pe data de 15 august 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
13. Sfințirea bisericii parohiei Boldești Grădiștea, Protoieria Ploiești, pe data de 21 august 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
14. Sfințirea parohiei Preotești, (filiala Petrești), Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 11 septembrie 1994, de către P.S. Episcop Teofan Sinaitul.
15. Sfințirea bisericii parohiei Vărbilău I, Protoieria Vălenii de Munte, pe data de 14 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
16. Sfințirea bisericii parohiei Domneștii de Jos, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 18 septembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
17. Sfințirea bisericii parohiei Slon, Protoieria Vălenii de Munte, pe data de 9 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
18. Sfințirea bisericii parohiei Bordenii Mici, Protoieria Câmpina, pe data de 8 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
19. Sfințirea bisericii parohiei Stoicenești Drugănești, Protoieria Giurgiu Nord, pe data de 16 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
20. Târnosirea bisericii parohiei "Adormirea Maicii Domnului" — Ploiești, Protoieria Ploiești, pe data de 23 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
21. Sfințirea bisericii parohiei — capelei din curtea bisericii Bazilescu, Protoieria I Capitală, pe data de 15 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
22. Sfințirea bisericii parohiei Gura Vitoareai, Protoieria Vălenii de Munte, pe data de 6 noiembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
23. Sfințirea bisericii parohiei "Adormirea Maicii Domnului" — Giulești, Protoieria I Capitală, pe data de 13 noiembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
24. Sfințirea catapetesmei bisericii parohiei Clinceni, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 30 octombrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.

25. Sfințirea locului pentru noua biserică cu hramul "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil", Protoieria II Capitală, pe data de 8 noiembrie 1994, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.
26. Sfințirea bisericii parohiei Merii Petchi, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 6 noiembrie 1994, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.
27. Sfințirea bisericii parohiei Ciorogârla, Protoieria Sector Agricol Ilfov, pe data de 8 noiembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie Snagoveanul.
28. Sfințirea bisericii parohiei "Sfinții Voievozi", Protoieria I Capitală, pe data de 8 noiembrie 1994, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist.
29. Sfințirea bisericii parohiei Coadă Izvorului, Protoieria Câmpina, pe data de 14 noiembrie 1994, de către P.S. Episcop Teodosie.
30. Sfințirea bisericii parohiei "Sfântul Pantelimon", Protoieria Ploiești, pe data de 21 noiembrie 1994, de către P.S. Episcop Vincențiu Ploieșteanul.
31. Târnosirea bisericii parohiei Cășlegi, Protoieria Ploiești, pe data de 11 decembrie 1994, de către P.S. Episcop Teofan Sinaitul.

Referent Camelia Ichim

CORALA "NICOLAE LUNGU" A PATRIARHIEI ROMÂNE LA STRASBOURG ȘI PARIS

Cu Înalta binecuvântare a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST al Bisericii Ortodoxe Române, la inițiativa Consiliului Europei, cu sediul la Strasbourg, Corala "Nicolae Lungu" a Patriarhiei Române, dirijată de P.C. Pr. Prof. Constantin Drăgușin, a efectuat un turneu artistic în Franța, în perioada 30 noiembrie-14 decembrie 1994.

Călătoria s-a efectuat cu autocarul, cheltuielile de deplasare fiind acoperite prin sponsorizarea generoasă a Băncii Române de Comerț Exterior și cu sprijinul câtorva preoți din Capitală, între care P.C. Pr. Ioan Turcu, de la Parohia "Cuțitul de Argint", la care s-au adăugat Prea Cucernicii Preoți cooptați în corală: P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula, de la Facultatea de Teologie din București, P.C. Pr. Mihai Colibă, de la Parohia "Sf. Împărați Constantin și Elena", P. C. Pr. Ioan Rădulescu, de la Parohia "Andronache", și P. C. Pr. Sava Matia, de la Parohia "Delea Nouă".

După sosirea la Strasbourg, primul concert a avut loc în ziua de sâmbătă, 3 decembrie 1994, în biserica protestantă "Temple Neuf", plină de lume. Concertul a cuprins piese corale din repertoriul religios românesc, colinde de Crăciun, un triptic popular românesc, fragmente din Rapsodia română de George Enescu și câteva colinde franțuzești. Dintre piesele componente ale concertului amintim: **Către Tine, Doamne**, de Nicolae Lungu, **Minune prea mare și Fecioara astăzi**, de Paul Constantinescu, **O, ce veste minunată și Plecarea Magilor**, de Dimitrie G. Kiriac, **Ia, ascultați**, de D.G. Kiriac, **Moș Crăciun**, de Ioan Borgovan, **Mare-l seara**, de Gh. Cucu, **Colind francez, La Vitleem colo-n jos**, de Nicolae Lungu, **Și de trei erai**, de Valentin Teodorian, **Iisus și Fecioara**, de César Franck, **Astăzi s-a născut Hristos**, de Timotei Popovici, **Colindul vânătorilor**, de Sabin Drăgoi, **Domn, Domn să-nălțăm**, de Gh. Cucu, **Noi umblăm și colindăm**, de Mihail Bărcă, **Triptic popular românesc**, alcătuit din: **Să cântăm doina**, de Dimitrie G. Kiriac, **Doina**, de Nicolae Lungu, și **Doruleț** de I. D. Chirescu, **Sorcova de la bătrâni**, de Pr. Iulian Cârstoiu, **Astăzi se naște Hristos**, de Pr. Constantin Drăgușin, **Triptic de Crăciun**, de Tiberiu Brediceanu, **Sfântul Domn Iisus**, de Fr. A. Gevaert, **Exultate Deo**, de Palestrina, **Hristos se naște, măriți-L**, de

Al. Podoleanu și I. D. Chirescu. La unele concerte, la aceste piese s-au adăugat **Doamne, miluiește**, de Paul Constantinescu, **La Betleem în noapte**, de Pr. Constantin Drăgușin, **Doamne, Iisuse Hristoase**, de Gh. Cucu, **Coborât-a coborât**⁹, de Sabin Drăgoi, **Moș Crăciun**, de D. G. Kiriac și R. Zamfirescu, **Venite adoremus**, anonim din sec. XVIII, cu care se începea de obicei concertul.

Duminică, 4 decembrie, corala a participat, în aceeași biserică, la săvârșirea unui cult ecumenic, prezentând câteva din piesele corale adecvate. P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula a citit Evanghelia de binecuvântare finală. În după amiaza zilei de Duminică, Corala a prezentat un concert de colinde în biserica protestantă din Vendenheim, urmat de o frumoasă recepție oferită de conducerea parohiei din localitate.

Luni, 5 decembrie, Corala Patriarhiei Române a fost primită la Consiliul Europei, unde a prezentat, de asemenea, un concert de colinde. A fost, de astfel, scopul principal al turneului în Franța, concertul fiind urmărit cu deosebită atenție de lucrătorii din acest organism internațional din care face parte și România. Concertul a avut loc la un an de la primirea țării noastre în acest forum internațional și s-a bucurat de aprecieri elogioase din partea autorităților străine și române. După concert, membrii coralei au fost invitați să viziteze întregul complex de săli și sectoare ale frumoasei și modernei clădiri a Consiliului Europei, în fața căreia flutura cu mândrie și steagul românesc. Directorul secției "Itinerarii culturale", G. Ronconi, împreună cu colaboratorii săi, a spus în cuvântul său că ne primește în această casă comună ca locatari și proprietari, apreciind vizita ca importantă și simbolică și socotind că am găsit instrumentul și modalitatea cea mai directă de înțelegere — muzica — aceasta neavând nevoie de traducere. Consiliul Europei nu este numai o casă unde se discută problemele politice, ci un loc de întâlnire a oamenilor care iubesc și prețuiesc cultura. Pentru perioada de pregătire a întâmpinării Crăciunului, nu putea fi un concert mai potrivit decât cel de colinde. S-a apreciat în chip deosebit contribuția românească la sporirea relațiilor culturale și la lucrările elaborate în acest sens de către Consiliul Europei.

De la Strasbourg, Corala Patriarhiei Române a plecat la Paris. Aici, în seara zilei de luni, 5 decembrie 1994, a prezentat, în cadrul Ambasadei române, un concert de colinde solicitat de UNESCO prin Dl. Ambasador Dan Hăulică, reprezentantul României la acest for cultural internațional. După ce Domnia Sa a făcut o frumoasă prezentare a colindelor în cultura și spiritualitatea românească, Corala a prezentat concertul în fața unei numeroase și selecte asistențe, care a răsplătit îndelung cu aplauze frumusețea și duioșia acestor perle ale folclorului nostru religios. Concertul a fost urmat de o frumoasă recepție organizată de conducerea Ambasadei române la Paris.

Marti, 6 decembrie 1994, Corala a prezentat primul concert de colinde la biserica "Saint Louis en l'Île", o frumoasă catedrală așezată pe una din insulele Senei. La concert au participat mai ales români stabiliți la Paris.

Miercuri, 7 decembrie 1994, s-a vizitat orașul Paris, cu monumentele lui principale, capitala Franței fiind frumos gătită pentru întâmpinarea Crăciunului.

Joi, 8 decembrie 1994, cu bunăvoința și cheltuiala UNESCO, Corala Patriarhiei Române a fost invitată să facă o excursie pe renumita Vale a Loirei, cu celebrele castele medievale. S-au vizitat castelele Chambord și Valois, iar la întoarcerea spre Paris, renumita Catedrală gotică din Châtres, unică în lume prin vitraliile sale. La invitația superiorului catedralei, care ne-a primit cu multă căldură, corala a prezentat un scurt concert de colinde, gustat din plin de cei prezenți în catedrală.

Vineri, 9 decembrie 1994, Corala a participat la vernisajul unei expoziții de pictură a unei pictorițe române, stabilită în Elveția, organizată la Ambasada română, prezentând

un scurt program de concert. În aceeași zi, vizitând faimoasa catedrală Nôtre Dame, cu acordul conducerii acesteia, a prezentat și aici un scurt concert de colinde. Seara, a avut loc al doilea concert la biserica "Saint Louis en l'Île" la care au asistat români stabiliți la Paris.

Sâmbătă, 10 decembrie 1994, Corala Patriarhiei a săvârșit o serie de slujbe de pomenire la mormintelor personalităților românești marcante, înmormântate la cimitirile parisiene. A slujit, P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula, iar răspunsurile au fost date de Corală. S-au săvârșit slujbe de pomenire pentru următorii: George Enescu și Elvira Popescu, înmormântați în cimitirul Père Lachaise, Mitropolitul Visarion Puiu, Episcopul Teofil Ionescu, Arhimadritul Pahomie, Preotul Vasile Boldeanu, Eugen Ionescu, Constantin Brâncuși, Dimitrie și Alexandrina Istrati, înmormântați în cimitirul Montparnasse.

Duminică, 11 decembrie 1994, Corala Patriarhiei Române a participat la Sfânta Liturghie săvârșită în Biserica Greacă din Paris, dând o parte din răspunsurile liturgice, iar la recepția oferită de parohie a prezentat un scurt concert de colinde, gustat din plin de cei de față. După amiază, Corala Patriarhiei a prezentat un concert de colinde în biserica Parohiei Române din Paris, condusă de P.C. Pr. Dr. Grigoraș Aurel. A fost la concert Î.P.S. Mitropolit Serafim al Germaniei și Europei de Nord, și un numeros public.

Luni, 12 decembrie 1994, Corala Patriarhiei Române, la invitația personalului Ambasadei române din Paris, a prezentat în sala de concert ultimul concert de colinde în fața unui public numeros, care a răsplătit cu bogate aplauze frumusețea executării acestor nestemate ale spiritualității românești. După concert, Corala a plecat spre Patrie. Turneele organizat de Corala Patriarhiei Române în Franța, la Strasbourg și Paris, a fost o frumoasă reușită și afirmare a cântecului religios românesc, atât de gustat de toată lumea. Prin măiestria și talentul dirijorului său, Pr. Prof. Constantin Drăgușin, prin bogăția și varietatea repertoriului, prin calitatea și frumusețea interpretării, Corala Patriarhiei Române a fost și de data aceasta mesagera cântecului românesc peste frontierele țării și a dorinței de pace și bună înțelegere între oameni adusă de Cel slăvit cu atâta farmec, duioșie și credință în minunatele noastre colinde — Mântuitorul Iisus Hristos.

Corala "Nicolae Lungu" a Patriarhiei Române mulțumește cu recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST al Bisericii Ortodoxe Române, pentru Înalta binecuvântare în vederea efectuării acestui turneu și tuturor binevoitorilor care au contribuit la buna lui desfășurare.

Pr. Prof. Dr. Nicolae NECULA

CORUL "SYMBOL" DIN NOU ÎN FRANȚA

Între 13-22 aprilie a.c., 30 de copii din Corul "Symbol" au fost invitați de către Association Balkans Pays de la Loire, din Nantes, "să celebreze muzical Paștele" catolic, și de către centrul Cultural Român din Paris, prin persoana directorului său, domnul ministru consilier Virgil Tănase, pentru un concert de muzică religioasă în Săptămâna Patimilor. Răspunderea era copleșitoare, dar și dorința de a evolua la cele mai înalte cote era pe măsură.

După un zbor agreabil cu avionul, iată-ne preluați din Paris de către gazdele noastre cu un autocar. Am văzut că suntem onorați de o frățescă grijă și chiar de o îndatoritoare

prețuire, căci delegații francezilor aveau totul pregătit să ne simțim bine. Le-am prezentat și noi două casete video cu filmări din evoluțiile corului nostru, și prețuirea lor a devenit admirație. În timp ce autocarul parcursese pe neobservate, pe șosele parcă desenate, distanța Paris-Nantes. Primirea făcută de către însuși președintele asociației gazdă, domnul dr. Barbiu, și de către delegatul Primăriei din Nantes, preluarea copiilor noștri cu atâta dragoste nefățarnică de către părinții copiilor din corul colegiului Blanche de Castille și condițiile de asigurare, ne-au obligat cu atât mai mult.

Iată-ne, deci, sâmbătă, 15 apr., ora 22.00, la Catedrala Saint Donatien, la mii de km de țară, nu departe de malul Oceanului Atlantic, cu răspunderea de a le adresa miilor de credincioși mesajul nostru de credință și frăție întru Hristos. Când corul "Symbol" și inegalabila noastră solistă, Cleopatra Ilie, au început să-și deruleze "Crezul" lor cu piesa "Iubi-Te-voi, Doamne", cântare psaltică, glas V, o bijuterie a Bisericii noastre, printr-un simț negrăit, am constatat cum mii de suflete au început să ciocotească, iar pereții de piatră s-au înfiorat. Alte cântări din messa respectivă au fost apoi executate de către corul catedralei sau de către credincioși. După un scenariu prestabilit, corul "Symbol" cântă tulburătorul "Miluiește-mă, Dumnezeu" și apoi înălțătoarea "Ziua Învierii". Acum se produce un fapt unic în istoria acestui lăcaș de cult, construit încă în anul 1490: credincioșii uită că se află la o slujbă de Înviere într-o catedrală și izbucnesc cu aplauze, punându-l în încurcătură pe preot, slujba își reintră în normal, mai cântam noi din repertoriul catolic "Adoramus" și "A Toi la gloire", după care, din nou, un fapt inedit: copiii din România cântă în română și în franceză populara noastră cântare "Hristos a înviat" — "Jesus Christ est ressuscite", variantele Podoleanu și Musicescu, și din nou aplauze. "Cât de parfumată și de impresionantă este cântarea din Biserica Ortodoxă Română", mi-au declarat admirativ mai mulți credincioși, în frunte cu dirijorul Catedralei.

În ziua următoare, Duminica Învierii, la slujba oficiată în capela Colegiului Blanche de Castille, corul nostru, venit ca mesager al spiritualității românești, avea să interpreteze majoritatea cântărilor din repertoriul său religios ortodox în messa catolică. Totul a fost filmat, înregistrat, fotografiat de către gazde. O admirabilă atitudine de colaborare, de recunoaștere și de prețuire din partea slujitorilor catolici, a părintelui Bossard, a soriei Jaqueline și a episcopului de Nantes. Pentru că, se cuvine să menționăm, la solicitarea noastră, Prea Fericirea Sa, Părintele Patriarh Teoscctist, a avut inspirația să-l delege ca reprezentant personal pe părintele Ioachim Giosanu, eminent teolog și misionar ortodox, profesor la Institutul Saint-Serge din Paris, care a însoțit formația noastră.

În sâmbăta ce precede Învierea, și la catolici, ca și la ortodocși, slujitorii Bisericii fac economie de vorbe, se reculeg și suferă alături de Cel îngropat. Ei bine, și aici s-a făcut o excepție: episcopul de Nantes l-a primit pe reprezentantul P.F. Sale pentru 30 minute și au prelungit discuta la 80 min.

Ultimul nostru concert din Nantes, susținut tot cu sala arhiplină, avea să cuprindă în majoritatea scena cu costumele lor populare, stârnind admirație și sub acest aspect. Se pare că acesta a fost punctul culminant, pentru că, fascinați de cântecele noastre și, după cum aveau să ne declare, de pofta și plăcerea cu care cântau copiii, au bisat și au acompaniat cu aplauze piese ca: "Cuc, cuculeț" — Nelu Ionescu, "Alunelul oltenesc" — Nicolae Lungu, "În poieniță, lângă plopi" și "Sârba pe loc" — Gh. Danga, "Brăul amestecat" — Pretorian Voiculescu, "Rămas bun, mamă și tată" — Irina Odăgescu, "Sorocul din Banat" — Valentin Gruescu, "Răsunset de la Crișana" — Ion Vidu, etc.

Să simți la mii de km de țară cat de apreciată este muzica laică sau religioasă a poporului tău, este un real motiv de mândrie patriotică.

Ei au spus-o, noi numai o repetăm: ceea ce fac copiii sub acest aspect este impresionant și contribuie realmente la corectarea imaginii despre România și copiii ei.

Succesul a fost reeditat, a doua zi, la Centrul Cultural Român din Paris, unde, spre surprinderea noastră, trei sferturi dintre spectatori erau tot francezi, obligându-ne, astfel, la o restructurare din mers a programului gândit inițial.

Dorim să adresăm aceste cuvinte de laudă și de mulțumire acelor oameni de suflet, care, apreciind corespunzător valoarea demersului nostru, s-au implicat în asigurarea condițiilor materiale necesare: Banca Română de Comerț Exteror, TAROM, Banca Comercială a României, S.C. Roland International, etc.

Dirijorul corului,
prof. Jean Lupu

MOMENTE DE REFERINȚĂ ÎN VIAȚA BISERICII ȘI A ȘCOLII

Marți, 20 decembrie 1994, orele 11,00, într-o atmosferă de profundă emoție sufletească, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de P.C. Pr. Consilier Mihai Hau, drd. Valentin Bădescu și drd. Doru Costache, din cadrul Sectorului Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, au participat la serbarea de colinde susținută de elevii Școlii nr. 97 din București. Într-o organizare deosebită, o contribuție importantă având directorul școlii, Prof. Vasile Dăscălița, precum și numeroase cadre didactice, serbarea, prin gingășia și puritatea glasurilor și a cântecelor, a anticipat frumusețea praznicului împărătesc al nașterii Domnului.

La sfârșitul serbării, cuvinte de mare simțire duhovnicească și românească au fost rostite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, precum și de invitații oficiali din partea Inspectoratului Școlar al Municipiului București: Dl. Insp. Gen. adj. Vasile Molan, Dl. Insp. Gen. adj. Nicolae Ionescu și Dl. Insp. coord. Aurel Popescu. La despărțire, gazdele au oferit înalților oaspeți frumoase icoane, lucrate de elevii școlii.

Marți, 24 ianuarie 1995, orele 11,00, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, a Prea Sfințitului Episcop vicar Teodosie Snagoveanu, a D-lui Insp. Gen. adj. Vasile Molan din cadrul I.S.M.B., s-a desfășurat întrunirea generală a profesorilor de religie din Capitală, pentru discutarea problemelor organizatorice în vederea îmbunătățirii procesului de predare a religiei în școlile de stat. După cuvântul de suflet al Părintelui Patriarh, în legătură cu importanța întrunirii, dar și a zilei Unirii Principatelor, intervenții deosebit de valoroase au avut: P.S. Episcop Teodosie Snagoveanu, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Popescu, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Radu, Pr. Prof. Ioan Ionescu, Prof. Anastasia Popescu, Prof. Constantin Preda (Ploiești), Prof. Mircea Baldovin, ș.a.

Luni, 6 martie 1995, orele 15. Lumina sfântă din inimile elevilor Școlii nr. 114 din București s-a întrupat în frumusețea dumnezeiască a icoanelor expuse de organizatori la Galeria de Artă a Sindicatului Tehnometal. Lucrările au fost apreciate la modul superlativ de Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Galeriu și de dl. Constantin Crișan, critic de artă. Au mai participat dnii. Inspectori Petre Crașoveanu și Ioan Stancu, din cadrul Inspectoratului Școlar al Sectorului V, numeroase cadre didactice, părinți, alți invitați.

Semne ale unei efervescente creșteri spirituale a elevilor noștri, expozițiile de icoane pictate de aceștia sunt din ce în ce mai numeroase, icoanele lor, fie pe lemn, pânză, sticlă sau hârtie, fiind mărturia strădaniilor și a talentului cu care i-a înzestrat Dumnezeu.

Felicităm din suflet direcțiunea școlii pentru inițiativă și pentru organizare.

*Vineri, 10 martie 1995, orele 12,30, la Facultatea de Teologie din București, din nou aceeași caldă și inimoasă gazdă, a avut loc lansarea cărții *Cum să-i învățăm pe copii Religia*, autoare fiind prof. Anastasia Popescu, cunoscută tuturor drept Mama Sica. Pentru credința jertfelnică de o viață, precum și pentru valoarea acestei lucrări de pedagogie religioasă, au adus elogi autoarei P.S. Episcop vicar Teodosie Snagoveanul, Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Popescu, Decanul Facultății de Teologie, Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Galeriu, dr. Vasile Dima, iar din partea Editurii Anastasia, dl. Sorin Dumitrescu, director, și dl. Răzvan Bucuroiu, redactor-șef, care au oferit detalii în legătură cu modul în care a fost realizată cartea.*

Mama Sica, plină de simțire creștinească și românească, a încântat numeroasa asistență prin optimismul, vioiciunea minții și a voinței.

La mulți ani, Mama Sica!, iar dumneavoastră, dragi cititori, sfat prietenesc de a o cumpăra și citi cât mai repede!

Drd. Valentin Bădescu

IN MEMORIAM

A MAI PLECAT UN OM... PĂRINTELE DAVID POPESCU

Cine l-a văzut numai, și a avut privilegiul de a zăbovi câteva clipe în preajma sa, este cu neputință să nu se fi împărtășit din harul înțelepciunii și al bunătății sale fără de margini!

De ani, numele părintelui se identificase cu cel al "Mitropoliei". Era o legendă vie, un tezaur mărturisitor al vremurilor de curând apuse, pe care Biserica le-a traversat și le-a învins, un cărturar în cel mai autentic sens al cuvântului, un înțelept plin de har și de bunătate...

Vorba lui înceată, dulce, abia șoptită, era un izvor cristalin care te îmbăta de liniște și te hrănea, iar cuvintele sale, pline de tâlc, aveau întotdeauna darul de a-ți mângâia durerile sufletuși.

La "umbra" lui îți puteai întotdeauna trage sufletul și nu era să pleci vreodată nemângâiat: o vorbă bună, un sfat plin de înțelepciune, o mână de ajutor, o mângâiere, toate purtând amprenta dragostei sale, a sincerității și a inocenței unui suflet mare și greu încercat!

A trăit tumultuos, dar intim, iar Dumnezeu l-a "cercetat" ca pe Iov; și, asemenea lui Iov, nicidecum nu a gândit sau a rostit vreo împotrivire: "E mare Dumnezeu cel Bun!" — obișnuia mereu să spună, și, de erai atent, o lacrimă ca de cristal răsărea în ochii săi albaștri...

Și viața, și vorba, și portul, și mersul, și cântul, și pasul, și gândul, și gestul erau o armonie, o înțelepciune, o încântare! Te fermeca, iar bunătatea care izvora din el te copleșea. Și, pe cât de tainic a trăit, așa a și plecat, vorbind și mângâind întotdeauna pe "alții"... S-a dus ca o boare de vânt... Lăsând în urma lui tăcere, liniște... Ne-a mângâiat trăind, iar moartea lui ne-a dăruit împăcare și certitudine.

S-a stins "penița cea de aur" a cuvântărilor duhovnicești, "condeiul fermecat" al duhului plin de simțire și, odată cu el, "Mitropolia" parecă a mai sărăcit puțin, cultura s-a împuținat, "glasul Bisericii" abia se mai aude!

La căpătâiul său, cu dragoste, cu dor și cu durere, ne vom ruga mereu ca Dumnezeu cel Bun și Mare să-l odihnească pururea în pace!

"Ce bine e", spun unii dintre noi, că Dumnezeu ne-a dăruit uitarea, altminteri, cum ne-am mai putea justifica că nu reușim să prețuim Omul de lângă noi decât numai atunci când nu mai e... aici!

Pr. Mihai Hau

MERGÂND, ÎNVĂȚAȚI TOATE NEAMURILE

Cu vrerea Tatălui, cu lucrarea Fiului și prin săvârșirea în Duhul Sfânt, "Glasul Bisericii" propune acum o rubrică de vitală importanță pentru misiunea Bisericii, latură a lucrării eclesiale care a avut mult de suferit în timpul regimului comunist.

Mergând, învățați toate neamurile are o structură flexibilă — prin urmare, sugestiile și colaborările Dumneavoastră sunt binevenite, — intenționând să furnizeze datele necesare unei opere misionare eficiente: contextul confesional din țară, atitudinea cultelor și a grupărilor eterodoxe față de Biserica noastră, introduceri în teologia biblică și expunerea învățăturii ortodoxe din perspectiva întregii spiritualități a Bisericii Răsăritului — în care dogma este întemeiată revelațional și aprofundată patristic, liturgic și ascetic — și, nu în cele din urmă, identificarea problemelor care confruntă misiunea, alături de sugestiile în ceea ce privește soluționarea acestora.

Spre folosul comun, îi rugăm pe toți cei ce iubesc Biserica lui Dumnezeu să ne semnaleze diversele probleme de ordin misionar care apar în parohii, strategii utilizate pentru rezolvarea lor, sau chiar să ne trimită publicații și materiale propagandistice ale cultelor care agresează comunitățile ortodoxe.

REDAȚIA

TEOLOGIE ȘI EVLAVIE ÎN ORTODOXIA ROMÂNEASCĂ

Convorbire cu Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu,
decanul Facultății de Teologie din București

Reporter: Părinte decan, este astăzi evidentă o distanță între teolog, devenit specialist și nu întotdeauna trăitor al credinței, și credinciosul obișnuit, refugiat în sfera evlaviei. În același timp, Biserica sărbătorește cu mai multă atenție pe sfinții făcători de minuni, spre exemplu, și aproape ignoră sfinții teologi. E posibilă teologia fără evlavie? La fel, e posibilă evlavie fără teologie?

Pr. prof. D. Popescu: În spiritualitatea ortodoxă, teologia a fost întotdeauna legată de evlavie; marii Părinți ai Bisericii ne-au învățat că nimeni nu poate vorbi despre Dumnezeu atâta vreme cât nu-L cunoaște pe Dumnezeu, atâta vreme cât nu face experiența, nu trăiește și nu se închină cu evlavie înaintea Lui. Această perspectivă a avut o consecință foarte profundă în teologia și viața creștină: depășirea caracterului abstract al cunoașterii lui Dumnezeu și întemeierea acestei cunoașteri pe întâlnirea omului cu Dumnezeu, pe dialog și experiență personală în Biserică. Nu e suficient să

vorbești despre Dumnezeu; trebuie să te întâlnești cu El, și numai în această perspectivă, în această lumină se descoperă adevărata frumusețe și bogăție a teologiei negrăite, despre care Sfântul Apostol Pavel spune că cele ce ochiul n-a văzut, urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit, pe acelea le-a pregătit Dumnezeu celor ce-L iubesc.

Evlavia e fundamentală, fiindcă îndeamnă permanent la curățirea vieții și a inimii, prin care ne întâlnim cu Dumnezeu, după cuvântul Mântuitorului: "fericiți cei curați cu inima, că aceia Îl vor vedea pe Dumnezeu". Este calea rugăciunii și a postului, prin care ne ridicăm din patimi și ajungem la iubirea de Dumnezeu și de semenii.

Marea tragedie a lumii contemporane constă în faptul că teologia a considerat că are datoria să vorbească despre Dumnezeu și să facă abstracție de întâlnirea și viața cu Dumnezeu. Rezultatele au fost dezastruoase, fiindcă prin aceasta nu numai teologia și-a pierdut conținutul ei spiritual, dar și lumea a pierdut interesul pentru Hristos, pentru învățătura Lui cu adevărat spirituală și călăuzitoare spre evlavie, atât teologia, cât și lumea, oprindu-se la granițele literei care ucide.

Consecințele acestei disocieri dintre evlavie și teologie, dintre spiritualitate și dogmă s-au descoperit în faptul că lumea s-a secularizat, îndepărtându-se de Dumnezeu, iar teologia s-a transformat într-o gândire speculativă despre Dumnezeu, omul încetând să se mai lupte cu patimile și cu poftele lui, luptă prin care și-ar fi înnoit viața în relație cu Dumnezeu. Or, lupta evlaviei e lupta formidabilă care se duce împotriva patimilor, care sunt mișcări iraționale ce-l îndepărtează pe om de Dumnezeu și-l scufundă în materialitatea lumii în care trăim. Cu cât patima devine mai virulentă, cu atât omul pierde lumina lui Dumnezeu din suflul rănii, peste care se așterne, în schimb, întunericul morții și al infernului.

Prin puterea Duhului Sfânt dăruit lumii la Cincizecime, prin evlavie și curățirea vieții, putem face — din patimile care ne transformă în sclavi ai legilor naturale — puteri și mișcări raționale, virtuți care să ne apropie de Dumnezeu, de frumusețea și noblețea de sus.

Se constată azi două tendințe: una, care afirmă necesitatea ca tot poporul să fie teolog, să cunoască doctrina Bisericii, după modelul Bizanțului; iar a doua, tendința de a refuza poporului accesul la dogmă. Această a doua tendință este evidentă în două — să le spun — atitudini editoriale. Astfel, există edituri care scot cărți numai pentru intelectualii creștini (sau în perspectiva atragerii lor la Hristos), teologi, preoți, și editurile bisericesti, care de obicei scot numai cărți de cult și de rugăciune, dar care nu oferă și introduceri în doctrină, în lumina căreia și cultul capătă adevărata valoare. Poate fi vorba de o desăvârșire creștină fără o întemeiere dogmatică a vieții?

În cele de mai înainte, am scos în evidență legătura indiscutabilă dintre teologie și evlavie. E absolut necesar să se țină seama de ambele aspecte ale vieții creștine: cel doctrinar și cel spiritual, tainic. Când teologia se disociază de spiritualitate, de evlavie, se transformă într-o vorbire abstractă care nu mai interesează pe nimeni, într-o speculație teologică ce poate să conducă la dezvoltarea puterilor intelectuale ale omului, dar care nu are o semnificație profundă pentru viața creștină. Pe de altă parte, disocierea spiritualității, a evlaviei de teologie are de asemenea urmări negative pentru că promovează în rândul credincioșilor ignoranța și bigotismul. Pentru a avea o autentică viață creștină, după voia lui Dumnezeu, e necesar ca trăirea să fie călăuzită de lumina doctrinei Bisericii. De altfel, Liturgia ortodoxă nu e o trăire emoțională a întâlnirii cu Dumnezeu, ci e plină de seva învățăturii Bisericii, a sinoadelor ecumenice și a Sfinților Părinți.

E absolut necesar să ținem seama de importanța deosebită pe care lumina teologiei o are pentru viața creștină, mai ales acum când, după aproape cinci decenii de ateism,

doctrină a unui regim care a refuzat să creadă în Dumnezeu, poporul nostru a rămas un popor evlavios, dar, din păcate, de multe ori nu dispune de cunoștințele necesare ca să se poată edifica în privința credinței și din această cauză cade ușor pradă unor mișcări sectare și nu are posibilitatea să le respingă.

În condițiile în care astăzi teologia și evlavia apar destul de îndepărtate una de cealaltă, se mai poate vorbi de o stare de normalitate în Biserica noastră?

Niciodată nu se va putea vorbi de normalitate, atâta vreme cât există această separare între cele două dimensiuni fundamentale ale vieții creștine. Am arătat deja că această separare a dus la secularizarea lumii în care trăim. Dacă vrem să evităm acest pericol, care se soldează cu îndepărtarea de Dumnezeu și cu prăbușirea spirituală a omului, trebuie să depunem eforturi susținute la toate nivelurile spre conștientizarea adevărului fundamental că nu-L poți cunoaște pe Dumnezeu fără a fi om al rugăciunii și că nu te poți ruga Celui pe care nu-L cunoști.

Ce trebuie făcut pentru ca poporul, care a fost în istorie principalul apărător al credinței și al evlaviei, să redevină poporul lui Dumnezeu, care să nu se limiteze doar la închinare și să cadă în plasa evlaviei fără conținut dogmatic, ci să fie încercat în cele ale credinței, după cuvântul Sfântului Pavel: râvna fără cunoaștere nu are rod?

La noi se vorbește de o spiritualitate populară, ca și cum ar fi separată de cea cultă. Or, realitatea e că la baza spiritualității noastre se află întreaga teologie ortodoxă, care a fost elaborată în chip remarcabil de marii Părinți ai Bisericii, în temeiul revelației divine și purtați de Duhul Sfânt. Deci, spiritualitatea nu poate exista niciodată dacă nu e fundamentată pe niște cadre doctrinare bine definite de Biserică. E necesar ca acum să se desfășoare o susținută activitate misionară, să ieșim din pasivitate, să edificăm copiii — prin intermediul orei de religie — în adevărul de credință al Bisericii, iar în interiorul parohiilor să se intensifice relația și solidaritatea dintre credincioși și preot, dar și o susținută activitate catehetică în Biserică.

Toate acestea se vădese necesare atât pentru sporirea comuniunii în interiorul Bisericii, care se realizează în primul rând prin mărturisirea aceleiași credințe, pentru apărarea Bisericii împotriva acțiunilor prozelitiste, dar și pentru renașterea spirituală a poporului nostru, care numai în Biserica strămoșească își poate regăsi identitatea.

A consemnat Doru Costache

“Predicile nu mai ajung: ceasul istoriei ne indică ora la care nu mai trebuie doar să vorbim despre Hristos, pentru că ni se cere să devenim una cu Hristos, transformându-ne în tot atâtea sedii ale prezenței și ale cuvântului Său”.

(Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Ed. Anastasia, p. 75).

CONFESIUNI ȘI GRUPĂRI ETERODOXE ÎN ROMÂNIA CONTEMPORANĂ

BISERICA EVANGHELICĂ ROMÂNĂ (B.E.R.)

(Spiciuri din Statutul Bisericii Evanghelice Române, București, 1994)

Biserica Evanghelică Română este o mișcare creștină autohtonă născută de Dumnezeu pe pământul României între anii 1920-1924, prin tinerii teologi ortodocși Dumitru

Cornilescu și Tudor Popescu, la biserica "Sfântul Ștefan" din București. Inițial, mișcarea a fost cunoscută sub numele de "Creștini după Scriptură" până în anul 1939, când a fost nevoită să fuzioneze cu asociația "Creștini după Evanghelie". Sub această denumire a funcționat până la 27 ianuarie 1990. De la această dată s-a reconstituit ca mișcare creștină independentă. (p. 1).

Credincioșii Bisericii Evanghelice Române au pe Dumnezeu ca Tată; recunosc ca singur Domn al lor pe Mântuitorul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu ca autoritate supremă, și prezența launtrică a Duhului Sfânt, ca sursă de călăuzire și putere; au ca scop trăirea unei vieți curate înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor. (p. 1-2).

Este și poate deveni membru al B.E.R. orice persoană, care prin convingere personală și liberă voință s-a întors la Dumnezeu cu pocăință și credință, a mărturisit că L-a primit pe Domnul Iisus ca Mântuitor și Domn, trăiește o viață nouă și acceptă "Mărturisirea de credință" a B.E.R. Fiecare credincios trebuie să aparțină unei biserici locale, fiind înscris în registrul de membri ai acesteia. (p. 2).

B.E.R. practică botezul casei creștine, inclusiv a copiilor. Credincioșii care nu au fost botezați niciodată, înainte de a fi primiți la adunarea de frângerea pâinii, vor fi botezați în "Numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh" sau în "Numele Domnului Iisus Hristos". (p. 3).

Calitatea de membru al B.E.R. este personală și poate fi probată cu dovada eliberată de biserica locală de care aparține... (p. 3).

Sfatul de frați al bisericii poate opri de la adunarea de frângerea pâinii pe membrii care se fac vinovați de cădere în păcat, de abatere de la învățătura Scripturii sau de nefrecventarea serviciilor de cult... (p. 4).

Biserica Creștină Evanghelică își desfășoară activitatea prin: a. Adunări publice: de evanghelizare; pentru copii și tineret; pentru căsătorii; pentru înmormântări. b. Adunări pentru credincioși: de frângerea pâinii; de rugăciune și zidire sufletească; de învățătura (învățarea Scripturii); de educație familială. (p. 6-7).

(Atribuțiile slujitorilor) Păstorii se ocupă cu hrănirea duhovnicească și păstoria credincioșilor. Evangheliștii se ocupă de răspândirea Evangheliei prin evanghelizări publice sau prin mărturisirea de la om la om. Ei se ocupă de pregătirea credincioșilor pentru evanghelizare personală. Învățătorii se ocupă de educarea biblică a credincioșilor, a celor de curând întorși la Dumnezeu, a tinerilor și a copiilor, prin forme adecvate fiecărei categorii. Misionarii sunt credincioși trimiși și susținuți material de biserică, în țară sau în străinătate, pentru a înființa noi biserici prin răspândirea Evangheliei sau pentru a oferi ajutor duhovnicesc bisericilor care sunt în declin spiritual. (...) Diaconii sunt aleși de biserică dintre credincioșii care împlinesc condițiile prevăzute de I Timotei 3. 8-13, pentru administrarea și gospodărirea bunurilor materiale și coordonarea acțiunilor de binefacere creștină. (p. 10).

Colectivul de conducere al B.E.R. este Sfatul de frați pe țară, alcătuit din 20-25 frați din bisericile cele mai reprezentative și pe zone geografice (p. 130).

În cadrul B.E.R. funcționează un Comitet de conducere (...) compus din trei delegați, dintre care unul este Prim Delegat, și este subordonat Sfatului de frați pe țară (p. 15-16).

Față de celelalte culte existente în România, atitudinea membrilor B.E.R. este de respect, pace și neamestec, fără angajare de polemici sau acțiuni denigratoare. (p.19).

(Astăzi, Prim Delegat este dl. Petre Miu).

CE ESTE SECTA ȘI CARE SUNT TRĂSĂTURILE EI DISTINCTIVE*

Pentru a înțelege ce este o sectă trebuie să analizăm în primul rând sensurile etimologice. Prin definiție, e vorba de o mișcare separatistă; fac parte dintr-o sectă cei care urmează o persoană, o doctrină (din latinescul *sequi* = a urma). Sunt însă specialiști care consideră că ai putea găsi o asemănare și cu verbul *secare* (lat. = a separa, a tăia) dar, în ultimul timp, această ipoteză a fost abandonată. La Pr. Al. N. Constantinescu, în *Sectologie*¹ — găsim încă o variantă, și anume: “numirea vine de la cuvântul latinesc *secta*, care, în traducerea latină a Noului Testament, corespunde cuvântului grecesc *chaeresis*, sectă, partid, erezie, și, de aceea, vom găsi în unii codici latinești transcriși direct cuvântul grecesc cu litere latine *haeresis*”. Dacă privim deci aceste trei variante, putem constata că prima interpretare pare cea mai apropiată de ceea ce înțelegem astăzi prin cuvântul *secta*.

În Dicționarul religios² —, apărut sub semnătura lui Ion M. Stoian, găsim în dreptul cuvântului *secta* explicația că aceasta ar fi “o comunitate religioasă desprinsă de Biserica oficială; grup restrâns și închis, alcătuit din adepții unei doctrine (religioase sau filosofice)”.

Secta s-ar distinge deci de religie ca un grup minoritar față de trunchiul din care s-a desprins. Există însă o mare dificultate în a vorbi despre secte, deoarece acest termen este încărcat de normativitate, el aparținând dicționarului teologic.

A spune despre un grup “este sectar”, înseamnă totuși a face o judecată devalorizantă. Din contră, cuvântul BISERICĂ este în uzajul curent mereu valorizant, scrie teologul Jean Ségui, și orice *sectă* (în sens sociologic) se vrea Biserică (în sens teologic), considerând drept secte (în sens vulgar) toate Bisericile care nu răspund idealului ei. Dacă folosim însă într-o manieră obișnuită vocabularul sociologic, am putea angaja cuvintele *Biserică* și *sectă*, într-un mod non — normativ, pentru a desemna simpla structură.

După evenimentele revelatoare ale schimbării sociale, începând cu anii '60, în țările occidentale, și în urma mișcărilor contra culturale, contextul a devenit mult mai polemic din punct de vedere religios. Apariția în occident a unor secte, care se adresau în mod direct tinerilor, a provocat mari neliniști.

Dezvoltarea multiformă a grupurilor fundamentaliste în America de Sud, resurgența cultelor locale în Africa, fragmentarea religiilor tradiționale în unele țări din Asia, invazia mișcărilor prozelite — ca “martorii lui Iehova” — peste tot în lume, au evidențiat că acest fenomen devenise planetar sub diverse forme.

Și dacă aceste considerații au fost făcute în Occident și pentru Occident, putem constata aceeași situație și în cazul țărilor Europei de Est, începând cu anii '89-'90.

România a fost sistematic invadată de fel de fel de “evangelizatori” sau “maeștri” într-ale cerurilor, fiecare susținând la rândul lui că religia propovăduită de el este cea adevărată, pentru ca în ultima vreme să abandoneze conferințele în favoarea unui prozelitism masiv, desfășurat sub deviza “din poartă-n poartă”.

TRASĂTURILE DISTINCTIVE ALE SECTELOR

Pentru a putea realiza o cunoaștere cât mai eficientă a sectelor contemporane, se impune prezentarea unor trăsături specifice, conform cărora putem cataloga sau nu un grup de indivizi drept *sectă*. Astfel, teologul Jean Ségui vede în sectă “un grup

* Acest articol a fost realizat cu ajutorul Enciclopediei. *Catholicisme hier, aujourd'hui, demain* — encyclopedie publiée sous le patronage de l'Institut Catholique de Lille, par G. Mathon et G.H. Baudray,

contractual de voluntari care au ales, după unele experiențe religioase precise, de a se uni cu alți creștini care au făcut aceleași experiențe”³.

Corpul astfel format are legitimitatea unei legături voluntare create între credincioși, și între ei și Dumnezeu. Mântuirea este aici o afacere personală și nu de relație cu un organism al harului, în practică această concepție ducând la nașterea de grupuri mici, dar care pot fi importante. Viața religioasă a sectei tinde mai mult spre intensitate decât spre extensie, fără însă ca aceasta să fie o regulă generală.

În cadrul unei secte, exigențele etice sunt aceleași pentru toți membri, iar grija de a menține, prin disciplină și excomunicare, puritatea comunității, se evidențiază uneori ca fiind mai importantă decât sănătatea participanților.

Dacă ar fi să interpretăm în general sectele contemporane, vom constata următoarele: alegere mutuală și voluntară; separatism și exclusivism; auto-identificare la grup, întreținută prin supraveghere și excludere; dorința de a fi în frunte și autoritate supremă direct în Dumnezeu. Acestea sunt trăsăturile comune ale sectelor, chiar dacă nu le întâlnim niciodată în stare pură. Privind mai atent însă noile mișcări religioase, putem totuși distinge trei mari trăsături:

1) UN CONDUCĂTOR DIVIN

La originea oricărei secte găsim inițiativa unui individ, care, prin libera sa decizie, se rupe de contextul socio-cultural în care trăiește și se angajează pe un drum propriu.

Una, deci, dintre trăsăturile majore ale unei secte este prezența la conducerea ei a unui “guru” sau lider atotputernic, autoritatea incontestabilă care fascinează adeptii. De fapt, acest “maestru” exercită înainte de toate o autoritate spirituală dominantă asupra celor care-l urmează.

Fiind într-o directă legătură cu Dumnezeu, printr-o descoperire privată, particulară, ce se referă la secretul “vieții celei adevărate”, guru sau maestrul este uneori chiar mai mult decât un conducător harismatic: el este un veritabil salvator, mântuitor, căruia trebuie să i se adreseze un adevărat cult de preamărire. Ca și un zeu, el primește jertfe, fie simbolice, ca flori sau tămâie, fie mult mai palpabile, precum cecuri sau cadouri. În fața lui e necesară încenuncherea și adresarea cu un deosebit respect, onorându-l cu demnități împrumutate fie din vocabularul biblic (cum ar fi acela de “profet și rege”, adresat lui David Berg, fondatorul sectei americane “Copiii lui Dumnezeu”, sau acela de “Mesia cel Nou”, adresat liderului coreean Moon), fie din vocabularul religios oriental, ca de exemplu: “Grația Divină”, titlu adresat lui Brabhupada, conducătorul spiritual al sectei “Adepții lui Krishna”⁴.

Fiind unicul deținător al formulei de mântuire, “guru” supraveghează propovăduirea mesajului divin fie personal, fie ajutat de o oligarhie aleasă cu mare grijă. Pentru a oferi posibilitatea mântuirii adepților săi, exercită în cadrul comunității o putere absolută, stabilind reguli prin decrete și legi, oferind recompense, dar și pedepse. Ajutat de o “ierarhie” obedientă, aleasă de el însuși, cere adepților o ascultare oarbă, o supunere totală: “a face ascultare, a te supune, a urma” —acestea sunt cuvintele de ordine ale tuturor “liderilor spirituali”.

De exemplu, David Berg, “tatăl” sectei numite “Familia dragostei” sau “Copiii lui Dumnezeu”, afirmă în cartea sa (*Cum îl urmărim pe Iisus*): “șeful poate nu are mereu dreptate, dar el rămâne tot șef; chiar dacă zice sau face ceva despre care tu gândești că ar fi

Nr. 62, Salut — Sécularisation, ed. Latouzey et Ane, Paris, 1992, p. 996 - 1010, precum și a multor alte materiale oferite cu generozitate de Pr. Prof. Dr. Francis Frost de la Institutul Ecumenic de la Bossey — Geneva, și de Pr. Valdo Richard din Céligny — Elveția, cărora le mulțumesc și cu această ocazie.

greșit sau neconform cu Biblia, îl interesează personal, iar tu nu trebuie să te revolți, deoarece Dumnezeu l-a uns șef”.

În concluzie, secta cere adepților supunere totală, le controlează strict și în întregime întreaga viață, manipulând spiritul. Ea aparține, deci, universului totalitar, în întregime străin spiritului creștin, iar mesajul său nu poate fi nici pe departe comparat cu mesajul Bisericii lui Hristos.

2) O SOLUȚIE DE MÂNTUIREȘ

A doua trăsătură a sectei este aceea că ea oferă o soluție de mântuire, o doctrină, un mesaj unic și universal. Maestrul a primit o descoperire din ceruri, pe care o comunică adepților, evidențiind faptul că i-a fost dată cunoașterea totală doar lui, pentru întreaga lume, cu scopul de a-i vindeca suferințele în care se zbate de mii de ani.

“El a descoperit adevărul privind Omul”, proclamă adepții lui Ron Hubbard, liderul Scientologiei; “el anunță calea salvării definitive”, afirmă adepții lui Moon.

Acest mesaj pare să răspundă tuturor dorințelor oamenilor timpului nostru, debusolați de stressul cotidian și de sărăcie, propunându-le construirea unei lumi noi. Dar, în cele din urmă, el este retrograd, deoarece impune o gândire unică și uniformă, aceea a “maestrului”, împiedicând, anulând reflecțiile personale și distrugând convingerile profunde, impunând un limbaj aberant și repetitiv.

Conceput ca o cale sigură către mântuire, mesajul se vrea superior tuturor religiilor, însă nu ca un sincretism, căci secta se identifică cu absolutul și tinde să-i ia locul lui Dumnezeu. Astfel, descoperim diferențele colosale între mântuirea oferită lumii prin Fiul lui Dumnezeu cel viu și “mântuirea” propusă de secte.

Pentru un creștin ortodox, Biserica este comunitatea vie, corpul mistic al lui Hristos și calea către mântuire, unde i se oferă Sfintele Taine pentru a-și hrăni credința, unde găsește Sfânta Tradiție pentru a-și potoli căutările spirituale și pentru a se sui cu mintea și cu inima către Dumnezeu, potolindu-și astfel neliniștile și menținându-și speranța vie.

La polul opus, pentru adepții unei secte, credința înseamnă supunere necondiționată, iar comunitatea reprezintă un univers închis, plin de interdicții, unde căutarea personală este o simplă îndocinare, iar mântuirea subiectivă (personală) dispare într-o vagă fuziune cosmică, într-o uniformitate totalitară. Secta taie efectiv orice legături verticale și-l înlocuiește definitiv pe Hristos Mântuitorul, ba, distruge și legăturile orizontale, substituindu-se societății și familiei.

3) O FAMILIE DE ALEȘI

Cea de-a treia caracteristică a sectei este aceea că ea se constituie într-o “familie de aleși”. În jurul unui “guru” (lider) se constituie un grup bine structurat și ierarhizat, cu reguli stricte de viață și cu o disciplină de fier, unde se trăiește “o nouă realitate”.

Acest grup încântă la început adepții săi prin comportamentul și critica lui față de lumea exterioară egoistă, individualistă și materialistă.

Oferind o aparentă securitate, protecție, transparență și într-ajutorare, grupul apare ca o familie fericită, bine definită, într-o societate care a distrus celula familială, atomizând persoanele și răsturnând valorile.

Odată intrat în rândul membrilor sectei, adeptul rupe orice relație cu familia sa biologică, cu prietenii și cu societatea, care n-au știut cum să răspundă așteptărilor lui, și regăsește astfel, în cadrul sectei, o nouă familie. De acum înainte, “maestrul”

înlocuiește părinții, iar Moon nu ezită a se semna cu sigla A.N.V.P. = “au nom des vrais parents” (în numele adevăraților părinți), în timp ce David Berg își intitulează secta “Familia dragostei”. În cadrul sectei domină fericirea, ordinea, căldura și salvarea, în timp ce în exterior stăpânesc plânsul, ura, haosul, crima și imoralitatea; într-un cuvânt însuși Satan.

Acest maniheism este o trăsătură fundamentală a fenomenului sectar, și permite menținerea controlului asupra adepților, care, dacă ar părăsi secta, ar contribui la distrugerea ei. Este, deci, necesară menținerea unei izolări totale față de lumea exterioară, dar, în același timp, dispariția la adepți a oricărui spirit critic, până la fanatism.

Printr-o presiune psihologică exercitată continuu, secta vizează în primul rând registrul afectiv, emoțional, și nu inteligența. Pentru a ascunde escrocheriile morale, religioase și financiare pe care le practică, distrugerea spiritului critic și restrângerea libertății sunt elemente vitale pentru un lider sectar.

Centrată în jurul unui lider atotputernic asupra inimilor, corpului și sufletelor, izolată de lume, nu pentru o mai deplină căutare a lui Dumnezeu, ca în tradiția creștină monastică, ci pentru alienare, înșelare și exploatare a persoanei, secta nu este nici Biserică, nici religie; este un neo-totalitarism care confundă puterile temporale și spirituale, tinzând să-i ia locul lui Dumnezeu; este o subversiune de ordin religios și social, care dezrădăcinează omul din moștenirea sa spirituală.

Sectele manifestă adesea o orientare exclusivistă, mai mult sau mai puțin conștientă, având tendința de a se considera adevărata Biserică pe pământ, susținând deținerea adevăratei înțelegeri a mesajului evanghelic printr-o revelație avută de fondatorul ei, care vine să aducă lumină în interpretarea corectă a semnificațiilor creștine. De aceea, și mi-aș permite să închei citându-l pe Părintele Diac. Prof. Dr. Petre David, “secta este periculoasă din toate punctele de vedere și mai ales din punct de vedere moral, căutând să producă dezordine, dezmaț, nesupunere; încurajează lenea, practică prozelitismul, se opune apărării dreptății și tolerează violența (crima “religioasă”)”⁶.

Drd. Laurențiu D. Tănase

NOTE

1. Pr. Al. N. Constantinescu, *Sectologie*, București 1943, p. 7
2. Ion M. Stoian, *Dicționar religios*, Cluj, 1994, p. 248.
3. Jean Ségui, *Les sectes protestantes dans la France contemporaine*, Paris, 1956, p. 21.
4. Brian Wilson, *Les sectes religieuses*, Paris, 1970, p.41-47.
5. Hélène Brun, *Les sectes en France aujourd'hui — un poison social*, în revista “Permanences”, nr. 314, sept. 1994, p. 9-13.
6. Diac. Prof. Dr. Petre David, *Călduza creștină*, Arad, 1987, p. 3.

SĂRBĂTORIREA ECUMENICĂ A ANULUI 2000

O parte din ce în mai mare a lumii creștine se pregătește să întâmpine mileniul III prin manifestări cu caracter jubiliar în anii 2000-2001, manifestări dedicate împlinirii a două mii de ani — făcând abstracție de eroarea calculului cronologic al lui Dionisie Exiguul — de la Nașterea Mântuitorului nostru IISUS HRISTOS.

Putem menționa, în acest sens, următoarele Biserici și organizații ecumenice:

I. CONFERINȚA BISERICILOR EUROPENE

Comitetul Mixt al CBE/CCEE (Conferința Bisericilor Europene/Consiliul Conferințelor Episcopale din Europa), întrunit la Leanyfalu (lângă Budapesta, Ungaria), în luna aprilie a anului 1994, după ce a luat în discuție — între altele — “Observarea (sărbătorirea) ecumenică a anului 2000”, a stabilit:

— Bisericile Europene nu ar trebui să aibă inițiative deosebite. Aceste Biserici sunt însă gata să ia o inițiativă de anvergură mondială a tuturor Bisericilor. Comitetul speră că manifestările sărbătorești vor fi privite ca o mărturisire comună a Bisericilor.

— Paștile anului 2001 vor fi sărbătorite în aceeași zi (15 Aprilie) de către Biserica Răsăriteană și Biserica Apuseană; acest fapt constituie o coincidență fericită și ar putea fi ocazia unei mărturisiri comune despre unitatea credinței în Hristos Cel Înviat.

— Se cuvine să avem în vedere organizarea de pelerinaje și alte manifestări (cu caracter sărbătorec, jubiliar) în diferite locuri sfinte ale creștinismului și mai ales la Ierusalim”.

Această poziție a fost comunicată Consiliului Mondial al Bisericilor (Geneva) și la Vatican.

II. CONSILIUL MONDIAL AL BISERICILOR

Comitetul Executiv al *Consiliului Mondial al Bisericilor* — întrunit între 14-19 septembrie 1994 la București — a inclus în tematica discutată și “Sărbătorirea ecumenică a anului 2000”.

Dintre ideile exprimate și aprecierile făcute cu această ocazie, reținem câteva:

— Anul 2000 este important pentru creștinii de pretutindeni, dar nu și pentru evrei, musulmani etc. (care au alte calendare), și, de aceea, manifestările creștinilor nu trebuie să capete un accent triumfalist;

— În anul 2000 trebuie să privim înapoi la cei 1000 de ani de divizare a lumii creștine, în lumea de astăzi; sfârșitul acestui mileniu este o invitație ca Bisericile să se elibereze de povara trecutului și să păsească în următorul mileniu cu o dorință mai mare de manifestare a unității, fapt pentru care “sărbătorirea ecumenică” ar trebui să însemne pocăință și iertare, sărbătoare și eliberare, recunoștină și speranță;

— C.M.B. admite că poate avea o contribuție limitată la organizarea și în desfășurarea manifestărilor (între care o posibilă întâlnire a Întăistătorilor Bisericilor Creștine la Ierusalim sau Bethleem), dar își asumă pe deplin rolul specific de a încuraja și de ajuta ca la sărbătorirea comună a anului 2000 să ia parte întregul popor al lui Dumnezeu de pretutindeni;

— Se prevede ca mărturisirea și sărbătorirea în comun “să înceapă cu Săptămâna de Rugăciune pentru Unitatea Creștinilor din luna ianuarie a anului 2000 și să continue cu sărbătorirea Cincizecimii și cu cea a Nașterii Domnului, până la prăznuirea comună a Paștilor anului 2001; Bisericile vor organiza pretutindeni prăznuirea după cuviință, dar organizațiile ecumenice de nivel național, regional sau mondial sunt chemate să pună în lumină înrudirea tuturor prin (intermediul unor) diferite forme de manifestare”.

Secretariatul General al Consiliului Mondial al Bisericilor a adresat tuturor Bisericilor membre, — inclusiv Bisericii Ortodoxe Române — o scrisoare prin care “invită Bisericile să analizeze propunerile menționate și să împărtășească și Consiliului Mondial al Bisericilor orice alte idei și planuri în legătură cu modalitatea optimă de a sărbători anul 2000”.

III. VATICAN

Sanctitatea Sa Papa IOAN PAUL al II-lea a adresat episcopatului, clerului și credincioșilor Bisericii Romano-Catolice o "Scrisoare apostolică" referitoare la pregătirea jubileului din Anul 2000, intitulată *Tertio Millennio Adveniente*. Scrisoarea — apreciată de un membru al Curiei papale ca fiind "cheia de boltă" a pontificatului Sanctității Sale — a fost publicată atât în cotidianul "Osservatore Romano" (nr. 262 din 14-15 noiembrie 1994), cât și în săptămânalul de limbă franceză cu același nume (suplimentul numărului 46 din 15 noiembrie 1994). Iată ideile principale:

— Împlinirea a două mii de ani de la nașterea lui Hristos (făcând abstracție de exactitatea calculului cronologic) "reprezintă un jubileu extraordinar de important, nu numai pentru creștini, ci, indirect, și pentru lumea întreagă, dat fiind rolul de primă mărime pe care l-a avut creștinismul în decursul acestor două milenii";

— Înainte de intrarea în mileniul III, Biserica (universală) se roagă Domnului "să crească unitatea între toți creștinii de diferite confesiuni, până la atingerea deplinei comunii"; "...Jubileul să fie un bun prilej de colaborare eficace în vederea alăturării a tot ceea ce ne unește și care este cu siguranță mai important decât ceea ce ne desparte...";

— Sanctitatea Sa intenționează să facă un pelerinaj "în țările Orientului Apropiat: Liban, Ierusalim și Țara Sfântă. Ar fi foarte important — apreciază Sanctitatea Sa — să putem vizita, cu ocazia Anului 2000, toate aceste locuri prin care a umblat poporul lui Dumnezeu din Vechiul Testament, de pe meleagurile străbătute de Avraam și de Moise, prin Egipt și Muntele Sinai, până la Damasc, oraș care a fost martor al convertirii Sfântului Apostol Pavel...";

— Prima etapă (anii 1995-1996) a apropierii de anul 2000 va avea un "caracter antepremergător" și în cadrul ei se va urmări sensibilizarea credincioșilor prin abordarea unor teme generale, cum ar fi: dimensiunea istorică a conștiinței, exigența ecumenică, angajamentul social, memoria martirilor;

— În etapa a doua (cu o durată de trei ani), de "pregătire propriu-zisă", va fi abordată o tematică teologică, adică trinitară (1997 — Hristos; 1998 — Duhul Sfânt; 1999 — Dumnezeu Tatăl);

— "Ajunul" anului 2000 va fi o împrejurare favorabilă "dialogului inter-religios"; vor fi studiate posibilitățile de a avea "întâlniri istorice la Bethleem, la Ierusalim și pe Muntele Sinai, locuri de o înaltă valoare simbolică, cu scopul de a intensifica dialogul cu evreii și cu credincioșii islamului, ca și întâlniri (în alte localități) cu reprezentanții marilor religii ale lumii";

— "Sărbătorirea propriu-zisă a marelui Jubileu va avea loc simultan în Țara Sfântă, la Roma și în Bisericile locale din lumea întreagă..."; manifestările vor avea ca menire principală slăvirea Sfintei Treimi; la Roma va avea loc un așa-numit Congres Euharistic Internațional;

— Se apreciază că ar fi de dorit organizarea unei "întâlniri pan-creștine".

IV. PATRIARHIA IERUSALIMULUI

Prea Fericitul DIODOROS I, Patriarhul Ierusalimului, a făcut cunoscut Bisericilor Ortodoxe Surori (inclusiv Bisericii Ortodoxe Române) că Sfântul Sinod al Patriarhiei Ierusalimului, în ședința sa din 31 ianuarie 1992, "a hotărât să dea un caracter panortodox manifestărilor sărbătorești care vor avea loc...". În acest scop, Patriarhia Ierusalimului, împreună cu delegați ai tuturor Bisericilor Ortodoxe, "va studia și va

alcătuit programul manifestărilor prilejuite de împlinirea a două mii de ani de la Nașterea Mântuitorului”. Va fi analizată posibilitatea organizării unui “Congres științific cu caracter istoric, arheologic și teologic”, în cadrul căruia “distinși ierarhi, clerici și laici din întreaga Biserică Ortodoxă să participe activ [...], prezentând lucrări, studii și referate”. Ca încheiere și încoronare a acestor manifestări sărbătorești, se intenționează “coliturghisirea patriarhală în noaptea Nașterii lui Hristos din anul 2000, cu participarea tuturor Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale și autonome, în biserica Nașterii Domnului din Bethleem”.

În Biserica Ortodoxă Română, toate aceste inițiative sunt apreciate, urmând ca Biserica noastră să aleagă modalitatea optimă de a participa la aceste manifestări — mai ales la cele organizate de Patriarhia Ierusalimului — și să-și aducă, deci, contribuția la concretizarea acestor inițiative.

Doctorand MIHAIL-DANIEL LUNGU

“GLASUL BISERICII” vă răspunde Rostul sfințelor sărbători în Ortodoxie

Dacă astăzi credincioșii aparținând vârstei a treia se mulțumesc în general cu participarea la Sfânta Liturghie și la viața bisericească fără să se mai întrebe asupra sensului acestei participări, adică se mulțumesc cu liniștitorul și piosul gând al conformității cu părinții și strămoșii ori chiar cu calculele interesate (“mă pun bine cu Dumnezeu”, se zice), copiii și tinerii, multă vreme lipsiți de minima educație creștină, sunt curioși nu numai “să ia calea Bisericii”, ci să se integreze conștient în viața comunității. Pentru ei, argumentul tradiției — într-o vreme a contestărilor — nu e satisfăcător.

Așadar, ce este sărbătoarea și care e rostul său?

Căderea în păcat a omului, care a avut consecințe grave atât pentru acesta, cât și pentru întreaga lume, a însemnat începutul unui nou tip de relație între Dumnezeu și omenire. Căci era nepotrivit cu iubirea lui Dumnezeu și cu sensul creației ca aceasta să rămână departe de Creatorul său. De aceea, Dumnezeu S-a descoperit oamenilor în istorie de multe ori și în diverse moduri, încheind cu ei legăminte și făcându-le promisiuni în ce privește mântuirea, descoperire care a culminat prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, Cel prin Care Tatăl a și creat lumea. Mai mult, Hristos nu a venit doar ca să ne învețe adevărul, ci să ne mântuiască, să ne împace cu Dumnezeu, să refacă firea noastră și a lumii întregi, dăruindu-ne puterea ca prin El și împreună cu El să urcăm în Împărăția luminii și vieții veșnice, spre fericita comuniune a Sfintei Treimi.

Sărbătorile Bisericii rememorează permanent această istorie a relațiilor dintre Dumnezeu și umanitate, istoria mântuirii, conștientizându-l pe om în ce privește originea și sensul său de a fi, dependența sa de iubirea lui Dumnezeu, libertatea și demnitatea de care se împărtășește în unire cu El. Dincolo de acest caracter *anamnetic*, care înseamnă deopotrivă a-l aduce aminte lui Dumnezeu de noi și a ne aminti noi de El, de iubirea Lui (bătrânii — foarte practic și direct — spuneau: “adu-ți aminte de Dumnezeu ca să-Și amintească și El de tine!”), sărbătorile sunt momentele prin care omul află în Biserică puterea de a-l mulțumi lui Dumnezeu pentru toate și de a-L slăvi pentru toate, renunțând la gândul egoist că poate avea ceva fără mila și ajutorul Preasfintei Treimi. În sărbătoare, *anamneza* devine *doxologie*.

Această latură a sărbătorilor, celebrate prin Sfânta Liturghie, expresia cea mai proprie a vieții Bisericii, dezvăluie însă prezența și lucrarea harului dumnezeiesc, lucrarea Tatălui prin Fiul în Duhul Sfânt, căci nu poate omul singur să se elibereze de prejudecățile cu care l-a obișnuit egoismul, nu poate mulțumi și slăvi fără a se petrece în el taina luminării de sus. Așadar, sărbătoarea e și *taină*, taina Împărăției lui Dumnezeu, a întâlnirii dintre Sfânta Treime, Dumnezeu nostru, și Biserică, adică omenirea cuprinsă în mântuirea săvârșită de Hristos.

Întâlnirea aceasta fundamentală pentru umanitate înseamnă în același timp schimbarea omului și a modului său de a gândi, refacerea adevăratului mod al relației cu Dumnezeu prin înnoirea continuă a Legământului, regăsirea locului său în creație. Sărbătorile numite "împărătești", având în centru persoana lui Hristos și marile momente ale mântuirii, accentuează tocmai dimensiunea ontologică și cosmologică a acestei întâlniri: în sărbătoare, omul nu mai e doar contemporan cu lumea în care trăiește și cu timpul obișnuit al trecerii, ci contemporan cu veșnicia, părtaș la viața lui Dumnezeu, de unde o continuă înnoire internă a sa și prin el a întregii lumi, căci bucuria faptelor mântuirii umple tot cosmosul, ca o deplină și de pe acum gustată stabilitate în fericirea Împărăției cerurilor. Sărbătoarea, anunțând cele ce vor fi, este deja spațiul în care se lucrează transfigurarea și devenirea lumii întru Împărăție. În această lumină, Dumnezeu, omul și lumea nu mai apar separat, ci într-o convergență și unitate de iubire și sens.

Sărbătoarea e centrul vieții Bisericii și aceasta tocmai pentru că, prin ea, omul intră conștient în mentalitatea și spiritualitatea creștină, schimbându-se interior după chipul lui Hristos și ajungând la o nouă concepție despre sensul său, al lumii și al vieții. Ora de religie și cateheza din biserică trebuie să conducă spre acest înțeles.

Redacția

SEMNAL

Pr. Prof. Dr. Dumitru Gh. Popescu,
Decanul Facultății de Teologie din București,
TEOLOGIE ȘI CULTURĂ,
București, 1993

Relația dintre Evanghelie și filosofie, dintre Revelație și cultură a preocupat constant teologia. De la Sfinții Apostoli, trecând prin apologiile creștine din primele veacuri, prin marile sinteze patristice, și până la preocupările din epoca modernă și contemporană, Biserica a căutat mereu să răspundă — din perspectiva Cuvântului lui Dumnezeu — provocărilor vremii, exprimându-se în limba accesibilă acestor vremuri.

Deși se înscrie în buna tradiție a lucrărilor unor teologi ca Savin, Mihălcescu, Crainic, Stăniloae etc., cartea Părintelui Profesor Dumitru Popescu — **TEOLOGIE ȘI CULTURĂ** — se constituie însă într-o surpriză pentru peisajul teologiei românești, atât prin largul eventai al problematicilor abordate, cât și prin actualitatea expresiei, toate acestea dublate de o unitate structurală și de o coerență inexplicabile altfel decât prin maturitatea gândirii celui mai reprezentativ teolog român în viață.

Discursul autorului nu evită nici una din problemele contemporaneității, îmbrățișând cerul și pământul; de la modul receptării și trăirii în Apus și Răsărit a Sfintei Treimi sau a persoanei Mântuitorului Hristos, până la crizele de ordin spiritual, social și ecologic ale unei lumi secularizate, trecând prin reliefarea raporturilor dintre teologie și filosofie, teologie și știință sau dintre eclesiologie și cosmologie. E un efort de a descoperi originea mentalităților, a atitudinilor și a pozițiilor diferite pe care se situează până astăzi Occidentul și Orientul european. În același timp, e un efort de a conștientiza Biserica în ce privește contextul actual, imperatiivele sale misionare, dar și asupra tezaurului valorilor netrecătoare ale Ortodoxiei, la care nu se poate renunța nici în favoarea celui mai înalt ideal iscodit de mințile fără Dumnezeu.

Mesajul final sintetizează întreaga pledoarie a cărții: "Absența sau prezența lui Dumnezeu în creație are o importanță capitală pentru raportul dintre teologie și cultură. Conflictul dintre ele a fost provocat de absența lui Dumnezeu din lume, care a permis culturii să se închidă în autonomia propriei imanențe și să izoleze deist pe Dumnezeu în transcendent. S-a tăiat astfel puntea de întâlnire dintre cultură și teologie, iar rezultatul a constat în destabilizarea lumii. Prezența lui Dumnezeu în creație, pentru care am pledat în cuprinsul acestei lucrări, este singura în măsură să constituie puntea dinamică prin care teologia coboară spre cultură iar cultura urcă împreună cu teologia către Dumnezeu. Atât progresul științei, care s-a apropiat de fundamentele spirituale ale universului, dar și renașterea religioasă la care asistăm astăzi peste tot în lume, vor contribui în mod decisiv pentru ca prezența lui Dumnezeu în creație să constituie punctul de convergență al teologiei și culturii, în aspirația lor după desăvârșire absolută. Și numai astfel lumea

va dobândi și centrul ei de gravitație spirituală, care o va proteja de atâtea primejdii care se profilează la orizontul ei” (p. 116).

Receptată cu interes în cercurile intelectualității, **TEOLOGIE** și **CULTURĂ** este astăzi piatra unghiulară a unui nou mod de a înțelege rosturile teologiei și ale Bisericii în lume, într-o epocă posttotalitară, invitând generațiile de teologi să regăsească spiritul Ortodoxiei patristice — asumarea și transfigurarea culturii în urcușul spre Dumnezeu. Pentru că, după cuvântul autorului, “teologia se întemeiază pe Revelația divină și rămâne aceeași peste veacuri”, dar, angajând un fertil dialog cu cultura, ea trebuie “să se înnoiască permanent”, aflând “răspunsuri la problemele vremii” (p. 65).

Drd. Doru Costache

“CĂLĂUZA ORTODOXĂ” — periodic lunar
editat de Episcopia Dunării de Jos

Având în suflet cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos — “voi sunteți lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârf de munte să se ascundă; nici nu aprind făclie și o pun sub oboroc, ci în sfeșnic, și luminează tuturor celor din casă” — un grup de teologi înimoși, coordonați de P.S.Dr. Casian Crăciun, Episcopul Dunării de Jos, și-au asumat responsabilitatea informării și călăuzirii “celor din casă”, adică din Eparhia “Dunării de Jos”, printr-o revistă energetică și de înaltă ținută teologică, ce apare lunar, la Galați, pentru întreaga eparhie.

Cu o alcașă și temeinică pregătire teologică, acumulată atât în școlile de teologie din țară (mă refer la Seminarul Teologic din Buzău și la Institutul Teologic din București), dar și în cele apusene (Strasbourg), P.S. Dr. Casian Crăciun a încercat să cuprindă în paginile acestei reviste toate aspectele importante ale eparhiei (și nu numai), făcând din “Călăuza Ortodoxă” o revistă de primă importanță în presa bisericească a ultimilor ani, al cărei exemplu ar trebui urmat în întreaga Biserică Ortodoxă Română.

Articolele publicate nu sunt doar tratate de teologie, ci uneori adevărate lecții de viață, atât pentru cei familiarizați cu Biserica, dar și pentru cei care, din diferite motive, n-au făcut încă din viața și activitatea lor o jertfă pentru Mântuitorul Iisus Hristos.

E dificil de prezentat această revistă în ansamblul ei, deoarece fiecare număr reprezintă o mare bogăție informațională, dar voi încerca totuși a o face, recurgând la o împărțire pe teme mari a subiectelor prezentate.

După cum se cunoaște, P.S.Dr. Casian Crăciun a avut, pentru o perioadă de timp, în cadrul Patriarhiei, responsabilitatea învățământului teologic, fiind inspector patriarhal, iar grija aceasta pentru educația tinerilor s-a păstrat și pe mai târziu, așa cum ne-o arată o serie de articole din revistă.

Astfel, este prezentat — în numărul 57-58 — un sondaj de opinie realizat cu ajutorul Centrului Județean de Asistență Psiho-Pedagogică Galați, sub îndrumarea psihologului Georgeta Tănase, efectuat în rândul elevilor din liceele unde religia nu a fost introdusă ca obiect de studiu, investigându-se modul în care aceștia percep autoritatea morală în viața personală și a societății, precum și în ce fel văd acești tineri idealul de “bine, frumos, armonie, și adevăr”. 90,31%, conform statisticilor, sunt de acord că, pentru echilibrul lor psihic, au nevoie de un suport moral, de a crede în ceva, iar 80,43% consideră că numai într-o forță spirituală, cum e Dumnezeu, pot crede. “Dacă legile făcute de oameni pot fi nesocotite, cele sfinte nu pot fi încălcate” — spune un elev; “acestea îi temperează pe oameni, îi fac să se gândească: acolo, sus, cineva mă vede!”

Tot cu aspect educativ, semnalăm și rubrica destinată ultimelor apariții editoriale, atât de interes științific, dar mai ales cele cu specific duhovnicesc.

Și, pentru că am amintit de duhovnicie, este demn de menționat ponderea pe care o au temele de spiritualitate, cum ar fi *Bucuria de a fi găsit rugăciunea* (nr. 57-58), unde autorul prezintă dificultatea găsirii unei definiții standard pentru rugăciune, deoarece, chiar “de-am găsi cea mai completă definiție a rugăciunii, și ea ar conveni tuturor normelor pedagogice și ale logicii, nu va invita însă pe nimeni să se roage”. Cu toate acestea, definește totuși rugăciunea ca fiind “bucuria Sfintei Treimi, revărsată peste lume; iar, dinspre lume către Dumnezeu, rugăciunea este comuniunea tuturor celor ce se roagă lui Dumnezeu și petrec pe pământ dumnezeiește!” Articolul se încheie cu sfatul: “cu cât ne vom ruga mai mult, cu atât vor recăpăta mai mulți pacea sfilească, spre binele tuturor, deci și al celor ce nu se roagă; vom afla astfel bucuria de a fi regăsit rugăciunea. De aceea, cu toți, neîncetat Domnului să ne rugăm!”

Un alt articol, cu o importanță la fel de mare pentru viața creștinului, este cel semnat de Pr. Ștefan Slevoacă și intitulat *Credința mântuitoare* (nr. 57-58, p. 5). Autorul realizează un scurt eseu asupra credinței creștine, pe care o definește ca fiind “puterea sufletului, prin care primim cu certitudine cele nevăzute, descoperite de Dumnezeu, și ne orientăm gândurile și faptele potrivit poruncilor Bunului Părinte Ceresc; ...credința și viețuirea (conform Evangheliei, n.n.) se pot compara cu două aripi cu ajutorul cărora ne înălțăm la ceruri; una cu alta trebuie să lucreze uniform, în aceeași cadență; una fără alta nu folosește la nimic, cum nu poate zbura o pasăre cu aripa frântă”. În continuare, Pr. Slevoacă face diferența între o credință fariseică și credința lucrătoare, mântuitoare, spunând: “poți trâmbița până la nori că ești convins de existența lui Dumnezeu, de nemurirea sufletului, dar dacă nu împlinești poruncile, legile morale ale Evangheliei, ești aramă sunătoare și mormânt văruit, căci o acceptare doar cu rațiunea a dogmelor creștine nu mântuie, precum nu încălzesc razele soarelui într-o zi geroasă de iarnă”.

În nr. 6 al revistei (p. 5) găsim un ziditor cuvânt de învățătură, rostit de P.S. Arhiepiscopul Casian în timpul sărbătorilor de Paști ale anului trecut, articol intitulat *Credincioșii – o dimensiune a sfinților*, definind astfel credincioșii Bisericii: “acolo unde se termină locul sfinților din pictură, este continuat de credincioșii care stau ca o prelungire a lor, în Biserică; asta înseamnă că Biserica își are rădăcinile și aici, pe pământ, în viața noastră, în suferințele și necazurile noastre, pe care le aducem cu bucurie ofrandă lui Hristos”.

Și cum Cinstirea Sf. Cruci ocupă un loc central în spiritualitatea ortodoxă, găsim în nr. 71-72 al revistei (p. 14) un articol semnat de marele teolog al Bisericii noastre, Pr. Dumitru Stăniloae, de unde aflăm că “Biserica vede în cruce puterea dragostei lui Dumnezeu față de noi și o laudă ca atare; ea vede în moartea pe cruce a lui Hristos pentru oameni, ce mai mare iubire a lui Dumnezeu față de ei, întemeindu-se pe însuși Cuvântul Mântuitorului: “Eu sunt Păstorul cel Bun, care își pune viața pentru oile sale” (Ioan X, 11).

Și, cum o “Călăuză Ortodoxă” trebuie să traseze jaloanele înțelegerii dreptei credințe ortodoxe, găsim în studiul Mitropolitului Nicolae al Banatului (nr. 57-58, p. 11), intitulat *Semne și minuni*, criterii ce stau la baza unei proorociri sau minuni:

- 1) perfectul echilibru sufletesc și moral al persoanei căreia i s-a făcut descoperirea;
- 2) desăvârșita concordanță a conținutului minunii sau descoperirii cu învățătura Bisericii, adică cu Sf. Scriptură, cât și cu întreaga Sf. Tradiție;
- 3) puritatea descoperii ce se face prin semnul sau minunea săvârșită, adică lipsa oricărui element omenesc sau personal (vanitate, mândrie, etc.);

4) orice semn, minune sau profeție au valabilitate numai dacă se fac în numele lui Iisus Hristos și sub inspirația Sfântului Duh. Pentru că în zilele noastre suntem sufocați la fiecare pas de așa-ziiși "profeți", care mai de care mai "inspirat de duhul", Î.P.S. Nicolae își încheie articolul sfătuiindu-ne ca "decât să umblăm după semne, minuni și descoperiri, mai bine să exersăm în practicarea virtuților și făptuirea binelui".

Dar nu numai studiile teologice își găsesc locul în această revistă, ci și știrile privind viața culturală a orașului Galați.

Aflăm, astfel, despre acțiunea întreprinsă de Casa Personalului Didactic din Galați în inițierea simpozionului cu tema: "Biserica și cultura în istoria societății românești" (nr. 61, p. 13), la care au fost invitați și au participat profesori de limba și literatura română de la gimnaziile din oraș, cadre didactice însărcinate cu predarea religiei și bibliotecari școlari, articol semnat de Pr. Prof. Eugen Drăgoi, directorul Seminarului "Sf. Andrei" din Galați, care încheie astfel: "neîndoielnic, exemplul lor trebuie urmat și de alte instituții, prin aceasta întreținându-se aprins focul sacru al spiritualității românești".

"Călăuză Ortodoxă" nu prezintă numai viața "ad intra" a eparhiei, ci prezintă știri și despre aspectele din întreaga lucrare a Bisericii. Găsim astfel un interesant comentariu (nr. 57-58, p. 10) la raportul secției I al Adunării Generale de la Canberra a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, redactat de Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu — decanul Facultății de Teologie București, intitulat *Duhule, izvor al vieții, păstrează zidirea Ta!* tema centrală a acestei întâlniri ecumenice. Tot în spiritul ecumenismului, citim și despre vizita efectuată la Vatican de P.S. Dr. Casian Gălățeanul, unde a avut un dialog cu Papa Ioan Paul al II-lea, moment așternut în scris de Cătălin Negoită, sub titlul *Creștinismul cel fără de schismă* (nr. 77-78, p. 20).

Pe lângă toate aceste teme, un loc important îl dețin informațiile privind viața religioasă a eparhiei, prezentate în rubrica "Știri din eparhie". Aflăm, astfel, despre reînființarea Mănăstirii Sf. Arhangheli — Metoc din Galați, care va fi un viitor centru de spiritualitate ortodoxă (p. 15, nr. 71-72), sau despre sfințirea bisercii Sf. Dumitru, construită din temelie numai cu banii credincioșilor, așa cum mărturisește Pr. Paroh Atanasie Popescu (nr. 57-58, p. 13), sau despre binecuvântarea fabricii textile Galfirex din Galați, unde slujba a fost săvârșită de un sobor de preoți în frunte cu P.S. Arhiereu și protoiereu de Galați, Pr. Ioan Postolache.

În cuvântarea rostită cu acest prilej, P.S. Casian a spus: "mă voi ruga lui Dumnezeu să vă unească precum sunt unite firele în țesătură și să vă facă parte de ajutor pentru ca pânza pe care o fabricați aici, tuturor folositoare, să unească în continuare toate momentele vieții noastre, de la fașa pruncului și până la giulgiul care ne însoțește în mormânt" (p. 5, nr. 69-70).

Nu fără a fi mirați de exoticul și originalitatea ei, aflăm despre cununia lui Xiang Zang cu Luminița Leonte, cununie desfășurată în catedrala episcopală, dar care a fost precedată de botezul omului chinez de afaceri Xiang Zang în credința ortodoxă, primind apoi numele Vasile — ziua Sfântului în care a avut loc ceremonia, 1 ianuarie (nr. 69-70, p. 4). Din fața Sfântului Altar, după ce P.S. Sa i-a îndemnat pe cei doi soți să iubească în mod egal poporul român și poporul chinez, a continuat: "și, mai presus de toate, să-L iubiți pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care v-a primit, v-a binecuvântat și a întărit legătura dragostei voastre, cum nici un întemeietor de religii din lume nu o poate face".

...Iată, așadar, numai o mică parte din bogățiile spirituale pe care "Călăuza Ortodoxă" ni le dăruiește cu generozitate.

Drd. Laurențiu D. Tănase

Panayotis Nellas, *Omul — animal îndumnezeit, studiu introductiv și traducere de Diac. Ioan Ică jr., Editura Deisis, 1994*

Doctor în teologie al Facultății din Atena, cu excepționala teză despre *Îndreptarea omului în Hristos la Nicolae Cabasila* (1974), și trăind ca un adevărat *kosmokologeros* (călugăr în lume), profund convins de unitatea dintre teologie și rugăciune, Panayotis Nellas s-a străduit să facă cunoscută opera Sfinților Părinți în limba neogrească — ne informează traducătorul și autorul studiului introductiv al lucrării de față, — inaugurând astfel colecția de texte patristice comentate *Epi tas pigas* (La izvoare).

Capodopera teologică a lui Nellas (+1986) este lucrarea *Zōon theoumenon*, despre care Părintele Stăniloae spune că e “cea mai cuprinzătoare și fidelă expresie a antropologiei patristice” (“Ortodoxia” nr. 1/1988).

Structurată în cinci părți, cartea mărturisește adevărul fundamental că Ortodoxia patristică a înțeles antropologia plecând de la hristologie: “Dată fiind relația arhetipală între omul rațional și Logosul divin, întruparea Logosului ar fi avut loc și dacă n-ar fi existat căderea lui Adam, scopul ei fiind unul esențial pozitiv, împlinitor, și doar în subsidiar negativ, răscumpărător” (p. XIII).

Prima parte expune sintetic (dar nu sistematic) datele centrale și definitorii ale antropologiei din perspectiva întregii literaturi patristice și determină semnificația acestora pentru problema zilelor noastre — relația dintre Biserică și lume (P. 2). Cea de a doua, intitulată “Viața spirituală a omului în Hristos”, urmărește aceeași problematică la Nicolae Cabasila, pentru ca a treia parte să dezvolte ideea din perspectiva liturgică a Canonului celui Mare din săptămâna a cincea a postului păresimilor. În ultimile două părți ale lucrării, autorul prezintă principalele temeuri antropologice din literatura patristică și probează tezele avansate prin folosirea “metodei teologice științifice actuale” (p. 2).

Conștient că ontologia lui este iconică (Hristos — Chipul lui Dumnezeu Tatăl; omul — creat după chipul lui Dumnezeu), omul știe că “măreția lui nu se află pur și simplu în faptul că este un *microcosmos*, ci în acela că este chemat să devină o biserică tainică” (p. 12), libertatea lui având o direcție concretă: unirea cu Dumnezeu Cuvântul (p. 13-14). Dacă omul își pune scopul său în Dumnezeu, lumea devine pentru el un mijloc de unire cu Dumnezeu, întrebuițarea corectă a lucrurilor din lume fiind determinată de principiul măsurii (p. 62-66). Dacă nu-și pune scopul în Dumnezeu, omul se autoexilează în mormântul autonomiei, prin al cărui perete de piatră el nu mai poate intra în relație nici cu semenii, nici cu energiile lui Dumnezeu, care susțin, conservă și călăuzesc lumea spre scopul ei — unirea cu Dumnezeu (p. 13-14).

Teologia ortodoxă este chemată, din capul locului, să “critice și să condamne fără concesiilor autonomia” (p. 60), iar în raportul Biserică — lume, să ofere societății contemporane “metoda liturgică, ascetică și euharistică pe care au aplicat-o Părinții Bisericii”, prin care se pot salva și umple de sens marile creații ale civilizației și prin care “se omoară autonomia, unicul element rău și repugnant” (p. 67-68).

“Cartea se remarcă prin totala fidelitate față de textele patristice despre om. Dar această prezentare a servit lui Nellas ca bază pentru prețioase reflecții personale, care pun în lumină via și surprinzătoarea actualitate de azi și de totdeauna a antropologiei patristice (...), singura care poate asigura creșterea spirituală fără sfârșit a persoanelor umane prin unirea lor cu Hristos” (Părintele Stăniloae).

Dan Săvan

Student în anul al III-lea

Facultatea de Teologie Ortodoxă București

PRAVILA DE LA GOVORA DIN 1640-1641 ȘI PRAVILA DE LA TÂRGOVIȘTE (1652) ROD AL ACTIVITĂȚII TIPOGRAFICE A MITROPOLIȚILOR TEOFIL ȘI ȘTEFAN

— STUDIU —

I. Realitățile social-istorice și cultural-artistice ale epocii lui Matei Basarab

Epoca lui Matei Basarab prezintă o mare importanță în istoria poporului nostru pentru însemnatele sale realizări în domeniul culturii și artei care cunosc acum o deosebită înflorire.

După cum arată N. Iorga, în primele trei decenii ale secolului al XVII-lea, "a scrie, a clădi, a tipări îndeletniciri cu care se mândriseră înaintașii acestor stăpânitori în veacul al XVI-lea, puteau ajunge a fi oneori o imposibilitate și gustul chiar al lor dipărea"¹, aceasta deoarece domniile erau preocupate să strângă bani pentru cumpărarea și răscumpărarea tronurilor.

Refacerea economică a țării, ca rezultat al unei perioade de relativă liniște, a asigurat o bază materială solidă pentru desfășurarea unei vaste opere cultural-artistice ce poate fi compartă doar cu aceea realizată de Ștefan cel Mare (1457-1504), Neogoe Basarab (1512-1521) — al cărui continuator s-a considerat Matei Basarab, nepotul lui Neogoe — sau Constantin Brâncoveanu (1688-1714) rudă și el cu fostul agă Matei din Brâncoveni.

Deși Matei Basarab nu a fost el însuși un cărturar, a știut să atragă la curtea domnească pe cei mai învățați oameni ai epocii sale, care, sub oblăduirea și cu sprijinul înțeleptului domn, au început să răspândească cultura și limba națională.

Personalitățile care au dat impuls vieții culturale a Țării Românești de la mijlocul secolului al XVII-lea erau animate de preocupări în parte diferite, ceea ce a făcut ca și cultura epocii să îmbrace aspecte diverse.

Una dintre figurile centrale ale vieții culturale a Țării Românești din această epocă a fost învățatul Udriște Năsturel, cumnatul domnului, conducătorul cancelariei acestuia și editorul unora din cărțile tipărite în această epocă².

Bun cunoscător al limbii slovene, a cultivat această limbă din motive religioase, considerând-o o limbă "sfântă", bazată pe tradiția bisericii; el a încercat chiar să creeze o limbă slavonă literară, retorică, pretențioasă și artificială, limbă ce se adresa unei elite de intelectuali.

Pe lângă faptul că a condus cancelaria cumnatului său (care a elaborat în această epocă aproape 1300 de Hrisoave ce ni s-au păstrat), Udriște Năsturel a coordonat în bună parte intensă activitate tipografică din această vreme, alcătuind și prefețe la unele opere tipărite.

În timp ce Udriște Năsturel și alți cărturari, ca episcopul Ignatie de Râmnic (bulgar de origine), militau pentru o unitate ortodoxă în limba slavonă în sud-estul Europei³, mitropoliții Teofil și Ștefan — iubitori de carte românească — făceau să apară cărți de cult în limba poporului. După opinia lui Nicolae Iorga, urmând pilda lucrărilor mitropolitului Simion Ștefan din Transilvania, mitropolitul Ștefan începe să facă a se simți dorințele și aplicările sale, în dauna modei slavone de la curte, sprijinite și reprezentate de cumnatul însuși al Măriei Sale⁴.

Meritele celor doi ierarhi au fost subliniate de Virgil Candea, care arată că opera lor contribuie cu o temeritate care nu trebuie subestimată la introducerea limbii române în cărțile de cult, dar în același timp, cu hotărâre, la inițierea unei literaturi etice. Acum se reia programul coresian al scrierilor educative, care va rămâne preocuparea centrală a culturii românești timp de două secole.

Este interesant să arătăm aici că în prefața cărții despre "Botez și mir", tipărită în limba română în 1651, mitropolitul Ștefan recunoaște că preoții nu cunoșteau limba slavonă, din care pricină erau acuzați ca "nu știu sluji tainele sfintei biserici"; ținând seama de această situație, mitropolitul s-a hotărât, după cum mărturisește el însuși: "să ieu impunerea batjocurilor de asupra acestei țărișoare" și să tipărească "nu cum au fost până acum slavonește

tipicurile (...), că tot românește, toate pre rând”. Știind că inițiativa sa va isca opoziția unor tradiționaliști, mitropolitul avertiza: “de am mai dres rândurile și le-am propus românește (...), nu se cade vouă (...) să vă imponcați și să vă scârbiți împotriva pastorului vostru”⁵.

Pe când curentul slavon slujea mai mult unor interese generale ale bisericii, folosirea pe scară tot mai largă a limbii române în locul celei slavone răspundea nevoilor culturale ale societății românești.

După opinia lui N. Iorga, domnia lui Matei Basarab poate fi împărțită din acest punct de vedere în două epoci: prima până în 1641, când domina curentul slavon, și a doua, după această dată, când mitropolitul Teofil impune cultivarea limbii românești.

Tipărirea cărților bisericești și în limba română nu a însemnat însă introducerea oficială a limbii de cult în locul slavonei⁶.

Cea mai de seamă realizare culturală este, fără îndoială, aceea din domeniul tiparului. Cu sprijinul mitropolitului Kievului, de origine română, Petru Movilă, Matei Basarab a adus în Țara Românească două tipografii: una a așezat-o în mănăstirea Câmpulung, unde a dat la lumină patru cărți (ultima o Psaltire în limba slavonă, în 1650). Cea de-a doua, instalată la început la mănăstirea Govora și pusă sub supravegherea egumenului Melitue Macedoneanul⁷, a fost mutată la mănăstirea Dealul, iar de acolo la Târgoviște, în 1646, când se tipărește un “Slujebnic slavon”, apoi din nou la Dealu, în 1647, pentru ca în 1649 să se stabilească la Târgoviște, ultima tipăritură fiind “Târnosania slavo-română” din 1652. S-au tipărit în total 21 de titluri de cărți religioase.

Este interesant de reținut că în prefața primei cărți tipărite la Câmpulung în 1635, “Molitfenicul slavonesc”, prefața alcătuită din porunca lui Matei Basarab, se spune că domnul și-a dat seama de “împușinarea cărților sfinte (...) din pricina deselor năvălini și împresurări ale diferitelor popoare” și că alte cărți nu se vor putea realiza “decât numai prin tipografie, adică, tiparniță”. Căutând o asemenea instalație necesară, s-a prezentat Meletie Macedoneanul, “venit din țările rusești”, cu care domnul s-a stăruit; soluția găsită în comun a fost aducerea tiparului de la Kiev, de la Petru Movilă, care a trimis “tiparnița întreagă, desăvârșită, cu litere de cincisfeluri, de asemenea și tipograf iscusit împreună cu ea, anume Timotei și cu alții”, cărora spune domnul — “și loc hotărât pentru aceasta le-am arătat orașul numit Câmpulung și le-am poruncit acolo a vieții și a se hrăni, a se îmbrăca și a se folosi de darea orașului și în alte cheltuieli de meșteșug a o întrebuița. Deci după săvârșirea instrumentelor de lemn, trebuincioase meșteșugului, am poruncit ca, prin voie și sfat obște, mai întâi să se scoată la lumină această carte ce este “Trebnic” sau “Molitvaslov” numit, fiind cea mai de trebuință cercetării bisericești”⁸. Este vorba de o politică culturală dirijată de domn și de sfatul domnesc, care urmărea în primul rând înzestrarea lăcașurilor religioase cu cărțile de cult necesare. De altfel, în unele prefețe ale cărților tipărite se și spune că editarea s-a făcut din ordinul domnului sau “din ordinul și cu cheltuiala” acestuia.

Tipărirea realizată în timpul domniei lui Matei Basarab, care se adresau nu numai românilor din țara pe care o conducea, ci și celor de același neam cu ei din Moldova și Transilvania, ca și creștinilor ortodocși de la sudul Dunării, au fost făcute majoritatea în limba slavonă, o limbă ce trebuia să unească pe ortodocși în lupta lor comună, sau separată, împotriva mahomedanismului, protestantismului sau calvinismului.

Marea majoritate a cărților tipărite au fost cărți de cult; la trei dintre acestea (Pogribonia preoților, 1650, Mistria sau Sacrament, 1651; Târnosanie, 1652), editate tot în limba slavonă, explicațiile practicii sunt în limba română pentru preoții care nu înțelegeau limba slavonă.

Pe lângă grija pentru cărți bisericești, de cult, se manifestă și o anumită preocupare pentru sfaturi parenotice, de îndreptare, care se adresau tuturor, este cazul lucrării “Învățătură preste toate zilele”, apărută la Câmpulung în 1642, “cu cheltuiala mănăstirii Negru Vodă”, care cuprinde învățătură despre “sapte tocmele sufletești”: dragoste, răutate, milostenie etc. și care se adresează “nu numai celor ce știu, ci și celor care nu știu”⁹.

În vremea domniei lui Matei Basarab s-au mai tipărit și primele legiuri din Țara Românească: “Pravila de la Govora”, 1640, legiuire de drept bisericesc, tradusă din slavonă de

Mihai Maxa sau Maxalie, autorul unui cronograf și "Îndreptarea legii, 1652", opera de proporții mari, cuprinzând traduceri din sintagma lui Matei Vlastres, "Nomocanonul" lui Manuil Malaxas, "Comentariul" lui Alexis Aristgan la "Sinopsa lui Ștefan din Efes" ș.a., precum și largi extrase din "Cartea românească de învățătură", tipărită de Vasile Lupu la Iași, în 1646¹⁰.

A doua realizare de seamă în domeniul culturii privește istoriografia; pe baza unei analize a părților componente ale cronici Țării Românești (așa-numitul "Letopiseț cantacuzinesc"), s-a ajuns la concluzia că "alcătuirea primei istorii a Țării Românești se datorește curții domnești din vremea lui Matei Basarab, iar Cantacuzinii n-au făcut altceva decât să adauge la sfârșitul ei cronica lor, fără a schimba mare lucru din textul letopisețului oficial precedat"¹¹.

Asupra motivelor care l-au determinat pe Matei Basarab să întreprindă această operă de mare interes cultural-național a stat dorința sa de a stabili o legătură între boierii craioveni și familia domnitoare a basarabilor, Matei din Brâncoveni fiind primul domn din secolul al XVII-lea care și-a adăugat și numele de Basarab.

Legătura cu trecutul țării și al familiei Basarabilor a realizat-o Matei pe diverse căi; în afară de istoriografie, el s-a preocupat de toate lăcașurile vechi ale țării, îndeosebi de acelea ridicate de Neagoe Basarab și de boierii craiovești pe care le-a refăcut sau reparat.

Este posibil ca — așa cum Udriște Năsturel a fost pus domn să caute prin mănăstiri toate cărțile vechi — Matei basarab să fi trimis una sau mai multe persoane care să vadă citorile vechi ale țării și să culegă din inscripțiile și documentele lor datele istoriei despre predecesorii domnului, date inserate apoi în cronica țării.

II. PERSONALITATEA ȘI ACTIVITATEA MITROPOLIȚILOR TEOFIL ȘI ȘTEFAN

Mitropolitul Teofil (1637-1648)

Murind vlădica Grigore, locul de mitropolit a fost ocupat de Teofil, episcopul Râmnicului. Plecarea sa de la episcopie s-a făcut înainte de 30 ianuarie 1637, căci la această dată el era mitropolit, așa cum reiese din precuvântarea "Psaltirei slavone" tipărită acum la Govora. Era român și ca monarh fusese închinoviat la Mănăstirea Bistrița din Vâlcea, unde înainte de 1610 a ajuns egumen. În această calitate — în ianuarie 1611 — a ascuns într-o peșteră din apropiere moaștele Sfântului Grigorie Decapolitul și alte obiecte de preț ale mănăstirii spre a le feri de prada ostașilor lui Gabriel Bathory, năvălitori în țară. Tot aici a ascuns și pe mitropolitul Matei al Mirelor, starețul Mănăstirii Dealul, fugit și el din calea năvalnicilor. La ruga sa, acesta, mai apoi, a scris "Slujba și viața Sfântului Grigorie Decapolitul", care-l ocrotise de dușmani.

Teofil rămâne la conducerea Mănăstirii Bistrița, până după 17 septembrie 1619, când, la o dată încă nefindustul de cunoscută, a fost ales episcop de Râmnic. Ca episcop, a participat la soborul din iulie 1631, stâns de Leon Vodă, pentru a lua măsuri împotriva grecilor, ce sărăciseră țara, iar în iarna lui 1632-1633 a făcut parte din solia ce a mers la Țarigrad ca să ceară pe Matei Vodă ca domn.

Pe la începutul anului 1637, el ajunge în fruntea mitropoliei, pe care o păstorește vreme de 11 ani.

În tot acest timp s-a bucurat de încrederea deosebită a lui Matei Basarab, care în primăvara anului 1640 — în fruntea unei impunătoare solii —, l-a trimis în Ardeal pentru tratative cu craiul Gheorghe Rakoczy.

Vlădica Teofil a fost și un cald susținător al mișcării culturale din țară, începută sub înaintașul său. În timpul păstoriei sale se mai înființează tipografiile, desigur tot cu ajutorul dat de Petru Movila din Kiev, la Mănăstirile Govora și Dealul de la Târgoviște. Din aceste tiparnițe, începând chiar din anul urcării lui în scaunul mitropolitan, 1637, apar mai multe cărți, între care și primele în românește din Muntenia, ca: "Pravila de la Govora (1640)", tipărită de Meletie macedonenul, egumenul mănăstirii, "Evanghelia învățătoare" sau "Cazania

de la Govora (1642)", prefață de Udriște Năsturel predoslav, "Învățătură peste toate zilele", tipărită tot în 1642 la Câmpulung, cu "multă îngrijire și cheltuiala" ieromonahului Melchisedec, starețul de aici, și "Evanghelia învățătoare" sau "Cazania de la Dealu", apărută în 1644 care nu-i decât continuarea celei de la Govora, începută de Meletie, macedoneanul.

Vlădica Teofil a ajutat și pe mitropolitul Ghenadie al Ardealului (+ 1640) să înființeze o tipografie la Balgrad, trimițându-i meșteri pricepuți pentru aceasta. Nici de aici n-au lipsit cărțile în limba românească. Pentru toate aceste fapte culturale, cu drept cuvânt, se poate afirma că și mitropolitul Teofil a pus o cărămidă la temelia vechei noastre culturi românești.

Fiind înaintat în vârstă, Vlădica Teofil, căruia uneori în acte i se zice Filotei, a murit în primele luni ale anului 1648, după ce păstorise în Țara Românească, fiind episcop și mitropolit aproape trei decenii. Nu se știe unde-i înmormântat¹².

Mitropolitul Ștefan (1648-1653)

După moartea mitropolitului Teofil a fost făcut Vlădică al Ungrovalahiei ieromonahul Ștefan, catigumenul Mănăstirii Tismana. Era român de neam, fiind născut, — precum se spune în prefața monahului Daniil Panonianul de la Pravila cea mare —, într-un "sat de jos al Ungrovalahiei", identificat mai apoi cu satul Costești din Vâlcea. Paul de Alep spune că mai întâi a fost "copist" în Mănăstirea Bistrița și numai mai apoi a intrat în monahism la Tismana, ajungând, cu timpul, stareț al ei. Aici, probabil și-a însușit o cultură destul de bogată pentru acea vreme. A învățat și ceva grecește și slavonește.

Curând după începutul anului 1648, devenind liber scaunul mitropolitan al Ungrovalahiei, Matei Vodă, aflând poate de pregătirea și viața plină de evlavie a ieromonahului Ștefan Tismăneanul, l-a făcut mitropolit, trecând deci peste episcopii de Râmnic și Buzău.

Potrivit uzului, el a trimis la Țarigrad pentru "canoniceasa alegere". În luna mai 1648 ecumenic Ioanichie (1646-1648) a adunat sinodul "în biserica marelui mucenic Gheorghie pentru chibzuire, în legătură cu alegerea unui păstor și îngrijitor al oilor celor cuvântătoare" din eparhia UngroVlahiei și făcându-se "votarea după canoane", s-a pus întâi candidatura "preacuviosului întru ieromonahi și duhovnici, chir Ștefan și catigumen al veneratei și domneștii mănăstiri a Tismanei", apoi ale lui Atanasie ieromonahul și Leontie proegumenul, alegându-se, cum se știe, primul.

Ca mitropolit a desfășurat o însemnată activitate culturală și politică națională. A luptat împotriva calvinismului, care, mai ales în Ardeal, făcea multe greutăți Ortodoxiei. S-a îngrijit de buna administrare a bunurilor Sfintei Mitropolii, schimbând, la 9 ianuarie 1652, un rumân din satul Sârbi pe o țigancă, dând, la 27 aprilie același an, o carte de blestem, în legătură cu niște rumâni din Coscodia, prinși de legătura lui Mihai Viteazul în satul Sfintei Mitropolii, Orehovița, și primind, la 20 martie 1653, un loc de vie părăsită în dealul Ștefăneștilor, donat Sfintei Mitropolii de Tudor clucerul.

Mitropolitul Ștefan însă și-a câștigat mari merite în mișcarea culturală a vremii, susținând curentul românesc față de cel slavon, sprijinit de Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Vodă. La înscăunarea sa, lucra încă tipografia de la Târgoviște, unde la 27 martie 1648, cu binecuvântarea sa și cu cheltuiala Doamnei Elina a lui Matei Basarab, s-a dat în lucru Triodul Slavonesc, apărut la 7 iunie 1649.

Un an mai apoi, — 26 noiembrie 1650 —, Pogrebania preoților, imprimată tot la Târgoviște, făcea începătura cărților românești tipărite de Vlădica Ștefan. Șirul acestora continua, la 1651, cu cartea numită Mistria sau Sacrament — cuprinzând explicarea primelor două Taine — Botezul și ungerea cu Sfântul Mir — și fiind talmăcită de însuși ierarhul nostru — cu îndreptarea legii zisă și Pravila cea mare, în 1652, și cu Tâmosirea, "prepusă pe limba proastă românească" tot în anul 1652, luna septembrie în 2 zile.

După aceasta, Vlădica Ștefan n-a mai putut tipări, căci țara a fost în primejdie din cauza războiului cu Vasile Lupu al Moldovei, încheiat cu lupta de la Finta din luna mai 1653 și a tulburărilor pricinuite de nemulțumiții dorobanți și seimeni. Acestea din urmă au adus ierarhului nostru chiar unele neplăceri, căci, prinzându-se în vâltoarea lor a ajuns în conflict

cu voievodul. Acesta, curând după victoria de la Finta, a hotărât îndepărtarea Vlădei Ștefan din Scaun.

Ca această hotărâre să aibă tăria necesară, Matei Vodă, la 12 iulie 1653, cere ecumenicului Ioanichie (1653-1654) să aprobe înlocuirea lui Ștefan. Aici el se plângea că "arhierul Ștefan... este viclean și de fire acru la mațe" și că a fost "în legătură cu răsculații" pentru care fapt "l-a scos din scaun, ca să se odihnească în mănăstirea lui". Totodată îl roagă să învoiască, fără zăbavă, mutarea lui Ignatie al Râmnicului în mai-marele scaun al Ungrovalahiei.

Patriarhul Ioanichie împlinește ruga voievodului și în curând îi răspunde că a caterisit pe vlădica Ștefan, care, "a ajuns la atâta nebulie și nesimțire", nu s-a gândit "deloc la pace și la folosul ce vine de la dânsa, ci, încă, sărind împotriva ei, s-a făcut vinovat de scandale și de vătămare pentru obște, și ce e mai rău... a fost dovedit că a țesut uneltiri" împotriva binefăcătorului său, domnitorul Matei Vodă, arătând "tot felul de nerecunoștință".

Pentru toate acestea, el și sinodul său l-au caterisit și l-au "despocat de cinstea și de vrednicia arhierască", l-au lipsit de scaunul Ungrovalahiei și l-au "aruncat departe de dânsul" așa încât "că întocmai ca oamenii de rând și să i se zică Ștefan monahul", nemaiîndrăznind nimeni a-l mai avea "în cinstea și rânduiala de arhieru".

În același timp ecumenicul aproba strămutarea lui Ignatie de la Râmnic la Târgoviște. De acum deci țara avea un mitropolit.

Ștefan — a doua oară (c. 1656-1668)

Retrăgându-se Ignatie — poate la îndemnul lui Constantin Șerban, poate mai degrabă de bună voie, știind nevinovăția Ștefan, așa cum va face mai apoi mitropolitul Varlaam — în fruntea bisercii Țării Românești este iarăși adus fostul mitropolit Ștefan, care din vara anului 1653 la Mănăstirea Tismana metania sa, ca monahul Ștefan.

Această întoarcere în scaun, făcută, desigur, cu încuviințarea ecumenicului, care-l caterisise, a avut loc în anul 1656, sau poate și mai devreme, căci la 14 septembrie 1656, mitropolitul Ștefan sfințește întru arhieru — mitropolit al ardealului pe Sava Vancovici. Începând din ianuarie 1657 și până în aprilie 1668, vlădica Ștefan se întâlnește regulat în actele Sfintei Mitropolii.

La 22 martie 1658, Mihnea II Radu, spre a-și trainici proaspăta domnie, pune pe Vlădica Ștefan și pe cei doi episcopi să se plângă turcilor de suferințele îndurate "în timpul stăpânirii lui Constantin (Șerban), care... adusesse pedeapsa dumnezeiască a tătanilor" peste țară.

Tot în acest an — 1658, la 7 mai — Duminica Tuturor Sfinților — Vlădica Ștefan participă la tămosirea mănăstirii lui Constantin Șerban din București — patriarhia de azi — sfârșită de patriarhul Antichei Macarie, aflator din nou în acest oraș. Mai apoi el apără acest sfânt lăcaș de pretențiile ce ridicau fii lui Hrizea Vornicul, care voiau să-i ia câteva moșii vlădica intra chiar în legătură — prin scris — cu Constantin Șerban, ctitorul lui, făcându-i întrebare în legătură cu pretențiile acestora. Ceva mai târziu, el stăruie pe lângă Radu Leon (1664-1669) să termine sfântul lăcaș, ceea ce acesta și face, hotărând, la 8 iunie 1668, ca el să fie mitropolie a țării.

Pentru nevoile mitropolei, Vlădica Ștefan a întocmit și un pomelnic, care s-a păstat până aproape de zilele noastre.

Tot în timpul domniei lui Radu Len, la 14/24 aprilie 1666, vlădica Ștefan, cu ceilalți episcopi și boieri divariți dau un act doveditor al nevinovăției postelnicului Constantin Cantacuzino, cel ucis pe nedrept, la Snagov în ziua de 20 decembrie 1663. În ziua de 23 aprilie 1666, domnitorul Radu Leon, sfătuindu-se cu Vlădica Ștefan, a întărit și înnoit măsurile luate de sinodul lui Mihai Viteazul din 1596, cu privire la alegerea stareților și disciplina din mănăstiri.

Doi ani mai târziu, în 1668, mitropolitul Ștefan pune începutul Condicei Sfinte a Mitropoliei Ungrovalahiei, în care de acum aveau să fie înscrise actele de alegere, sfințire și înscăunare ale tuturor arhierilor și ierarhilor țării, lucru ce se face și azi.

Mult timp după aceasta n-a mai trăit Vlădica Ștefan. Simțindu-și sfârșitul apropiat la 15 aprilie 1668 și-a întocmit dieta, păstată acum la Arhivele Statului din București. Prin ea, el n-a uitat noua mitropolie a țării, căreia îi lasă 500 de taleri pentru ca "să se sfârșească ce iaste nesfârșit". Apoi în ziua de 25 aprilie 1668 și-a dat obștescul sfârșit, după o păstorie de aproape 20 de ani, în care a pus mai ales zel pentru pătrunderea limbii românești în biserică. A fost înmormântat în mitropolia de la Târgoviște, unde i s-a acoperit mormântul cu o lespede de piatră, purtând inscripția următoare: "Suptu aciasta piatră odihnesc oasele preasfințitului chir Ștefan mitropolitul Țării Românești, fiind păstor în scaun ani 20, și, viind vremea, și-au dat obșteasca datorie și s-au astrucat aici, în Sfânta Mitropolie; vecnica lui pomenire, în luna lui aprilie 25 zile, la anul de la facerea lumii 7176 (=1668)".

Chipul său se află zugrăvit pe pereții bisericii din Gramești-Vâlcea, unde este ctitor în biserica Balaneștilor din Ramești, precum și pe tampa bisericii Schitului Crasna din Gorj¹³.

III. PRAVILA DE LA GOVORA DIN 1640-1641

Condițiile social-politice și bisericesti în care apare, descrierea, autorul, locul și timpul apariției, conținutul și importanța Pravilei

Apariția legilor ca norme de reglementare a raporturilor sociale ca și sistematizarea lor în colecții sau coduri este determinată de anumite condiții sociale și politice.

Pravilele sunt astfel privite în adevărata lor lumina de izvoare ale dreptului feudal românesc, — "nomocanoane" —, adică, colecții de legi civile (nomos) și bisericesti (canones).

Pravila de la Govora este un astfel de nomocanon, o traducere din slavonește a unei colecții de legi civile și bisericesti, de origine bizantină, care s-a tipărit pe vremea lui Matei Basarab, în tiparnița mănăstirii Govora¹⁶.

Pravila mică sau biserica, "diretatorul" de lege govorean, ca izvor de drept reprezintă astfel un anumit stadiu de dezvoltare al dreptului vechi românesc în cadrul sistemului dreptului româno-bizantin receptat în anumite condiții social-politice și bisericesti specifice, de statul feudal român și de Biserica Ortodoxă Românească.

Pravila oglindește și un anumit stadiu de dezvoltare istorică a statului și poporului român, constituind astfel un prețios document al trecutului istoric alături de cronică și de documentele propriu-zise. Ea reflectă și realitățile social politice și culturale ale vremii. Fiind un produs al limbii românești, al veacului apariției ei. Pravila are și o anumită semnificație de dezvoltare a culturii românești.

Privită în lumina acestei concepții, Pravila de la Govora, prima pravilă românească din veacul al XVII-lea cu caracter oficial, apare în istoria statului și dreptului românesc, ca și în istoria Bisericii Ortodoxe Române, ca îndeplinind o importantă funcție istorică, ea fiind umarea unui proces istoric obiectiv de receptare a dreptului bizantin în statul și biserica Ortodoxă Românească.

Pentru a înțelege acest lucru vom arăta în cele ce urmează: condițiile social-politice și bisericesti care au determinat apariția pravilei, descrierea pravilei și edițiile, autorul, locul și timpul apariției, inițiatorii și alcătuitoarii și rolul lor, scopul urmărit, izvoarele imediate și îndepărtate, limba, conținutul, aplicarea și importanța pravilei.

Cercetătorii au dovedit că apariția pravilelor este strâns legată de ridicarea unor noi pături sociale, de rolul, activitatea și organizarea Bisericii Ortodoxe și de consolidarea domniei feudale.

Epoca lui Matei Basarab (1633-1654) se caracterizează prin întărirea puterii economice și politice a micii boierimi, a negustorilor și a oamenilor ridicați din lumea satelor, care prin lupta împotriva mării boierimi au acaparat o bună parte din funcțiile administrative ale statului și au susținut politica de centralizare administrativă și de extindere a justiției domnești.

Succesele lui Mihai Viteazul trezesc în inima poporului român dorința de eliberare de sub jugul turcesc prin unirea întregului popor într-un stat românesc centralizat.

Biserica Ortodoxă, susținând lupta poporului împotriva jugului otoman, prin învățătura sa unitară și prin organizarea sa uniformă a constituit un puternic factor de coeziune și consolidare a statului feudal.

Nomocanoanele erau obligatorii în stat ca și în Biserică. "În acțiunea lor de centralizare a puterii de stat, domnitorii români au găsit în pravile mijlocul juridic de a influența comportarea supușilor într-un sens nou și uniform, altul decât cel al obiectului, diferit de la o regiune la alta"¹⁷.

Socotim ca în rezolvarea problemelor ridicate de apariția Pravilei govorene, nu putem face abstracție de acest cadru general-istoric, care a determinat în mare măsură cadrul specific românesc în care a apărut Pravila.

Activitatea culturală intensă din Țara Românească e în strânsă legătură cu relațiile ce s-au stabilit cu marele centru cultural slav, Kievul, unde strălucea figura marelui mitropolit, de neam moldovean, Petru Movilă. De la ruși primim tiparnițe, meșteri tipografi și cărți destinate a fi modele pentru viitoarele producții românești. Printre cărțile primite era și un Nomocanon, tipărit de Petru Movilă la Kiev în anul 1629, care va servi de motiv pentru editarea "Pravilei de la Govora".

Tiparnița de la Govora ca și meșterii de aici sunt de proveniență rusă. Înflorirea literaturii slave la noi a fost susținută de învățatul Udriște Năsturel. Rolul important a avut și românul Pamivo Beranda, unul din primii români activând pe tărâmul științific, la Kiev.

Din tiparnițele românești pornesc apoi cărți bisericești în limba slavă către toți cunoscătorii de limbă. Școala, arta și în general întreaga cultură poartă pecetea influenței slavone a Kievului ortodox.

Cu Moldova lui Vasile Lupu, lăsând la o parte luptele pornite din ambiția mândrului domn moldovean, Țara Românească se afla în bune relații culturale.

De situația din Transilvania e legată însă direct apariția Pravilei govorene.

Transilvania, principat autonom sub suzeranitate turcească, era condusă de principele maghiar, de religie calvină, Gheorghe Rakoczy I, care continua politica dusă de înaintașul său Gavril Bethlen de atragere la unire cu calvinismul a românilor transilvăneni.

Între principele Rakoczy I și Matei Basarab se mențin bune relații, Biserica din Țara Românească e în strânsă comuniune de interese cu cea din Transilvania. Ghenadie în martie 1639, pe când se afla la Brașov cere muntenilor "srift". Nu peste mult timp primște cele cerute cu care vine și "popa Dobre", "dascălul", priceput tipograf. În același an, mitropolitul Teofil, în solie la Rakoczy I, ia cunoștință personal de situația din Transilvania.

Acum credem că cei doi mitropoliți au convenit la editarea în comun a "Pravilei de la Govora", care, după cum vom vedea, apare și în o ediție specială pentru Transilvania cu semnătura lui Ghenadie mitropolitul de Balgrad. În tiparnița lui Ghenadie apare o nouă ediție a "Cazaniei lui Coresi (1641).

În lumina acestui cadru istoric general putem înțelege politica lui Matei Basarab de a ține treaz și unitar spiritul poporului românesc gata să se elibereze prin luptă de jugul apăsător al turcilor și de sprijin a acțiunilor popoarelor subjugate de turci prin intermediul Bisercii Ortodoxe care constituia unitatea de interese a acestor popoare.

Pivită în acest cadru larg istoric "Pravila de la Govora" ne apare într-adevăr ca urmare a unui proces obiectiv, caracterizat prin folosirea nomocanoanelor bizantine ca vază a dreptului scris, ca instrument legislativ destina să consolideze stadiul în care se găseau Statul feudal al Țării Românești și Biserica, principalul sau suprot ideologic.

Descrierea Cărții. — "Pravila de la Govora" apare sub tipul "Pravila aceasta iaste dreptatoriul de lege, tocmeale a sfinților apostoli, tocmit de 7 soboare, cătră aceasta și a preacuvioșilor părinți, învățătorilor lumii. Tipăritu-se-au în tipari prealuminatului domn Io Matei Basarab voevoda a toată țara Ungrovlahiei, în mânăstirea govora. Va leata 7149", iară de la nașterea lui HS 1640".

Predoslovia "către toți nastavnicii Sfintei Biserici" semnată de "Teofil cu mila lui Dumnezeu arhiepiscopu și mitropolit a toată Țara Rumânească" se încheie cu rugămintea maistrului tipograf Meletie Macedoneanul de a i se ierta greșelile strecurate în text.

Menținând ca adevărate indicațiile din corpul Pravilei, precizăm că ea a "început" a se tipări în anul 7149, de la Hristos 1640, luni, din prima săptămână a postului (postul Crăciunului) și s-a terminat luni, din a șaptea săptămână a marelui post din același an (anul bisericesc 7149 — de la Hristos 1641, postul Paștelui).

Ediția pentru Transilvania — "Pravila de la Govora" concomitent cu ediția, descrisă mai sus, pentru Țara Românească, semnată de mitropolitul Teofil, a apărut și într-o ediție specială destinată Transilvaniei. Deosebirea dintre exemplare destinate Transilvaniei și cele destinate Țării Românești, constă în faptul că numele lui Teofil, mitropolitului Ungro-Vlahiei este înlocuit cu numele lui "Ghenadie cu mila lui Dumnezeu arhiepiscopu și mitropolitu a tota țara Ardealului".

Apariția acestei ediții este în strânsă legătură cu relațiile dintre cele două biserici românești. Ambele Biserici depindeau canoniceste de Patriarhia ecumenică din Constantinopol, dar mitropolitul Țării Românești avea în plus și dreptul de "erari al plaiurilor", în baza căruia exercita un drept de jurisdicție și își rezerva dreptul de a sfinți pe mitropoliți Transilvaniei.

Accese realții îndreptau pe mitropolitul Țării Românești să poarte grija și de Biserica din Transilvania, fapt dovedit și prin tipărirea ediției speciale pentru Transilvania.

Ediția putea însă fi solicitată și de Ghenadie, care simțea mare lipsă de astfel de cărți. Socotim că astfel de solicitare a putut să o facă personal de la Teofil, în timp ce acesta se afla în Transilvania, în solie la principe (vara anului 1639), ghenadie avea nevoie de Pravilă, socotim, fie pentru a contrabalansa acțiunea calvină, fie a avea o nouă ediție de legiuri — cea a lui Coresi probabil s-a epuizat — care să cuprindă dreptul Bisericii Ortodoxe.

Inițiatorii, Traducătorii și Alcătuitorii Pravilei

După indicațiile din predoslovie și cele date de Ștefan de Ohrida în epilog, Pravila este o traducere, din limba slavă, a unui nomocanon, efectuată de Mihail Maxalie. Traducerea se face la dorința lui Teofil, mitropolitul Țării Românești. Tipărirea se face în tipărirea domnească sub directa supraveghere a lui Udriște Năsturel "din porunca și cheltuiala prealuminatului domn Io Mihai Basarab Voievod". Tipărirea sub conducerea tehnică a egumenului Maletie Macedoneanul și se continuă și se termină de către ieromonahul Ștefan de Orhida ajutat sigur de monahii din mănăstirea Govora.

Principalul inițiator al alcătuirii Pravilei a fost mitropolitul Teofil, o personalitate de seamă a istoriei poporului roman din veacul al XVII-lea. Ca egumen al mănăstirii Bistrița (1610-1619) s-a arătat un "bărbat virtuos și evlavios" cum îl descrie Matei al Mirelor. Aici cunoaște pe călugărul Mihai Moxa, zis Maxalie. Ca episcop de Râmnic (1619-1637) ne apare ca aprij luptător contra greșilor participând activ la Sinodul din 1631 convocat de Leon Tomșa. În această perioadă îndruma pe M. Maxa să alcătuiască după modelele bizantine o istorie universală, sau Cronograful. Ca aderent al mișcării antigrecești, Teofil face parte din solia care cere domn pe Matei Basarab (1632). Ca mitropolit (1637-1648) s-a dovedit un static mic susținător al lui Matei Basarab, de la care primește diferite misiuni pe plan intern ca și misiuni diplomatice, ca cea din Transilvania.

Teofil este stâlpul ei sufletul mișcării românești din țara sa îndreptată contra acțiunii grecești. În fruntea noii pături sociale a micilor boieri cerea o cultură în limba poporului prin înființarea de tipografii și tipărirea de cărți. Prin intermediul lui Matei Basarab trimite tipografie, meșter tipograf și cărți românilor din Transilvania.

În condițiile sociale și politice proprii orânduiri feudale din veacul al XVIII-lea, Matei Basarab și Teofil, prin spiritul lor înaintat și prin politica ce o reprezentau au reușit să dea un avânt culturii românești din vremea lor. Între mărturiile acesteia, trebuie să menționăm în primul rând "Pravila de la Govora" din 1640-1641, alcătuită după o traducere din slavonește a unui nomocanon de origine bizantină.

Prodoslovie, în care Teofil scrie că "a socotit" "să scoată" această care "anume pravilă pre limba românească" și pentru care dă binecuvântarea de tipărire, arată îndeajuns că el este principalul inițiator.

Printre susținătorii direcți ai inițiativei lui Teofil nu putem neglija persoana mitropolitului Ghenadie, care a solicitat și a ținut să poarte semnătura sa o parte din exemplarele acestei Pravile.

Tot în baza indicațiilor din corpul Pravilei rămâne ca stabilit că Pravila s-a tipărit sub supravegherea egumenului Meletie Macedoneanul în mănăstirea Govora și s-a continuat, după părăsirea mănăstirii de către Meletie, de către Ștefan de Chrida.

"Pravila de la Govora" este deci un nomocanon, o colecție de legi civile și bisericești de origine bizantină, alcătuită după o traducere slavă a unui nomocanon grecesc. Neidentificarea izvoarelor slave și cu atât mai mult a celor grecești, credem că pledează mai mult pentru ipoteza că Pravila este o combinație după aceste izvoare, decât o traducere fidelă a unora din acestea. Opinia poate fi sprijinită și de faptul că în această vreme, deceniul al treilea al veacului al XVII-lea, ne găsim în plină campanie de sistematizare a dreptului nu numai la romani, unde se pregătesc legiuirile lui Matei Basarab și Vasile Lupu, și ele compilații, dar și la popoare vecine, la unguri, care din 1635 hotărâsc strângerea legiuirilor în vederea viitoarei colecții oficiale din 1653, "Approbatæ Constitutiones", ca și la ruși, care alcătuiesc comisii speciale la Moscova pentru codificarea dreptului și scot ediții repetate de Nomocanoane.

Cuprinsul Pravilei — Pravila cuprinde un material foarte variat. În general are un conținut canonic-bisericesc fără a lipsi elementele de drept civil luate din materialul intrat în competența de judecată a instanțelor bisericești și civile. Pravila începe cu o Predoslovie, care este în cea mai mare parte traducerea Predosloviei "Nomocanonului lui Petru Movilă", tipărit la Kiev în anul 1629¹⁸.

Conținutul ei ne arată scopul Pravilei. Adresându-se către "toți nestavnicii Sfintei Biserici... preoților și tuturor duhovnicilor", Pravila trebuia să fie "un îndreptar" juridic, un cod de legi în mâna duhovnicilor, care sunt "păstorii oilor celor cuvântătoare a turmei lui Hristos", din care să învețe "în taina" "cum să vindece sufletele oamenilor de păcate". Pravila era din acest punct de vedere un manual de școală pentru instituirea preoților, viitori duhovnici, care trebuiau să fie "întru scripturi învățați". Aceasta era un scop pur religios.

În al doilea rând se urmărește un scop cultural-educativ exprimat prin cuvintele: "socotim ca mai toate limbile au carte pre limba lor", l-au făcut pe vlădică să "cugete" și să "scoată" această carte "anume Pravila pre limba românească" prin care urmarea "luminarea" preoților, și prin ei ca să îndrepte moravurile societății. Prin Pravilă, ca o carte instructivă și educativă în limba înțeleasă de toți românii de o parte și de alta a Carpaților, vlădica voia să ridice clerul la înălțimea misiunii lui, și să-i pună la îndemână arme intelectuale, cu ajutorul cărora să combată pe adversari și să apere pe păstoriții de rățăcirii. Acest scop îl urmăreau cele două ediții destinate românilor de pe ambele versante ale Carpaților.

Materia care formează conținutul nu este sistematizată.

Capitolele, de cele mai multe ori disproporționale, nu indica în titlu totdeauna și în totul adevăratul conținut al lor.

Fără a face un rezumat pe capitole, vom încerca, în cele ce urmează să relevăm câteva aspecte specifice "Pravilei de la Govora".

Pravila ca un cod de legi bisericești se ocupă în primul rând de poziția și rostul Bisericii în societatea feudală, relevând astfel modul de organizare și funcționare a Bisericii ca societate religioasă.

În special se ocupă de clerici, de condițiile intrării în cler și datoriile lor. Credincioșilor le impune datoria de a cinști și întreține pe preoți, care "priveghează și se roagă".

Pravila indică oficiile bisericești și raportul de cinste reciprocă dintre slujitorii bisericești.

Pravila indica și o seamă de dispoziții privitoare la cultul bisericesc, la săptămâna liturgică, la sărbătorile religioase (praznicele).

Pravila e și un cod de norme morale. Din cuprinsul ei putem desprinde viciile sociale ale vremii ca, desfrâul, sodomia, adulterul, avortul, uciderea, superstiția, vrăjitoria, moda etc. Dintre toate păcatele sociale cel mai greu e însă exploatarea muncii, exploatarea omului de

către om, existența robiei (c. 20), căci sunt "unii săraci și nepărăsit lucrează, sluji sau robi... iar alții puternici și bogați, ce intru tot repaosul peterec și se odihnesc" (c. 39). Păcatele sunt pedepsite de Pravil.

Pravila se ocupă de călugări și de viața lor în mănăstiri organizate sub conducerea episcopului, ceea ce denota o bună organizare monahală (c.12).

Pravila se ocupa de averea bisericii și administrarea ei ca și cea a mănăstirilor.

Ea arăta modul de organizare a instanțelor de judecată din vremea apariției ei. Vorbește de "județul episcopului și județul boieresc" (c. 108) ca și de judecată penitențială. Arată procedura de judecată (c. 11).

Fiind un cod penitențial, Pravila enumera șirul lung de infracțiuni și pedepse specifice orânduiri feudale, și în general societății omenești.

Printre infracțiuni se enumeră: erezia (c.111), crima (c. 26), sinuciderea (c. 139), desfrâul (c. 13) etc.

Printre pedepse desprindem unele cu caracter specific boieresc, ca" cercerarea (c. 70), postul (c. 52), pocăința (c. 20), anatema (c. 132), neângroparea (c. 116), excluderea din monahism (c. 95), caterisirea (c. 90) etc. și altele cu caracter civil, specific feudal ca: bătaia (c. 48), confiscarea averii (c. 58), munca silnică (c. 111), înrobirea (c. 110), schilodirea (c. 18), condamnarea la moarte (c. 112) etc.

Pravila oglindește relațiile sociale specifice orânduiri feudale. Societatea e împărțită în clase sociale. Unii sunt "săracii" și "nepărăsit lucrează", "sluji și robi", iar alții sunt "bogați" și "puternici" (c. 66; c. 39). Bogația e definită ca: "mărire și petrecerea cea bună, ogodirea trupului și strânsoare multă și haine în toate chipurile, cai ageri și trupuri bune și multe chipuri de frumuseți, par înfrumusețați și averi". (c. 123-124). Femeia avea o poziție inferioară în societate (c. 75). Părinților li se impune datoria de a crește, educa și asigura situația materială a copiilor, ca și căsătoria la timp (c. 77). Pravila se ocupa numai de educația feciorilor. Copii sunt îndatorați la ascultare față de părinții lor (c. 75). Femeii i se impune să aibă o ținută demnă: "haine muierești", "păr netuns" (c. 78).

Pravila se ocupa și de combaterea sectelor și erezilor (c. 62) ca și de bunele raporturi dintre puterea de stat și Biserica (c. 92).

Limba Pravilei "Pravila de la Govora" e scrisă în limba română. Păstrează însă în text anumite cuvinte în limba slavă. Acestea în general sunt denumiri de sărbători care constituiau numele uzual comun slavilor și românilor.

Citind cu atenție textul Pravilei unele părți te izbesc și te fură cu limbajul lor ușor, flexibil, gândirea rațională și expunerea limpede. Aceste părți par a fi mai degrabă gândite și compuse în românește, decât simple traduceri (c. 118). Din toate textele, unul singur avem certitudinea că e gândit și exprimat românește, și anume ultima parte a predosloviei, care nu se găsește în Nomocanonul de Kiev, din care traduce cea mai mare parte a predosloviei. Într-adevăr limba aici e foarte vie și expunerea e clară. Din acest punct de vedere, acest fragment poate fi luat ca model de scriere românească specifică apariției Pravilei govorene.

Importanța Pravilei — "Pravila de la Govora apare ca o carte necesară și utilă preoților pentru îndrumarea lor în fața credincioșilor.

Tipărirea Pravilei govorene în două ediții dovedește și mai mult că ea a fost cerută de nevoi reale, ea fiind nu numai un cod de legi, ci și o carte instructivă și educativă.

Apariția unei pravile românești a fost cerută și de nevoi didactice, ea fiind unul din manualele de școală ale vremii. Din ea învățau preoții modul de organizare și conducere a Bisericii ca și normele de conduită din viața socială, ce era manualul de drept din școlile feudale de la noi. Numai acei preoți care făceau dovada cunoașterii Pravilei puteau obține de la episcop "o nouă învățătură", adică dreptul de a fi judecător în scaunul penitențial, dreptul de a fi preot duhovnic.

Cu scop didactic, instructiv și educativ, sunt introduse în Pravilă și textele cu conținut dogmatic, moral, pedagogic și de psihologie etc.

Departate de a fi o carte "pentru faimă" sau "literă moartă", Pravila de la Govora" a fost o carte necesară și utilă, fiecare colecție de legi, cod civil și biserica — nomocanon —, fie ca îndrumător practic în procedura de judecată, fie ca manual didactic pentru școala feudală românească, și a fost cerută atât de necesități obiective ale statului feudal român și ale Bisericii Ortodoxe Romae, cât și din cerințe reale ale poporului român de a avea cărți tipărite în limba sa.

Pravila a fost deci actuală și avea aplicabilitatea reală și principiile ei au format conștiința juridică a poporului român. Ea a fost o carte cu un conținut real, necesar și folositor vremii ei, ca o carte de legi și bune învățături, o carte ce cuprinde "multe feluri de vindecări sufletelor creștinești, celor ce sunt rănite de păcate", cum se spune în Predoslovie.

Importanța deosebită prezintă "Pravila de la Govora" și pentru politica religioasă a statului feudal al Țării Românești, prin faptul de a fi fost editată în două ediții, din care una destinată Transilvaniei. Această ediție specială îndreptată direct împotriva prozelitismului calvin dus de principii transilvăneni a fost destinată a fi o armă de luptă în rezistență a românilor, în scopul de a întări conștiința ortodoxă unitară a poporului din Transilvania cu cel din Țara Românească. Nu trebuie uitată opera politico-națională a lui Mihai Viteazul de a uni, ce-i drept pentru scurt timp, pe toți românii sub același sceptru domnesc și consecințele acesteia pentru dezvoltarea unitară pe care opera lui Mihai doar a trezit-o și întărit-o. Lipsa deosebirilor religioase de la români, de exemplu, nu-i datorită unei nivelări, ci se datorește unei creșteri unitare a poporului român. Pravila Govoreană prin cele două ediții ale ei nu a contribuit atât la formarea unității poporului, cât, mai mult, e o dovadă vie că această unitate a existat, și ea o putem considera ca pe unul din documentele cele mai prețioase care arată acest fapt istoric.

Specific pentru Pravila Govoreană, nu este o simplă traducere, ci mai degrabă o prelucrare, o compilație, după monumentele legislației bizantine. Prin aceasta ea este o legislație românească.

Importanță este Pravila Govoreană și pentru actualitatea conținutului ei economic. Mare parte din cuprinsul ei fiind luat din canoanele bisericești și din Canonarul lui Ioan Postnicul își păstrează valabilitatea până azi. Chiar sub forma ei originală își păstrează mentalitatea poporului credincios, un caracter de sfințenie, ca o moștenire a veacurilor, când Pravila, carte de legi era chemată să aducă dreptate. Pravila poate fi și azi utilizată cu folos în actul spovedaniei. Prescripțiile Pravilei vor da preotului autoritatea de judecător penipotențial, ca deținător al legii, și îl vor ajuta în intuirea psihologică a sufletului celui ce-și mărturisește păcatele. Pravila va completa astfel îndrumările moliftelnicului, luate tot din legislația bisericească.

Pravila va apărea astfel în adevăratul ei sens de cod de legi civile și bisericești, specific feudalismului românesc, un nomocanon, un îndrumător practic juridico-canonice, un "direptator de lege", un important izvor istoric-juridic, un document istoric și al limbii românești, un remarcabil monument al culturii poporului român din prima jumătate a veacului al XVIII-lea, un cod de legi și o carte instructivă și educativă, folosită deopotrivă în Țara Românească și în Transilvania.

IV. PRAVILA DE LA TÂRGOVIȘTE (1652)

Condițiile social-politice și bisericești în care apare, locul și timpul apariției, autorul, conținutul și importanța Pravilei

La 20 martie 1995 s-au împlinit 343 de ani, de când din tipărița domnească de la Târgoviște a apărut în limba românească, importanta legiuire cunoscută sub numele de "Pravila Mare sau Îndreptarea legii"¹⁸.

Împlinirea acestui termen constituie un eveniment de o deosebită importanță pentru că a jucat un rol deosebit în viața Țărilor Române, afirmând pe această cale unitatea juridică și de limbă, unitatea lor politică, realizată însă abia cu 207 ani mai târziu (1859).

Socotim potrivit să arătăm, pe scurt, ce înseamnă Pravila Mare, cum s-a ajuns la întocmirea ei, care este cuprinsul ei, și în ce măsură a răspuns și a influențat ea, prin acest conținut, viața juridică a poporului nostru.

I. Numele de Pravila Mare i-a fost dat, ca să se deosebească de o altă legiuire, apărută cu 12 ani mai înainte "Pravila de la Govora" (1640), care poate fi socotită prima legiuire tipărită în românește, cu respectarea normelor urmate la promulgarea și publicarea legilor.

Pravila de la Govora, fiind mult mai mică și ca întindere și ca importanță a cuprinsului, în raport cu Pravila de la Târgoviște "Pravila Mare".

Din cele două prefețe, care urmează după stema țării se poate înțelege cu ușurință și exact, scopul cu care a fost întocmită această pravilă, numele inițiatorilor și sprijinitorilor tipăririi, ca și numele ostenitorilor cu întocmirea sau traducerea ei¹⁹.

Prima prefață este semnată de Daniil Andrei Panoneanul care, după ce lauda pe Mitropolitul Ștefan al Ungrovlahiei, ca pe unul împodobit cu toate felurile de flori ale darului Duhului Sfânt, mirându-se toți că dintr-un sat de jos al Ungrovlahiei a putut să crească "o odraslă și stalpare ca aceasta, împodobită cu atâtea bunătăți și daruri", se arată pe sine traducător al Îndreptării legii, despre limba elinească pre limba românească. Prefața a doua a Pravilei este semnată de Mitropolitul Ștefan, căruia nu-i aparține însă decât începutul și sfârșitul; căci, în afară de început și sfârșit, prefața, este traducerea prefeței sau pretoeriei lui Matei Vlăstăreș.

II. Cum s-a ajuns la întocmirea cuprinsului Pravilei Mari, rezultă din prefața Mitropolitului Ștefan, adresată arhiepiscopiei, episcopilor, egumenilor și preoților. Anume, constatându-se, ca în multe din cărțile Pravilei, ereticii băgaseră zăzaniei și venin din eseurile lui Calvin și Luther sau din dogmele apusului, atât domnitorul Matei Basarab cât și Mitropolitul Ștefan se fereau să folosească, pentru lucrarea lor, cărțile tipărite, preferând originalele, care să nu fie molipsite de asemenea venin. În acest scop, ei au trimis de s-a căutat prin tot Orientul creștin, rugând și pe Patriarhul din Constantinopol, până ce au găsit în sfârșit manuscriptul ce le trebuia, la un anume Gheorghe Garide de la Trikis, fost mare logofăt la noi. Acest manuscript conținea partea canonică de care era nevoie pentru noua legiuire și prezenta în același timp toate însușirile autenticității.

Cuprinsul Pravilei Mari este împărțit în două mari părți și un apendice. Prima parte, precedată de "Catastihul acestei Sfinte și Dumnezeiești Pravile", se sfârșește printr-o însemnare slavă, în care se arată că traducerea cărții s-a făcut din elenă în limba simplă românească de monahul Daniil Andrei Panoneanul. Împărțită în 417 capitole sau glave, această primă parte a Pravilei Mari este formată din doi codici diferiți: dintr-un Nomocanon, alcătuit pe la 1600 de Mitropolitul Perfine al Niceei, al cărui cuprins semăna cu Nomocanonul lui Manuil Malaxas — pe care îl și avusese ca model — și din "Cartea românească de învățătură de la pravilele împărătești" a lui Vasile Lupu.

Din cele 417 capitole sau glave, care formează partea I-a a Pravilei Mari, Nomocanonul ocupa 314 capitole, restul fiind luate din Cartea românească de învățătură a lui Vasile Lupu.

Partea a doua a Pravilei Mari are un titlu special — "Nomocanon cu Dumnezeu" — cuprinde codicele lui Alexie Aristen adică sinopsa canoanelor lui Ștefan Efescanul, completată cu diferiți autori cu canoanele ulterioare. Acestei sinopse Aristen i-a făcut numai scurte comentarii, deși îi este atribuită întreaga lucrare, Sinopsa de care s-a folosit Aristen și se găsește trecută în Îndreptarea legii are un conținut mai puțin complet în raport cu conținutul care figurează în colecțiunile de canoane apărute mai târziu.

Ceea ce interesează însă în mod deosebit când vorbim de Sinopsa lui Aristen, trecută în Îndreptarea legii este faptul că românii au avut la jumătatea secolului al XVIII-lea, în limba lor, chiar sub această formă prescurtată, o colecție de canoane. Importanța acestui fapt crește și mai mult când știm că numai aproape după două veacuri mai apare în românește un codice canonic, în traducerea Pidalionului (1844).

III. Cu acest cuprins, *Îndreptarea legii* reprezintă cea mai bogată și variată Pravila românească, din secolul al XVII-lea, continuând cele mai felurite materiale juridice, îmbinate în așa chip încât judecata bisericească, cât și cea minerească putea găsi dezlegare pentru orice chestiune, prezentată sub formă de proces. Alcătuitorul a grupat în această colecție material diferit din cele mai alese cărți ale Sfintei Scripturi, din legislația lui Justinian, din legislația bizantină întâlnită sub forma *Eclogiei*, *Basilicalelor* și *Novelilor*, din manualele veacului al XIV-lea, material canonic și nomocanonic, precum și din operele cele mai de seamă ale Sfinților părinți ai Bisericii creștine de răsărit. În mare măsură, acest material reprezintă legislația romano-bizantină, în starea în care se găsea în urma transformărilor suferite sub influența creștinismului.

Pravilele neoficiale, cu legi civile și bisericești adică *Nomocanoanele*, au existat la noi și înainte de legiunile tipărite, îndeosebi în manuscrisele slavonești. Pe aceste căi au fost cunoscute și aplicate la noi legile romane și bizantine, înainte de a se tipări pravilele lui Vasile Lupu și Matei Basarab.

În legătură cu influența bizantină asupra țărilor românești se observă că împrejurările n-au îngăduit o asemenea influență între secolele VI-XVI, în acest timp neexistând legături directe frecvente, care să poată determina influențe reciproce și să producă fenomene de împrumuturi culturale. Despre o influență bizantină se poate vorbi numai după sec. XIV, exercitată și aceasta prin slavii de la sud și numai asupra claselor superioare, nu și asupra claselor de jos, asupra instituțiilor și obiceiurilor ei.

Această unilaterală influență bizantină, exercitată adică numai asupra instituțiilor și obiceiurilor claselor superioare nu s-a limitat numai la domeniul dreptului, ci s-a exercitat la fel și în celelalte domenii: al artei, al literaturii etc.

Prin urmare, dacă se poate vorbi despre o influență bizantină în literatura cultă, nu se poate spune același lucru despre poezia noastră populară, despre doinele, cimiliturile și proverbele țăranilor, care au rămas complet străine unei asemenea influențe.

Influența bizantină nu s-a exercitat așadar asupra obiceiului popular, care a rămas izvor de drept tot așa de puternic și după ce apar legiunile scrise, până în preajma legislației noastre moderne, de influență apuseană.

Situația s-a schimbat, totuși, într-o oarecare măsură, de la jumătatea veacului al XVIII-lea, de când apar legiunile scrise, îndeosebi Pravila lui Vasile Lupu și cea a lui Matei Basarab.

Prin aceste legiuni a început, fără îndoială, o anumită influență bizantină, care s-a continuat până la începutul veacului trecut, sub forma neobișnuită a fanariotismului.

Pravila lui Vasile Lupu sau Cartea românească de învățătură (Iași, 1646) și Pravilele lui Matei Basarab — Pravila Mica (Govora, 1640) și Pravila Mare sau *Îndreptarea Legii* (Târgoviște, 1652) — sunt, prin conținutul lor, o mărturie neîndoieinică de contribuție pe care a adus-o Bizanțul în opera de legiferare românească.

Pravila târgovișteană a fost destinată după gândul alcătuitorului ei, și mai ales după gândul Mitropolitului Ștefan al Țării Românești de atunci (1648-1653; 1654-1668) și a voievodului Matei Basarab, pentru toți românii din cele două voievodate, Muntenia și Moldova, ca și pentru cei din Ardeal²⁰.

Era de altfel și firesc, ca după cum Pravila Mică de la Govora (1640) a fost destinată și pentru românii din Ardeal, de către același domnitor Matei Basarab și de Mitropolitul de pe atunci al Țării Românești, Teofil (1637-1648) — fapt care a determinat ca un număr însemnat din exemplarele Pravilei acesteia să aibă predoslovie iscălită de Mitropolitul Teofil, iar alt număr de exemplare să aibă predoslovie iscălită de Mitropolitul Ghenadie al Ardealului (1628-1640) — tot așa, și Pravila Mare să fie destinată, ca și cea mică, și pentru românii din Ardeal, deși prefața ei este iscălită numai de Mitropolitul Ștefan "al Târgoviștei, exarhul plaiului și a toată Ungro-Vlahiei".

Că Pravila cea Mare a destinată și pentru românii din Ardeal, mai rezultă și din faptul că în cuprinsul ei (Glava 363, zac. 8) se amintesc — pentru exemplificare cu privire la executarea sentințelor judecătorești civile — "toate cetățile câte sunt sub ținutul Craiului unguesc", "toate cetățile Țării Ungurești", "Brașovul", "Județul (Judecătorul) de la Sibiu...", locuri și

lucruri care erau bine cunoscute și familiare autorității care a dispus să se alcătuiască Pravila cea Mare.

Pomenirea lor expresă în textul Pravilei, constituie un indiciu sigur că ea urma să fie întrebuințată și de românii ortodocși din "cetățile Țării Ungurești", dintre care sunt arătate nominal acelea care erau și au rămas până astăzi mai importante și anume, Brașovul și Sibiu.

Ca lucrurile stau astfel, o mai dovedesc și numeroasele exemplare ale Pravilei lui Matei Basarab care au circulat prin Ardeal și care se mai găsesc pe la diferite biserici mai vechi din centre mai mari, orașe și sate din Ardeal, și mai ales faptul, că atât cârmuirea vieții bisericești din Ardeal cât și judecățile bisericești, au avut la bază mereu această pravilă.

Traducerea în limba latină a Pravilei celei Mari, făcută la 1722 de către preotul Petru Dobra, a avut apoi nu numai scopul de a pune în text latin — adică în textul oficial al administrației imperiale austriace — cuprinsul românesc al Pravilei, la dispoziția conducerii Statului, ci deopotrivă și pe acela de a pune același text și la dispoziția "teologuștilor latini" ai Episcopilor greco-latini din Ardeal, care după cum se știe erau subordonați numiților "teologi", recrutați continuu dintre călugării iezuiți.

Deși Mitropolitul Țării Românești nu avea jurisdicție și asupra Bisericii Ortodoxe Române din Moldova, totuși acesta, din interesul de a pune la îndemâna întregii Biserici Ortodoxe Române — nu numai a celei din Țara Românească și Ardeal, ci și a celei din Moldova — un cod cuprinzător al tuturor rânduielilor canonice mai importante, a inclus, de acord cu voievodul Matei Basarab — ocrotitor și sprijinitor al culturii românești și rival continuu al lui Vasile Lupu — și Pravila acestuia din 1646, în cuprinsul noii Pravile de la Târgoviște. Astfel o face căutată și acceptată și de către moldovenii, mai ales ca domnia lui Vasile Lupu — tulburată de crize grave care nu i-au mai permis să-și continue opera sa culturală — se apropie de amurg, sfârșindu-se în anul următor, 1653. Îndreptarea lui Vasile Lupu a facilitat răspândirea Pravilei celei Mari a lui Matei Basarab în Moldova și chiar acceptarea ei de către Mitropolia Moldovei.

Că Pravila Mare a rămas și mai ales este încă în vigoare în Biserică, se datorește nu atât faptului că ea n-a fost abrogată prin legile bisericești ulterioare decât parțial, cât mai ales faptului că ea cuprinde sfințele canoane.

În afară de canoane și de legi politice-bisericești, Pravila mai cuprinde și o serie de dispoziții prin care se confirmă unele obiceiuri bisericești, sau se declară că acestea trebuiesc ținute ca obiceiuri bune și se infirmă cele rele. Astfel se arată că și biserica are obiceiurile ei de drept, unele deosebite de ale statului, iar altele fără nici o legătură cu acestea.

Între cele dintâi, se numără acele obiceiuri care ar fi "împotriva firii și a Pravilei", pe care deși judecătorul civil urmează să le respecte, totuși Biserica le pedepsește ca potrivnice și legilor ei. "Măcar de... nu va certa judecătorul pre ceia ce fac acel obicei, ... aicea-l ceartă Biserica iară la vtoroe prisestvie (a doua venire a Domnului) vă ceartă Dumnezeu cu munca de veac, pre câți o vor face împotriva Dumnezeuiștilor Pravile lucrurile fără lege" (Glava 36, zac. 4).

Între cele de al doilea fel, Pravila amintește de obiceiul bisericesc pe care se întemeiază dreptul de stavropighie (Glava 7), apoi unele obiceiuri ale ceremoniilor bisericești (Glava 6), altele în legătură cu gradele de rudenie (Glava 198), cu zestrea și căsătoria, care deși vor fi "cum e de se ține obiceiul spre laturile răsăritului și ale amiazăzi"... "acesta zice legea și Pravila, că sunt subțiri tocmini și sunt întru nemica" (Glava 174).

Pravila infirmă în mod expres unele obiceiuri rele ca acela de pildă al sinoniei, oprind ca Episcopii "să nu cumva să ia galbeni și să facă hirotonie, că apoi îi va opri de episcopie. Într-aceea scrie și pentru luarea de care iau Arhierii până astăzi, și zice să nu ia" (Glava 9).

Peste tot, Pravila ocupându-se de obiceiurile bisericești, observă norma că în cadrul Bisericii, orice obicei valabil se întemeiază sau pe doctrină sau pe legi naturale. În alt chip, el nu poate dobândi valoarea unei legi bisericești.

Pravila întrebuințează cuvântul lege atât în sensul ei propriu de normă de drept, cât și în acela mai general de lege cuprinzătoare a credinței și tradițiilor religioase, precum și a tradițiilor populare și a legilor de stat, considerându-le pe toate acestea ca fomând legea românească sau legea creștinească, spre deosebire de legile turcești, păgâne.

Legea propriu zisă, legea juridică se întemeiază în concepția pravilei, fie pe dreptul natural, fie pe dreptul dumnezeiesc, fie pe dreptul heruat în legile emise de "Domenie" — adică de stăpânirea politică.

Dreptul natural este socotit ca nesupus schimbărilor prin legile stăpânirii, iar acestea din urmă trebuie să țină seamă continuu "de pravila firii omenești" (Glava 364, zac. 2), de "pravila cea de fire" (Glava 363, zac. 1), de pravilele mărturisite... de singura fire omenească" (Glava 363, zac. 2) și să fie cu cea mai mare îngăduință față de "greșalele carele sunt în fire" (Glava 365, zac.) etc.

Legea comună de drept se definește în Pravilă ca "poruncă de obște, socotința... cetăților și... dumnezeiasca adică aflare sfântă" (Glava 3).

Scopul legii este să dea "fieciui dreptate" (Glava 3), iar dreptatea este definită într-un chip mai precis și mai cuprinzător decât în Nomocanonul lui Manuil Malaxox — pe care se întemeiază în mod principal pravila cea mare — în felul următor: "Dreptatea iaste un lucru mai adevărat de toate, carea dă fieșcui dreptate" (Glava 2).

Această definiție exprima concepția religioasă și laică a vremii despre drept și dreptate, socotind dreptatea ca o aplicare a adevărului suprem a "lucrului mai adevărat decât toate", la relațiile omenești. Pentru a se înfăptui o astfel de dreptate, judecătorii trebuie "să vadă lucrurile dumnezeiești și omenești... ca lui Dumnezeu de alta nu-i pare bine ca de dreptate, nici de post, nici de purtări smerite... ce de cela ce face dreptate" (Glava 2).

Celelalte forme prin care se stăruie asupra legii și a dreptului sunt simple traduceri din dreptul romano-bizantin și mai precis din Instituțiile lui Justinian.

Pravila fiind în primul rând un cod bisericesc, e firesc să se ocupe mai mult de canoane și legi bisericești, dar dintre acestea vom cita numai vreo câteva dispoziții caracteristice pentru vechiul drept bisericesc în genere și pentru vechiul drept bisericesc al românilor în special.

Pravila arată că arhieriei au cea mai înaltă demnitate în Biserică, fiind și judecători civili, nu numai bisericești (Glava 1) și nu orice judecători, ci chiar unii dintre cei mai mari demnitari de Stat, care au puterea de a emite "paedete" sau cărți de călătorie în siguranță "pre în țară sau peste mare" (Glava 409). De aceea, injuriile aduse vladicilor sau lovirea acestora, se pedepsesc ca și când ar fi aduse unor demnitari ai Statului, (Glava 12, zac. 3 și 7). Dar arhieriei, fiind și demnitari ai Bisericii, se cade să fie cu îndurare și să ierte pe cei care le greșesc (Glava 34).

Ținându-se seama de demnitatea arhierescă, orice vladică este obligat să slujească cel puțin un preot și un diacon.

Dacă defăimarea arhieriei obișnuite este grav sancționată, apoi cu atât mai mult a patriarhilor, Pravila dispunând ca: "Cela ce va huli pre Patriarhul de față, sau și în taină, acela nu se va numai afurisi sau va doni de în Sfânta Biserică, si să rămâie și fără de cinste; ci încă și ca un eretic se va pedepsi" (Glava 112, zac. 5).

Pravila arată o grijă deosebită pentru viața morală a clerului luând măsuri amănunțite pentru ca aceștia să nu dea "vina și scandala oamenilor" (Glava 15) și oprindu-i de la îndeletniciri nedemne și incomparabile nu numai cu starea clericală, ci și cu viața creștină în genere, cum sunt negustoria (Glava 78) și camăta (Glava 281).

Pravila interzice camăta și pentru orice creștin, dispunând ca: "Mireanul creștin de va vrea să ia camăta de la fratele său creștin, acela să se afurisească și să se lipsească și de dumnezeiască pricestanie până se va părăsi; atunci să se arate și să se primească la biserică" (Glava 86).

În legătură cu călugăni, Pravila cuprinde unele dispoziții menite să apere viața monahală împotriva neorânduieilor. Astfel, se subliniază faptul că monahii renunțând la lume, au renunțat și la drepturile legate de viața comună și că nu mai pot avea pretenții asupra acestora.

Călugărului îi este interzis să facă negoț (Glava 71), să părăsească mănăstirea sub pedepasa anatemei ("călugărilor carii leapădă chipul și nu vor să se mai întoarcă", (Glava 33), părăsirea mănăstirii putând fi motivată numai în cazurile când "va fi egumen eretic" sau "de va fi calea muierilor să treacă pre în mănăstire" (Glava 121).

Pentru călugăni care lepădând cinul se reîntorc la mănăstiri, se prevede că numai Patriarhul îi poate restabili în toate drepturile lor anterioare (Glava 124, zac. 9; Glava 125, zac. 2).

În chestiuni matrimoniale Pravila se ocupa între altele de vârsta celor care se căsătoresc, urmând dispozițiile dreptului roma și bizantin care stabilesc vârsta minimă de 12 ani pentru femei și de 14 ani pentru bărbați (Glava 173 și 203). Căsătoria între persoane de vârste prea deosebite se oprește, căci acest "lucru nu iaste numai cum se cade, ci însă e rușinos, dosada, imputare și batjocură" (Glava 198).

Pravila mai prevede apoi obligativitatea binecuvântării bisericești pentru validitatea catastrofei (Glava 173; Glava 198), iar în ce privește piedicile la contractarea catastrofei în chip deosebit ca, "după obicei" cuscria de trei neamuri constituie un impediment și peste gradul întâiu al rudeniei respective; ca rudenia din Sfântul Botez constituie o piedică până în gradul șapte și se desleagă numai în gradul opt, la fel și rudenia adopției.

În același chip original — fixând în scris un obicei bisericesc al românilor — Pravila prevede și "rudenia de pre cununie, care se cheamă pre limbă proastă nășie sau finie", ca piedică până în gradul trei (Glava 193).

Între înruderile care constituie impedimentele la săsătorie, pravila amintește pe aceea "a frăției" care se stabilea între diverse persoane prin jurământ pe Sfânta Evanghelie "și de multe ori și cu molitvele preoțești", interzicând acest obicei sau această practică.

Cu privire la divorț, Pravila cuprinde unele dispoziții dintre care subliniem în mod special pe aceea care consacra drept cauză valabilă de divorț hula, defăimarea sau conspirația împotriva stăpânirii (Glava 216, zac. 1), apoi dispariția unui soț timp de 3 ani în caz de război (Glava 222), apoi călugăria unuia dintre soți (Glava 101; 216 și 219).

Pravila atribuie instanței episcopale o competență mixtă: civilă și bisericească (Glava 363, zac. 10) și prevede unele pedepse pe care instanțele bisericești le pot aplica sau pot numia consimți la aplicarea lor, deși acestea sunt incompatibile cu caracterul justiției bisericești, ca de exemplu: în cazul pedepsei cu moartea, prevăzută pentru incest și sodomie (Glava 221 passim, Glava 333 passim).

Tot atât de neobișnuită este și pedeapsa, pe care o pot pronunța instanțele bisericești împotriva unor clerici, cu întemnițarea în mănăstiri pe toată viața (Glava 124, zac. 5).

Împrecinaților li se îngăduia, în sprijinul Justiției bisericești, să se împace fără judecată, chiar dacă au ajuns în fața judecății (Glava 111).

Pedepse din cele mai grave prevede Pravila pentru conspiratorii împotriva "împăratului" sau "Domnului Locului", fapte pentru care pe lângă pedepsele aplicate de justiția civilă, Biserica adăuga caterisirea pentru clerici și afurisirea pentru mireni și chiar anatema, specificându-se că în cazurile de conspirație împotriva stăpânirii, judecățile "nu deschid pravila cea de milostivire, ci numai pravila cea de certare cumplită". (Glava 371, zac. 7).

Dar în afară de regulile cu caracter canonic și moral, Pravila cea Mare cuprinde și o serie de precizări în legătură cu credința ortodoxă, combătând superstițiile (strigoi, vârcolaci — Glava 378), duhurile rele, vedeniile (Glava 378) — făcând și unele considerațiuni în legătură cu Sfânta Tăiere (Botezul, Cuminecătura, maslul etc) și apărând credința ortodoxă împotriva "papistașilor" și a altor eretici.

Astfel, în legătură cu Botezul, spune că el poate fi săvârșit în caz de necesitate și de către laici valid botezați (Glava 153), iar Botezul ereticilor nu este recunoscut ca valid (Glava 115). Despre hirotonie se arată că ea curăță de păcate (Glava 77) și se declară nevalidă hirotonia ereticilor, ca și botezul acestora (Glava 115).

La săvârșirea maslului, Pravila arată că trebuie să ia parte 7 preoți sau minimum 3 (Glava 66).

Din cele trecute numai pe scurt în revistă, s-a putut vedea că Pravila cea Mare nu a fost concepută numai ca un cod de legi, ci și ca un îndreptat de credință, și că ea constituie de fapt, pentru noi și astăzi, un document al conștiinței ortodoxe, afalt în veacul al XVII-lea în luptă aprigă și cu catolicismul și cu infiltrațiile protestantizante.

Importanța bisericească a pravilei mai rezistă și în faptul că ea, pe lângă conștiința ortodoxă și pe lângă obiceiuri specifice Bisericii Ortodoxe Române, mai exprimă și conștiința independenței sau autocefaliei Bisericii noastre față de celelalte Biserici și, am putea spune, că textul Pravilei de la 1652 este cel mai important text al acestei autocefalii, cu

toate că ea nu a fost recunoscută formal de către Patriarhia din Constantinopol decât la 1885. Aceasta nu înseamnă însă că Biserica Română nu s-ar fi bucurat de fapt de independența deplină față de celelalte Biserici ortodoxe, independență în care tocmai rezida autocefalia.

Ca document al acestei autocefalii, și ca prilej de reconsiderare a părerilor greșite în legătură cu autocefalia Bisericii noastre, Pravila de la 1652 are și importanță de cea mai completă și de singură Pravilă valabilă pentru credincioșii români din cele trei Mitropolii: a Țării Românești, a Moldovei și Ardealului, care din vremea aceea până în 1949 n-au mai avut nici o altă lege bisericească de aceeași valoare pentru toți și cu aplicarea deplină în toate cele 3 Mitropolii, fiindcă o parte din românii din Ardeal deveniseră uniți cu Roma pe la 1700, și abia de la 1948 au revenit în sânul Bisericii mame.

Pravila a legiferat pentru ultima dată obiceiul pământului, ridicându-l în mod expres la valoarea și puterea legilor scrise, sau chiar fixând în text de lege unele dintre orânduielele sau normele dreptului vechi cutuminar al românilor.

Astfel, în Glava a IV-a a Pravilei se spune că "obiceiul cel nescris are puterea legii, adică obiceiul legii are putere"; că unde nu e lege scrisă, acolo trebuiește să păzim obiceiul locului, iar de nu va fi nici obiceiul, trebuiește să urmăm întrebări de acel lucru, iar de nu vom afla nici cu întrebarea de acest lucru, atunci trebuiește să socotească bătrânii cum vor putea tocmai".

În Glava 371, zac 7 se arată că obiceiurile juridice se respectă în toată lumea, iar în Glava 3 și în Glava 30 se arată că judecata strâmbă sau judecata rea, nu poate să se întemeieze pe obicei, chiar dacă obiceiul respectiv este socotit bun.

Pravila face deosebire între obiceiul bun (Glava 3) și obiceiurile rele (Glava 113 și altele), căutând să le desființeze pe cele din urmă.

Ea infirmă o serie de obiceiuri rele și le declara supuse pedepselor. Astfel, în Glava 113, zac. 1, se înșira între ele din categoria aceasta, scrisorile de curpins injurios, după cum urmează: "Acestea ocări cu scrisori ce se fac în multe feluri, uneori scriu hârtii scrisoare cu sudalme și cu ocări asupra cuiva și le va arunca pre ulițe sau în mijlocul târgului unde sunt mai mulți oameni, pentru să citească mulți și să înțeleagă ocările lui; alții scriu și lipsesc hârtii pre ziduri sau pre țărăși, pe unde trec oamenii, alții cu meșteșug de nu scriu numele omului, ci scriu niscare semne ca acelea, ce dacă le aud, toți înțeleg și cunosc pentru cine grăește și pre cine ocărăște.

Pravila cea Mare a arătat o deosebită grijă față de instituțiile juridice nescrise ale poporului și ale Bisericii Ortodoxe Române.

Cu privire la cuprinsul civil și penal al Pravilei celei Mari, notăm spre exemplificare câteva dintre chestiunile de care se ocupă. Astfel, în materie civilă: căsătoria, divorțul, zestrea, moștenirea, înfierea, proprietatea, donațiunile, ipoteca, locațiunile, tutela, prescripția, etc., iar în materie de drept penal: crimele comune, furtul, tâlhăria, adulterul, supuitoarea, exploatarea imoralității, răpirea, sacrilegiul, calpuzania (falsificarea de bani) etc.

Printre crimele cele mai grave, Pravila socotește falsificarea banilor, conspirația contra "Domniei", apoi nesupunerea față de stăpânirea statului și injuriile aduse Domnului și ispravnicilor lui.

Pentru falsificarea banilor prevede pedeapsa cu moartea, arderea cadavrului și confiscarea averii. Pedeapsa cu moartea mai este prevăzută și pentru: răpirea (Glava 259), omorul și tâlhăria (Glava 259); apoi amăgirea călugărilor ca să părăsească mănăstirea.

Pentru complici, crime, instigatori la crime, se prevede tăierea capului.

Ca pedepse mai puțin grave decât moartea, Pravila prevede trimiterea la ocnă (Glava 113), expulzarea din localitate, purtarea cu rușine prin târguri (Glava 113), confiscarea bunurilor și mai ales a bucatelor.

Crima cea mai gravă este socotită trădarea de patrie, cu privire la care Pravila prevede:

"Cel ce își va hienli moșia și nașterea de unde a născut, acela mai cumplit să-l certe, decât pre un ucigătoriu de părinți".

Din cele menționate, se poate vedea că Pravila cea Mare a fost nu numai un cod bisericesc, ci și unul politic. În textele ei se reflectă relațiile sociale și juridice specifice epocii feudalismului, dar și caracterul barbar al unor pedepse sau casne medievale.

Caracteristic pentru vremea în care a fost alcătuită și publicată Pravila cea Mare este felul în care sunt tratate unele chestiuni sociale. Astfel săracilor și călugărilor nu li se îngăduie să fie martori în procese. Săracii nu au voie să se căsătorească cu persoane din familii înstărite.

Importanța Pravilei constă în faptul că biciuiește atât abuzurile vieții laice, cât și ale vieții bisericești.

Prin conținutul ei juridic, economic, politic, cultural etc., Pravila cea Mare se înfățișează ca un document deosebit de important atât pentru viața bisericească, cât și pentru viața socială în genere și pentru viața de stat. ea este una dintre cele mai fidele și mai cuprinzătoare mărturii asupra stărilor din viața românească a epocii.

Prin ea, ca și prin celelalte legiuri ale epocii corespunzătoare, s-a contribuit la păstrarea unității de limbă și lege a poporului, iar prin aceasta la realizarea unității lui politice.

Prin activitatea sa Mitropolitul Ștefan I apare cititorului ca un priceput sfătuitor și devotat sprijinitor al domnitorului Matei Basarab, în toate acțiunile care au creat epoca sa de progres.

Îndepărtarea de la conducerea mănăstirilor a egumenilor greci care stânjeneau orice acțiune de afirmare a culturii proprii, specifice poporului, este meritul străduinței Mitropolitului Ștefan, cu toate necazurile pe care și le-a atras pentru această atitudine din partea egumenilor greci și a sprijinitorilor lor.

V. ROLUL TIPĂRITURILOR MITROPOLIȚILOR TEOFIL ȘI ȘTEFAN PENTRU ISTORIA LITERATURII ROMÂNE VECHI

Cadrul general-istoric în care se face tipărirea "Pravilei de la Govora" din 1640-1641 și a celei de la Târgoviște (1652) a determinat în mare măsură crearea în Țara Românească a trei curente social-politice: curentul românesc, legat de noua pătură socială, mica boierime deținătoare de funcții administrative în Stat și în Biserică, care cerea o cultură în limba maselor populare prin introducerea limbii române în cancelarii și Biserică și prin tipărirea de cărți în limba poporului, susținut de mitropolitul Teofil și de urmașul său, Ștefan. Acest curent avea de luptat cu, curentul filo-slavon format din marea boierime care lupta pentru restaurarea culturii slavone. Al treilea curent poate fi numit umanist de tip occidental care cerea introducerea unei culturi greco-latine prin școli de stat, biblioteci și dascăli instruiți. Sub influența acestui curent se pregătește traducerea și editarea Pravilei Mari (1652) și ia ființă prima școală superioară din Târgoviște.

În lumina acestui cadru istoric-general putem înțelege politica lui Matei Basarab de a ține treaz și unitar spiritul poporului românesc.

Importanța Pravilei de la Govora constă și în faptul că e scrisă în limba română și păstrează anumite cuvinte în limba slavonă referitoare la denumiri de sărbători care constituiau numele uzual comun slavilor și românilor.

Unele părți ale Pravilei se remarcă prin limbajul lor ușor, flexibil, gândirea rațională și expunerea limpede. Limba e vioaie și expunerea clară, fapt ce ne îndeamnă să o considerăm ca model de scriere românească specifică epocii apariției "Pravilei Govorene".

Pravilele pot fi considerate și documente prețioase ale trecutului istoric alături de cronici și de documente propriu-zise. Ca un vechi produs al limbii române, Pravilele au și o anumită semnificație în dezvoltarea limbii și culturii românești.

Importanța acestor tipăriri pentru istoria literaturii române vechi decurge și din strădaniile cărturarilor vremii făcute pentru afirmarea dreptului poporului român la o cultură proprie și la legi proprii.

Ele pun în lumină figura luminoasă a mitropolitului Teofil și Ștefan ca pricepuți sfătuitori și devotați sprijinitori ai domnitorului, în toate acțiunile care au creat epoca de progres, ce coincide cu domnia acestui domnitor.

Meritul acestor mitropolii constă și în străduința neînduplecată pentru îndepărtarea de la conducerea mănăstirilor a egumenilor greci, care reușiseră să se infiltreze în aceste posturi, sprijinirea oricărei acțiuni de afirmare a unei culturi proprii, specifice poporului nostru.

Importanța praxilelor pentru literatura română veche o putem gândi și dintr-o perspectivă comparativă cu alte literaturi ale lumii. În timpul acela, la unele popoare apăreau opere uriașe, iar la noi apăreau "mugurii" unei literaturi ce poate fi atribuită unor autori necunoscuți.

Tipăriturile celor doi mitropoliți, dar și celelalte legiuri ale epocii au contribuit la păstrarea unității de limbă și lege a poporului, iar prin aceasta la realizarea unității lui politice.

Parvilele constituie cele mai fidele și mai cuprinzătoare mărturii ale eforturilor cărturarilor vremii pentru păstrarea, dezvoltarea și îmbogățirea limbii române într-o perioadă când influențele politice străine alterau nu numai viața socială și politică, dar și limba și unitatea de limbă a poporului nostru.

Ele constituie un material prețios pentru cercetătorii originii și evoluției limbii române.

Alexandru Piru — "Istoria literaturii române de la început până azi", 1981, p. 11, constata că "limba traducerilor de cărți bisericești făcute din ce în ce cu mai multă grijă și, câteodată înzestrate cu talent, a jucat un rol însemnat în procesul de cristalizare a normelor limbii române literare, a servit adesea ca model de expresie scriitorilor clasici și păstrează până astăzi pentru cititorul avizat virtuți stilistice active".

Activitatea mitropoliților teofil și Ștefan ai Ungrovlahiei contribuie cu temeritate la introducerea limbii române în cărțile de cult și în educația publică, pentru a fi pe înțelesul întregului popor.

Eforturile tipografice ale celor doi mitropoliți s-au făcut cu scopul publicării de cărți de învățătură și îndreptare în limba română, un cod de reglementări juridice, un îndreptar de viață spirituală și comportare morală de care să se folosească întreaga obște.

Activitatea tipografică a mitropoliților Teofil și Ștefan a putut servi ca exemplu pentru succesorii lor. Ei au reușit să exprime, dar să și dea primele împliniri nevoilor culturale unei societăți care se desprindea încet, încet din tiparele medievale.

Pr. Conf. Dr. MANU DĂNUȚ

Note:

1. N. Iorga, "Istoria românilor", VI, p. 77.
2. Nicolae Stoicescu, "Matei Basarab", Editura Academiei, București, 1988, p. 82.
3. N. Iorga, "Istoria românilor", VI, p. 92.
4. N. Iorga, "Istoria Românilor", VI, p. 92.
5. Nicolae Stoicescu, "Matei Basarab", Editura Academiei, București, 1988, p. 82-84.
6. N. Iorga, "Istoria Românilor", VI, p. 92.
7. Nicolae Stoicescu, "Matei Basarab", Editura Academiei, București, 1988, p. 86.
8. Dan Simionescu, D. Bogdan, "Începuturile culturale ale domniei lui Matei Basarab", B.O.R., LVI, 1938, p. 870 și următoarele.
9. Nicolae Stoicescu, "Matei Basarab", Editura Academiei, București, 1988, p. 90.
10. Nicolae Stoicescu, "Matei Basarab", Editura Academiei, București, 1988, p. 90, v. introducerea la "Îndreptarea legii", București, 1962.
11. P.P. Panaitescu, "Începuturile istoriografiei în Țara Românească", 1962, p. 217.
12. Pr. N.I. Șerbănescu, "Mitropoliții Ungrovlahiei", în B.O.R. anul LXXVII, nr. 7-10, iulie-octombrie 1959, p. 774-775.
13. Pr. N.I. Șerbănescu, "Mitropoliții Ungrovlahiei", în B.O.R. anul LXXVII, nr. 7-10, iulie-octombrie 1959, p. 775-776 și 778-779.
14. Ioan N. Floca — "Pravila de la Govora din 1640-1641" în B.O.R., anul LXXXI nr. 3-4, martie-aprilie, 1963.
15. Emil Cernea — "Curs de Istoria Statului și Dreptului", vol. I, 1961, p. 247.
16. P.P. Panaitescu, "Opere complete", p. 31.
17. Ioan N. Floca, "Pravila de la Govora din 1640-1641", în B.O.R., anul LXXXI, Nr. 3-4, martie-aprilie, 1963.
18. Iorgu D. Ivan, "Pravila mare de-a lungul vremii", în Studii teologice, nr. 9-10. Seria a II-a noiembrie-decembrie anul IV, 1952.
19. Pr. Prof. Liviu Stan, "Importanța canonică și juridică a Pravilei de la Târgoviște" (1652), în Studii teologice, nr. 9-10, Seria II, noiembrie-decembrie, anul IV, 1952.
20. Iorgu D. Ivan, "Pravila mare de-a lungul vremii", în Studii teologice, nr. 9-10, Seria a II-a, noiembrie-decembrie, anul IV, 1952.

“Poporul român a fost, secole de-a rândul, apărătorul Europei împotriva populațiilor năvălitoare. În anul 1477, când s-a întemeiat vestita Universitate din Uppsala, domnitorul român Ștefan cel Mare și Sfânt stăvilea la hotarele Moldovei, cu mari jertfe, invazia otomană, biruind oștile invadatoare ca un adevărat atlet al creștinătății — așa cum a fost el numit. Istoria noastră a înregistrat multe acte asemănătoare care atestă că, la adăpostul jertfelor poporului român, statele Europei s-au putut bucura de condiții prielnice pentru dezvoltarea culturii proprii.”

† TEOCTIST,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Reînnoind vechi legături, cuvânt rostit
la Casa Bisericii Suedeze din Uppsala
(30 septembrie 1987)

